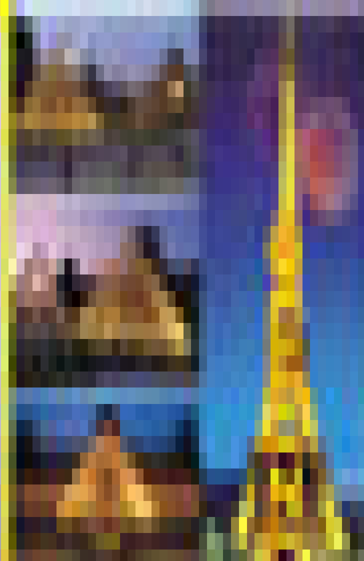
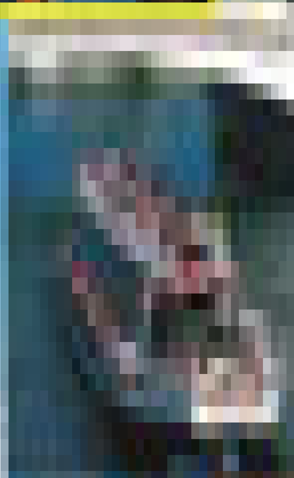
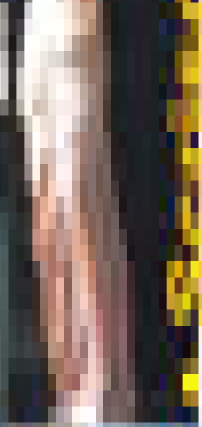
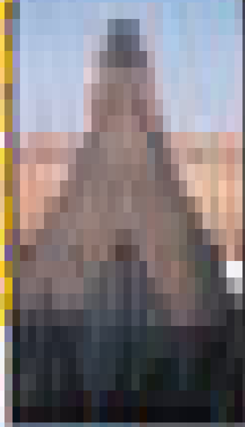
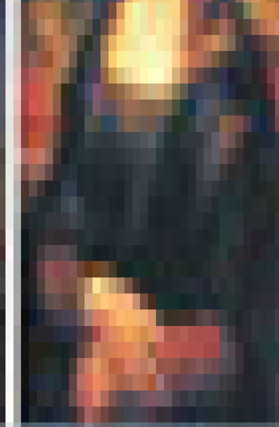
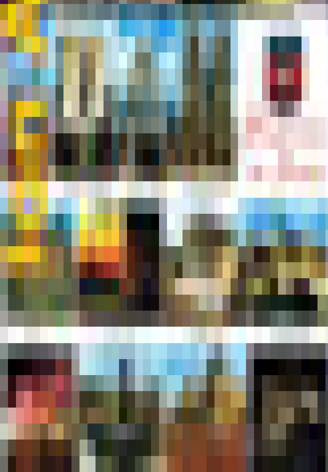
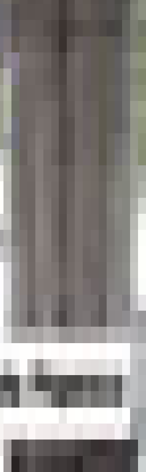

Ion Andreiţă

Scrisori pariziene

Ediţie îngrijită şi un **Cuvânt către cititori**
de Ioan Barbu

Editura Silviu Popescu
Râmnicu Vâlcea
ROMÂNIA
2000

Seria CORESPONDENȚE

• *Scrisori pariziene*, **Ion Andreiţă**

În curs de apariţie

• ***Scrisori din America,*** **Ioan Barbu**
• ***Scrisori din Diaspora***
• ***Scrisori din Canada*** (Nimic nu se poate fără Dumnezeu),
Pr. prof. univ. dr. Cezar Vasiliu
• ***Scrisoare din Florida*** (S.O.S. Transvilvania),
Traian Golea

Liei,
fără de care
această carte
n-ar fi existat.

Ion ANDREIŢĂ
5, rue de l'Exposition
75007 PARIS
Tél.: (0033) 1 40 62 22 44
Fax: (0033) 1 45 56 97 47

Né le 11 juin 1939 à Perieţi, dép. Olt – Roumanie

Profession:

- journaliste à la rédaction de «România Liberă» (correspondant à Paris de ce journal)
- membre de la Société des Journalistes de Roumanie
- membre de l'Union Internationale des Journalistes
- membre de la Fédération Internationale des Journalistes

Ecrivain:

- membre de l'Union des Ecrivains de Roumanie
- auteur d'une quinzaine d'ouvrages de poésies prose, essais, parmi lesquels:

Ø **Oeuvres en vers**

- «***Minunea de a trăi***» (La merveille de vivre) – Bucarest (1970)
- «***Terralupa***» (La terre de la louve) – En anglais et sanscrit – Delhi – Inde (1983)
- «***Măsurând cu lacrimă fiinţa ta***» (Mesurant ton être des larmes) – Bucarest (1993)
- «***Dimineţile albe***» (Les matins blancs) – Bucarest (1999)
- «***Între două bătăi de aripă***» (Entre deux battements d'ailes) – Bucarest (en cours de publication)

Ø **Oeuvres en prose**

- «***Natură vie cu baracă***» (La nature vivante avec baraque) – Bucarest (1983)
- «***Praguri de bronz***» (Les seuils de bronze) – Bucarest (1983) (En collaboration avec Lia-Maria Andreiţă)
- «***O zi de toamnă***» (Un jour d'automne) – Bucarest (1997)

Ø **Essais**

- «***Secante la omenie***» (Les sécantes chez l'Humain) – Bucarest (1985)
- «***Cum se vede ţara la români***» (La terre vue par les Roumains) – Bucarest (1983)

Ø Oeuvres diverses

q «***Misterul Fluviului Galben***» (Le mystère du Fleuve Jaune) – Impressions de voyage en Chine et au Tibet – Bucarest (1993)

q «***Supă de ginseng***» (Le soupe de ginseng) – Histoires humoristiques chinoises (Traduction en collaboration avec Xu Wende et Lia-Maria Andreiţă) – Bucarest (1983)

Distinctions:

· trois prix nationaux d'essais: 1968, 1985, 1986

· une mention nationale en catégorie prose

· une mention nationale en catégorie poésie

· citoyen d'honneur de la ville de Slatina, chef-lieu du département Olt – Roumanie

Argumentul editorului

Acest volum deschide seria CORESPONDENŢE a editurii noastre, în care ne punem atâta încredere. Alături de seria MEMORIA din care, până în prezent, ţinem să remarcăm apariţia primelor patru volume din ***Jurnalul*** *scriitorului Constantin Mateescu, stau aceste* ***Scrisori pariziene****, mărturii emoţionante care, credem, altfel s-ar fi pierdut.*

Editura noastră aduce şi ea, ca şi scriitorul Ion Andreiţă, modestul său omagiu nucleului cultural al lumii, Franţei, mamă bună – şi ieri şi azi – pentru români. Dacă în prezent sunt cunoscute, în lume, nume celebre ca Brâncuşi, Cioran, Eliade, Enescu şi multe, multe altele, e şi meritul filonului românesc nepieritor, dar şi al strălucirii geniului cultural francez.

Silviu Popescu

Cuvânt către cititori

Autorul acestei cărţi, printr-o generoasă întâmplare de soartă (cum însuşi recunoaşte), se află de câţiva ani în capitala Franţei. Acolo însă n-a stat cu braţele încrucişate. Scrisorile sale către cei din ţară, adunate în acest volum, mi-aduc aminte de gazetarul şi scriitorul pe care l-am cunoscut cu vreo trei decenii în urmă. Caracter neşovăielnic, om întreg, cioplit dintr-o bucată. Astăzi, de-acolo, din celebra metropolă, mi-apare la fel ca odinioară. Luptătorul împătimit pe tărâmul literelor şi al ideilor: Ion Andreiţă. Care şi-a înscris pe stindard un crez-pilon ce-l urmăreşte de-o viaţă: „Planeta Eminescu să răsară" (La planète Eminescu se lève).

Aflându-şi obârşia în Ţara Oltului, Ion Andreiţă a dus cu el în Oraşul-Luminii şi ceva din asprimea şi neînduplecarea „climei" de-acasă. De-acolo, din Marele Paris, a încercat – şi a reuşit! – să ne reverse în suflete – prin formula unor scrisori – căldura idealurilor sale; în tonuri, uneori, aspre, în cascade de mânie („Răstignit pe propria-i liră, Poetul"). Am întâlnit la el cuvinte ca un sloi de gheaţă, care, în apele politicianismului nostru, nu totdeauna limpezi, ameninţă să ciocnească şi să scufunde Titanicii (!!) lipsiţi de prevederea de a le înţelege.

Ion Andreiţă s-a născut cu menirea de a se supăra pe tot ce este rău. El, de când îl ştiu, nu face compromisuri sau acomodări de circumstanţă. Când se supără (când îl supără ceva), cuvântul său nu mistuie, ca flăcările. El se supără frumos. Este tocmai ca un vulcan ce nu poate să izbucnească. Un fond bogat de lavă clocotindă este cuvântul său. Înfloriturile lui de foc nu pârjolesc; cuvintele sale sunt ca nişte palme miloase ale unui tată iubitor ce-şi doreşte odrasla să ajungă cea mai bună.

Ion Andreiţă rămâne uimit de admiraţie când întâlneşte acolo, în Capitala Luminii, semeni (români) în toată măreţia, care nu s-au dat odihnei până n-au reuşit să fie etern înconjuraţi de o dumbravă de măslini. „Priviţi crinii câmpului nostru cum cresc!”, pare a ne spune el.

Mulţi dintre eroii Scrisorilor sale sunt celebrităţi. El râcâie cu unghiile colbul aşternut peste veşmântul lor de preţ. Într-o ţară plină de ură şi patimi egoiste; într-o lume a violenţei şi a bătăliei pentru bani şi putere; într-un război (parcă nesfârşit) al românilor contra românilor – Scrisorile pariziene ale lui Ion Andreiţă vin să arate acestei lumi – aflată în bătaia unui vânt furios al nimicităţii – că România, deşi înroşită de sângele istovit de jivinele prădalnice ce-au năvălit asupra-i, a dat omenirii (şi izvorul nu a secat!) capete încoronate cu geniul nemuririi: Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Constantin Brâncuşi, George Enescu, Dinu Lipatti, Sergiu Celibidache, Lucian Blaga, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Theodor Aman, Nicolae Grigorescu, Ioan Andreescu, Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Anna de Noailles, Panait Istrati, Tudor Vianu, Tristan Tzara, Nicolae Titulescu, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Virgil Tănase, Şerban Ionescu, Virgil Constantinescu, Dan Hăulică, Napoleon Tiron, Aurel Cojan, Matei Vişniec, George Banu, Ion Vlad, Alexandra Nechita, Clara Cernat, Nicolae Adam, Gherasim Luca, Virgil Gheorghiu, George Astaloş... Şi multe, foarte multe alte celebrităţi; ca un rodnic şuvoi.

Ion Andreiţă arde în dragoste pentru Arborele încărcat cu aceste fructe de aur. Şi lângă tulpina acestui arbore, izvorul iubirii de Ţară. Cine ajunge să bea apă din acest izvor capătă înţelepciune şi toate darurile frumoase. Eroii Scrisorilor lui Ion Andreiţă păstrează această credinţă a iubirii înflăcărate. Toţi – chiar dacă au

trăit (sau mai trăiesc) departe de România – o păstrează în suflete cu încăpăţânare şi disperare.

*

Scrisorile (aproape 130) au fost expediate pe parcursul câtorva ani: din iulie ’96 până în martie 2000. Cartea aceasta care le adună laolaltă s-a născut între două avioane, dintr-o pură întâmplare. Cum se nasc, de altfel, marile iubiri. La începutul toamnei ’99, într-un scurt popas la Paris, în drum spre Washington, m-am văzut cu mai vechiul meu prieten Jean Andreiţă. Din vorbă în vorbă am ajuns şi la Scrisori. Undeva, uitate de el, într-un sertar de birou. „Ce-ai zice, frate, de-o carte: „Scrisori pariziene”, îi propun eu. Şi l-am convins să dea aceste „scrisori de acreditare” către cititorul român...

La întoarcerea din State, după vreo trei luni, la Aeroportul Charles de Gaulle m-a aşteptat şi mi-a înmânat manuscrisul. De la Paris la Bucureşti, în avion, l-am lecturat. N-am lăsat Scrisorile din mână. Trăiam senzaţia că acestea îmi fuseseră trimise mie, în timp; iar eu, plecat de-acasă, n-am avut cum să le citesc. Le citeam acum, una după alta, pe nerăsuflate. Când am terminat, n-am ştiut ce să fac: să aplaud tăria cuvintelor ce-mi pătrunseseră în suflet sau să regret că flăcările dinăuntrul acestora nu puteau umple văzduhul cu vâlvoarea lor?!

...Am ales calea tiparului.

***Scrisori pariziene** acoperă un spaţiu gol; ele alcătuiesc o punte (nouă) între România şi Franţa.*

Ioan Barbu

<u>Post-scriptum.</u> Aflu – întâmplător; modestul prieten nevrând să facă paradă de aşa ceva – că Ion Andreiţă a împlinit, recent, 60 de ani. (Când, Doamne, că parcă ieri rătăceam subţiratici pe Lotru, la vânătoare de himere?)

Iată, deci, încă un motiv să ne bucurăm de apariţia acestei cărţi, cinstindu-i astfel tâmpla înzăpezită de căutări. La mulţi ani, prietene!

I.B.

Aprilie 2000

Parisul, tot Paris…

Un român, la Paris, pentru prima oară, trăieşte sentimentul provincialului din Carpaţi poposit în Bucureşti: pe de o parte, spaima faţă cu vastitatea şi vuietul locului; pe de alta, impresia a ceva totuşi ştiut (déjà connu) – din ce s-a povestit, s-a auzit, s-a citit. A nu se uita, apoi, că tot omul are pe cineva în Capitală: o rudă, un vecin, un consătean. Aşa că a descinde aci este ca şi cum te-ai duce la o rudă – la un vecin, la un consătean – de unde, starea unei anume intimităţi complice. Şi ce vede, mai întâi, un provincial în „Micul Paris”? Cam aceleaşi repere-emblemă pe care le caută şi românul în marele Paris. Un prim popas, aşadar, lângă Turnul Eiffel, ridicat de inginerul cu acelaşi nume, în anul 1889, cu prilejul celebrei Expoziţii Universale, devenit simbol al metropolei (şi al Franţei) – pare-se, cel mai vizitat obiectiv turistic din lume. Te urmăreşte oriunde te-ai afla în oraş. Şi oriunde-ai fi, privindu-l, ţii ochii pe el – şi nu te rătăceşti. Cum locuiesc în apropierea lui (trei minute ne despart) şi-l văd ori de câte ori îmi arunc ochii pe fereastră, devenindu-mi o prezenţă familială, l-am botezat cu numele celui mai popular erou al lui Caragiale – Mitică. În faţa lui „Mitică” – sau în spatele lui, depinde de unde te uiţi – se întinde Câmpul lui Marte, încărcat de veche şi aspră istorie, azi un părcuşor cu iarba năpârlită de atâta frecuş de lume. Războinicul Câmp se sfârşeşte în porţile Şcolii Militare, care l-a avut elev (şi) pe Napoleon Bonaparte – cel ce se odihneşte acum, după ce-a înnoit faţa Europei, cu oasele amorţite de frigul rusesc, în Domul Invalizilor. De cealaltă parte a Turnului se aşterne Esplanada Trocadero, cu fântânile ei învolte şi tipsia lucioasă pe care patinatori pe rotile dau, seară de seară, un spectacol ameţitor. Sus, două arce de cerc: Palatul Chaillot, adăpostind câteva valoroase aşezăminte de cultură, între care: Musée

du Cinema „Henry Langlois”, cu Expoziţia „100 de ani de cinematograf”; Muzeul Omului, cu Expoziţia „6 miliarde de oameni”; Théâtre National de Chaillot, cu programul stagiunii de toamnă şi premierele anului viitor.

Champs Elysées, un alt reper-emblemă al Oraşului Luminii, înseamnă o paradă fastuoasă a tot ce poate oferi mai strălucitor Parisul edilitar, sub bagheta nevăzută a unui arhitect de elită. M-am oprit în faţa unei bănci renumite, ispitit de cursul valutar. Am întâlnit mai toate monedele lumii – americană, franceză, canadiană, belgiană, elveţiană, japoneză, daneză, italiană, suedeză, grecească, australiană, coreeană – numai leul românesc nu l-am întâlnit; hibernează, probabil, jigărât în menajeria originalei noastre tranziţii spre economia de piaţă.

Dar Champs Elysées este, ca toate străzile Parisului la ora de faţă, şi locul de răsfăţ al patrupezilor fără covrigi în coadă. Verişorii lui Bubico sunt liberi să facă absolut ce vor, cu condiţia ca la celălalt capăt al sforii să se afle o madamă, un musiu, o demoazelă. Şi oricât se oboseşte Primăria să cureţe locul – de-a lungul rigolelor şerpuiesc, meşteşugit combinate, pârâiaşe… dezinfectante – urma rămâne, adeseori, cu rol de coaja de banană. Merde!

Champs Elysées îşi dă duhul în Obeliscul din Place de Concorde – sufletul său trece, apoi, să se odihnească în Jardin des Tuileries. Gradină înmiresmată de gura leului, begonii, garoafe de India, „după un plan bine stabilit – zicea Martha Bibescu – căci ideea de a prelungi covoarele din saloane cu grădini este o idee pur franţuzească, ce-i şade bine Parisului”. Astăzi, spre a fi protejate, covoarele de flori sunt înţărcuite cu garduri de beţe, ca-n grădinile satelor noastre. Din 16 statui ce străjuiesc intrarea în parc, una este decapitată, iar două au fugit de pe soclu. Turişti grăbiţi – toate naţiile pământului, dar mai cu seamă japonezi – cu

hărţi în mână ce-i trag după ele ca nişte căţei, trec pe sub privirea înţelegătoare a unui bronz, fără a citi inscripţia: „André le Notre (1613-1700) autorul acestor grădini, ca şi al celor de la Versailles, Chantilly, Saint-Cloud, Meudon şi al altor frumoase parcuri din Franţa”. Căci acesta este Parisul: acceptă, înţelege, iartă. Parafrazând o mai veche zicere – via Ion Minulescu – zic şi eu, în finalul acestor însemnări: Voilà pourquoi j’aimais… Paris.

iulie 1996

Două spectacole de excepţie

Două spectacole de excepţie îi întâmpină în aceste zile pe parizieni. Este vorba, mai întâi, de un „festin Dürrenmatt”, la Théâtre de l’Atelier, susţinut prin dramatizarea romanului „Pana” („Pana de automobil”) prima carte a acestui autor apărută în Franţa, încă din 1958. Adaptarea şi regia aparţin lui Pierre Franck, care, deşi nu comite întâiul în lume acest gest – în SUA există deja o adaptare dramatică a romanului, iar italianul Ettore Scola l-a transpus într-un film sub titlul „Cea mai frumoasă seară din viaţa mea” – francezul îşi împlineşte astfel o mai veche dorinţă. Cunoscut prin umorul său negru, caustic – a nu se uita „Vizita bătrânei doamne” – Dürrenmatt întinde de data aceasta „gluma” răscolind până în fondul posibilei vinovăţii al fiecăruia dintre noi. Ceea ce regizorul Pierre Franck ştie să exploateze, să dezvolte cu mijloacele scenei. Este cunoscută trama operei: un om de afaceri („agent general” în industria textilă) rămâne în pană de maşină într-un sat, aflând găzduire aleasă în casa unui judecător pensionar. Acesta îşi invită nişte amici de profesie – un avocat, un procuror, un fost hoţ – şi cu toţii se amuză jucându-se de-a tribunalul. Acceptând să intre în rolul acuzatului, oaspetele este supus unui proces, în urma căruia i se dezvăluie vina capitală – crima. Totul se petrece în cadrul unei cine opulente, cu mâncăruri bune şi vinuri alese. Pentru a conferi dramatism ideii principale, limpezind replicile, regizorul elimină fastuosul banchet descris de autor în roman, păstrând numai alcoolul – şi efectul său. Fapt apreciat şi de criticul de teatru Caroline Jurgenson, în ziarul „Le Figaro”: „Aceşti domni se înconjoară de vin şi şampanie, dar în egală măsură de cuvinte, deoarece plăcerea supremă a celor patru pensionari este competiţia verbală, amintirea profesiei lor de altădată”. Pe această axă reuşesc ei să-l înfunde pe invitatul lor

în crimă. „Dürrenmatt explorează acest sentiment – declară regizorul Franck – potrivit căruia există totdeauna un vinovat în fondul nostru”. Sub bagheta sa, această vină existenţială este reliefată de jocul bun al unor actori de mâna-ntâi: Darry Cowl (avocatul), Claud Evrard (judecătorul), André Falcon (procurorul), Stéphane Hillel (acuzatul), André Chaumeau (hoţul), Nathalie Niel (subreta).

Celălalt spectacol, tot o comedie, nici ea cu mult mai „dulce”: „Soţul ideal”, de Oscar Wilde, la Théâtre Antoine, în regia lui Adrian Brine. După un sezon triumfal – peste 350 de reprezentări – această piesă rămâne încă pe afişul parizian multă vreme, după care va pleca în turneu. Subiectul: un deputat integru este victima unui şantaj din partea unei vechi cunoştinţe, care deţine proba necinstei sale la debutul în carieră. Any Duperey, Didier Sandre, Dominique Sanda, Frédéric Van den Driessche sunt interpreţii acestei comedii amare, situată de autor în timpul epocii victoriene, la Londra.

iulie 1996

Recviem pentru „Bătrânul leu”

Ieri, 16 august, în Franţa, a avut loc înmormântarea marelui dirijor Sergiu Celibidache, încetat din viaţă în noaptea de marţi spre miercuri, la Paris (unde se stabilise de mai mult timp) la vârsta de 84 de ani.

În localitatea Neuville Sur Essonne (la circa o sută kilometri de Paris), unde familia artistului deţine o proprietate, la dorinţa celui dispărut, a avut loc o ceremonie sobră, la care au participat soţia, pictoriţa Ioana Celibidache, şi fiul Sergiu Ion, rude, apropiaţi şi membri ai Filarmonicii din München, la pupitrul căreia s-a aflat până în ultima clipă a vieţii. După slujba religioasă oficiată în biserica localităţii, sicriul a fost coborât într-o criptă modestă. Fără nici un discurs ori alte luări de adio, în afara trandafirilor aruncaţi în groapă şi a tradiţionalului pumn de ţărână.

Din partea ţării de origine au fost depuse patru coroane de flori, reprezentând: Preşedinţia României, Ministerul Afacerilor Externe, Ambasada Română la Paris şi Delegaţia Permanentă pe lângă UNESCO.

Un film despre personalitatea marelui dispărut va fi desăvârşit în scurt timp de către fiul acestuia, Sergiu Ion Celibidache, şi prezentat în premieră pe 24 noiembrie la Luvru.

Radioul şi Televiziunea Franceză au reluat de mai multe ori vestea pierderii marelui artist, completând-o cu informaţii din viaţa şi activitatea acestuia. Ziarele care au apărut ieri au consacrat spaţii ample evenimentului, „Le Figaro” scriind „Bătrânul leu a murit”.

În egală măsură compozitor, Sergiu Celibidache este autorul unor „***Simfonii***” şi al unui „***Recviem***” potrivit în aceste momente cernite. Fie-i ţărâna uşoară.

august 1996

O duminică în Montparnasse

Dimineaţă de duminică; relâche. Ispite, drumuri, iscodiri. Iau calea cartierului Montparnasse, cu celebrul său cimitir. Un panteon al marilor umbre. Muzeu. În acelaşi timp, cimitir în sensul cel mai concret al cuvântului, în care – în această frumoasă zi de duminică – cei vii vin şi se îngrijesc de „locuinţa" celor duşi. Deretică: mătură, udă florile, şterg praful de pe fotografiile înrămate în piatră sau marmură. Involuntar – sau inconştient – se pregătesc pentru propria plecare; se acomodează.

Dar să revenim la ideea de muzeu, de panteon. Aici odihnesc figuri ilustre ale Franţei, ale lumii. Iată câteva, fără comentarii, descoperite după mai multe ceasuri de rătăcire prin acest Labirint al Veşniciei: Maupassant, Baudelaire, Larousse, Saint Beuve, Hachette, Pascal, Quinet, Poincaré, Dreyfus, Petliura, Laval, Zadkine, Soutine, Bourdelle, Sartre şi Simone de Beauvoir, Marguerite Duras.

Eu însă îi căutam pe-ai noştri. Şi-i aflu. Tristan Tzara – „père du dadaïsme" – un pătrat de 1 metru pe 1 metru, la nivelul solului, presărat cu criblură albă; placă pătrată aşezată orizontal, în acest careu ciudat. Eugen Ionesco, 1909-1994, Prier le Je Ne Sais Qui / J'espère: Jésus Christ – piatră albă, înaltă, glastră cu trandafiri proaspeţi, o eşarfă cu textul „Te iubim. Rodica, Marie-France".

Îl caut pe Cioran, şi nu-l găsesc. Dau însă de Ion Vlad, sculptorul , al cărui „Eminescu" odihneşte în Piaţa Ronsard, în capul străzii Jean de Beauvais, alături de Biserica Ortodoxă Română. Împreună cu Ion Vlad, în aceeaşi casă a veşniciei – Marie Nicole Vlad.

Ameţisem răscolind Veşnicia, când, iată, pe acelaşi palier cu Vlad, a zecea criptă mai încolo – între impunătoarea „Famille Montagne" şi Famille Lapirot" – semnul discret al „culmii disperării":

Emil Cioran, Răşinari 1911 – Paris 1995. Laconicul text era acoperit de glastre şi coşuri cu flori naturale. Cineva pusese un buchet de garoafe proaspete, care (după ambalaj) păreau aduse de la Bucureşti – şi contrastau elegant pe marmura neagră.

În sfârşit, Constantin Brâncuşi, 1876-1957. Atât. Şi, totuşi. Sub numele acestuia, alte două: Alexandru Istrati şi Natalia Dumitrescu, familia de pictori români stabiliţi la Paris în 1947, care au îngrijit în ultimii zece ani de Cioplitorul din Hobiţa. Cei doi artişti s-au bucurat, la rândul lor, de preţuirea lui Brâncuşi, care i-a desemnat legatarii lui universali. În temelia criptei, încă un nume: Demetra Istrati, probabil mama lui Alexandru. O clipă mă fulgeră gândul că este prea mult; oricât l-ai fi şi te-ar fi iubit Titanul – sau, cum i se mai spunea: Sfântul din Montparnasse, având casa-atelier alături de Lacul odihnei veşnice – este, totuşi, prea mult să te bagi peste el în aceeaşi criptă, să-ţi aşezi numele sub al lui, miroase a furişare în intimitatea veşniciei Lui. Dar, vorba ceea, despre morţi numai (de) bine.

Nevastă-mea (artista tapiseră Lia-Maria Andreiţă, diplomat la Ambasada României din Paris) ia o mătură şi o stropitoare şi trecem să curăţăm împreună sfintele morminte, să udăm florile de la căpătâie. Trecem, apoi, în cealaltă parte a cimitirului şi ne închinăm la „Sărutul” lui Brâncuşi, statuie aşezată aici în anul 1910, la cripta unei tinere fete sinucise din dragoste.

Am ieşit prin strada Edgar Quinet, iar de aici, pe bulevardele Raspail, Montparnasse, Saint Michel, Saint Germain – cale de mai mulţi kilometri – am ţinut-o aţă, până la întâlnirea cu „Eminescu” lui Ion Vlad. Fragilitatea Frumuseţii înălţată pe soclul dragostei nemuritoare.

Pe coperta uneia din cărţile de bronz pe care Poetul le strânge la piept – scrie, în limba franceză: „Moi, la mort, jamais ne croyais

l'apprendre" – „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată"…

Perechile de studenţi ce-i trec, gălăgioase, pe sub privire – ne aflăm în plin Cartier Latin – par a infirma nefastul cugetării. Veşnic tineri, înfăşuraţi în mantia viselor lor, studenţii continuă tinereţea perpetuă a Luceafărului şi a poeziei Sale.

august 1996

Români pe podium

· **La Academia Franceză**. Obişnuita şedinţă anuală a forumului nemuritorilor de pe Sena s-a derulat – subliniază „Le Figaro" – „conform unui rit imuabil: Alain Decaux i-a omagiat pe laureaţi, iar Morrice Druon a prezentat starea limbii". Subliniind – nu fără subtilul umor ce-l caracterizează – că „între francezi şi limba franceză există o lungă poveste de dragoste", preşedintele Druon a ţinut să evidenţieze „acelaşi bilanţ pozitiv asupra sănătăţii limbii în lume", între ţările (nu multe) recompensate cu atenţia sa numărându-se şi România. Domnia sa şi-a manifestat satisfacţia în legătură cu apariţia cotidianului „Bucarest-Matin", apreciind actul drept „o dovadă a vitalităţii limbii noastre în această Românie, dragă inimilor noastre, care reprezintă orientul latinităţii, şi care vrea să revină în Uniunea Europeană".

Între laureaţii din acest an ai Academiei Franceze – cărora li s-a adus un onor binemeritat – se află şi universitara româncă ***Ludmila Bodnăraş***, distinsă de către prestigiosul for ştiinţific pentru promovarea limbii franceze în lume.

· **Bach, un pian şi o vioară**. La „Auditorium Francis Poulenc" a avut loc Concertul laureaţilor celui de-al XII-lea Concurs Internaţional de Pian şi Vioară J.S. Bach, organizat de către asociaţia cu acelaşi nume, prezidată de Paul Badura-Skoda şi Miquel Candéla şi având în comitetul ei de onoare pe Yehudi Menuhin, Nadia Boulanger, Marcel Landowski, Gérard Calvi. Din cele 19 premii – oferite pe grupe de vârstă şi instrumente muzicale; şi cucerite de virtuozi din Franţa, Iugoslavia, Ucraina, Elveţia, Japonia – trei au fost adjudecate de români, după cum urmează: 1. ***Eugen-Vasile Nazare***, în vârstă de 13 ani, elev la Liceul de Artă din Constanţa, care a cucerit, la pian, două distincţii: a) „Menţiunea I" – la grupa a

II-a de vârstă (limita: 15 ani); b) „Medalia II” – la grupa a IV-a de vârstă (limita: 20 ani). 2. ***Clara Cernat***, 26 de ani, absolventă a Conservatorului din Bucureşti, a cucerit, la ultima grupă de vârstă, a VI-a (limita: 30 ani), „Premiul I în unanimitate” şi „Premiul SACEM” (Societatea de Autori, Editori şi Compozitori de Muzică). Menţionez că specificaţia „***în unanimitate***” a fost acordată numai violonistei române. De altfel, a fost şi singura premiată care, la aplauzele şi insistenţele publicului spectator, a susţinut un bis – de aceeaşi întindere şi valoare cu partitura de laureată, alături de tânărul şi reputatul pianist Thierry Huillet, logodnicul ei.

· **Un Oscar al Poeziei**. „Adam de la Poésie” („Premiul de Poezie Adam”) a fost fondat în anul 1989, la iniţiativa poetului belgian de limbă franceză Etienne de Sadeleer, cu concursul sculptorului-poet de limbă neerlandeză Ramon (autorul sculpturii-trofeu). Acest premiu se acordă, anual, unei singure personalităţi, pentru promovarea valorilor literare belgiene în străinătate, în special cele ale poeziei actuale, de expresie franceză sau neerlandeză: cercetători, critici, traducători, editori, regizori, actori-animatori, jurnalişti – şi, desigur, scriitori cu astfel de preocupări. Până acum, toate cele şapte ediţii au fost câştigate de către oameni de cultură belgieni. Această a VIII-a ediţie este cucerită de către românca ***Rodica Lascu-Pop***, conferenţiară universitară la Facultatea de Litere din Cluj. În semn de omagiu adus ţării şi culturii noastre, premiul a fost înmânat la Centrul Cultural Român din Paris de către scriitorul Salah Stétié, în prezenţa iniţiatorilor şi a doamnei Huguette de Broqueville, secretara PenClubului Belgian. A rostit versuri din Blaga – în limba franceză – actriţa Monique Dorsel, fondatoarea binecunoscutului „Théâtre-Poème” din Bruxelles, ea însăşi distinsă, în 1992, cu acest premiu. A

cântat, la flaut, Dorota Imieniuska, de la Conservatorul Naţional de muzică din Paris. Printre aplauze, flori şi şampanie, i-am solicitat o scurtă declaraţie fericitei câştigătoare, Rodica Lascu-Pop: „Trăiesc clipa unei mari satisfacţii, acest premiu fiind considerat Oscarul belgian al Poeziei. El încununează o mai îndelungată activitate a mea, în calitate de creatoare a Centrului de studii literare belgiene de limbă franceză, în 1990, în cadrul Facultăţii de Litere din Cluj. Evident, mă preocupă şi promovarea literaturii române în spaţiul belgian – şi sper că după acest premiu să putem desfăşura o activitate în ambele sensuri”.

· **La „Bolta Rece” de la Madeleine**. De fapt, se numeşte „Cave de la Madeleine”, dar tot „cramă” înseamnă – şi tot de la „pivniţă” se trage. Aci, în inima Capitalei de pe Sena – la iniţiativa Centrului de acţiune Poetică – a avut loc o seară de poezie românească, la care au participat creatorii ***Vasile Igna***, ***Dinu Flămând***, ***Horia Bădescu*** şi ***Matei Vişniec***. S-a recitat în limbile română şi franceză. A prezentat: Dominique Daguet, cel care a lansat seria de poeţi români la Editura „Librairie Bleue”.

septembrie 1996

Invitaţie la Parti Pris I

Doamna Florence Guerlain este o amfitrioană de vocaţie şi o cunoscătoare desăvârşită a artei moderne. Ea însăşi pare a fi o întrupare a artei, un model viu al acesteia. Iată de ce Fundaţia de Artă Contemporană Daniel şi Florence Guerlain nu-şi putea afla o titulatură mai pe măsură – şi o gazdă mai ospitalieră. Creată în ianuarie 1996, această fundaţie a pus la dispoziţia câtorva mari artişti contemporani spaţiu de viaţă şi creaţie – un fel de bursă generoasă în slujba propăşirii ideii de frumos. După câteva luni de trudă asupra culorilor, pânzei, pielii ori maşinii de gravat, cei 13 artişti – zece pictori: Bezard, Brandon, Dufoor, Four, Le Cloarec, Pinaud, Riberzani, Schoumann, Sciora, Webster; trei sculptori: Baude, Guzman, Reinoso – au ieşit zilele acestea în faţa lumii, prin operele lor, în cadrul primei expoziţii organizată de fundaţie şi intitulată sugestiv „Parti Pris I". O lansare, pur şi simplu, impresionantă. În care fiecare artist oferă ceva superb, rupt din talentul său, din inima sa. Cercetând rădăcini umane cvasi-adânci, Bezard trimite de fapt în viitor, prin tablourile-panou „Micile chinezoaice". Brandon se întreabă, printr-o culoare dureros de galbenă, dacă „norii fac parte din cer". Dufoor propune o serie de „naturi moarte", din care nu lipsesc uneltele esenţiale ale artei: penelul şi vioara. Four îmbină teribil înfocatul roşu al „Tropicelor" cu blândul verde al singurătăţii unei grădini populate de nişte scaune. La Cloarec imaginează „atitudini" variabile în univers albastru şi „materie cenuşie". Pinaud, mai aproape de design, lansează culori auto metalizate. Riberzani surprinde cotidianul în arabescurile „dedesubturilor" sale. Schoumann înfăţişează, în tehnică mixtă, fremătătoare „vitralii cu corbi". În opoziţie, Sciora surprinde „liniştea pereţilor". În sfârşit, Webster aduce răcoarea „pânzei freatice",

printr-o tehnică mixtă folosind pânza, cauciucul şi lemnul.

Cei trei sculptori se impun printr-o viziune specială asupra lumii, slujindu-se de banale bucăţi de fier şi lemn. Cu un tub de neon (aprins!) o rolă metalică, o bucată de şină de cale ferată şi o elice de barcă, Baude redă o impresie despre „apusul soarelui”. Guzman patinează clasic bronzul, convertindu-l în moderne „spirale verzi” şi „locuri rotunde”. Reinoso, cu puţin lemn şi un pumn de nisip, aminteşte expresiv de neiertătoarea „scurgere a timpului”.

Despre toţi la un loc – altfel, fiecare cu câte un palmares naţional şi internaţional de excepţie – scriitorul Jérôme Camilly afirmă: „Pictori sau sculptori, ei povestesc tumultul şi liniştea: portretul unui podar de iluzii sau autoportretul artistului în blue-jeans”.

În premieră absolută: pe perioada cât este deschisă expoziţia, fundaţia organizează conferinţe şi stagii de practică (în ateliere de desen, pictură, sculptură, litografie şi gravură) sub îndrumarea celor 13 artişti.

Noua fundaţie de artă contemporană, prin graţia doamnei Florence Guerlain, reînvie atmosfera vechilor saloane literar-artistice ale Parisului de altădată; cel mai proaspăt nume îmi este al contesei de Béhague (fosta stăpână a palatului în care se află azi Ambasada României) – al cărei salon a fost deschis până în pragul celui de-al doilea război mondial.

Aşteptăm, aşadar, cu interes crescând, vernisajul viitoarei expoziţii Parti Pris II.

septembrie 1996

Conversaţie cu Cioran

Printr-un Paradox, aş putea spune că pentru un român întâlnirea cu Cioran este ceva deosebit; pentru oricare alt locuitor al planetei este ceva obişnuit. Într-atât s-a impus Cioran pe scara de valori a planetei, într-atât de cunoscut este el pe mapamond. Iată de ce o întâlnire cu Emil Cioran în chiar patria limbii sale de adopţie rămâne pentru noi, cei din patria lui de origine, o surpriză, o sărbătoare, o revelaţie. Iar când umbra lui străjuieşte scena unui teatru, surpriza este cu atât mai mare, revelaţia cu atât mai adâncă. Tocmai o astfel de stare – nu departe de noţiunea de şoc – şi-a propus să creeze Teatrul Tourtour din Paris, o prestigioasă instituţie artistică particulară, amenajată (parcă l-ar fi întrebat pe Cioran!) într-o grotă de început de lume, înfiptă în chiar inima Oraşului-lumină (în apropierea arhicunoscutului Châtelet). Un regizor curajos, cult şi talentat – pe numele său, Dominique Quéhec – a adaptat şi pus în scenă crâmpeie din gândirea lui Cioran, decupate în aforisme pilduitoare pentru existenţa şi gândirea lumii – numind acest demers dramatic „Conversaţie cu Cioran”. Doi actori de marcă – Emmanuel Decharte şi Gabriel le Doze – au dibuit bine intenţia regizorului şi ideile lui Cioran, dând viaţă unui spectacol cu alură antică-modernă. Antică – imaginând un Platon cu un singur discipol, într-un Dialog restrâns la întrebare şi răspuns. Modernă – deoarece actorii poartă banale haine de stradă, iar conversaţia are loc în două bărci (fiecare în barca lui!) plutind pe o apă a Timpului care nu ştii încotro duce – la alcătuirea acestei atmosfere un rol important revenindu-i scenografului Tony Soulié (ajutat de luminile lui Jean Grison şi sunetul lui Daniel Deshaye).

Despre ce discută cei doi cetăţeni ai planetei? magistrul şi învăţăcelul său? Despre dureroasele probleme de azi – şi de totdeauna – ale

tuturor cetăţenilor planetei. O „conversaţie” din care nu lipsesc aforisme ca: „Negaţiile care nu duc la extaz şi disperările care nu duc la profeţie – înseamnă că n-au atins adâncimea în care se depăşesc pe ele însele”. Sau: „Triumful Erosului, ca expresie supremă a vieţii, sau de ce spiritul este numai un accident în lume”. Şi: „Mi-e frică de muzica secretă a lucrurilor, de tonurile ei subterane, ce răzbat în ceasurile de tristeţe solemnă, ca mărturisiri tainice, dintr-o altă lume”. Şi: „Cu cât suntem mai aproape de eternitate, cu atât suntem mai departe de viaţă”. Căci: „Nu există gând mai criminal decât cel al păcatului. Şi nu există nici o scuză pentru acest gând”. Atunci – îl citez pentru ultima oară pe Cioran: „Omul trebuie pus în faţa unui nou început al istoriei. Un Adam fără păcat trebuie să însemne omul nou şi o istorie fără păcat să desfăşoare activitatea lui. Numai astfel se poate concepe o nouă viaţă, schimbată în rădăcini. Omenirea nu mai aşteaptă decât un profet: acela al vieţii fără de păcat”.

În legătură cu spectacolul la care am asistat – graţie invitaţiei artistei muziciene Christiane Portois, într-atât îndrăgostită de limba şi cultura română încât urmează cursurile de specialitate de la Sorbona – presa franceză n-a fost zgârcită în laude. Notez câteva. Figaroscope: „Doi mari actori, pe care Cioran i-ar fi iubit”. Postul de radio France Info: „Un adevărat moment de jubilaţie, o remarcabilă interpretare”. Le Parisien: „Un spectacol care înlesneşte ascultarea unui dialog”. Le Nouvel Economiste: „Emmanuel Decharte şi Gabriel le Doze, doi actori plini de lumină”. L’Humanité: „O adaptare şi punere în scenă cu evidentă plăcere de Dominique Quéhec”. În sfârşit, Reţeaua Minitel 3615 Paris îl difuzează cu o apreciere laconică, dar elocventă, pentru acest gen de comunicaţie: „Un spectacol reuşit”.

Mă gândesc cum ar fi scris presa despre un dialog purtat nu (doar) între magistru şi ucenic, ci

între doi magiştri. Am în vedere filmul lui Gabriel Liiceanu, în care se încrucişează cele două florete ale inteligenţei sclipitoare: Emil Cioran şi Petre Ţuţea. Ce spectacol ar fi ieşit din acest dialog-duel?! Dar poate că nu-i timpul pierdut.

septembrie 1996

Aniversări literare

Toamna culturală pariziană – cu cortegiul ei de manifestări artistice – cuprinde şi două aniversări literare: Bertold Brecht şi Federico Garcia Lorca – de la moartea cărora s-au împlinit 40 de ani şi, respectiv, 60 de ani. Iată cum sunt relatate aceste evenimente în ziarul „Le Quotidien de Paris”.

· „Bertold Brecht, un blestem al excepţiei?” – titrează ziarul, subliniind faptul că marele dramaturg a lăsat în urmă-i „o operă angajată” („Ascensiunea lui Arturo Ui trebuie oprită”, „Mutter Courage” etc.), dar şi „o polemică explozivă asupra talentului său”. Chiar în legătură cu cea mai cunoscută piesă a sa – „Opera de trei parale” – el este acuzat de plagiat. O face universitarul britanic John Fuegi, în recenta sa monografie, „Brecht and Co.” (1994), arătând că 80% din lucrare aparţine Elisabethei Hauptman. Înconjurat de numeroşi prieteni şi amante – susţine specialistul englez – Brecht instaurase un sistem de „muncă colectivă”, un „atelier de scris”, în care el superviza schimburile de idei. Dar replica n-a lipsit; acum, ca (de altfel) niciodată. Una o dă Marianne Kesting, într-o biografie apărută la puţin timp după moartea dramaturgului, afirmând că toate aşa-zisele plagiate „au fost transformate într-un stil brechtian atât de inimitabil încât orice reproş este absurd”. Astfel că şi recenta opinie a lui Fuegi, cu tot zgomotul mare făcut, nu a clătinat „cultul lui Brecht, care rămâne neştirbit la Berlin, la Berliner Ensamble (creat de dramaturg în 1949), precum şi în casa în care a trăit după revenirea din exil” (concluzionează ziarul).

· „Garcia Lorca, cel plâns de Lună” – titrează „Le Quotidien de Paris”, considerându-l drept „cel mai vestit poet spaniol în Franţa”. În cadrul prezentării câtorva date biografice este evidenţiată întâlnirea cu scriitorul Antonio

Machado (1916) în urma căreia Federico începe să scrie, devenind „Privighetoarea Andaluziei”. Alături de culegerea de „Romanţe ţigăneşti”, este subliniată valoarea pieselor „Noaptea însângerată”, „Yerma”, „Casa Bernardei Alba”.

La jumătatea lunii iulie 1936, Federico Garcia Lorca se desprinde greu de Madrid (unde conducea, din 1932, Teatrul universitar ambulant „Barraca”) pentru a merge în Granada să se întâlnească cu familia. Acolo, peste exact o lună, în zorii zilei de 19 august, va fi împuşcat de franchişti, din ordinul guvernatorului, care primise „lumină verde” prin mesajul cifrat „Daţi-i cafea, multă cafea!”. Ca într-un vers al său, prevestitor – „Inima mea se odihneşte lângă o fântână răcoroasă” – viaţa îi este curmată chiar în apropierea unei fântâni, pe care maurii o numeau pe vremuri „Izvorul lacrimilor”. Paradoxal, cădea asasinat tocmai cel care nu cu multă vreme înainte declarase: „Eu sunt, în acelaşi timp, catolic, comunist, anarhist, liberal şi monarhist”. Dar nu uitase să adauge, chiar în iunie 1936: „Eu sunt frate cu toţi, dar nu pot suferi omul care se sacrifică pentru o idee naţionalistă abstractă”. Şi n-a fost iertat.

septembrie 1996

O expoziţie de icoane

La Paris, s-a consumat un eveniment cultural de primă mărime: vernisarea, în Complexul expoziţional Sainte Pierre, a unei ample expoziţii de pictură pe sticlă, intitulată „PODARI AI LUMINII – artă populară, artă contemporană", organizată sub egida Primăriei Capitalei şi Primăriei Arondismentului XVIII, de către Halle Saint Pierre şi Muzeul de Artă Naivă Max Fourny. Dacă, în ceea ce priveşte arta contemporană, lucrurile mai pot fi discutabile – în sensul că valorile nu s-au sedimentat suficient, unele opere purtând date recente, ultimii doi-trei ani – arta populară se impune prin mărturia a două-trei secole de existenţă. Îndeobşte de inspiraţie religioasă, creştină, pictura pe sticlă – mai exact spus, icoanele pe sticlă – impresionează prin măreţia calmă a culorilor (multe rămase încă în cheie nedezlegată). S-a strâns sub cupola vestitelor hale cam tot ce se putea – din muzee şi colecţii particulare ale Franţei şi altor spaţii europene. Pe un perete erau 13 icoane româneşti, cele mai multe realizate în Transilvania – în trecutele două veacuri – inclusiv la Mânăstirea Nicula.

La vernisaj au participat domnul Alain Juppé, primul ministru al Franţei. Cu răbdare şi interes, domnia sa a poposit aproape în faţa fiecărui panou, ascultând explicaţiile oferite. A poposit, vizibil impresionat, şi în faţa panoului cu icoane româneşti. Am cercetat, după aceea, frumoasele icoane. Şi am constatat, cu regret, că trei dintre ele sunt prezentate eronat. O superbă icoană reprezentându-i pe Sfinţii-împăraţi Constantin şi Elena, ar imagina, după eticheta însoţitoare, pe „Cristos şi Sfânta Elena” – deşi numele celor doi sfinţi-împăraţi erau încrustate, vizibil, chiar pe icoană, cu litere chirilice. O altă icoană (aparţinând Muzeului Louvain-la-Neuve

din Belgia), înfăţişându-i pe aceiaşi doi sfinţi-împăraţi, este numită „Sfânta Cruce şi Arhangheli” – cu toate că şi pe frontispiciul acesteia sunt încrustate numele „Constantin şi Elena” (cu litere latine, de data aceasta). În sfârşit, aşa-numita icoană „Sfânta cu Cruce în mână” este, de fapt, „Sfânta Paraschiva” – după cum glăsuieşte textul chirilic.

Am adus la cunoştinţă aceste erori doamnei Martine Lusardy, directoarea complexului expoziţional, cu speranţa că mincinoasele etichete vor fi înlocuite cu cele corecte.

octombrie 1996

Toamna bobocilor literari

Ca şi la Bucureşti, şi la Paris tot toamna se numără roadele. Între ele, şi cele ale literaturii. „Le Figaro littéraire” (suplimentul hebdomadar al cunoscutului cotidian) consacră un număr special scriitorilor aflaţi la primul roman publicat. Şi constată că în acest an au căzut ploi mănoase peste câmpul literaturii franceze: 74 de premiere romaneşti. Un record. În 1995 au fost 50 de apariţii. În 1994 – numai 34. Autorii noii, bogate recolte – subliniază publicaţia – sunt ziarişti, profesori, scenarişti, universitari, studenţi sau simpli rentieri (sinonim pentru cei fără o profesie stabilă). Vârsta lor – între 24 şi 85 de ani. Dintre aceştia, „Le Figaro littéraire” (prin pana severă a consacraţilor Bruno Corty, Philippe Cusin, Gérard Guillot, Dominique Guiou, Sébastien Le Fol şi Yves Miserey) selectează 28, pe care-i prezintă succint: date personale, subiectul romanului, influenţe, scriitorul (în viaţă) preferat – plus fotografia împricinatului.

Sigur, în economia scrisorii mele este foarte greu să mă refer fie şi numai la aceşti, apreciaţi, 28. Iar simpla înşiruire a numelor n-ar duce, poate, la nimic. De aceea voi opta pentru cei cinci, fotografiaţi în grup, pe prima pagină a publicaţiei. Aşadar.

Franck Bijou – „***A termina***”, ***Editura Le Passeur***. Născut în 1970. Studii de cinema. Realizator de scenarii pentru diferite case de producţie. Romanul – o imagine a angoasei, a dezgustului faţă de sine, de ceilalţi, de viaţă.

Thérèse Fournier – „***Măslinul albastru***”, ***Editura Lattès***. Născută în 1958, la Paris. Oraş care îi împarte munca şi viaţa împreună cu Andaluzia şi Marocul. Romanul – o poveste de dragoste petrecută într-un mic sat marocan. Influenţe: Flaubert, Marguerite Duras. Scriitorul

(în viaţă) preferat: Naguib Mahfouy, Isabelle Allende.

Louis-Charles Sirjaco – „***Cum mi-am omorât pisica***”, ***Editions de l'Olivier***. Născut în 1949. Studii de istorie. Autor dramatic, traducător. Cartea – un text suprarealist şi fermecător.

Gilles Petel – „***Cu meseria în sânge***”, ***Editura Fayard***. Are 36 de ani, locuieşte la Paris, este profesor de filozofie. Eroul cărţii (un măcelar) străbate, bilanţier, labirintul dulce-amar al vieţii sale.

Marie Darrieussecq – „***Truisme***”, ***Editura Pol***. Născută în 1969, la Bayonne. Este profesoară de literatură la Universitatea din Lille. Romanul – o dramă a anormalităţii, dar şi a refuzului faţă de banalitatea normalului. Influenţe: Kafka. Scriitorul preferat: J.D. Salinger.

Tot în această perioadă, ziarele anunţă „nominalizările” pentru marile premii literare. „Le Monde” îi „deconspiră” pe cei 19 scriitori – şi romanele lor – selectaţi până acum de către membrii Academiei Goncourt. Între ei, subliniez cu satisfacţie, numele debutantei ***Marie Darrieussecq***, cu „***Truisme***” (manuscris trimis prin poştă Editurii Pol, adresă aflată prin reţeaua Minitel). Tot „Le Monde” publică şi lista competitorilor la Premiul Femina; între cei 20 de romancieri francezi reţinuţi (într-o primă selecţie) – aceeaşi talentată debutantă Marie Darrieussecq, cu „Truismele” ei.

„Femina” îi anunţă şi pe primii romancieri străini reţinuţi pentru premiul consacrat lor. Între ei, din păcate, nici un nume românesc.

octombrie 1996

Un mod de viaţă

Ziarul „Le Figaro” îşi anunţa cititorii că frumoasa crainică Beatrice Schonberg – care prezentase (cu aplomb şi larg succes de public) telejurnalul de la ora 20 al Canalului TF1 – îşi va înceta apariţia pe micul ecran. Mister? Într-un fel, da. Pentru că Beatrice Schonberg se formase în zumzetul aparatelor de filmat TV, ca un „copil răsfăţat” al acestei profesii-arte. Încă din 1980, alături de Jean-Pierre Elkbbach şi Gilles Schneider, se impusese la „Europe 1” şi „Cinq”. Din 1992, a trecut la TF1, susţinând rubricile „Tele-vision” şi „Dreptul de a şti” (aceasta din urmă, împreună cu Charles Villeneuve). Iată de ce brusca ei retragere a constituit un mister, dezlegat pe deplin abia azi – tot de către ziarul „Le Figaro”. Care anunţă că renumita teleastă – ce nu se sfiieşte să afirme că „la origini eu sunt reporter, dar nu se poate face totul” – va alcătui (împreună cu Charles Villeneuve şi Gilles Amado) şi prezenta noua emisiune „Moduri de viaţă”. Primul număr care se va difuza se numeşte „Copii tăinuiţi: copii naturali în căutarea propriei legitimităţi” şi îi va avea ca invitaţi pe Mazarine, fiica naturală a fostului preşedinte Mitterrand şi Claude, fiul natural al nu mai puţin vestitului pictor Picasso.

octombrie 1996

„Puşculiţă de idei” şi „Plăcintă cu foi”

Buxy este un orăşel din departamentul Saone et Loire, ascuns între colinele domoale ale Burgundiei, străjuit de podgorii care l-au încântat pe Henric IV, aflat la vreo 400 km de Paris. Între Buxy şi Timişoara nu s-ar fi putut vorbi decât, cel mult, ca o distanţă de 3600 km. Numai că, de trei ani, între cele două localităţi ţese fir de cunoaştere o suveică a prieteniei.

Totul a început prin intermediul presei. Gazetarii-elevi de la Liceul din Buxy, vreo 30 la număr, editează un ziar numit MILLEFEUILLE („Plăcintă cu foi”), care are ca deviză „O lume deschisă / Un jurnal deschis către lume”. În acest sens, ei au lansat, în 1993, prin fax, mai multe oferte de parteneriat colegilor din alte ţări. Le-au răspuns, prompt, gazetarii-elevi de la Liceul „Jean-Louis Calderon” din Timişoara (cu predare bilingvă: română-franceză), care editează şi ei un ziar, numit TIRELIRE („Puşculiţa”), ei dorindu-şi jurnalul o ***puşculiţă de idei***.

Latinitatea şi francofonia, alături de numele sfinţit în sângele revoluţiei române – „Jean-Louis Calderon” – au facilitat întâlnirea. Primul pas l-au făcut, în 1994, (tot) cei din Buxy, în cadrul operaţiunii „Un camion pentru Jean-Louis Calderon”, câţiva elevi şi părinţi însoţind un transport cu daruri – cărţi, îmbrăcăminte etc. – pentru colegii timişoreni. În primăvara următoare, 50 de elevi timişoreni au sosit la Buxy, împărtăşindu-şi sufletul cu tot ce au mai frumos aceste locuri şi oamenii. În octombrie 1995, buxy-enii, în număr de 50, au ajuns la Timişoara. La întoarcere, ei au realizat un număr special al revistei „Millefeuille”, consacrat Liceului „J.L. Calderon”, oraşului Timişoara, României. În aceste zile sunt aşteptaţi alţi 50 de elevi de la liceul timişorean la Buxy. Primăria oraşului Buxy, prin generozitatea deputatului-primar André Gentien, a

vernisat o expoziţie românească, uvertură la întâlnire. Am vizitat-o: panouri cu imagini din trecutul (apropiat) şi prezentul României (cam şocante pentru noi, dar adevărate), cărţi, covoare şi costume naţionale, ceramică. E clar, românii şi francezii se simt bine împreună.

octombrie 1996

Răsfoind presa franceză

În general, presa franceză ne cam pierde din vedere. Şi uneori, aş zice, pe nedrept. Nu este însă mai puţin adevărat că s-ar putea ca sora noastră mai mare într-ale scrisului să ne ierte prin omisiune. Dar, iată, sunt şi momente/evenimente pe care presa-soră mai-mare le consemnează cu corectitudine exemplară – şi chiar cu un dram de „parteneriat" sentimental, aş adăuga. Precum cele două situaţii de mai jos.

Mânăstirile – „plămânul ortodoxiei”

Prestigiosul ziar „Le Monde” consacră un articol renaşterii ortodoxiei româneşti – sau, mai exact spus, evidenţierii acestei continuităţi morale în viaţa oropsită a românilor sub totalitarismul comunist. Pornind de la un exemplu semnificativ – de tineri care îmbracă haina călugăriei (poate dezgustaţi şi de turnura postcomunistă a vieţii sociale) – ziarul pune în discuţie aspecte ţinând de starea bisericii ortodoxe româneşti de azi, ca şi însăşi ideea de ortodoxism la români – în împlinirea şi dăinuirea căreia un rol preponderent l-au avut (îl au) mânăstirile. Este ceea ce susţine, fără nici un echivoc, domnul Teodor Baconsky – apreciat de „Le Monde” drept un „tânăr antropolog şi teologician strălucit” – care afirmă, în ziarul citat: „Renaşterea vieţii monahale în ţara noastră a devenit un fenomen social, a cărui amploare este, fără îndoială, unică în lumea ortodoxă”. În ciuda capilor bisericii, dintre care unii, în timp, n-au evitat compromisul cu puterea (ziarul consemnând situaţia patriarhului Teoctist) „mânăstirile au avut totdeauna o imagine de puritate morală”. Ziarul exemplifică, apoi, cu una din cele „două sute de mânăstiri şi schituri româneşti”: Mânăstirea Putna, „sanctuarul cel mai venerat al României”, numită de Mihai Eminescu „Ierusalimul ortodox”, locul în care îşi doarme somnul de veci domnitorul Ştefan cel Mare, care, subliniază ziarul, „cu ajutorul lui Dumnezeu”, el construia câte o biserică după fiecare bătălie câştigată” (împotriva „duşmanilor creştinătăţii”, otomanii şi tătarii) – 44, într-o domnie de 47 de ani (1457-1504).

Importantă se dovedeşte a fi (sesizează ziarul) reactualizarea acestei tradiţii monahale, după 1989, când numărul călugărilor creşte, în timp ce vârsta medie întinereşte – într-o ţară în care (constată omologul meu la Bucureşti, Christophe Chatelot) „conform ultimului recensământ din 1992, aproape 9 locuitori din 10

s-au declarat de religie ortodoxă". Ziarul sesizează încă un fenomen specific acestor oameni: fenomenul ortodox în viaţa spirituală a elitei sociale: „Intelectualii români au descoperit mânăstirile ca pe avanposturi ale reflecţiei".

Articolul se încheie cu reflecţia-concluzie a aceluiaşi Teodor Baconsky: „Mânăstirile au devenit plămânul ortodoxiei" – care, de altfel, dă şi titlul corespondenţei din „Le Monde".

Monument pentru Tristan Tzara

„Le Quotidien de Paris” (numărul din 12-13-14 octombrie) în pagina sa de cultură şi artă, consemnează vernisare – miercuri, 9 octombrie, la Moineşti-Bacău – a monumentului consacrat scriitorului Tristan Tzara (născut în acest loc), fondatorul mişcării spirituale Dada. Operă a sculptorului german Ingo Glass (născut şi el în România, adaug eu) monumentul – alcătuit din literele DADA, patru coloane de peste patru metri înălţime, aşezate pe un suport TZARA – este situat la intrarea în oraş. Arătând că Tzara „pe adevăratul său nume Samy Rosenstock” a botezat mişcarea „Dada” prin hazardul unei pagini de dicţionar – ziarul subliniază faptul că, până la această dată centenară, celebrul poet era mai puţin cunoscut în România.

octombrie 1996

O ghicitoare de elită

Pithya ar fi invidioasă pe urmaşa ei de azi, Raluca Nathan – actriţă româncă (Raluca Sterian, de la Teatrul Naţional din Iaşi şi „Bulandra” din Bucureşti) stabilită de vreo 30 de ani la Paris. Reprezentantă a unor case de film americane şi canadiene, ea însăşi producătoare, doamna Raluca Sterian-Nathan este (de mică) şi o prezicătoare de excepţie. Având în rama arborelui genealogic o ascendenţă rusească şi olandeză, ca şi grecească (prin tată) se pare că unei cariatide generoase din Parthenon îi datorează existenţa şi darurile de vizionară.

I-am trecut pragul cu emoţie, în superbul apartament-terasă din fruntea unui bloc din apropierea Arcului de Triumf – undeva, aproape de stele. Raluca Nathan citeşte în priviri, în palmă, în suflet, în inimă; în fiinţa umană citeşte – şi nu sunt puţini cei care susţin că au plecat de la ea într-o stare de confort psihic deosebită. Citeşte în cărţi – şi în cafea. Am rugat-o să facă o demonstraţie – şi m-a pus să întorc ceaşca din care tocmai sorbeam ultimele arome de licoare orientală. Fiind vorba de o chestiune personală, nu voi povesti cele prezise; îl asigur însă pe cititor că ceea ce mi-a ghicit s-a petrecut (apoi) întocmai. În schimb voi „deconspira” câteva din secretele doamnei Nathan, din care destăinuise şi revistei „Madame Figaro”. Există o întreagă „tehnologie” de pregătire şi întoarcere a ceştii de cafea – descriere peste care, de asemenea, trec: sunt pagini de „manual” care n-ar încăpea în economia unei „corespondenţe”. Glasul destinului se cercetează rotind ceaşca uşor, în sensul acelor de ceasornic. Dacă ceaşca este foarte întunecată – este vorba de traversarea unei perioade neprielnice. Fundul limpede al ceştii arată speranţă. Un drum alb, de jos în sus: schimbare de decor. Un punct negru, de zaţ, pe fund: deochere. Un inel: căsătorie. Marginile negre: obstacole.

Dimpotrivă – nestânjenite: schimbare benefică. Alte întruchipări: un arbore – prevestirea unei reuşite; o inimă – o poveste de dragoste; un leu sau elefant – forţă şi protecţie. Păsări: veşti. Cal-de-mare: noroc. Porc: tot noroc. Vultur: veşti sau o întâlnire importantă.

Surâzând misterios, doamna Raluca Nathan adaugă, conclusiv, acest sfat celor doritori să-i urmeze practica: „Lăsaţi să vorbească imaginaţia şi intuiţia, fără a lua însă totul prea în serios”.

octombrie 1996

Legiunea Străină, prima votare

În jurul orei 8,00 dimineaţa primul cetăţean român trăitor la gurile Rhonului, care s-a prezentat să voteze la secţia deschisă în cadrul Consulatului Român din Marsilia este tânărul Cristian Enescu, subofiţer în Legiunea Străină. Fost student al Politehnicii braşovene, revoluţionar cu arma în mână pe meterezele lui Decembrie 89, acrit de consecinţe şi de tot, a devenit, din toamna lui 1990, militar în Legiunea Străină, participând, în această calitate, la forţa de intervenţie rapidă în Bosnia-Herţegovina - ca şi la alte acţiuni, pe alte meridiane ale globului. Am spus toate astea, pentru a evidenţia faptul că acest tânăr de 27 de ani, hârşiit deja prin tranşeele de pace ale planetei, n-a renunţat la cetăţenia română (deşi a primit-o şi pe cea franceză) şi, în această calitate, s-a grăbit să-şi exercite dreptul la vot. La Orange, unde se află regimentul lui – de cavalerie (citiţi blindate uşoare) există circa 40 de români: „Sper să vină şi alţi colegi la vot, că multora dintre noi ne-au rămas câteva gânduri şi câteva sentimente acasă”.

În secţia de votare, apoi, aveam să-i cunosc pe membrii comisiei: preşedinte Dan Dragoş, consul; vicepreşedinte tehnician constructor Puiu Chivu, şeful unui şantier local de construcţii; Stan Vâlcu, reprezentantul Convenţiei Democrate; Daniela Langjahr, reprezentanta Uniunii Social Democrate. Ajutaţi tehnic de Elena şi Mihai Davida. Lipsă – reprezentanţii altor partide, inclusiv P.D.S.R. Împreună am parcurs viitoarele ore ale votării. Am consemnat între alţi români din diverse părţi ale sudului francez (unii de la sute de km) câteva nume absolut la întâmplare. Familia Cosmin şi Isabelle Sfetcu. Ea – educatoare, care a lucrat în România un an, 1992-1993 – la Vânjuleţ-Mehedinţi, în cadrul acţiunii umanitare declanşate de Asociaţia „Echilibru” din Lyon. El – severinean, fost student (3 ani) la Politehnica din

Timişoara, actualmente în anul II la o facultate din Marsilia. Anca Măniuţiu – soţia cunoscutului regizor român – profesoară la Universitatea Montpellier III, venită de la Universitatea clujeană. La aceeaşi universitate, prezent şi el la vot – profesorul Sergiu Miculescu, de la Universitatea din Constanţa. La cursul de română, susţinut de cei doi, s-au înscris până acum 250 de studenţi. Şef de catedră: etnomuzicologul Jacques Bruët, îndrăgostit de România şi Maramureş, excelent vorbitor de limba română. I-a însoţit la Marsilia, din prietenie, profesorul universitar (sociologie) Bernard Paqueteau, şi el vorbitor al limbii lui Eminescu, datorită faptului că în anii 1991-1994 a deschis şi condus Centrul Cultural Francez din Cluj. Şi familia Viorela-Elena şi Cristinel Diaconu, care şi-au susţinut doctoratul în fizică aici – şi au rămas să muncească pentru Franţa. În sfârşit – ultima însemnare din carnetul de reporter: Familia Constantin Irinei, care, după 15 ani lucraţi în nord, în Normandia, a coborât în sud, în Marsilia, la soare, pentru vârsta de pensie.

La ora când transmit această corespondenţă – 17,00 (ora locală) la comisia de votare de la Consulatul Român din Marsilia au votat 76 de persoane. Domnul consul general Ioan Revecu apreciază – în deplin consens cu reprezentanţii celor două partide – că cei ce sunt aşteptaţi în continuare au rămas mult mai puţini. Domnul Stan Vâlcu, reprezentantul Convenţiei Democrate, ţine să aprecieze ca excelentă pregătirea şi decurgerea zilei de alegeri, mulţumind Consulatului român. Reporterul doreşte să sublinieze şi el – în finalul acestei corespondenţe – ospitalitatea domnului Consul general, proaspăt la post, şi receptivitatea de a rămâne într-un dialog fertil cu toţi cetăţenii trăitori aici, la gurile Rhonului.

3 noiembrie 1996

Vot în favoarea schimbării

În urmă cu două săptămâni, la Secţia de votare nr. 1274/2 Marsilia s-au prezentat la urne 80 de români. Procesul-verbal privind constatarea rezultatului votării pentru alegerea preşedintelui consemna 41 voturi pentru Emil Constantinescu; 15 voturi pentru Ion Iliescu – şi tot 15 pentru Petre Roman. De altfel, asemănător s-au petrecut lucrurile şi în ceea ce priveşte votul pentru Camera Deputaţilor (Convenţia Democrată – 39; PDSR – 14; USD – 8) şi Senat (Convenţia – 42; PDSR – 16; USD – 9). O decizie electorală tranşantă în favoarea schimbării, a recâştigării demnităţii pierdute (în mare parte) în meandrele originalei noastre tranziţii.

Astăzi, în turul II al votării pentru preşedinte – după numărul celor prezenţi la vot până la această oră, 17 – se estimează o prezenţă apropiată celei din turul I. Si – fără a anticipa cu orice preţ, dar putându-se trage o concluzie logică – se estimează un final asemănător: opţiunea în favoarea schimbării. Situaţie credibilă şi datorită faptului că foarte mulţi dintre votanţii de la 3 noiembrie s-au prezentat şi astăzi – în ciuda ploii intermitente care scutură sudul Franţei de câteva zile. Unii români au venit de la depărtări de peste 300 km, precum dr. ing. Mircea Manolescu din Lyon. Distanţa medie faţă de secţia de votare nu coboară sub 100 km. Între cei ce-au votat pentru a doua oară am reîntâlnit tânăra familie Cosmin şi Isabelle Sfetcu; dar şi onorabila familie de pensionari Constantin Irinei. De la Aix-en-Provence a sosit familia profesorului universitar Valeriu şi Aurelia Rusu, împreună cu fiica lor Romaniţa Matei-Rusu, arhitectă.

Cel care a votat însă şi de data aceasta primul este tânărul Cristian Enescu, subofiţer în Legiunea Străină, care, deşi venea de la peste 100 km depărtare, a introdus buletinul în urnă la ora

7,30 dimineaţa. Acest tânăr braşovean, fost student la Politehnică şi revoluţionar cu arma în mână în decembrie 1989, activează ca militar în legiunea Străină din toamna anului 1990, participând la forţa de intervenţie rapidă în Bosnia-Herţegovina, la alte acţiuni periculoase. În regimentul din care face parte activează încă 40 de români – iar în întreaga Legiune, aproximativ 300. Mulţi dintre ei s-au prezentat la vot – spre a-şi afirma opinia – „că nu de bine sau de drag am plecat de-acasă”.

Domnul Stan Vâlcu, reprezentantul Convenţiei Democrate în comisia de votare (reprezentantul USD nu s-a mai prezentat) ţine să aprecieze şi de data aceasta corectitudinea desfăşurării importantului act, pregătit în condiţii foarte bune împreună cu Consulatul Român din Marsilia.

17 noiembrie 1996

Centenar Tristan Tzara

„A vorbi, astăzi, de Tristan Tzara – în lume – este la fel cum ai vorbi de porumbelul lui Noe, reîntors pe corabie, după potop, cu creanga de măslin în cioc; acelaşi simbol” – mi-a mărturisit doamna Marina Kravetz, asistentă la Divizia manifestărilor culturale şi relaţiilor publice din UNESCO – în seara omagierii, la chiar sediul UNESCO din Paris, a gloriosului nostru compatriot, care, într-o clipă de supremă intuiţie, avea să deschidă o cale aparte mărturisirii lumii prin spirit. Alături, colega şi şefa domniei sale, doamna Tania Fernandez de Toledo, confirmă cu zâmbet complice, spunându-mi că nu deseori instituţia pe care o slujeşte are manifestări de asemenea audienţă.

…Am relatat cele două opinii pentru a-l face pe cititorul român să înţeleagă că una din puţinele porţi de intrare a noastră în lume este aceasta, a marilor valori spirituale. Fapt subliniat, de altfel, de domnul Dan Hăulică, ambasadorul României pe lângă UNESCO, atunci când, prezentând expoziţia consacrată lui Tristan Tzara, îl enumera printre puţinii care „au marcat secolul”. Domnul Federico Mayor, directorul general al UNESCO, a ţinut să evidenţieze „mesajul luminos” adresat de Tristan Tzara lumii.

Bogatul moment aniversar este susţinut, plastic, de o expoziţie românească, în care au semnat: Doru Covrig – „Paparuda”, ritual de invocare a ploii şi binecunoscutele „două” sau mai multe „Mâini”; Geta Brătescu – „Capricii” de la I la IX, într-un adecvat colaj de hârtie şi culoare; Napoleon Tiron – cu atât de personalele „Fără titlu”; Niculai Păduraru cu „Himerele” sale încuiate în bronz.

Punctul culminant al serii l-a constituit spectacolul „Fuga”, de Tristan Tzara, susţinut de Teatrul de Stat din Bacău, locul de baştină al

sărbătoritului. Un spectacol halucinant, într-un decor halucinant, cu o asistenţă intrată şi ea în acest joc păgân şi ireal.

În jur, pereţi şi vitrine, o originală expoziţie foto-documentară, datorată acelei modeste semnături de talent Mihai Oroveanu. Între noutăţi: câteva manuscrise – scrisori şi poeme – ale lui Tzara, din colecţia Saşa Pană, prezentate de însuşi fiul acestuia, gazetarul Vladimir Pană.

Pe unul din panouri am întâlnit ziarul „România liberă”, din 27 noiembrie 1946, care consemna ultima venire în ţară a lui Tzara: „Un român, scriitor francez şi luptător în maquis” – „de vorbă cu Tristan Tzara despre rolul social al scriitorului de azi şi despre luptele eroice împotriva trupelor naziste”. Am reţinut, din interviul luat de Mihail Dinu, opinia-testament a lui Tzara: „Poezia poate rămâne în afara partidelor politice, poetul însă nu”. Pe un colţ al decorului scenografic se putea citi: „E chiar aşa de rău!” – semnată DADA.

noiembrie 1996

Monumentul de la Moineşti

A trecut mai puţin luat în seamă un eveniment de maximă importanţă: înălţarea, la Moineşti, locul de naştere al lui Tristan Tzara, a monumentului celui ce-a oferit spiritului obosit (şi bulversat de război) al planetei revigoranta mişcare DADA. După cum aprecia ziarul „Le Quotidien de Paris”, până la înălţarea acestui monument, celebrul poet era mai puţin cunoscut în ţara sa de baştină, decât în străinătate; de unde, probabil – premoniţie?! – şi pseudonimul „Tristan Tzara” – „Trist în Ţară”.

Actul de a imortaliza ideea şi l-a asumat sculptorul german Ingo Glass, născut la Timişoara, format la şcoala de arte plastice a Clujului şi stabilit, de aproape două decenii, la München. Specializat în ansambluri plastice de mari dimensiuni – de regulă, întruchipate în metal – Ingo Glass a apelat şi de data aceasta la o metaforă modernă (din păcate, topită în beton armat, nu în metal) în spirit constructivist: cuvântul DADA, cu litere verticale, de 9 metri înălţime, sprijinit pe cuvântul TZARA, o placă orizontală, de 22 de metri lungime. Despre valoarea acestei originale sculpturi scriu, pe larg, şi ziarele germane: Süddeutche Zeitung” (nr. 231/7 oct.) şi „AZ” (21 oct.) – publicând şi o fotografie a monumentului.

În Mesajul adresat momentului inaugural, criticul de artă Dan Hăulică, ambasadorul României pe lângă UNESCO, îi conferă statuii o semnificaţie pe măsură: „Prin portalul acestor vaste litere cu tăietură clară, modern lizibilă, sculptorul ne-a făcut să pătrundem ca printr-o hieroglifă a libertăţii”. Mesajul UNESCO se încheie cu o apreciere dintre cele mai onorante: „Iată de ce, în palisada acestor litere comemorative, înălţate la Moineşti, UNESCO află o nimerită concretizare a unei vocaţii pacifice:

simbolice întăriri ale păcii, curajos ridicându-se, pentru a susţine durabil cugetul oamenilor”.

noiembrie 1996

Şampania şi Coniacul – la înălţime

Asociaţia Interuniversitară MUMM-MARTEL din Paris a luat fiinţă în primăvara anului 1990, cu scopul declarat de a ajuta ţările din Europa de Est să se integreze în starea de spirit şi economia de piaţă specifice marii familii europene, fapt pentru care fundaţia avea ataşată la nume sintagma „Pays de l'Est – France". Contribuţia fundaţiei constă, în principal, în acordarea de burse unor tineri specialişti din ţările vizate, pentru a se specializa în instituţii de învăţământ franceze – de regulă pariziene – şi a pune, apoi, umărul la propăşirea locurilor lor de baştină. Fondurile financiare sunt asigurate de cele două mari şi renumite firme: MUMM (şampanie) şi MARTEL (coniac) – la sugestia prof. univ. dr. Jacques Barrât, devenit director al nou-creatului aşezământ interuniversitar.

Începând cu anul acesta, fundaţia şi-a extins sfera actului generos şi asupra unor ţari din Asia, înlocuindu-şi vechea sintagmă cu „Europe-Asie". Astfel, în actualul an de studii (când vechea promoţie de bursieri predă ştafeta noilor veniţi), Asociaţia Interuniversitară MUMM-MARTEL Europa-Asia – îmi spune directorul Jacques Barrât; un mai vechi prieten al României – oferă 23 de burse unor specialişti din China, Vietnam (pentru prima oară), Bulgaria, Slovacia, Albania, Lituania, România. Din ţara noastră este prezent tânărul Ciprian Drăguţ din Braşov, care va urma un curs de „studii aprofundate" (masterat) în ştiinţele informaţiei, la Universitatea Paris II. El mi-a mărturisit că intenţionează şi un doctorat – cu sprijinul aceleiaşi fundaţii – pentru ca, apoi, acasă, cunoştinţele sale să poată fi valorificate cât mai plenar. O bursă de doctorat a primit şi diplomatul Vlad-Andrei Moga.

noiembrie 1996

Parisul în plăci comemorative

E plin Parisul de plăci comemorative. La tot pasul te întâmpină dreptunghiul modest al unei marmure care îţi vesteşte că aici a trăit, a lucrat, a luptat sau a murit – lucrând, luptând (mai ales în timpul rezistenţei antihitleriste) – cutare personalitate sau cutare mare anonim. Mă voi rezuma la câteva astfel de plăci, care amintesc de români şi faptele lor.

· Rue Saint-Sulpice, nr. 28. Chiar în apropierea bisericii cu acelaşi nume, un basorelief din bronz patinat desenează chipul copilului-minune Iulia Hasdeu, cea care avea să scrie şi să studieze uimindu-şi reputaţii dascăli, dar care, pe lângă poezie, teatru, proză, compunea muzică, picta, cânta. „Jeune Poete de Roumanie. 1869 – Julie Petriceico Hasdeu – 1888. Această casă păstrează amintirea unui mare spirit".

Din păcate, timpul nu a avut răbdare şi a trecut-o în veşnicie la vârsta de 19 ani neîmpliniţi. Iată însă ce scria Iulia la 16 ani, pătrunsă de vizionarismul eminescian din „Ce-ţi doresc eu ţie…": „La picioarele tale, pe acest pământ vei zări / În amurg, între fluviu uriaş – un fluviu-rege - / Şi munţii ale căror păduri sunt pline de taine mii / Un colţ înflorit, aurit, luminos; de vei spune / Privindu-l: «Dar e raiul aievea aici coborât / E ţara din ceruri acest blagoslovit pământ!» / Muză, adevărul îl vei fi rostit / Căci e România, pământ iubit". („Roumanie", 1885, în limba franceză). Iulia Hasdeu deschide, la Paris, galeria marilor femei române.

· Boulevard de la Tour Maubourg, nr. 22. „Aici s-a născut Anna de Brancovan, contesă de Noailles, la 15 noiembrie 1875".

· Rue de Chaillot, nr. 7. „Aici a locuit, din 1937 până la moartea sa (1947) Hélène Vacaresco, poetă şi diplomată română, prietenă a Franţei".

· Quai de Bourbon, nr. 45 (insula Saint Louis). „Aici a locuit Marthe Princesse Bibesco, scriitoare franceză, născută la Bucureşti, moartă în această casă la 28 noiembrie 1973. / Aici străluceşte felinarul Catherinei Paris (eroina din romanul cu acelaşi nume – n.n.) care nu s-a stins la 28 noiembrie 1973”.

Aşadar, Anna de Noailles, Elena Văcărescu, Martha Bibescu. Trei vlăstare de vechi case domnitoare. Trei verişoare. Tripleta de aur a culturii feminine româneşti la Paris. Trei femei nu doar frumoase şi cu dare de mână, dar inteligente, instruite, culte, depăşindu-şi veacul şi adesea contemporanii cei mai iluştri. Între sonore personalităţi de ale căror măgulitoare aprecieri s-au bucurat cele trei femei – se numără: scriitori, ca Marcel Proust, Anatole France, Paul Valéry, Paul Claudel, Paul Hazard, Louis Gillet, Jean Cocteau, Rainer Maria Rilke; diplomaţi, ca Harold Nicolson, Robert Vansittart, Lefèvre d'Ormesson, Henry de Jouvenel, Nicolae Titulescu, Grigore Gafencu; oameni politici, precum lorzii Lloyd George şi Thomson Ramsay Mac Donald, Winston Churchill, Paul Raynaud, Eduard Herriot, Paul Boncourt, Chamberlain, Ion I.C. Brătianu, Constantin Argetoianu, I.Gh. Duca; preşedinţi de state şi capete încoronate, ca Konprinţul Wilhelm al Germaniei, regele George al VI-lea al Angliei, Alexandru al Iugoslaviei, Carol I, Ferdinand I, Carol II şi Mihai I ai României, Raymond Poincaré. Şi, totdeauna, în ceea ce au năzuit şi întreprins, aceste teribile femei nu şi-au uitat ţara, au lucrat pentru ea. De altfel, tripleta Anna de Noailles – Elena Văcărescu – Martha Bibescu constituie un fenomen unic în cultura română, în cea franceză şi, după toate probabilităţile, în cultura întregii lumii. Se cunosc cupluri de fraţi scriitori: Alecu şi Nicolae Văcărescu, Al.O. (Păstorel) şi Ionel Teodoreanu; în Germania, Iacob şi Wilhem Grimm, Thomas şi Heinrich Mann;

Charlotte, Emily şi Anne Brönte, Elsa Triolet şi Lili Bric (soţia lui Maiakovski). În materie de verişoare însă nu se cunoaşte decât celebrul caz al celor trei românce. Care astăzi îşi dorm somnul de veci în trei locuri nu mai puţin celebre: Anna de Noailles în Cimitirul Père Lachaise (Paris), Elena Văcărescu la Belu (Bucureşti), iar Martha Bibescu la Menars (Franţa), alături de Emilia, unica fiică a lui Napoleon, căreia i-a consacrat o carte.

· Rue du Colisée, nr. 24. „Între anii 1922 şi 1930, în această casă, scriitorul român Panait Istrati (1884-1935) a scris principalele sale opere de reputaţie mondială: Kyra Kyralina, Codin, Mihail, Unchiul Anghel, Haiducii, Neranţula". După 1930, această ardentă conştiinţă planetară nu a mai putut suporta teroarea declanşată împotriva sa, ca urmare a cărţii ce dezvăluia adevărata faţă a comunismului rusesc. S-a întors să moară acasă, hulit şi bolnav, cu speranţa că omenirii o să-i vină ceva minte la cap. Ceea ce, din păcate, nu prea s-a adeverit.

noiembrie 1996

Sanctificarea lui Malraux

Copilul revoltat al veacului, capabil să apere o cauză umană oriunde pe mapamond, a cărui intervenţie (adesea concretă, practică) s-a impus din Spania până în Indochina (vorbind despre Asia, el zicea că aceasta constituie „celălalt pol al gândirii” sale), omul cu credinţa nestrămutată în om – dar şi profeţind că „secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc” – André Malraux urmează să fie sanctificat. Desigur, nu în calendarul religiei creştine, ci într-un spaţiu la fel de onorant: transferarea rămăşiţelor sale pământeşti la Pantheon. Acolo unde, pe frontispiciu, Franţa a încrustat pentru totdeauna: „marilor oameni, Patria recunoscătoare”. Alături de Rousseau şi Voltaire, de Zola şi Hugo – de alţi mari bărbaţi făuritori de istorie.

În legătură cu acest eveniment, presa franceză a găzduit punctele de vedere ale unor diverse personalităţi. În „Le Figaro”, de pildă, Daniel Amson, avocat de elită şi profesor universitar, se întreabă dacă, prin acest act, nu sunt încălcate principii privind respectul faţă de viaţa privată – aducând în sprijin Codul civil francez. De aici, o întreagă pledoarie în favoarea… rămânerii pe loc. În acelaşi ziar, scriitorul Olivier Germain-Thomas, fost delegat general al Institutului Charles de Gaulle, subliniază renumele internaţional al lui Malraux; acelaşi care, devenind colaborator apropiat al fostului preşedinte, avea să proclame: „Toată lumea a fost, este sau va fi gaullistă”; gest căruia îi va răspunde, mai târziu, însuşi Generalul, în scrierile sale, afirmând: „La dreapta mea a fost şi va fi, totdeauna, André Malraux”. Bertrand Poirot-Delpech, de la Academia Franceză, se întreabă (nu fără substrat) ce este acela un „mare om” – à propos de inscripţia de pe Pantheon – şi caută răspuns în cartea Monei

Ozouf, „Locurile memoriei” (apărută la Gallimard, în 1984).

Zarurile însă au fost aruncate. Domnul Philippe Douste-Blazy, ministrul Culturii – cel ce susţine că munca sa culturală este una politică – a anunţat oficial hotărârea de trecere a lui André Malraux (şi el fost ministru al Culturii) la Pantheon. Evenimentul se va produce în ziua de 23 noiembrie, când se împlinesc 20 de ani de la intrarea în veşnicie a autorului „Condiţiei umane”.

La desăvârşirea acestei decizii, o contribuţie însemnată şi-au adus Bernard Spitz, animatorul „Misiunii Malraux” şi Jorge Semprun, preşedintele „Comitetului Naţional”

Acest act va marca punctul culminant al suitei de manifestări omagiale consacrate lui Malraux.

Discursul omagial, din partea naţiunii franceze, va fi susţinut de către preşedintele Jacques Chirac.

noiembrie 1996

O antologie de poezie

Face cinste vitrinelor librăriilor franceze o „Antologie de poezie română contemporană”, apărută în Editura Casa Poeziei-Nord / Pas-de-Calais, 1996, sub semnătura scriitorului George Astaloş. Este vorba, aşadar, despre o antologie de autor, în care selecţia numelor antologice reprezintă o viziune personală, subiectivă. Şi, într-un fel, chiar aşa şi este. Persistă însă o întrebare, o îndoială de care nu scapă nici George Astaloş. Dimpotrivă – află şi un răspuns. Citez din prefaţa ce-i aparţine, un scurt fragment, în care se află cheia întregii construcţii: „O antologie, cum bine se cunoaşte, este un act subiectiv. Dar dacă, după cum zice filozoful, obiectivitatea nu este decât subiectivitate instituţionalizată? Eu sunt subiectiv, dar posed puterea de a decide (de a alcătui sumarul unei antologii, de exemplu) – deci, selecţia mea este obiectivă”.

În acest spirit trebuie cercetată antologia în discuţie, pe care, autorul ei, George Astaloş, riguros, o aşează şi sub semnul „Eticului şi Esteticului”, deviză încrustată chiar pe copertă.

Cartea cuprinde 17 poeţi, grupaţi în două secţiuni. Prima secţiune: „Trei poeţi dispăruţi” – găzduieşte poezii de Gherasim Luca, Tudor Gheorghe şi Teodor Pâcă. Cea de-a doua – „Poeţi contemporani” – cuprinde pe: Ştefan Augustin Doinaş, Alexandru Lungu, Mircea Ivănescu, Dan Laurenţiu, Mircea Ciobanu, Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu, Ana Blandiana, Şerban Foarţă, Gabriela Melinescu, Mihai Cantuniari, Horia Bădescu, Ion Deaconescu, Valeriu Stancu.

Modest – în cel mai curat sens al cuvântului – George Astaloş nu s-a inclus şi pe sine în această antologie; deşi este un talent de excepţie, manifestat în egală măsură (înaltă) atât în poezie, cât şi în teatru şi eseu. Scrie cu aceeaşi eleganţă în limba română şi în limba franceză –

fiind stabilit la Paris din anul 1971 (cinci ani, mai târziu, primind şi cetăţenia franceză). Poeziile sale au fost publicate în România, Franţa, Italia, Germania, Suedia, Statele Unite, Spania, Canada, Anglia, Turcia, Olanda – ţări pe ale căror scene se joacă şi piesele sale de teatru.

Revenind la antologia apărută, trebuie subliniat faptul că toţi poeţii cuprinşi în aceasta sunt traduşi de către George Astaloş, în afară de Gherasim Luca, poet care a scris direct în franceză.

Aş cita – în finalul corespondenţei mele – din două talentate poete romănce, cu destin de viaţă (şi artă) diferit – fie şi numai prin faptul că una s-a autoexilat în Suedia: Gabriela Melinescu – iar cealaltă a rămas să trăiască şi să scrie în durerea ţării natale: Ana Blandiana.

Gabriela Melinescu: „Starea de spirit": „În fiecare zi/ mă ridic din altă viaţă/ îmi lipesc umerii pe casa pe care cade/ pe o dungă de ceaţă./ Confund întâmplările,/ cuiva îi vorbesc ca şi cum l-aş cunoaşte/ pentru unii am dispărut de mult./ Străzile nu au veselie,/ sunt singură şi împotriva tuturor/ şi sar din somn pietre din pielea vie".

Ana Blandiana: „Cărare": „Cărarea dreaptă/ Trasă prin iarbă/ De pieptănul tălpilor goale/ Ca printr-un păr/ Al ţăranii/ creştet fierbinte de somn/ Şi gata să se prăvale/ De bună voie din toamnă/ Precum din viaţă bătrânii".

„Antologia de poezie română contemporană" este tipărită în condiţii grafice deosebite, creând – şi din această perspectivă – a ambianţă plăcută la întâlnirea cu cititorul.

decembrie 1996

Marin Sorescu la Paris
(zile din urmă)

Scriu – în timp ce pe masă ard două ceşti de ţuică. Este ploconul cu care Marin Sorescu venise la Paris să se caute de boală. Doctorii ăştia nu sunt învăţaţi cu aşa ceva, mă Ioane – zice – aşa că mai bine o bem noi. Apoi, după o clipă de meditaţie: Adică, bea-o tu, că aduc eu alta data viitoare, şi-oi bea şi eu.

… Acum îmi ard pe masă două ceşti pline ochi cu ţuică – ultima licoare din sticla lăsată de Poet cu o lună şi ceva în urmă – şi Marin Sorescu nu mai este. Beau din ceaşca mea. Beau şi plâng şi scriu – şi lacrimile au gustul sărat al ţuicii din dragoste. Parcă se subţiază şi ceaşca lui. O fi bând sufletul lui – că nu degeaba punea bunica un pahar cu apă la striga casei: Vine sufletul mortului, maică, şi timp de 40 de zile aleargă pe unde-a călătorit în viaţă, şi când oboseşte din alergătură vine acasă şi bea din apa asta, pe care i-o schimbăm noi în fiecare dimineaţă. Aleargă sufletul lui Marin Sorescu – şi poate i-ar trebui încă o viaţă să poată cuprinde alergătura celui dus, ori mai multe, să poată încape vieţile de gânduri neîmplinite încă ale Poetului prea devreme plecat.

*

*   *

La Paris, venise cu una din ultimele speranţe. Dacă nici aici – zice – şi nu-şi mai continuă gândul. Am fost la el la spital şi – în ciuda condiţiilor materiale, excelente, ale mai tuturor clinicilor din Occident – m-a înfiorat „detaşarea” cu care era tratat. Nu tu un universitar, o somitate, un specialist mai acătării; doctori simpli, adesea imberbi, ca-n ultimul spital raional, în care ajunge prin repartiţie obligatorie. Halate albe, inconştiente în naivitatea lor că au în faţă o somitate a culturii universale. De altfel, cred că nici nu ştiau bine complexa identitate a

pacientului. Care, încrezător ca-n steaua de pe urmă, murmura: Dacă nici la Paris… uitând, poate, că el însuşi scrisese: „Numai noi, naivii, mai umblăm pe la policlinici”. Căci nu de la spital i s-a tras. El se îmbolnăvise de ***ceva*** într-o zi, când s-a născut. Dar cine a apropiat atât de repede, de brusc şi de tragic acel ***ceva*** de fiinţa lui?

Stăm de vorbă în odaia în care locuiesc temporar la Paris – şi din fereastra odăii se vede Turnul Eiffel. Poetul e uşor obosit. Făcusem o plimbare prin oraş. Distinsul critic de artă Dan Hăulică, ambasadorul României pe lângă UNESCO, îi oferise maşina; Să-i arăt nevestei Parisul – se scuzase el – dar eu cred că el voia să revadă locuri pe unde hălăduise cu nişte ani în urmă. Mă invitase şi pe mine – şi în maşină, tot drumul, mă pisa cu întrebări: Aici ai fost? Dar acolo? La Turnul Eiffel oprise maşina. Ştii că unul din picioarele turnului e făcut cu oţel de la Reşiţa? Are şi o plăcuţă pe care scrie – completase imediat, ca un elev cuminte, şoferul Ştefănică. Uite, vezi, el ştie?! Dar că Eiffel a făcut şi Hotelul „Moldova” din Iaşi, mai ştiţi? Nu ştiam.

… Acum stăm de vorbă în odaia mea – şi-n fereastră apare, luminat, Turnul Eiffel. Unde este? Unde este? – întreabă Marin – şi-n cadrul ferestrei, în seara ce se lasă tot mai albastră, Poetul, adus puţin pe spate, arată ca un imens semn de întrebare proiectat în Univers. Fără să vreau, îmi vin în minte nişte versuri vechi: Tata-ntre ferestre-aşteaptă/ Gol şi singur ca un zeu/ Tata n-o mai ţine dreaptă/ Linia lui Dumnezeu… Dar Marin Sorescu se scutură din reverie – şi exclamă: Frumos, al dracului de frumos. Şi cum zici că l-ai botezat? Mitică – zic – după popularul erou al lui Caragiale. Potrivit nume – zice.

Poetul e bine dispus şi-l tot cercetează, cu ochi jucăuş, pe Mitică. La un moment dat, mă întreabă: Ai nişte hârtie albă? Îi dau. N-am mai tras o linie – zice – de şase luni. Stai, stai aşa, nu-ţi

scoate ochelarii. Nu te ştiam cu ei, îmbătrâneşti şi tu. Şi, fără ochelari, Marin Sorescu îmi schiţează portretul, cu mâna stângă. Cu stânga desenează – subliniază soţia sa, Virginia, spulberându-mi nedumerirea. Să-l ai de la mine, amintire… – mi-l întinde, după ce se iscăleşte. Pe Mitică – adaugă – o să-l desenez acasă, din memorie. Hârtiile astea albe le iau cu mine.

…Doamna Virginia îmi spune că a doua zi, Poetul a stat câteva ceasuri pe terasa apartamentului, jucându-se cu plaivazul pe hârtie.

*

*   *

Marin Sorescu n-a fost un bigot; dar nici necredincios n-a fost. Soţia sa îmi mărturiseşte cum, cu oarece timp înainte – când simţea tot mai aproape rotindu-se aripa neprevăzutului – a cerut Biblia; împreună au citit Cartea lui Iov. Suferinţa se aşeza, zeghe groasă, pe trupul şi sufletul său.

Aici, la Paris, soţia l-a îndemnat: Închină-te, Sorine, şi roagă-te mai cu sârg la Dumnezeu. I-a urmat sfatul: s-a închinat şi s-a rugat – şi i-a spus, a doua zi, cum s-a rugat: M-am rugat aseară la Dumnezeu să-mi dea un somn bun şi liniştitor, din care să nu mă mai trezesc. Şi uite că nu mi-a ascultat ruga…

Citesc primele ziare sosite din ţară, care vestesc intrarea în veşnicie a Poetului. Necrologuri de circumstanţă, multe nesemnate, înşiruiri de titluri, date uneori imprecise („Cotidianul” din 9 decembrie, anunţă, în modesta capsulă consacrată, că s-a născut la… Băileşti). Mai generoasă – presa franceză. „Le Monde” din 12 decembrie 1996, sub titlul „Marin Sorescu – moartea unui poet care a sfidat tirania”, îi consacră, sub semnătura lui Edgar Reichmann, o veritabilă cronică bibliografică, neuitând să menţioneze, într-un P.S., principalele opere traduse în limba lui Balzac (tălmăcite de pene luminate: Alain Bosquet, François Cayla, Jean-Louis Courriol). „Liberation”, din aceeaşi zi,

titrează şi el: „Marin Sorescu îşi încheie munca sa de român; poet şi ţăran, disident şi ministru, acest romancier ameţitor a murit la 60 de ani” (alăturând şi o fotografie mai puţin cunoscută). Mathieu Lindon, autorul articolului, comentează – pe îndelete şi aplicat – opera „Viziunea vizuinii” (care într-un ziar românesc apare cu titlul „Vizuina viziunii”), subliniind una din laturile personalităţii Poetului, desprinsă dintr-o mărturisire proprie: „Eu nu sunt specialist în politică; şi-apoi, eu sunt bănuitor ca un ţăran de la Dunăre”.

*

*   *

Cu sau fără osanale, Poetul Marin Sorescu se duse discret, ca un ţăran la soroc. Obosit de toată povara lumii acesteia, se duse pe urma „vărului Shakespeare”, ***să moară puţin***. Pentru că numai aşa, murind puţin, intri – definitiv şi certificat – în nemurire.

Somn lin, ***suflete bun la toate***. Voi purta totdeauna în peretele casei mele desenul cu care m-ai regalat – şi-n rama sufletului, chipul tău iluminat de suferinţă.

…Beau şi cana în jurul căreia a palpitat sufletul tău – şi ţuica are gust de prună amară, cum numai în Bulzeştii Olteniei trebuie să mai crească. Beau şi plâng şi scriu…

Somn lin, Poete!

decembrie 1996

Marin Sorescu – *in memoriam*

În Salonul de Aur al Palatului Béhague din Paris a avut loc o seară literară închinată memoriei scriitorului Marin Sorescu – prea devreme plecat pe urmele „vărului Shakespeare”, „să moară puţin”. Desfăşurată sub auspiciile Centrului Cultural Român şi Delegaţiei Permanente a României pe lângă UNESCO, manifestarea a întrunit câteva condeie de elită ale Franţei, în compania unui public elevat şi avizat. L-au evocat Serge Fauchereau, Jean-Louis Courriol şi Dominique Daguet – traducători şi, respectiv, editor al operei soresciene; l-a evocat criticul de artă Dan Hăulică, ambasadorul României la UNESCO. A fost rostit un mesaj din partea domnului Federico Màyor, directorul general al UNESCO. Iulian Negulescu şi actori ai Companiei Vitold-Paparella au citit din opera poetică şi dramatică a celui evocat, în versiunea franceză semnată de Jean-Louis Courriol, Virgil Tănase şi Cristina Hăulică.

Precum se ştie, Marin Sorescu a fost la Paris cu puţin timp înainte de stingere – „***să se caute de sănătate***” (după cum însuşi mărturisea). Soarta a vrut să-i fiu alături în acele momente dramatice. Şi mă simt dator să declar, cu mâna pe conştiinţă, că a fost internat într-un spital banal – şi tratat ca un pacient banal, de nişte medici imberbi şi banali; halate albe, inconştiente în naivitatea lor, că au sub privire o somitate a artei şi a culturii universale. Vreme în care, încrezător ca-n steaua de pe urmă, Poetul murmura: „Dacă nici aici, la Paris”… - uitând, poate, că el însuşi scrisese: „Numai noi, naivii, mai umblăm pe la policlinici”…

…Revenind la seara omagială închinată ***Poetului de La Lilieci***, voi încheia corespondenţa mea cu ultimul poem scris de Marin Sorescu, intitulat „Scară la cer”, transpus în mai multe

variante franceze, dintre care cea mai apropiată de intenţia artistică a poetului este versiunea datorată lui Jean-Louis Courriol. Iată cum sună acest poem – în româneşte, desigur:

Scară la cer

Un fir de păianjen
Atârnă de tavan
Exact deasupra patului meu.

În fiecare zi observ
Cum se lasă tot mai jos.
Mi se trimite şi
Scară la cer – zic,
Mi se aruncă de sus.

Deşi am slăbit îngrozitor de mult –
Sunt doar fantoma celui ce am fost –
Mă gândesc că trupul meu
Este totuşi prea greu
Pentru scara asta delicată.

Suflete, ia-o tu înainte
Pâş! Pâş!

… Somn lin, ***Suflete-bun-la-toate***!

decembrie 1996

Românii prin fotografii

Românii în lume – dar, mai ales, în Franţa; în Oraşul-ei-Lumină, Parisul – s-au aflat mereu în avanposturile (şi profunzimile) expresiei artistice, înrâuriţi de ideile novatoare ale Oraşului Luminii şi înrâurind, la rându-le, cultura ce se plămădeşte în acest sever creuzet Franco-universal. Stau mărturie: literatura, arta plastică, filozofia. Cărora, iată, li se alătură acum – dovadă în plus – arta fotografiei.

Românii prin fotografii sunt prezenţi, în aceste zile, în capitala Franţei, în două ipostaze: 1. de artişti fotografiaţi – şi 2. de artişti fotografiind.

În cea dintâi ipostază este vorba despre Expoziţia foto-reporterului Louis Monier, deschisă într-o renumită galerie de pe malul stâng al Senei, în vecinătatea Academiei de Arte Frumoase. Louis Monier – pe care revista „Le Nouvel Observateur" îl numeşte „Hoţul de suflet" – a fotografiat timp de 30 de ani (1966-1996) 14.000 de mari scriitori ai lumii. Dintre aceştia, 50 fac şi obiectul unui Album apărut la Editura Hesse. Atât Albumul, cât şi expoziţia reţin şi o fotografie consacrată celor trei scriitori români, cărora însuşi preşedintele Franţei, domnul Jacques Chirac, le aducea, recent, un omagiu, în Parlamentul de la Bucureşti: Emil Cioran, Mircea Eliade şi Eugen Ionescu.

În explicaţia ce însoţeşte fotografia celor trei, artistul Louis Monier consemnează: „S-a muncit mult, pentru ca ei să accepte. Cioran nu agrea acest gen de-a poza, dar s-a decis să vină la întâlnire, pentru fraţii săi români. S-a reuşit, astfel, să se convină o întâlnire în Piaţa Fürstenberg. Lumina era sobră, frumoasă, propice fotografiei". Şi astfel, cei trei mari români apar reuniţi, pe o palmă de pământ înfrăţit, într-un schimb de idei ce făcuseră deja înconjurul planetei.

În legătură cu Cioran, artistul fotograf Louis Monier relatează şi o istorioară pe care i-a

mărturisit-o scriitorul-filozof în chiar locuinţa sa, de pe strada Tournon. „Eu nu dau niciodată interviuri – i-a spus Cioran. Totuşi, într-o zi am acceptat o derogare de la acest obicei, pentru a-i face plăcere unui refugiat spaniol catalan”. Fericit, jurnalistul catalan a pornit magnetofonul – şi întrebările au început să curgă. La sfârşitul interviului, însă, a constatat că nu are nimic înregistrat pe bandă. Atunci, ca o voce de destin, Cioran i-a replicat. „Vezi bine că nu trebuia să mă intervievezi!”

Cealaltă ipostază a românilor prin fotografii îi arată pe ei înşişi în postura de artişti fotografi. Unul dintre ei – rotunjind un nume de primă mărime în arta fotografică a lumii – este Dan Er. Grigoresco-Negropontes, a cărui expoziţie este deschisă la Centrul Cultural Român din Paris, sub auspiciile Delegaţiei Permanente a României pe lângă UNESCO şi a Uniunii Latine. La vernisaj, ambasadorul şi criticul de artă Dan Hăulică l-a prezentat pe Grigoresco-Negropontes ca pe un mare şi exigent artist, sever cu sine însuşi, clasic (în înţelesul sănătos al cuvântului) nesupus fluctuaţilor modei, dar receptiv spiritului înnoitor în artă. Până să se stabilească la Paris, Dan Grigoresco-Negropontes a realizat, în ţară, câteva albume, între care cel consacrat Deltei Dunării nu are egal: pescar împătimit, bucurându-se de prietenia lui Sadoveanu, îl însoţea adesea pe marele scriitor în „Ţara de dincolo de negură”. Contactul cu lumea de dincolo de „cortina de fier”, însă, i se datoreşte lui Dan Hăulică, cel care s-a zbătut pentru a-i obţine paşaport şi a-l lua cu sine în acele peripluri de artă europene – cu largi popasuri în Franţa şi Italia – difuzate de Televiziunea Română într-o vreme când se spera să revenim în Europa.

Astăzi, o parte din imaginile fotografice ale acestei existenţe zbuciumate invită la reflecţie, de pe simezele expoziţiei. Mai întâi, desigur, mirifica

Deltă a Dunării, „o lume imprevizibilă şi secretă”, cu o cutremurătoare fotografie intitulată (sugestiv) „Masacrul inocenţilor”. Alte peisaje cu specific românesc apăsat: Valea Frumoasei, Sadoveanu, Brâncuşi. Cu rădăcini în: Civilizaţia Cucuteni, Gânditoarea Hamangie, Adanclissi-Tropaeum Traiani. Spaţii largi sunt consacrate, apoi, Franţei – „Eiffel sau Parisul fără sfârşit” – şi „Mileniilor Romei”, vegheate de o fragilă mână cu palma ridicată împotriva vântului răutăţilor, ocrotind un porumbel al speranţei, aterizat zgribulit în dosul palmei.

În sfârşit, o ultimă informaţie, pentru cei mai puţin avizaţi: Dan Er. Grigoresco-Negropontes este ilustrul fiu al unui ilustru părinte: General Eremia Grigorescu – cel care, prin inteligenţa şi curajul dovedite la Mărăşeşti, avea să asigure României rotunjimea hotarelor.

Expoziţia Dan Eremia Grigorescu se constituie şi într-un pios omagiu adus marelui artist fotograf, la 7 ani de la plecarea sa în Câmpiile Elizee. A doua zi după vernisaj, la cripta celui dispărut, aflată în „Le Petit Cimetiere Ancien de Boulogne” – a fost oficiat tradiţionalul parastas ortodox de 7 ani.

decembrie 1996

Zile fierbinţi la Centrul Pompidou

În ciuda anotimpului rece, Centrul Naţional de Artă şi Cultură Georges Pompidou din Paris trăieşte zile fierbinţi, emoţionate – şi emoţionante – legate de aniversarea a 20 de ani de viaţă. Operă a doi arhitecţi de elită – italianul Renzo Piano şi englezul Richard Rogers – el a fost inaugurat la 31 ianuarie 1977, de către preşedintele Valery Giscard d'Estaing, în prezenţa doamnei Pompidou. Situată în plin centrul Parisului, moderna construcţie impresionează prin arhitectura sa din sticlă şi oţel, prin palierele sale, dar mai ales prin celebrele sale scări rulante, suspendate în uriaşe tuburi transparente. Cu o lungime de 166 metri, o înălţime de 42 de metri şi o adâncime de 60 de metri, edificiul înglobează 15.000 de tone de oţel şi 11.000 metri pătraţi de sticlă. Zilnic îi trec pragul 25.000 de oameni, de la inaugurare şi până azi numărul lor fiind de peste 135 de milioane – din care 70% francezi, 30% străini; iar din toţi aceştia, 60% sunt sub 34 de ani.

Sărbătorirea celor 20 de ani de existenţă propune atât o suită de manifestări specifice, cât şi un popas la principalele repere permanente, jubileul fiind marcat şi de aşa-numitele „zile ale porţilor deschise", când oricine poate intra gratuit în această împărăţie a artei, culturii şi ştiinţei. I-am urcat treapta mişcătoare, optând iniţial pentru Muzeul Naţional de Artă Modernă – găzduit aici; care , şi el, aniversează, tot acum, 50 de ani de la înfiinţare. Două etaje – al treilea şi al patrulea sunt consacrate, astfel, panoramei marilor mişcări artistice – pictură, sculptură, arhitectură, desen – din secolul XX. Între cei 3.600 de artişti prezenţi aici, se află figuri majore ale artei moderne: Matisse, Picasso, Laurens, Braque, Léger, Kandinsky, Miró, Dali, Giacometti, Duchamp – desemnând curente ce aveau să poarte numele de fovism, abstracţionism, realism, suprarealism.

Aceste nume celebre sunt continuate cu cele ale unor artişti mai apropiaţi de timpul nostru: Klein, Manzoni, Castellani, Rutault, Perrodín, Télémaque, Hains, Fillion – coborâtori până în anii ’80 – peste care sita selectivă a valorii continuă să cearnă. În mijlocul lor, ca un patriarh al epocii – Constantin Brâncuşi. Cu: „Studiu pentru doamna Eugene Mager”, realizat în 1916, din lemn; „Cocoşul”, 1935, bronz poleit – şi „Foca”, 1936, marmură. Trei capodopere ţinând cerul artei pe aripile lor.

Tot acestui moment aniversar îi este consacrată şi o expoziţie tematică: „***Artistul modern faţă cu evenimentul istoric***” – care grupează 450 de opere plastice şi 300 de opere literare – semnate de 200 de artişti şi scriitori.

Între reperele permanente ale centrului Georges Pompidou se mai află Biblioteca Publică de Informare – cu peste 400.000 de volume – şi Institutul de Cercetare şi Coordonare Acustică-Muzică, axat pe studii multidisciplinare privind contribuţia informaticii şi acusticii la evoluţia muzicii.

Cu toate că pentru această aniversare Centrul Pompidou a beneficiat de unele renovări, din toamnă el va fi supus unor restructurări de fond, care vor ţine doi ani. Aceste lucrări costă 700 de milioane de franci şi sunt menite să-i confere strălucire şi funcţionalitate în consonanţă cu exigenţele mileniului următor. Redeschiderea lui va avea loc în noaptea de 31 decembrie 1999 spre 1 ianuarie 2000.

Până atunci, rămânând în clipa prezentă şi sărbătorească, trebuie să evidenţiez – în finalul acestor însemnări – faptul că cinstirea celor 20 de ani de existenţă se face şi printr-un eveniment de excepţie: inaugurarea Atelierului Brâncuşi – integrat Centrului Georges Pompidou. Dar despre aceasta, într-o corespondenţă viitoare.

ianuarie 1997

Atelierul Brâncuşi

Faimosul Atelier din Montparnasse al sculptorului Constantin Brâncuşi a fost inaugurat – zilele acestea – în cadrul manifestărilor sărbătoreşti prilejuite de aniversarea a 20 de ani de la înfiinţarea Centrului Naţional de Artă şi Cultură Georges Pompidou din Paris. Reconstituit a treia oară – în existenţa sa testamentară – se pare că această ultimă formulă este cea mai potrivită, deşi puţine elemente mai amintesc de vechea bojdeucă. Încastrat în piaţeta modernului Centru Pompidou, Atelierul lui Brâncuşi a fost gândit – şi înfăptuit – ca un mic muzeu autonom, având însă, ca trăsătură esenţială, modernitatea. În spatele unor pereţi de piatră, înalţi de trei metri şi jumătate, se ascunde un muzeu foarte simplu, în care smerenia arhitecturii şi fineţea luminii sunt principalele două însuşiri conferite de arhitectul italian Renzo Piano – autorul, de altfel, şi al impunătorului Centru Pompidou. Întrebat de un ziarist, de la „Le Figaro”, dacă n-a denaturat în felul acesta dorinţa testamentară a lui Brâncuşi – arhitectul Piano a răspuns: „Nu am vrut să fac un muzeu de antropologie, nici evocarea fantomei lui Brâncuşi. Noi am respectat, mai ales, ceea ce ne părea fundamental din punct de vedere al testamentului artistic: proporţiile, culoarea, lumina. Cred că Brâncuşi ar fi fost mulţumit, deoarece noi am respectat viziunea sa asupra artei”.

Într-adevăr, sunt motive să credem că părintele Păsării Măiastre ar fi clătinat aprobator din cap, în şireata sa neîncredere ţărănească.

Precum se ştie, Constantin Brâncuşi a lăsat Franţei, prin testament – în 1956, cu un an înainte de moarte – tot ceea ce îi aparţinea: 137 de sculpturi, 87 de socluri, 41 de desene, 2 picturi şi peste 1600 de plăci fotografice (şi fotografii) făcute de mâna lui. Le-a donat, cu clauza ca Muzeul de Artă Modernă să reconstituie atelierul

său – din Impasse Ronsin – Montparnasse – în care să fie păstrate aceste opere. Ceea ce s-a şi întâmplat. Astfel, o primă versiune a Atelierului a fost inaugurată în anul 1962 la Muzeul Naţional de Artă Modernă, instalat pe atunci în Palatul Tokyo. În anul 1977, Muzeul de Artă Modernă a fost transferat la Centrul Pompidou, proaspăt înălţat. Cu acest prilej, s-a reconstituit o nouă versiune a Atelierului Brâncuşi – care, în scurt timp, a avut o soartă tristă, degradându-se. În sfârşit, această a treia variantă – inaugurată zilele acestea – nu beneficiază doar de o adecvată soluţie arhitecturală, ci de o trăinicie capabilă să înfrunte timpul.

Împărţit în patru încăperi, Atelierul izbuteşte să ofere un cadru ospitalier sutelor de exponate – şi să evoce şi ceva din atmosfera vechiului aşezământ, prin cele câteva piese vechi originale păstrate. Am recunoscut: coloane infinite, păsări în văzduh, domnişoare Pogany, principese X, foci, peşti, cocoşi, porţi de sărut şi muze adormite – în piatră, marmură, bronz, lemn. Numeroase unelte – şi aparatul de fotografiat, cu burduf şi trepied. Toiagul de pribegie – şi o vioară cu arcuşul viu, la care, uneori, le cânta prietenilor. N-am aflat, din păcate, nici un fluier sau caval, cu care doinea în momente de singurătate.

Toate aceste exponate sunt ocrotite de pereţi de sticlă – alcătuind atelierul propriu-zis – şi beneficiind astfel de condiţii optime de conservare. Vizitatorii rotesc – printr-un culoar larg – în jurul atelierului, fără a intra în contact direct cu exponatele, dar putându-le admira în voie, sub lumina naturală.

ianuarie 1997

Brâncuşi împotriva Statelor Unite

În această lună, Centrul Georges Pompidou din Paris împlineşte 20 de ani de viaţă. Între manifestările artistice care marchează acest jubileu – toate purtând sigiliul calităţii şi, adesea, pe cel al ineditului – se prenumără şi piesa de teatru „Brâncuşi împotriva Statelor Unite” – pe baza textelor celebrului proces, traduse în Franţa pentru prima oară – în regia lui Eric Vigner, directorul Centrului dramatic din Bretania – Teatrul Lorient.

Să ne amintim puţin faptele de acum (exact) 70 de ani, substanţa însăşi a piesei în cauză. În anul 1927, fotograful american Edward Steichen aduce în SUA o variantă de bronz (se pare, ultima) a „Păsării în văzduh”, pe care o cumpărase (cu doar 600 de dolari!) cu un an înainte de la Brâncuşi, la Paris. Vameşii americani refuză scutirea de taxe prevăzută pentru operele de artă, asimilând sculptura cu o marfă oarecare şi aplicându-i tariful de 40% din valoarea… industrială. Brâncuşi dă în judecată Direcţia Vămilor din Statele Unite – şi de aici începe conflictul: real şi teatral. Pentru prima oară, un tribunal este chemat să se pronunţe dacă o sculptură nefigurativă poate fi considerată operă de artă. Martorii Vămii sunt – spre „jena” lor… postumă – doi sculptori americani, Ingersoll Aitken şi Thomas H. Jones, care jură că „Pasărea în văzduh” „nu este nici operă de artă, nici sculptură”, ci „este un abuz… care nu deţine sensul frumuseţii”. Martorii lui Brâncuşi declară că „lucrările sunt produsul specific al unei activităţi creatoare unice, care şi-a găsit propriul mod de expresie” (William Henry Fox); „Pasărea în văzduh” „sugerând zborul, graţia, năzuinţa, vigoarea” (Frank Crowinshield). Ceea ce îl face pe pragmaticul judecător Waite să-l întrebe pe cel mai de seamă sculptor al Angliei – Jacob Epstein, care

pleda pentru Brâncuşi: „Dacă aţi vedea-o în pădure, aţi trage în ea?”

În sfârşit, s-ar putea spune multe, procesul făcând vâlvă în opinia publică americană şi sporind prestigiul lui Brâncuşi. Mă rezum numai la câteva spicuiri din concluziile Tribunalului: „Între timp s-a dezvoltat aşa-numita şcoală de artă nouă… Indiferent dacă simpatizăm sau nu cu aceste idei noi… credem că existenţa lor de fapt şi influenţa lor asupra lumii artistice… trebuie luată în considerare”… „Pasărea în văzduh”… „e frumoasă şi simetrică în înfăţişare – şi cu toate că ne întâmpină o oarecare dificultate spre a o asemui cu o pasăre, e plăcută la vedere şi într-un înalt grad ornamentală. Şi cum este dovedit că face parte din producţia originală a unui sculptor profesionist şi că este de fapt o sculptură şi-o operă de artă, conform persoanelor cu autoritate la care ne-am referit, admitem contestaţia şi în consecinţă obiectul are liberă trecere”…

Regizorul Eric Vigner urcă pe scenă – cu ajutorul unor actori la înălţimea rolurilor – pe toţi aceşti artişti, critici şi istorici de artă, avocaţi şi negustori, într-o confruntare apreciată de revista „L’Express” ca „deschisă şi pasionantă”; pentru – completează „Le Figaro” – „a defini noţiunea de operă de artă”.

Să mai amintim în finalul acestui proces doar trei fapte: 1) În ciuda acestui proces, toate expoziţiile personale ale lui Brâncuşi au fost prezentate numai în SUA – nici una în Franţa sau altă ţară din Europa; 2) Evenimentului i-a consacrat şi Petru Comarnescu un studiu, chiar aşa numit: „Brâncuşi împotriva Statelor Unite”, Ed. Dacia, 1971; 3) Trupa Teatrului Lorient din Bretania prezintă acest spectacol – în mai multe oraşe din Franţa, în cadrul unui turneu de o jumătate de an.

ianuarie 1997

România, un imperialism religios?

Într-unul din ultimele sale numere (1269/ianuarie a.c.), revista „Le Point” publică, sub semnătura lui Mirel Bran (de la Bucureşti), un articol cu un titlu stupefiant: „România, un imperialism religios”(fără măcar un semn de întrebare, în coadă). Sub titlu, două propoziţiuni concentrează o pagină de „argumente”: „De la căderea lui Ceauşescu, Biserica Ortodoxă se identifică cu (scuzaţi cacofonia – n.n.) Statul şi se crede o Biserică naţională. Ceea ce enervează celelalte culte minoritare”. Articolul debutează cu evocarea unei imagini fastuoase, foarte repede amendată de autor: miezul nopţii de 17 noiembrie 1996 – când, în „Piaţa Universităţii, învingătorul în alegerile prezidenţiale române, creştin-democratul Emil Constantinescu, îşi sărbătoreşte victoria în faţa suporterilor săi. Din balcon, el mulţumeşte lui Dumnezeu şi intonează Tatăl Nostru, urmat imediat de mai multe mii de români îngenuncheaţi pe asfalt”. Şi, ca o ghilotină, concluzia: „Pentru noul preşedinte, aceasta înseamnă atât un act de pietate, cât şi un gest politic”. Perfect adevărat – şi felicitări autorului articolului – dacă evocarea simbolicului eveniment s-ar fi încheiat astfel. Dar, din păcate, tranşanta concluzie se prelinge într-una de catifea vicleană, tangentă la imaginea precedentului şef al statului. Subliniind că, în România, Biserica Ortodoxă numără 86,6% din populaţie, ziaristul Mirel Bran se simte dator să adauge: „Chiar şi Ion Iliescu, fostul preşedinte, bun elev al lui Marx şi format la Moscova, îi linguşea pe preoţi şi săruta cu pioşenie crucile şi icoanele”. Ce vrea să însemne alăturarea, pe aceeaşi „baricadă a Crucii”, a celor doi preşedinţi? Răspunsul pare dat prin gura-oracol a unui dascăl de la Şcoala Naţională de Ştiinţe Politice, Daniel Barbu, citat astfel: „Ortodoxia (cea românească, desigur – n.n.) este un fel de mistică

naţionalistă. Aici (în România, desigur – n.n.) ea se identifică cu Statul şi consensul naţional”. Să credem deci că teama faţă de Cruce este cordonul subteran care-i uneşte pe cei doi preşedinţi? Unde (mai) este, atunci, fariseismul liber-cugetătorului Ion Iliescu? Dar „actul de pietate” (smerenie) al creştin-democratului Emil Constantinescu?

Într-un capitol separat, autorul articolului analizează, apoi, „complicitatea Bisericii cu regimul”, debutând tot o concluzie categorică: „În timpul celor patru decenii ale regimului comunist, Biserica Ortodoxă Română s-a instalat într-o situaţie cvasi-schizofrenică”. Este de-a dreptul falsă o atare concluzie, cu toate neiertătoarele greşeli săvârşite la nivelul ierarhiei clericale; inclusiv dărâmarea celor circa 20 de biserici din Bucureşti – pe care le aminteşte şi autorul. Cum tot el subliniază: credincioşii îşi etalau prezenţa în biserică drept „un fel de revoltă contra lui Ceauşescu”, în timp ce „pentru studenţi şi intelectuali, care se ştiau supravegheaţi, intrarea într-o biserică era un act de curaj”. Mai poate fi, atunci, cvasi-schizofrenică o biserică ce are asemenea credincioşi (încăpăţânaţi) şi numără până la 86,6% din populaţie? Lipsa argumentelor îl face, adesea, pe autor ambiguu şi contradictoriu în opinii.

Epitetul de „imperialism religios” lipit pe frontispiciul României de către autorul din „Le Point” este susţinut de o indignare a numitei doamne Marina Fara, redactor şef al „Actualităţii creştine”, publicaţie a Bisericii Catolice, din care sunt citate două propoziţii: „Biserica Ortodoxă Română se crede o biserică naţională. La fel o invocă, totdeauna, partidele xenofobe în discursurile lor”. Palid argument, desprins dintr-o simplă afirmaţie.

Lipsă de înţelegere a lucrurilor manifestă autorul articolului şi când apelează la un citat din distinsul teolog Teodor Baconsky, care spune:

„Regimul comunist a fost un paravan care a despărţit Biserica Ortodoxă de modernitate. În prezent, ea duce lipsă de instrumentele intelectuale pentru dialog”. Motiv ca dl. Mirel Bran să continue, înţâfnat: „Un dialog totuşi mai necesar ca niciodată, pentru o ţară care aspiră la integrarea în Europa” – amestecând mieii şi iezii şi boii cu caii, melanj urcat până la dezarmantul exemplu: Biserica (ortodoxă română; cea catolică, nu – n.n.) se menţine într-o opoziţie crâncenă faţă de „depenalizarea homosexualităţii”.

Undeva, totuşi, autorului articolului îi scapă de sub condei şi câteva adevăruri. Citez: „Graţie vechiului său fond latin, care făcea din ea o poartă între Occident şi Orient, România este un caz particular în spaţiul ortodox al Europei Centrale şi Orientale. Creştinismul a pătruns aici încă din sec. III şi a făurit o identitate naţională foarte vivace. Ţară mică, prinsă la răscrucea unor mari imperii – otoman, rus şi austro-ungar – ea şi-a apărat (prezervat, conservat) identitatea retrăgându-se (repliindu-se) în credinţa sa”. Aşa este – şi de aici s-ar putea înţelege foarte uşor acel specific de naţional (de identitate) al religiei unui popor (86,6%!) tocmai astfel salvat de la dispariţie. Din păcate însă, dl. Bran îşi încheie cu altă concluzie hibridul articol: „Emil Constantinescu, noul preşedinte, care a depus jurământul pe Cruce şi pe Biblie, va trebui să afle dreapta măsură”. Oferind şi soluţia-indicaţie: „Cu ceva mai mult pragmatism şi ceva mai puţine sutane”.

Pe bună dreptate, la capătul lecturii acestui articol, îţi vine să te întrebi: Oare, ce „liber-cugetător” l-a scris? Şi, astfel, îţi apare cum, între sensurile „punct” şi „împunsătură”, „Le Point” vehiculează o suveică cu (scuzaţi cacofonia – n.n.) venin ascuns. Cui prodest?

ianuarie 1997

Alla Rusu, un nume al culorii

O bursă în aşa-numitul ***Cité des Arts*** („Oraş al artelor”) – aflat (coincidenţă?) în inima Parisului, la chiar Kilometrul „0”, al „Oraşului-Lumină”, în imediata apropiere a emblematicei catedrale Notre Dame – o astfel de bursă, deci, este pentru orice tânăr artist plastic de pe mapamond o speranţă puternică, adeseori hotărâtoare; dar, vai, din păcate, tot adesea de neîmplinit. Câteva zeci, câteva sute de ateliere – pentru miile de artişti ce bat la porţile afirmării prin culoare.

Alla Rusu, compatrioata noastră – născută la Chişinău şi formată la academiile de arte frumoase din Tallin şi Bucureşti – este o astfel de „norocoasă”; prin noroc înţelegându-se succesul într-o competiţie acerbă, în care şansa nu are ultimul cuvânt.

În acest „Oraş al Artelor”, Alla Rusu a deschis cea de-a doua expoziţie a sa – în cei trei ani, de când uceniceşte sub lumina „Barbizonului”. O expoziţie de desene şi acuarele, după una „clasică”, de pictură pe pânză.

Despre „linia” Allei Rusu, criticul de artă Corneliu Antim spunea, în ţară, vizionar, încă de la prima ieşire pe simeze a artistei – pe atunci, studentă la Academia bucureşteană, clasa maestrului Florin Ciubotaru: „Pentru tânăra Alla Rusu, desenul este un suport spre a pune în evidenţă, cu aplomb, demersul liber şi creator” – neuitând să conchidă: „ O personalitate în plină formare, ce-şi caută teritoriul afirmării vocaţiei sale artistice”. Criticul Theodor Redlow sublinia, şi el, tot pe vremea expoziţiilor din ţară: „Climatul pictural creat de Alla Rusu uneşte emfaza vizuală cu exaltarea experienţei trăite, astfel încât armoniile pe care le obţine nu sunt doar acorduri în sfera purei vizualităţi, ci, totodată, formule concertante pentru exteriorizările afective ale unei

intensităţi extreme" – concluzia criticului fiind una generoasă: „Un impresionism solar, un romantism jubilant".

Cu aceste „cărţi de vizită" a pornit Alla Rusu să cucerească Parisul. Pe care, la capătul a trei ani de competiţie – de luptă, din care nu lipsesc nici privaţiunile materiale – se pare că l-a făcut să-i reţină numele. Criticul de artă Luc Vezin, lăudându-i cele câteva tablouri cu care venise de-acasă – între care „Nord", „Tallin" şi „Nucă" (ultimul, un altfel de „Ou" brâncuşian – spunea, despre cele create în Franţa – şi expuse în prestigioasa Galerie „Elysée-Miromesnil": „Aceste tablouri poartă în sine ceea ce noi am uitat pentru totdeauna: speranţele unui Occident visat şi şocul unui autentic pictor la întâlnirea cu Parisul. Aceasta se traduce la Alla Rusu printr-o intensificare a culorilor – care răsar unele contra altora, aproape busculându-se pentru a conserva intactă emoţia acestei întâlniri".

Aceeaşi febrilitate străbate şi recenta expoziţie de desene şi acuarele, vernisată în „Cité des Artes" („Oraşul Artelor"). În mâna pictoriţei Alla Rusu, culoarea vibrează ca sunetele în arcuşul unui violonist de marcă. Poate, deocamdată, cu nervozitatea unui Paganninni, dar, cu siguranţă, ademenind liniştea adânc-tumultoasă a marilor simfonii.

ianuarie 1997

Lunga noapte cu monştri…

· „Somnul raţiunii naşte monştri" – zice cunoscutul adagiu. Este ceea ce se desprinde mai cu osebire din lectura presei franceze a ultimelor zile. Voi aminti, mai întâi, cronica pe care Edgar Reichmann o consacră, în „Le Monde des livres", volumului „Urcuş pe cascade îngheţate", apărut la Editura Albatros, sub semnătura lui Victor Dimitriu, fost ambasador la Paris. Consemnând anul 1964 drept o bornă de la care „România părea a se angaja pe drumul unei libertăţi improbabile" – când „anumiţi conducători, între care primul ministru I.Gh. Maurer, începeau o spectaculoasă reapropiere de Franţa" – cronicarul subliniază sarcina noului ambasador român, Victor Dimitriu, „expediat la Paris cu scopul de a reînnoda o prietenie pusă în umbră de la începutul războiului rece". Deopotrivă francofon şi francofil, ambasadorul a stabilit „contacte fecunde cu cele mai marcante personalităţi politice, din lumea presei, culturii, artei". Convins că o schimbare este posibilă, noul ambasador „pregăteşte cu succes vizita generalului de Gaulle la Bucureşti". Sesizând însă „dublul limbaj" al autorităţilor române – şi înţelegând, astfel, repede viclenia – el descrie „poziţia sa insuportabilă în sânul unei ambasade împănate cu falşi diplomaţi", aflându-se, împreună cu familia, sub supravegherea Securităţii. Ceea ce a determinat rechemarea în ţară, unde a fost supus unor adevărate terori, între care şi ameninţarea de a fi arestat pentru „înaltă trădare". Reîntoarcerea la Paris a lui Victor Dimitriu s-a datorat acţiunii energice a presei franceze.

…Aşadar, lunga noapte cu monştri, începută după 23 August 1944 – odată cu îngenuncherea ţării sub cizma ruso-comunistă – avea să dăinuie încă mulţi ani, sub „lampa lui Ilici".

· Un alt eveniment relatat fără zgârcenie de către ziarele franceze îl constituie recentul film al lui Lucian Pintilie, „Prea târziu”. Titrând „O fabulă despre democraţia română confiscată”, Jacques Mandelbaum apreciază filmul – în „Le Monde” – drept „o plonjare verticală în această faimoasă Vale a minelor, măruntaiele de cărbune ale unei democraţii confiscate”. Acelaşi gazetar îi ia regizorului un interviu, în care Lucian Pintilie mărturiseşte: „Acest film („Prea târziu” – n.n.) constituie ultima parte a unei trilogii despre comunism, după „Reconstituirea” şi „Stejarul”. Se ştie, filmul rescrie, cu mijloacele artei, faimoasele mineriade – între care, cea care a suprimat „Piaţa Universităţii” – care ne-au aruncat încă o dată (după o revoluţie – şi ea confiscată) în noaptea monştrilor. Întrebat cum a fost primit filmul în România, regizorul răspunde prompt: „Conform rezultatelor alegerilor: 55% din oameni îl iubesc, ceilalţi nu”.

O cronică îi este consacrată acestui film şi în revista „Le nouvel observateur”, sub semnătura lui Pascal Mérigeau. „Libération” titrează „România subminată de Lucian Pintilie”, subliniind: „Film politic, «Prea târziu» evocă «mineriadele», descinderile în capitală ale «mutrelor negre», manipulate şi încadrate, care credeau că apără cuceririle „revoluţiei”.

· În sfârşit, ziarul „Libération” – în numărul său de duminică, 12 ianuarie – pune degetul pe rană; concret de data aceasta, fără nici o trimitere la artă. El anunţă: „Miron Cozma, întemniţat de autorităţile române”, detaliind: „Liderul «mutrelor negre» din Valea Jiului se află de ieri în puşcărie, acuzat de „subminarea puterii de stat” în septembrie 1991, când fostul prim ministru român Petre Roman avea să-şi dea demisia sub presiunea manifestaţiilor minerilor”. Pentru această faptă, „liderul” poate încasa de la 5 la 15 ani de închisoare. Între cele trei descinderi

ale minerilor în Capitală – însoţiţi (şi dirijaţi) de Miron Cozma – ziarul o evidenţiază şi pe cea din iunie 1990, din Piaţa Universităţii. „Arestarea acestei figuri simbolice a derivelor fostei puteri – scrie „Libération” – este legată de campania luptei «contra corupţiei şi crimei organizate», lansată în această săptămână de preşedintele democrat-creştin Emil Constantinescu, marele învingător al alegerilor de la 17 noiembrie”.

…Aşadar, lumină la capătul tunelului. Semne că lunga noapte cu monştri se apropie de sfârşit. Cu condiţia, desigur, ca, în cruciada „contra corupţiei şi crimei organizate”, „mutrei negre” Miron Cozma să-i urmeze şi alte capete. Căci, slavă domnului, „balaurul” are destule.

ianuarie 1997

„*Viaţa românească*” la Paris

Recent, în capitala Franţei, a avut loc un autentic eveniment literar: aniversarea a 90 de ani de la apariţia revistei „Viaţa Românească”. În legătură cu această tribună de direcţie în literatura şi cultura română nu prea se mai pot spune multe lucruri noi – fenomenul „Viaţa românească” făcând deja parte din fondul principal de idei al istoriei naţionale. Voi sublinia doar ceea ce poetul Cezar Baltag, actualul redactor şef al revistei, rostea în fastuosul Salon de Aur al Palatului Béhague, sediul Ambasadei României – palat şi salon celebre în lumea artistică pariziană a primei jumătăţi de secol XX, palat căruia îi voi consacra o corespondenţă specială în viitor. În acest palat, deci – în chiar salonul în care scânteiau replicile lui Paul Clodel şi Paul Valéry – a fost evocată existenţa nonagenară a „Vieţii româneşti”. Fondată în martie 1906, la Iaşi (redacţia mutându-se, în 1930, la Bucureşti) revista, al cărei promotor a fost criticul de direcţie Garabet Ibrăileanu, s-a bucurat de colaborarea unora dintre cele mai prestigioase nume ale literaturii române: Constantin Stere, Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, George Topârceanu – iar, mai recent: George Călinescu, Mihail Ralea, Alexandru Rosetti, Marin Preda, Şerban Cioculescu. Dintre colaboratorii contemporani – unii chiar diriguitori ai revistei – s-au aflat în sală – şi-au depus mărturii emoţionante: Ovid S. Crohmălniceanu, Nicolae Breban, Caius Traian Dragomir. Numeroşilor participanţi – scriitori, critici literari, editori; francezi şi români din exil – le-a fost dăruit, apoi, numărul omagial al revistei „Viaţa românească”, de apariţia căruia a răspuns, în calitate de redactor, mai tânărul scriitor Liviu Ioan Stoiciu.

În partea doua a reuniunii, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, criticul literar Laurenţiu Ulici, a înmânat Diploma de Membru de

Onoare al Uniunii Scriitorilor Români unui număr de 17 scriitori, traducători, critici literari şi editori francezi şi belgieni, care s-au distins în promovarea literaturii române în spaţiul francofon. Îi numesc aici – cu scuza de a nu putea referi pe marginea fiecăruia, dar cu acelaşi sentiment de îndatorire şi admiraţie: Serge Fauchereau – un bun traducător al lui Blaga şi Sorescu în Belgia; Michel Camus – a publicat în Franţa mulţi poeţi români, fapt pentru care a fost distins, mai înainte, la Cluj, cu premiul Internaţional Lucian Blaga; Dominique Daguet – a lansat în editura sa, „Librairie Bleu", mulţi poeţi români contemporani: Lucian Blaga, Ion Caraion, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Pop, Adrian Popescu, Horia Bădescu, Vasile Igna, Mircea Cărtărescu (gest pentru care şi Dominique Daguet a beneficiat de Premiul Internaţional Blaga); Paola Benz-(Fauci) – traducătoare harnică şi talentată din opera lui Caragiale, Blaga, Sorescu; Jean-Louis Courriol – fost profesor (francez) la Universitatea din Iaşi, poate cel mai talentat, mai virtuoz traducător în limba franceză din opera lui Marin Sorescu; şi – fără comentarii: Jean Poncet; Charles Carrere; Gérard Bayo; Huguette de Broqueville; André Doms; Marc Quaghebeur; Yves Broussard; Marily Le Nir; Alain Paruit; Hélène Lentz; Edgar Reichmann; Michel Wattremez. 17 elite ale literaturii de limbă franceză, cărora sora mai mică – literatura de limbă română – are pentru ce să le mulţumească.

ianuarie 1997

„Asphalt Tango” pe Champs Elysée

Miercuri seara, la Cinematograful „Elysée Lincoln” din Paris a avut loc – sub auspiciile Ambasadei Române şi Centrului Cultural, în prezenţa producătorului Marc Ruscart şi distribuitorului Yves Sutter – premiera franţuzească a filmului „Asfalt Tango”, de Nae Caranfil. Evenimentul era consemnat la zi de două prestigioase ziare, „Le Figaro” şi „Libération”, gest continuat, în zilele următoare, şi de alte ziare şi reviste: „Le Monde”, „L'Express”, „Paris-Match”.

Sală arhiplină; oameni cu invitaţii şi bilete (43 de franci bucata!) rămân pe dinafară. Secvenţele de pe ecran se succed între ropote de aplauze. Râd românii: pe ecran se vorbeşte româneşte. Râd francezii: filmul este titrat în limba lui François Villon. Şi lucrurile nu stau prea departe de şturlubaticul poet-student-hoţ. Burlesc, peripeţii, sentiment, rapacitate – fac un deliciu de parfum amar. Nae Caranfil – scenarist, regizor, compozitor; film de autor! – ţine nonşalant în mână o baghetă sub formă de „baston de mareşal”.

La lăsarea cortinei, alaiul se mută în Salonul de Aur al Palatului Béhague, sediul Ambasadei Române. Într-un context valabil mai ales pentru „Pentru cine bat clopotele, Mitică?” – ţuică, iahnie de fasole, icre negre, sărmăluţe, tulburel, cozonac – decât pentru simandicoasele „fetiţe” (Merde!) pornite să cucerească Parisul. Am izbutit, totuşi, să consemnez opinia realizatorului Nae Caranfil. · Un cuvânt, după acest veritabil triumf? „Senzaţia de a fi petrecut luni şi luni şi luni (de trei ori – vă rog, reţineţi!) de angoasă, de panică şi frustrare, în cadrul facerii filmului. Totul, pentru o seară de genul ăsta”. · Aţi declarat colegei mele Iulia Blaga, la Bucureşti, în timpul filmărilor, că ambiţionaţi o frescă socială autentică a tranziţiei româneşti. Părerea generală

este că aţi biruit impecabil. „Există un moment în cadrul lucrului la un film, de la care realizatorul nu mai este în stare să aibă propriile păreri despre rezultat. Tragedia este că începe să creadă ce-i spun alţii”. · Aţi început cu… „Insomnia”, ca student, film de diplomă, premiat la Costineşti, în 1984, premiu înmânat subsemnatului de însuşi tovarăşul Ioan Toma, primul secretar al CC-UTC”. · Proiecte? „Sunt. Nu intrăm în amănunte, pentru că există superstiţii profesionale”. · Cu casa – în Franţa? în România? „Cu un picior în România şi unul în Franţa. Fac şpagatul”.

Atacat dublu şi feminin, Mircea Diaconu, eroul principal al filmului, lunecă greu spre sine – dar o face, în virtutea faptului că suntem din acelaşi cartier. Îmi declară, precipitat şi hâtru: „În anul 1975 m-am plimbat pentru prima oară pe Champs Elysée. De atunci, am tot visat să revin şi să beau o cafea, la o măsuţă de pe asfaltul acestui celebru bulevard. Niciodată însă n-am visat o premieră cinematografică pe aceste Elizee. Şi, iată, minunea s-a petrecut. Nu uitaţi să consemnaţi că am băut şi cafeaua”.

Printre fum de ţigară scumpă şi damf de ţuică de Piteşti răzbat optimist un acordeon şi o vioară: Dumitru şi Ionel Radu, tată şi fiu, de la Circul Rromanesc, din Place de Clichy. Sârbe, „Cin’ se ia cu mine bine”, „Aseară ţi-am luat basma”, „Hai, inima mea/ Ce frumoasă-i dragostea”, „Hei, iu-iu-iu-iu-iu-iu/ Că diseară rupem cuiu’!” – şi câte şi mai câte. De când se ştie el, Palatul Béhague – salon-foiţă-de-aur, epocă versailles-ză, simfonii şi recviem-uri, Paul Clodel şi Valéry etc. etc. – nu cred să fi cunoscut „une soirée” mai democratică decât aceasta. Vivat sarmaua! Vivat icra! Neagră.

februarie 1997

Spiritul critic în Oraşul-Lumină

Scriitorul-academician Eugen Simion s-a aflat, nu demult, la Paris, într-o dublă ipostază: 1) ca autor al cărţii „Întoarcerea autorului”, tradusă în limba franceză şi apărută la Editura „L'Ancrier” – şi, 2) ca autor al lansării revistei „Caiete critice”, numerele 11-12/1996. Cele două manifestări literare s-au petrecut la Centrul Cultural Român din Paris, la o distanţă temporală de trei zile. Privite respectiv, prima acţiune pare a fi fost o „încălzire”, un antrenament pentru a doua. „Întoarcerea autorului” a fost întoarsă pe toate feţele, disputa etic-estetic încălzind puternic spiritele convivilor: sinonimie? antonimie? vase comunicante? cataliză? – toate principiile au fost disecate cu ochi de autopsier. S-a coborât în Saint Beuf, s-a plonjat în Flaubert; au fost asaltaţi Mircea Eliade şi Jean-Paul Sartre. Semn că responsabilitatea morală a autorului – principala temă a cărţii lui Eugen Simion – este o chestiune acută nu doar pe Dâmboviţa, ci şi aici, pe Sena cea artistic curgătoare. Un judicios punct de vedere l-a avut scriitorul Dumitru Ţepeneag, abordând cu sensibilitate şi pricepere lupta dintre autor (cu biografia lui) şi personaj (care-şi cere – şi el – biografia lui). În concluzie, se poate spune – ca într-o concluzie de cenaclu – că Eugen Simion a ieşit câştigat din această întâlnire cu spiritul critic din Oraşul-Lumină.

Cealaltă manifestare girată de Eugen Simion – lansarea „Caietelor critice” – s-a dovedit a fi, pentru scriitorul-academician, cel de-al doilea iepure din zicala cu cine aleargă după doi; chiar dacă „iepurele” ascuns în „Caiete critice” ar putea fi interpretat şi ca „pionul otrăvit” de pe tabla de şah. Cu antrenamentul făcut – cam aceeaşi participanţi la acţiune – spiritele s-au încins escaladând cota pasiunii, către patimă şi aversiune. Strategic, redactorul şef al publicaţiei, criticul

Valeriu Cristea, nu s-a prezentat la „bară” (n-a mai făcut deplasarea Bucureşti-Paris) deşi era anunţat în program. Aşa că totul a căzut pe umerii directorului, Eugen Simion.

Practic, numărul în cauză al revistei este consacrat unei anchete privind starea actuală a literaturii române: post-revoluţionară şi tranzitorie – supusă unui firesc proces de revizuire valorică. Temperatura porneşte odată cu căutarea răspunsurilor la întrebările: Ce? Cât? Cum? De ce? Criticul-director Eugen Simion a precizat că întrebările anchetei au fost trimise cvasi-totalităţii breslei scriitoriceşti – răspunsurile primite fiind publicate în totalitate şi integral; inclusiv – subliniază criticul – cele foarte aspre la însăşi adresa revistei, cu un limbaj colorat, jignitor chiar, ca în cazul răspunsului dat de scriitorul Paul Goma. Eugen Simion solicită, implicit, participanţilor la dezbatere o cercetare obiectivă (şi obiectivată), opinii însoţite de argumente convingătoare. Arena însă a fost sfârtecată de armurile patimilor, de iatagane orientale şi suliţe cruciate – în care „arbitrul” nu mai conta, ca şi corectitudinea unui „jucător” ca (acelaşi!) Dumitru Ţepeneag. Ciuca bătăii s-au dovedit a fi două nume: Ion Brad şi Mihai Ungheanu – pe marginea cărora s-a glosat cu cerbicie. La un moment dat, o doamnă a strigat, mânioasă, din sală, în cea mai curată limbă românească: „Dar ce vreţi, fraţilor, o nouă cenzură?” (Mai târziu am aflat că era poeta Aurora Cornu).

… Şi astfel s-a încheiat un cenaclu ceva mai simandicos, în care replicile rostite în franceză s-au întretăiat cu neaoşisme dâmboviţene – picate, vorba lui Sorescu, aidoma unor „scrisori pe vechea adresă”. Căci, trebuie precizat, cam acesta este publicul participant la astfel de manifestări: rareori se află în sală doi-trei străini autentici, francezi; cei mai numeroşi sunt străinii din Carpaţi, vorbind limbă franceză învăţată la o grădiniţă târzie. Iar

ceea ce este şi mai nostim este că şi după consumarea actului ceremonios – la paharul de vin ce pune punct disputelor – o parte continuă să vorbească, între ei, în acea limbă de grădiniţă târzie; timp în care cei mai mulţi o dau, iavaş-iavaş, pi româneşte.

febr*uarie 1997***

Salonul Cărţii

În Complexul expoziţional de la Poarta Versailles – exact pe locul unde cu câteva zile în urmă s-a aflat marea Expoziţie a Agriculturii; parcă într-o alternanţă: hrană biologică/ hrană spirituală – s-a deschis cel de-al 17-lea Salon al Cărţii de la Paris. Şi dacă Salonul Agriculturii s-a confruntat cu surpriza primului experiment de clonare; deocamdată în sfera animalieră, dar cu consecinţe devastator-imprevizibile pentru însăşi fiinţa umană – Salonul Cărţii aduce o impresionantă varietate de titluri, teme şi stiluri (deşi nici această „republică a literelor” nu este scutită de faţeta superfluă a unei anume clonări: plagiatul).

Noua ediţie a Salonului Cărţii – organizat sub egida Sindicatului Naţional al Tipăriturilor – aduce peste 350.000 de titluri, grupate pe edituri şi tematic – cu o ofertă specială pentru liceeni şi studenţi – precum şi exponate consacrate industriei cărţii: clasică, electronică, video.

Spaţiul cel mai întins aparţine, desigur, cărţii franceze. Sunt prezente – cu standuri moderne, funcţionale – cunoscutele edituri Flammarion, Gallimard, Albin Michel, Hachette, Nathan, Bayard, cărora le ţin companie „case” mai modeste, dar virtuoaze, precum Dalloz ori Tirésias. Am urmărit, în pliantul Salonului, peste 1000 de edituri – din care doar câteva zeci aparţin celor 20 de ţări străine, ce conferă manifestării caracter internaţional. Pliantul mai conţine o listă cu numele celor 1000 de scriitori, care dau autografe la standurile editurilor ori se întreţin cu oaspeţii la Forumul Autorilor, Barul Filozofilor şi Cafeneaua Literară. Am reţinut, în mod deosebit, numele a două scriitoare, impuse de la această primă carte a lor: dăscăliţa Marie Darrieussecq, autoarea romanului „Truisme”, apărut la Editura POL – şi crainica de televiziune Claire Chazal, autoarea

romanului „Învăţătoarea”, apărut în Editura PLON – ambele edituri cunoscute cu fler în depistarea talentului şi a cărţii de succes.

Invitata de onoare a ediţiei din acest an a Salonului Cărţii de la Paris este Japonia – care urmează Spaniei şi Statelor Unite ale Americii.

Ţara noastră – căreia i-a fost afectat un spaţiu onorabil, în comparaţie cu alte ţări: Polonia, Ungaria, Albania, Coreea – este prezentă la Salonul Cărţii de la Paris cu titluri apărute în 45 de edituri, grupate sub pavilionul Ministerului Culturii, excepţie (onorabilă) făcând Editura Albatros, care are stand independent. În rafturile acestei edituri am mai întâlnit importante şi variate titluri, sugestiv înveşmântate grafic: „Aventuri solitare” şi „Rugaţi-vă să nu vă crească aripi”, de Octavian Paler; „Închisoarea noastră cea de toate zilele”, de Ion Ioanid şi „Kairos”, de Horia Stamatu; „Urcuşuri pe cascade îngheţate”, de Victor Dimitriu şi „Principiul naţionalităţilor”, de Romulus Seişanu; „Dictatul de la Viena”, ediţie completă, de Aurică Simion. Câteva sugestive hărţi, privind destinul românilor, îmbrăţişează semnificativ pereţii standului Editurii Albatros.

În celălalt stand românesc, al editurilor reunite, în prima zi domnea încă improvizaţia. Se simţea efectul pripei, care, din păcate, continuă să guverneze fenomenul nostru cultural, în astfel de situaţii. Doamna Catrinel Pleşu, reprezentanta Editurii Fundaţiei Culturale Române, se străduia – cu inspiraţie şi frumos rezultat – să amenajeze un „colţişor al Fundaţiei”, tutelat de trei mari fotografii reprezentându-i pe Tristan Tzara, Petre Ţuţea şi triumviratul Cioran-Ionescu-Eliade – ale căror cărţi îmbie din raft, alături de altele semnate de Mateiu Caragiale, Simion Florea Marian, Kafka. În aceeaşi ambianţă – în ciuda lucrului de ultimă clipă – izbutea să pună ordine în lucruri doamna Mihaela Ionescu, de la ARTEXPO.

Ediţia de anul trecut a Salonului Cărţii de la Paris s-a bucurat de 200.000 de vizitatori; afluenţa primei zile constituie un semn sigur că anul acesta cifra va fi depăşită – ceea ce denotă un ritm de 50.000 de oaspeţi pe zi.

martie 1997

Premii

O nouă recunoaştere a spiritului şi artei româneşti s-a petrecut, zilele acestea, în republica literelor franceze – unde, cu exigenţă şi onestitate, sunt acceptate, recunoscute şi impuse toate marile valori ale lumii.

Cea dintâi recunoaştere românească a avut loc în cadrul recentului Salon al Cărţii de la Paris. În pavilionul Ministerului Francez al Culturii s-au decernat tradiţionalele premii ale Concursului Jean-Jacques Rousseau, iniţiat de Academia din Dijon – oraş şi for ştiinţific ce se mândresc cu intuiţia de a-l fi receptat primii; atunci, chiar în timpul vieţii sale – pe ilustrul scriitor şi filozof iluminist, rezervându-şi (şi prezervându-şi) onoarea de a-l fi primit în areopagul lor.

Regulamentul concursului impune o prelucrare creatoare a ideilor marelui filozof, cercetarea şi adaptarea lor la condiţiile actuale.

La ediţia din acest an, juriul a trebuit să dezbată asupra a nu mai puţin de 400 de lucrări, trimise de competitori din peste 40 de ţări – România participând cu aproape 100 de contribuţii. Astfel, deşi sfera de selecţie era destul de largă, exigenţa a fost cu atât mai acerbă. Din cele 5 premii, s-au acordat numai patru, reprezentantul juriului apelând la o glumă, pe care ne-o amintim cu toţii din clasele de liceu: nota 10 este a lui Dumnezeu, nota 9 a profesorului; elevul, oricât de silitor şi dotat, primeşte maxim 8. în acest spirit, domnul Jean Sébastien Dupuit, director în Ministerul Culturii, a spus: „Premiul I nu se acordă concurenţilor, el se acordă (bineînţeles! – n.n.) lui Rousseau”. Apoi a înmânat cele patru premii, de care s-au bucurat un bulgar, un francez, un spaniol – şi (bineînţeles!) un român; mai exact, o română: profesoara Margareta Giurciuc, de la Facultatea de Limbi Romanice a Universităţii din Timişoara.

Impresionată de a-şi întâlni un compatriot, proaspăta laureată mi-a declarat: „Premiul acesta încununează mai mulţi ani de muncă discretă în taina literelor franceze. Spuneţi cititorilor români că sunt fericită pentru această recunoaştere”.

Cealaltă recunoaştere românească s-a petrecut la Palais du Luxembourg, sub cupola Senatului Francez. Aici au fost decernate cele 12 premii ale Asociaţiei Scriitorilor de Limbă Franceză (ADELF). Premiul Literar European a fost câştigat de profesorul Paul Miclău, de la Facultatea de Literatură Franceză a Universităţii din Bucureşti. Recunoscut, în general, ca autor al unor lucrări de specialitate, Paul Miclău a produs o puternică surpriză, prin publicarea acestei opere literare: romanul „Români dezrădăcinaţi” – „Roumains déracinés” – scris direct în limba franceză – şi apărut la Editura Publisud. Cartea cuprinde tulburătoarea cronică a unei familii de ţărani, mutaţi dintr-o provincie în alta, sub regimul comunist. Drama este îmblânzită, pe alocuri, cu elemente pitoreşti şi poetice – care, la urma urmei, nu fac decât să reliefeze durerea.

Ambele cărţi s-au bucurat de o bună primire din partea publicului francez.

martie 1997

O lacună regretabilă

La recentul Târg al Cărţii de la Paris, în cadrul standului Editurii Tirésias, a fost expusă – alături de alte apariţii semnate de autori notabili: Michel Reynaud, Evelyna Hugues, Maurice Federman, N. Català, John Graves, Jacques Perret – lucrarea „***Târgul Omului***” („La Foire à l'Homme”). Apărută în două volume (900 de pagini) – sub semnătura lui Michel Reynaud, ajutat de Anny Duperey şi Jacques Weber – lucrarea cuprinde, de regulă, mărturii ale supravieţuitorilor din lagărele naziste de exterminare (perioada 1933-1945), precum şi ale unor dispăruţi în aceste „abatoare ale morţii”, de la care s-au putut păstra astfel de documente. O muncă grea, de durată, dusă la capăt cu patos şi acribie de către autor, care, pe patru pagini de gardă, mulţumeşte celor care l-au sprijinit: oameni, ţări, instituţii, aşezăminte; inclusiv traducătorilor din cvasi-totalitatea limbilor europene. O carte zguduitoare prin dramatismul celor întâmplate – şi trăite! – prin simplitatea relatării lor. O poezie de Paul Degand, de pildă, emoţionează în egală măsură cu un fragment din Jurnalul Annei Frank. Şi ambele – cu simpla, succinta mărturisire a doi anonimi: Charles Ribiollet („Cea mai frumoasă moarte a unui ostaş este să moară pe câmpul de luptă”) şi Cornelia Ten Boom („Da, acesta este infernul. Dar ştiţi voi că cel mai mare pericol la care sunteţi expuşi aici este pierderea sufletului?”).

România este reprezentată prin 12 mărturii, aparţinând atât celor care au trecut prin lagărele naziste – de regulă, locuitori din Ardealul de Nord, răpit de Ungaria prin Diktatul de la Viena – cât şi unor personalităţi închise în Lagărul de la Tg. Jiu, datorită opiniilor lor antifasciste. Este, astfel, prezent Tudor Arghezi, cu o strofă din poezia „Niciodată, toamna…” – ca şi Zaharia Stancu, cu poemul „Acest lung şir de oameni”. Nu lipseşte,

desigur, Benjamin Fundoianu, cu „Sur les fleuves de Babylone” (fragmente din „Exodul”).

Este regretabilă, însă, lipsa din această antologie (dorită mai mult sau mai puţin exhaustivă) a gazetarului-scriitor Oliver Lustig, cel care a depus mărturie despre ororile din lagărele naziste de exterminare în numeroase cărţi-document publicate până acum. Chiar să nu fi auzit autorii cărţii (şi toţi cei consultaţi de către ei) despre acest nume? Chiar să nu le fi ajuns în mână nici o carte semnată de această conştiinţă tulburătoare? Din discuţia cu una din doamnele de la standul editurii, se pare că s-ar fi luat legătura cu scriitorul Lustig, dar că aceasta s-a întrerupt undeva. Chiar să nu-l fi interesat pe Oliver Lustig această reprezentare? Nedumerirea este cu atât mai mare – şi mai oportună – cu cât unele nume consemnate în lucrare au avut o legătură tangenţială cu România.

Un aparat critic serios şi numeroasele ilustraţii însoţitoare accentuează valoarea de unicat a acestei apariţii editoriale.

martie 1997

La drum, cu Spartana…

Cu prilejul vizitei pe care Excelenţa Sa, domnul Bernard Boyer, ambasadorul Franţei la Bucureşti, a făcut-o în redacţia ziarului „România liberă”, distinsul demnitar şi prieten al României făcea un apel la presă (scrisă, vorbită, vizuală) pentru a dovedi mai multă receptivitate în ceea ce priveşte promovarea relaţiilor dintre cele două ţări – în special a celor economice, care cam şchiopătă, în urma celor politice şi culturale. Iată o astfel de situaţie, petrecută nu de mult pe malurile Senei. Este vorba de colaborarea dintre Uzina ARO din Câmpulung Muscel şi firma ARO-FRANCE, care au produs şi lansat ultimul model de autoturism de teren: Spartana. Zic au produs – împreună – deoarece firma franceză a asigurat maşinii motor şi cutie de viteze Renault. Deşi nu construieşte efectiv autoturisme, ARO-FRANCE dispune de staţie de finisare şi ateliere de reparaţii în garanţie, colaborarea tehnică constând atât în centralizarea sugestiilor de îmbunătăţire a modelului, cât şi în promovarea unor trăsături performante susceptibile de abordat în producţia viitoarelor modele. Privitor la numele firmei: ARO-FRANCE – în exclusivitate cu capital străin – domnul Michel Tardy, preşedintele ei, afirmă că adăugarea sintagmei ARO la semnătură – şi antet – s-a făcut în semn de simpatie şi preţuire pentru uzina românească.

La lansarea care a avut loc la Paris – pe cheiul Senei, la Bercy – s-au prezentat toţi cei 100 de reprezentanţi-distribuitori ai firmei, care acţionează în toată Franţa. Mulţi au plecat la volanul noilor maşini, dând asigurări că vânzarea va merge bine; la început în jurul cifrei de 1.000 de bucăţi pe an.

Precum se ştie, exemplarul nr. 1 al noului autoturism Spartana a fost oferit preşedintelui Jacques Chirac, în timpul vizitei sale la Bucureşti

– care, la rându-i, l-a dăruit unei asociaţii româno-franceze. Aici, la Paris, un alt exemplar a fost oferit tenismanului român Ilie Năstase, considerat de către partea franceză ca foarte bun promotor al acestei colaborări. De altfel, marele sportiv a promis să facă din Spartana o însoţitoare permanentă a drumurilor sale – drumuri petrecute adesea (aici, în Franţa) între terenurile de tenis şi manifestări de caritate în favoarea copiilor nevoiaşi din România.

aprilie 1997

Luminile Maramureşului

Peste Paris bate o lumină de Maramureş. Când simplă şi albă, desprinsă dis-de-dimineaţă dintr-o fereastră de pădure de pe Mara; când amplă, puternică şi strălucitoare, izvorâtă dintr-o amiază solară de pe muntele Gutâi. Când subţire, fulgerătoare, ca sclipătul din tăişul securilor purtate pe umăr de ţapinari; când sumbră, mustrătoare, ca o majestuoasă biserică din lemn, purtând pe umerii ei dumnezeirea.

Cel ce aduce acest pumn de culori vii, nemaivăzute – şi le aruncă pe cerul Oraşului Lumină – este pictorul Vasile Sas din Sighetul Marmaţiei, a cărui expoziţie, deschisă zilele acestea la Centrul Cultural Român din Paris, se constituie într-un autentic eveniment de spiritualitate românească – şi, implicit, universală.

Ineditul acestei expoziţii conţine încă o latură, singulară până acum pe simeze: fiecare tablou are în spate – printr-un procedeu tehnic patentat de artist – o sursă specială de lumină, care, făcându-se întuneric, transformă spaţiul de expunere într-o adevărată catedrală. Profesorul de filozofie Viorel Igna – şi el maramureşean, aflat în prezent la studiu în renumitul centru teologic Assisi din Italia – sublinia, la vernisaj, că „ne aflăm, de fapt, în faţa a două expoziţii: una diurnă, reprezentată de lucrările văzute la lumina zilei, în care simbolul se constituie prin el însuşi; alta nocturnă, în care lumina amplifică simbolistica, iar spaţiul capătă dimensiune cosmică şi metafizică, miriadele de stele şi lumini ascunse convergând în acel Logos fără început şi sfârşit". Semn că pictorul Vasile Sas caută în culoare „esenţa propriei sale fiinţe, fiinţă fără fiinţă, în perfectă corespondenţă cu fiinţa neamului nostru românesc – şi ea atemporală şi dumnezeiască".

De câţiva ani (post-decembrişti) pictorul Vasile Sas a coborât din Sighetul Marmaţiei în

pridvorul de la Roma, trăind şi lucrând în patria lui Michelangelo. Sunt anii recunoaşterii sale internaţionale; ani în care arta maramureşanului s-a impus cu brio în peisajul – mai mult sau mai puţin academic, mai mult sau mai puţin modernist – al artei europene. Consemnez aici numai câteva din distincţiile ce-i răcoresc pieptul din partea inimii: Medalia de Aur „Medusa Aurea", a Academiei Internaţionale de Artă Modernă, cu sediul la Roma, al cărei membru a devenit; Premiul Internaţional „Primavera" – Peruggia; Premiul Bienalei de Artă Internaţională – Roma; Premiul „Roma Fiorita"; Premiul „Arte d'Autunno" – Roma; Marele Premiu Internaţional „Expressinos" – Lavinio. Toate aceste distincţii au fost cucerite într-un singur an: 1995.

Voi încheia această corespondenţă cu o vorbă aparţinând tot lui Viorel Igna, rostită la vernisaj: „când un meşter face o statuie din lemn sau piatră, nu introduce imaginea în lemn, ci desprinde talaşul care acoperea şi ascundea imaginea". De fapt, meşterul-artist se caută pe sine, ori pe dusa Ană a lui Manole – o viaţă de dincolo de prisosul existenţei zilnice, o iubire de dincolo de vis: eternitatea şi absolutul. Numai în acest context îi dau dreptate criticului italian Carlo Taddeo, când afirmă: „Se află în opera lui Vasile Sas o exigenţă paradoxală şi radicală de fineţe şi sens, care nu refuză să străbată nonsensul şi haosul, pentru a-şi urma propriul drum". Adică destinul.

Să-i urăm, aşadar, în limba noii sale patrii artistice: „Auguri, Vasile Sas!"

aprilie 1997

Un doctorat la Paris

Tânăra diplomaţie românească – şi prin ea, însăşi România – au înregistrat, recent, un succes semnificativ, în capitala Franţei: obţinerea primului titlu de doctor – în ultima jumătate de secol (perioadă care, din nefericire, coincide cu anii de întunecată dictatură). Această şansă a avut-o tânărul diplomat Vlad-Andrei Moga (intrat în MAE după 1990), care a susţinut – la Universitatea Panthéon-Assas-Paris II – teza în ştiinţele informaţiei şi comunicării „Politica externă a României, noua imagine de marcă”. O lucrare dificilă, serioasă, dusă cu acribie şi talent la bun sfârşit de către autor, de-a lungul a peste 1.300 de pagini. O muncă de Sisif, luminată de gândul dragostei de ţară.

Nu voi intra în amănunte. Voi spune numai că cele trei mari părţi ale tezei – 1) orientările politicii externe româneşti după decembrie 1989 până în 1996; 2) incursiune istorică în cei peste 2000 de ani de politică şi diplomaţie în spaţiul carpato-danubian; 3) politica externă a României (novatoare, creativă, energică şi pragmatică) iniţiată de forţele democratice care au venit la putere după alegerile din noiembrie 1996 – aceste trei compartimente, deci, sunt judicios echilibrate şi convingător susţinute cu argumente. Ceea ce a determinat juriul – alcătuit din universitari de marcă: Claude COLLIN-DELAVAUD (preşedinte) Francis BALLE, Zalmai HAQUANI, Paul SABOURIN şi Jacques BARRAT (conducătorul tezei) – să acorde aprecierea maximă: „Très Honorable avec les Felicitations” – „Foarte Onorabil cu Felicitări” – în unanimitate; ceea ce, pe o scară mai cunoscută, echivalează cu „Magna cum laude”.

Această frumoasă victorie, repurtată de un tânăr diplomat român, ridică şi câteva semne de meditaţie. Împreună cu Vlad-Andrei Moga am

făcut o socoteală. Cercetând Anuarul Diplomatic al MAE, am aflat că în Ministerul Român de Externe există, la această oră, 43 de doctori din 650 de diplomaţi. Dintre aceştia, 41 sunt doctori dintr-o perioadă anterioară anului 1989 – iar 37 dintre ei şi-au luat doctoratul într-una din fostele ţări socialiste din Est. În Vest au fost obţinute (numai) 4 doctorate – toate la Geneva (la Institutul Universitar de Înalte Studii Internaţionale). Un doctorat a fost obţinut în Statele Unite ale Americii. În Franţa – cum spuneam – acesta este primul (în timpul din urmă). Concluzia care se degajă este, desigur, una bună – dar nu şi foarte optimistă. Se impune o primenire – şi prin această înaltă formă de competenţă – la şcolile vii, moderne ale civilizaţiei Occidentale. Chiar dacă, uneori, ideea nu pare să înduioşeze actualul buget de austeritate. Câştigurile vor fi, cu siguranţă, mult mai însemnate. Un mai eficient rol l-ar putea avea şi instituţiile de specialitate occidentale. În acest spirit, Asociaţia Internaţională MUMM-MARTEL – care a susţinut, material, doctoratul lui Vlad-Andrei Moga – ar putea fi mai generoasă, prin acordarea mai multor burse inteligenţei româneşti. Cel puţin competitiv cu alte ţări – ca Bulgaria, Slovacia, Lituania – pe care le sprijină.

mai 1997

Lupul n-a murit încă!

În rândurile diasporei româneşti din Franţa circulă de câteva luni o carte cu destin aparte: „Lupul n-a murit încă!”, de Mircea Axente Boldeanu, apărută la Editura DORUL din Danemarca. Frumoasă ca un semn de mirare, curată ca un flăcău la prima dragoste, gravă ca un semn de întrebare – cartea lui Mircea Axente Boldeanu farmecă şi îndeamnă, ademeneşte şi incită, trimiţând gândul şi inima înapoi, în fiinţa noastră de început şi de totdeauna, în încrustările matricei ce ne-a zămislit şi format.

Cartea este alcătuită din cinci nuvele istorice, punctând câteva repere esenţiale ale fiinţei noastre naţionale: 1. „Lupul n-a murit încă!” – un periplu transilvan al dacilor, după înfrângerea lui Decebal; 2. „bătălia de la Adrianopole, 1205” – o lecţie de bărbăţie şi demnitate, în ţaratul româno-bulgar al fraţilor Petru, Asan şi Ioniţă; 3. „Biruinţa cea mare, Posada, 1330” – vestita luptă a lui Basarab I împotriva trufaşelor oşti ale lui Carol-Robert de Anjou, soldată cu neatârnarea Ţării Româneşti; 4. „Miron Barnovschi, 1633” – sau Moldova cea în veci nepieritoare; 5. „Constantin Vrânceanul, 1742” – haiducie în ţinutul şi în numele Ţării Vrancei, pe care Cantemir o numea „a doua republică în Moldova”.

Cartea are în egală măsură valoare documentar-istorică şi literar-artistică, fiind implicit o pilduitoare replică timpilor mai apropiaţi de înţelegerea noastră, de vârsta noastră, poate chiar confuziei contemporaneităţii ce ne înconjoară. Ioan Capreşu afirmă, la încheierea acestei lecturi: „În afară de stilul, de limba care m-au încântat, ca istoric am apreciat exactitatea faptelor descrise”. Iar Nicolae Balotă confirmă: „Am admirat subiectele, stilul şi limba savuroasă a acestor scrieri”. Mi-aş îngădui, ca argument la aceste opinii, câteva citate, câteva fraze şi

propoziţii, adeseori cu valoare de proverb ori de ritual ancestral: „Fiecare va trece pe sub steag şi va sorbi câte o gură din băutura ce am pregătit-o. Este făcută din roadele câmpului şi muntelui, grâu, vin, miere, ierburi, din sângele vietăţilor de pe pământ şi din aer. Este băutura care înseamnă ţara"; „Nu poţi opri firul de iarbă să crească, chiar dacă sămânţa lui a picat sub o piatră"; „Una gândeşte calul, şi alta cine-i pune şaua"; „sacul minciunii e legat la gură cu funia adevărului"; „Vezi de-i spune ghiaurului să vină aici cu aur, că pungii fără bani eu îi zic piele, şi pielea răpănoasă eu o arunc"; „Când ştii care ţi-a drumul, rău sau bun, sufletul se obişnuieşte, nu mai tremură ca frunza în vânt"; „De jurăminte călcate e sătul şi mitropolitul"…; „Ochi mai mulţi, linişte mai mare".

Într-un Pantheon al Artelor, Mircea Axente Boldeanu se cuvine aşezat între scriitorul împătimit de istorie Mihail Sadoveanu şi istoricul cu vocaţia literaturii Dumitru Almaş – în personalitatea autorului „Lupul n-a murit încă!" vibrând aripile ambelor muze.

mai 1997

Şuşanea cu obiecte de patrimoniu

La centrul Cultural Român a fost vernisată o expoziţie mai puţin obişnuită: „Bucureştii secolului XIX – Pasaj de atmosferă”, cuprinzând obiecte de patrimoniu desprinse din colecţiile Muzeului de Istorie şi Artă al Municipiului Bucureşti. „Evenimentul” suscită mai multe semne de întrebare, între care cel mai acut este ridicat de faptul că în astfel de spaţii de expunere nu sunt găzduite (de regulă) exponate de patrimoniu. Aceste obiecte reprezintă valori înalte – şi părăsesc ţara în condiţii speciale: asigurări financiare scumpe, pază şi sisteme de alarmă în sala de expunere etc. Expoziţia transportată la Paris – cu cele 50 de obiecte evaluate între 5 dolari 5.000 de dolari – atinge valoarea de 25.970 de dolari, echivalentul a 181.790.000 lei (la un curs de 7.000 lei per dolar). Simezele Centrului Cultural nu beneficiază de sistem anti-furt; mai mult, sala de expunere este situată la etajul I – unde nu prea se află nimeni „de-ai casei” – birourile, biblioteca, sala de lectură fiind la etajul II; oricine, deci, urcând să răsfoiască un ziar, îşi poate agăţa privirea de o gravură de epocă!

Să trecem însă peste acest „impediment” şi să cercetăm fenomenul ca atare. Vernisajul a fost oficiat, din partea română, de către doamna Monica Maria Lupşor, comisarul expoziţiei, care, în cea mai curată limbă de pe Dâmboviţa, a ţinut să împărtăşească francezilor de pe Sena câteva gongorice puncte de vedere: Vrem să oferim o nouă imagine a României… Dacă expoziţia noastră sugerează opţiune, bogăţie, rafinament… atunci munca noastră şi-a atins scopul… etc. etc. (citate din memorie) – pe care scriitorul Virgil Tănase, directorul Centrului, a trebuit să le traducă (volens-nolens) mecanic, privind în jos. Culmea discursului a constituit-o fraza finală: „Mulţumesc celor doi directori ai Muzeului de Istorie şi Artă

din Bucureşti, domnii Ion Ioniţă şi Nicolae Anderco (prezent în sală – n.n.) care au fost alături de la idee până la finalizarea acestei expoziţii. Să înţelegem că iniţiativa, pregătirea şi desfăşurarea acestui „original” act de cultură aparţine în exclusivitate doamnei Monica Maria Lupşor? Da. Din moment ce în pliantul însoţitor, numele său este consemnat de trei ori: organizator, comisar şi autor.

Dar să trecem mai departe. Şi să constatăm că ideea de „Bucureşti – Micul Paris” – conturată în special în a doua jumătate a sec. XIX – este (prost) servită cu obiecte aparţinând îndeosebi primei jumătăţi a secolului, cu binecunoscuta sa amprentă orientală (turco-fanariotă). Între acestea: „şaluri orientale” – de fapt, covoare în toată regula, cu dimensiuni de 3-4 metri; costum de damă turcesc; centuri; tablouri; gravuri; litografii etc. „Demonstraţia” este cu atât mai flagrantă, cu cât vernisajul a fost urmat de o masă rotundă cu tema „Bucureşti – Micul Paris”, la care însă doamna comisar n-a mai catadicsit să participe. În schimb, reprezentanţii Muzeului Bucureştean au rostit nişte cuvinte de circumstanţă – traduse de acelaşi „consolator” Virgil Tănase, ceea ce l-a determinat pe istoricul-diplomat Cernovodeanu să întrebe, cu maliţiozitate, la capitolul discuţii: „Cum să vorbim, româneşte sau franţuzeşte?”

Pentru a avea o imagine cât mai veridică a acestei şuşanele cu obiecte de patrimoniu, trebuie subliniat că ea este însoţită de 12 delegaţi din ţară, organizatoarea-comisar Lupşor luându-şi cu sine şi pe cei doi fii. Şi Parisul este al treilea popas, după centrele culturale din Viena şi Veneţia – expediţii organizate de aceeaşi comisară Lupşor, al cărei gest devine cu atât mai revelator, cu cât (aflu) este lucrătoare la Oficiul Patrimoniului Cultural Naţional.

În sfârşit, în finalul acestor rânduri se impune o precizare: Nu sunt împotriva unei/unor

astfel de expoziţii, dacă ea/ele ar avea loc într-un centru adecvat: muzeu sau alt spaţiu consacrat unor asemenea manifestări. Care pot fi incluse în programele de colaborare bilaterală dintre cele două ministere ale culturii ori realizate prin contacte directe cu instituţii similare din Franţa. ceea ce ar asigura într-adevăr popularitate, prestigiu şi eficienţă. Timp în care sala Centrului Cultural se cuvine a găzdui – şi populariza – pe cât mai mulţi din valoroşii noştri artişti plastici contemporani, ale căror lucrări (se ştie) nici nu fac parte din patrimoniu.

iunie 1997

Jacques Prévert, dezordonatorul…

Popularul scriitor Jacques Prévert, cel care a creat sensuri şi cuvinte noi, prin împerecheri neprevăzute, este – iată – răstignit, la rându-i, pe sensul unui cuvânt anume creat, care-l defineşte sugestiv: ***Dezordonatorul***. Sau ***Împrăştiatul***. Care, în salturile sale browniene, alcătuieşte, din surprinzătoarele (şi, aparent, de nestăpânit) arabescuri o imagine nouă şi coerentă: lumea – şi noi; aşa cum este – aşa cum suntem.

„Jacques Prévert, dezordonatorul” – aşa îşi intitulează criticii de artă Danièle Gasiglia-Laster şi Arnaud Laster succinta prefaţă ce deschide pliantul expoziţiei închinate marelui şi iubitului scriitor, expoziţie alcătuită din colaje făcute de însăşi mâna celui admirat. Evenimentul plastic este găzduit de Galeria de artă „***La Galerie***” din Paris (str. Guénégaud nr.9, arondismentul 6) – ai cărei patroni, Franca şi Pierre Belfond, autentici mecena, deschid braţe ospitaliere şi acelor ipostaze din partea mai puţin vizibilă a artei. (În paranteză fie spus, „La Galerie” a găzduit şi acea memorabilă expoziţie de fotografii ale marilor scriitori ai lumii de azi, afişul ţinându-l imaginea cu cei trei români Eliade-Ionescu-Cioran).

Expoziţia de colaje Jacques Prévert este organizată cu prilejul împlinirii a 20 de ani de la moartea scriitorului şi a 40 de ani de la prima apariţie pe simeze (la Adrien Maeght) a colajelor sale. El s-a aplecat asupra acestui nou (şi insolit) mod de comunicare artistică – pe care el însuşi l-a numit, preţuindu-l, un alt „mijloc de expresie” – încă din anul 1943, realizând colaje din hârtie pe care le-a asociat textelor publicate în volumele „Fatras” – 1966 („***Harababură***”; dar şi „talmeş-balmeş”, „dezordine”, „adunătură”) şi „Imaginare” – 1970. Fidel suprarealismului, poetul Jacques Prévert lasă totdeauna loc – şi în colaje – visului, imaginarului. Dar şi marilor întrebări ale

existenţei: lumea măruntă – gâzelor-om; lumea mare – a oamenilor-gâze; Universul neiertător.

Jocurile de cuvinte fac greu traductibile titlurile celor 110 colaje din expoziţia de la „La Galerie” – iar acolo unde colajul a luat-o înaintea creatorului său, însuşi creatorul Prévert nu mai izbuteşte să-i descopere explicaţia, notând sec „Fără titlu”.

…Privind expoziţia din ***Guénégaud 9*** ţi se consolidează convingerea că şi astfel se poate sesiza drama şi măreţia celui care, într-o fulgerătură de inspiraţie divină, a scris „Roata sau marile invenţii”, un poem de numai patru versuri – pe care îl traduc (în finalul acestei corespondenţe) ad litteram, din volumul „Paroles” („Cuvinte”), apărut în 1972, la Editura Gallimard: „Păunul face roata/ Hazardul face restul/ Dumnezeu se aşează înăuntru/ Iar omul îl împinge”.

iunie 1997

Păsările lui Codiţă

La Bucureşti – erau parcă mai vii, mai animate, mai jucăuşe: silabe de culoare pe portativul unui cer mai luminos. Sau poate ochiul meu privea mai naiv văzduhul…

Aici, la Paris – unde pictorul Pavel Codiţă s-a autoexilat din primăvara anului 1989 – Păsările sale au o tuşă mai apăsată, un contur mai sever, iar în loc de aripi, elitre de plumb (bacovian?) care însă nu stânjenesc mobilitatea. Cerul – pe care aceste Păsări înscriu arabescuri ori îl asaltează în stoluri – este şi el mai întunecat, griurile mai ameninţătoare, bănuind în spatele lor nori grei cumulonimbus.

Aceasta este prima impresie pentru cel ce-a văzut – măcar în două rânduri, temporale – opera de căpetenie a pictorului Pavel Codiţă: „Păsările". Prima oară mă întâlnisem cu Păsările sale – cu vreo 20 de ani în urmă – într-o sală de expoziţie bucureşteană. Acum le reîntâlnesc pe simezele Centrului Cultural Român din Paris. Majoritatea pânzelor poartă ca dată anii 1990-1993-1994-1996. O performanţă pentru artistul aflat la vârsta de 81 de ani – performanţă pe care puţini din colegii săi de penel au atins-o, între care clasicul în viaţă Corneliu Baba.

Privesc pânzele – şi ochiul tresare, se înspăimântă sau se bucură, după cum Păsările rotesc cercurile ademenirii. Uneori par desprinse de pe iile fetelor de la ţară (poate din natala Moldovă de Sus) ori de pe lăzile de zestre, ale aceloraşi fete. Alteori mă întreb dacă – în rotunjimea învârtirii lor ameţitoare – nu sunt frunze sau pietre fermecate. Unele – verde greu, patinat – par chiar avioane planând ameninţător peste un aeroport numit, mai exact, planeta Pământ. Ele pot fi, în egală măsură, păsări ale Paradisului sau păsările lui Hitchcock. Orice închipuire ar lua însă, Păsările lui Pavel Codiţă

rămân bumeranguri artistice care, oricât de departe aruncate, se întorc întotdeauna (credincioase) la autor, ca şi la privitor.

Privesc – şi nu pot ieşi din uimire. Şi poate că aceasta este „cheia” acestor năzdrăvane pajure: uimirea. Subliniată şi de ambasadorul-critic de artă Dan Hăulică la vernisaj: o neasemuită uimire în faţa Universului. Tot Dan Hăulică – autor al unui mai demult „Album Codiţă” şi însoţitor de nădejde al unui urcuş nescutit de piscuri şi prăpăstii – aprecia, ca însuşire fundamentală a artistului-om Pavel Codiţă, rigoarea: artistică şi morală. Expoziţia de la Centrul Cultural Român din Paris aduce cel mai proaspăt atestat în această direcţie.

iunie 1997

Un regizor mai puţin cunoscut: Virgil Tănase

Când afirm că scriitorul francez de origine română Virgil Tănase este un regizor mai puţin cunoscut am în vedere îndeosebi faptul că această (deloc nouă) ipostază a sa este în mare parte inedită în ţara sa natală, România. În Franţa, Virgil Tănase a debutat ca regizor încă din anul 1983, punând în scenă propria sa piesă, „Paradisul la mica tocmeală”, la Teatrul Lucernaire din Paris. Acest teatru aparţine de Centrul Naţional de Artă şi Experiment, ambele fiinţând de 25 de ani, ambele cu valoarea de unicat în peisajul cultural-artistic francez – totul datorându-se omului cu scânteie de geniu Christian Le Guillochet, director fondator, director executiv, director în exerciţiul funcţiunii în tot acest sfert de veac, precum şi în curgerea anilor ce vin, asigurând astfel continuitate materializării unei valoroase idei moderne. Aflat în plin cartier Montparnasse, în preajma marilor şcoli pariziene (Sorbona etc.), Teatrul Lucernaire se bucură de audienţă la public, în special la publicul tânăr. Pe scândura acestui teatru s-a jucat pentru prima oară, la Paris, Marin Sorescu (piesa „Iona”). Tot aici, graţie lui Virgil Tănase, a avut loc o săptămână a Teatrului Naţional din Bucureşti. Aici, deci, şi-a început ucenicia de regizor – şi s-a desăvârşit în arta punerii în scenă – scriitorul Virgil Tănase. Datorită – după cum îmi mărturisea într-un interviu recent – acelui receptiv şi talentat manager artistic Christian Le Guillochet.

După debutul cu propria sa piesă „Paradisul la mica tocmeală”, din 1983, au urmat vreo zece noi spectacole, care de care mai performante, mai novatoare, mai ispititoare. Între ele, piese de Tolstoi, Zorin, O’Neill, Tennessee Wiliams. Dar şi „Somnoroasa aventură”, de Teodor Mazilu. Alături de reputaţi actori

profesionişti francezi, a apelat cu succes la Ioana Crăciunescu şi Dumitru Furdui.

Recent, pe scena Teatrului Lucernaire a avut loc o premieră mai puţin obişnuită: piesa „Gemenii veneţieni” – adaptare după Carlo Goldoni, în regia lui Virgil Tănase. De fapt, o nouă piesă, textul fiind rescris în întregime de către scriitorul-regizor. Noua lucrare poartă şi un titlu nou: „Cei doi gemeni al lui Goldoni” – şi ea a fost publicată la Editura Libris-Paris şi lansată în chiar seara premierei, 4 iunie. Spre deosebire de celelalte piese de această factură, în care prezenţa celor doi gemeni este un simplu pretext comic, în textul lui Virgil Tănase – deşi se păstrează şi latura comică – se porneşte de la ideea modernă a dedublării, a dublei personalităţi; un personaj (însuşi autorul Goldoni) spune chiar: „În fiecare dintre noi sunt doi – vorbeşti cu unul, şi-ţi răspunde celălalt”.

În ceea ce priveşte punerea în scenă, regizorul Virgil Tănase exploatează fericit – şi modern – convenţia teatrală. Un decor simplu se mişcă, evoluează, se transformă în funcţie de nevoile spectacolului, contând pe imaginaţia complice a spectatorului. Trei bănci banale devin pat, fotoliu, cruce, coşciug. Spectatorul ia parte la o oră şi jumătate de spectacol susţinut, fără pauză, într-un ritm alert. Ajută la aceasta şi Doina Levinţa, cu decorurile şi costumele sale, remarcate de critica de specialitate. Contribuie, de asemenea, actorii – patru tineri artişti de cea mai aleasă spiţă: Marthe Felten, Caroline Verdu, Jean-Marc Rousseau şi Victor Voinicescu. Un cuvânt în plus pentru Victor Voinicescu: este un mare actor din Basarabia, cu şcoala făcută la Moscova şi stagiu pe scena Chişinăului – cu prezenţe remarcabile în filmele lui Emil Loteanu; Victor Voinicescu a izbutit să intre atât de bine în rol şi să vorbească atât de firesc franţuzeşte, încât spectatorii nu-şi dau seama că nu este francez.

Privitor la perspectiva apropiată, scriitorul-regizor Virgil Tănase va pune în scenă, pentru stagiunea următoare, una din piesele sale, „Copilul acestui secol extraordinar” – cu care Teatrul Lucernaire se va prezenta şi la un festival de teatru european, în aprilie 1998. în timp ce în ţară, la Teatrul Mundi din Bucureşti, se joacă cu succes a altă piesă a sa, „Veneţia mereu”.

iunie 1997

„O lumină în bezna exilului românesc”

Cu prilejul unei manifestări consacrate Anului Demnităţii Româneşti, organizată la Ambasada României din Paris, a fost lansat (şi comentat) volumul „**Nicolae Valéry-Grossu** – ***o lumină în bezna exilului românesc***”, semnat de ***Cicerone Ioniţoiu*** şi apărut anul acesta la ***Fundaţia Culturală*** „***Memoria***” (condusă de acelaşi neobosit căutător şi aplecător asupra martiriului românesc, Banu Rădulescu, cel ce tipăreşte şi revista cu acelaşi nume). O carte-document şi, în egală măsură, o carte-monument, consacrată uneia din cele mai modeste, dar mai luminoase şi penetrante personalităţi ale exilului românesc.

Cine este Nicole Valéry-Grossu? Până la căsătoria cu jurnalistul şi scriitorul Sergiu Grossu, se numea Nicoleta-Valeria Bruteanu. După mamă, se trage dintr-o veche familie transilvană, în care se prenumără autori ai îndrăzneţelor acte de afirmare naţională „Supllex Libellus Valachorum” (1791) şi „Memorandum” (1892). Platoul de pisc al acestei obârşii materne îl reprezintă Iuliu Maniu, care îi este unchi – şi care îi va structura viaţa şi lucrarea pe linia de miră a demnităţii umane naţionale, pentru care va avea de pătimit. După tată, obârşia îi este moldoveană – şi nu mai puţin nobilă, cu un străbunic vestit cronicar al sec. XVII-XVIII. Nicoleta-Valeria Bruteanu se naşte însă în Muntenia, la Turnu Măgurele, la 4 iulie 1919; aşadar, încheind rotund rădăcinile transilvano-moldavo-valahe ale unei ţări în forma de azimă. Anii de ucenicie şi performanţă şi-i petrece la Bucureşti, alături de Iuliu Maniu. Pentru aceasta avea să facă ani grei de puşcărie în temniţele comuniste, de unde credinţa în Cel de Sus a ajutat-o să iasă biruitoare; „Dumnezeu este de partea mea, nu mă tem de nimic: ce pot să-mi facă nişte oameni?” – sunt cuvintele psalmului cu care

izbutea să străbată urgia anchetelor şi torturilor. În aceeaşi neabătută credinţă avea să-l întâlnească pe cel ce-i devine soţ şi partener de ideal: scriitorul Sergiu Grossu (coborâtor din Basarabia) care, pentru slujirea lui Dumnezeu, face, la rându-i, ani grei de închisoare comunistă.

În anul 1969, soţii Grossu reuşesc să se refugieze în Franţa, la Paris, unde lupta lor cunoaşte linia ascendentă a izbânzii pe două principale planuri: 1. demascarea atrocităţilor comuniste din România şi celelalte ţări aflate sub pulpana sovietică; 2. militarea pentru credinţa în Dumnezeu-Tatăl şi Iisus-Fiul, neprecupeţind talantul şi sănătatea pentru ajutorarea necăjiţilor. În principal, această lucrare soţii Grossu o duc prin editarea, în limba franceză, a revistei lunare „Catacombes”, care apare timp de 21 de ani (1971-1992), neabătându-se o clipă de la deviza consemnată în editorialul primului număr: „ecumenism, anticomunism, spiritualitate profundă, obiectivitate în prezentarea situaţiei creştinilor din ţările universului penitenciar, pentru a risipi conspiraţia tăcerii din presa şi viaţa politică din vestul Europei, actualizarea faptelor de eroism şi martiriu creştin, denunţarea totalitarismului roşu şi a dictaturii proletariatului”. Aceluiaşi scop i se subordonează şi cartea „***Bénie soit-tu, prison***” („Fii binecuvântată, închisoare”) semnată ***Nicole Valéry*** şi apărută în ***1976*** la ***Editura Plon***. Cu titlul inspirat din Soljeniţân („Fii binecuvântată închisoare, binecuvântat să-ţi fie rolul pe care l-ai avut în existenţa mea” – citat pus moto de Nicole; dar să nu-l uităm nici pe Shakespeare: „Temniţă, te binecuvântez!”), cartea face carieră de best-seller dramatic: trei ediţii în franceză (1976-1978-1983), traducere imediată în engleză, germană, italiană, norvegiană (şi, se pare, în sfârşit, anul acesta în… româneşte).

Cealaltă parte a vieţii (! – de fapt, întreaga viaţă) Nicole Valéry-Grossu şi-a dăruit-o alinând

suferinţele, ajutând oamenii: medicamente, îmbrăcăminte, alimente, bani (majoritatea luând calea grea a ţării de baştină). Cu tact, discreţie, eleganţă – dar, mai ales, cu promptitudine, salvând vieţi, înlesnind destine. De la necunoscuţi la personalităţi care i-au devenit, apoi, prieteni şi colegi întru ideal; însuşi autorul cărţii în cauză, Cicerone Ioniţoiu, împreună cu un alt marcant român din exil, Remus Rădina, s-au bucurat, în clipe grele, de baierele pungii lui Nicole şi sufletul ei sfânt.

Aceste nobile însuşiri au însoţit-o pe Nicole Valéry-Grossu până la ultima suflare a vieţii ei pământeşti, care s-a desăvârşit întru Domnul duminică, 14 ianuarie 1996, într-un spital parizian, la vârsta de 77 de ani.

Din cartea consacrată de Cicerone Ioniţoiu acestei ***lumini*** a exilului românesc consemnez aprecierea ei ca om făcută de Liana Dr. Jovin, din Bucureşti: „Coleta Grossu a fost o mare doamnă" – şi pe cea a fiicei sale de la Paris, Sanda Dimos-Jovin: „Colette Grossu a făcut parte din acei oameni rari, care aduc o altă dimensiune naturii umane".

În ceea ce priveşte opera scrisă, se cuvine a fi reţinută aprecierea pe care o face Carmen Mureşan (stabilită în Freiburg-Germania), fostă colegă de detenţie: „În cartea «Fii binecuvântată, închisoare», Coleta şi-a scris cu mult talent şi cu o totală sinceritate trăirea şi purificarea ei spirituală din anii petrecuţi în infernul comunist. Fie ca această mărturisire să rămână unul din cele mai valoroase documente ale suferinţei unui neam greu încercat".

octombrie 1997

Trei ipostaze româneşti

1. **Carta albă** ***a lui Matei Vişniec.***

La Centrul Cultural Român din Paris a avut loc recent una din cele mai semnificative manifestări artistice intitulate „Carte blanche à”, această ***carte albă*** fiind consacrată scriitorului Matei Vişniec şi invitaţilor săi. În ea au fost consemnate (oral, desigur) date inedite, referitoare mai ales la activitatea sa de dramaturg. Astfel, Claire David, directoarea Editurii Actes Sud-Papiers, împreună cu colega sa Cristine Gassin au vorbit despre cartea lui Vişniec, „Paparazzi”, proaspăt publicată de această editură – în contextul unei selecţii foarte severe: din trierea a circa o sută de manuscrise lunar. A urmat la rampă regizorul francez de origine română Michel Făgădău, director al Teatrului Champs-Elysée, care a desluşit câteva din însuşirile piesei lui Matei Vişniec „Despre sexul femeii ca un câmp de bătălie”, pusă recent în scenă la acest prestigios teatru. Actriţele Liana Fulga şi Judith Elison au interpretat, în faţa numeroasei asistenţe, pasaje semnificative din rolurile ce le deţin în această piesă – de altfel, numai cu două roluri: Dora şi Kate – inspirată de războiul din Bosnia-Herţegovina.

2. Viziunea astrală *a pictorului Nicolae Adam*

Tot la Centrul Cultural Român din Paris a fost vernisată, apoi, o expoziţie de pictură semnată de Nicolae Adam, un nume inedit în arta plastică românească, dar care se va impune, cu siguranţă, în spaţiul mult mai larg al planetei. Nicolae Adam este cunoscut în ţară ca scriitor şi ziarist, iar în străinătate – unde s-a stabilit de peste 15 ani – şi ca inventator, brevetat în Statele Unite şi Franţa. El a absolvit Facultatea de Litere din Bucureşti şi a lucrat, o bună bucată de vreme, ca ziarist. În prezent, el lucrează ca cercetător la Biblioteca de Documentare Internaţională Contemporană din Nanterre-Paris, unde a izbutit să scoată compartimentul românesc de sub tutela sovietică, impunându-l ca sector independent. În succinta prezentare pe care scriitorul Horia Bădescu, directorul Centrului Cultural Român din Paris, i-o face în Programul ce-i anunţă expoziţia, Nicolae Adam este înţeles astfel: „Scriitor… inventator brevetat în Statele Unite şi Franţa, spirit frământat şi însetat de noi orizonturi, acest poet se dovedeşte, în acelaşi timp, un pictor de o sensibilitate şi o profunzime remarcabile”.

Neignorând, totuşi, figurativul, recurentul, motivele artei sale sunt decupate dintr-un spaţiu abisal, astral – transfigurate până la contur, la linie, la esenţă. Devenind totodată simbol, mit, cutumă; un mit adus mai ales din viitor, decât dintr-o experienţă trăită cândva. Toate aceste motive, toate aceste mesaje din viitor îşi află o expresie artistică pe potrivă în acurateţea desenului şi sugestia culorii. Mi-aş îngădui o comparaţie. Cartea de poezii a lui Nicolae Adam se numeşte „Mare delfină”. Expoziţia vernisată recent s-ar putea numi „Viziune astrală”. Între „marea delfină” şi „astralitate” – viziunea artistică a lui Nicolae Adam, ca o acoladă menită să lege cei doi poli ai existenţei noastre. Pentru a ne ajuta – după cum aprecia scriitorul George Astaloş – să ne înţelegem

mai bine, mai deplin şi să ne circumscriem mai uşor, mai firesc în enigma Universului. Şi astfel greutatea să ni se pară mai uşoară.

3. **Exercițiile de nonconformism** ***ale Marianei Papară***

Mariana papară, o tânără artistă care trăiește și muncește la Piatra Neamț, expune pictură la casa Europei din Paris. Criticul de artă Nico Aut vede în tablourile expuse „o combinare a simbolurilor Egiptului Antic cu motive creștine". Am identificat câteva: sarcofagul, giulgiul, cocnul – toate alcătuind, după afirmația Aureliei Mocanu, „o poveste gravă a vieții și a morții sub semnul sacrului".

Dar ceea ce impresionează în mod deosebit în pictura Marianei Papară este ideea de libertate. Cele mai multe din lucrările sale par rezultatul unei dramatice lupte interioare, care, la final, izbutesc să respire libertatea. De altfel, însăși expoziția se intitulează „Exerciții de nonconformism"; deși s-ar fi putut numi mai exact, mai sugestiv – parafrazând titlul unei recente cărții de eseuri a lui Dumitru Ceaușu – „Exerciții de libertate".

noiembrie 1997

Serată muzicală cu Enescu şi Lipatti

Recent, la Sala Cortot din Paris (str. Cardinet nr. 78, arondismentul 17) a avut loc ***Serata muzicală George Enescu – Dinu Lipatti***, organizată de Ambasada României în Franţa şi Asociaţia Franţa-România.

În prima parte a programului au fost audiate lucrări de Enescu: Cele ***Şapte cântece***; ***după Clement Marot***, ***opus 15*** – inspirate de mai puţin cunoscutul (azi) poet francez Clement Marot, care a trăit între anii 1496-1544, fost valet al regelui Francisc I, dar receptiv la noul care avea să clatine Evul Mediu; suspectat de simpatie pentru Reformă, poetul a fost exilat în mai multe rânduri. Cele ***Şapte cântece*** au fost interpretate de Viorica Cortez, acompaniată la pian de Lory Wallfisch. Tot din Enescu au urmat „***Toccata***” din ***Suita opus 10*** – interpretată la pian de Horia Mihail – şi ***Sonata nr. 3 opus 25***, „***în stil popular românesc***”, cu Serge Blanc la vioară şi Lory Wallfisch la pian.

În pauză au fost prezentate, pe ecran, mărturii filmate despre viaţa şi activitatea lui Dinu Lipatti – căruia i s-a consacrat partea a doua a programului. Lucrarea „***Marşul lui Henri, mică glumă pentru pian la patru mâini***”, dedicată lui Henri Dubois-Ferrière, a fost susţinută de Lory Wallfisch şi Grigore Bărgăuanu. Au urmat „***Îndrăgostita***” (pe versurile lui Arthur Rimbaud) şi „***Senzaţia***” (versuri Paul Eluard) – interpretate de Viorica Cortez, acompaniată la pian de Lory Wallfisch. În sfârşit, „***Sonatina pentru mâna stângă***” – la pian, Horia Mihail – şi „***Dansuri româneşti pentru două piane***”, cu Horia Mihail şi Lory Wallfisch.

Cred că s-ar cuveni spuse şi câteva cuvinte în ceea ce priveşte identitatea interpreţilor. Compatrioata noastră ***Viorica Cortez*** este binecunoscută – atât acasă, cât şi în lume – în special ca mare tragediană: enunţ fie şi numai

rolurile Carmen, Dalila, Clitemnestra – şi câteva din scenele ce şi-o dispută: Opera din Paris, Covent Garden din Londra, Scala din Milano, Metropolitan din New York. Mai puţin se ştie, poate, că doamna Viorica Cortez este (şi) preşedinta Societăţii Muzicale Franceze „George Enescu”.

Lory Wallfisch s-a născut tot în România, la Ploieşti – şi s-a format la Conservatorul Regal de Muzică din Bucureşti, clasa de pian a celebrei profesoare Florica Muzicescu. Consacrarea o cunoaşte însă în America, unde se stabileşte, din 1949, la chemarea lui Yehudi Menuhin – şi unde, împreună cu soţul său, Ernst Wallfisch, alcătuieşte celebrul ***Duo Wallfisch***, concertând vreme de 35 de ani. Remarcându-se şi prin calităţi pedagogice, Lory Wallfisch este invitată să ţină cursuri în Australia, Argentina, Anglia, Germania, Italia, România – în prezent fiind asociat la Academia Menuhin din Elveţia. Domnia sa este, de asemenea, membru fondator al Societăţii George Enescu din Statele Unite – creată în 1981, cu prilejul centenarului enescian, avându-l ca preşedinte pe lordul Yehudi Menuhin.

Grigore Bărgăuanu, diplomat al Academiei de Muzică din Bucureşti, este profesor de pian şi solfegiu la Saint Germain-en-Laye, membru al Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor din România şi al Societăţii Oamenilor de Litere din Franţa.

Horia Mihail s-a născut la Braşov, în anul 1971, şi de la vârsta de opt ani susţine concerte publice ca pianist. A absolvit Academia de Muzică din Bucureşti. Participă la festivaluri organizate în România („George Enescu”), Italia, Anglia, Statele Unite. În anul 1992, ca urmare a unei burse acordate de Statele Unite, îşi trece cu brio masteratul la Universitatea Illinois, iar în prezent îşi desăvârşeşte studiile muzicale la Universitatea Boston.

Serge Blanc este singurul din programul acestei serate care nu s-a născut în România, ci la Paris, unde a absolvit Conservatorul Naţional Superior de Muzică. Fost elev al lui George Enescu, Serge Blanc s-a dovedit un violonist de excepţie, ale cărui concerte – în special camerale – sunt aplaudate pe întregul mapamond. În prezent, Serge Blanc este şi profesor la conservatorul al cărui învăţăcel a fost.

… Aceştia sunt, aşadar, virtuoşii care au reînviat, pentru câteva ceasuri, genialele compoziţii ale lui George Enescu şi Dinu Lipatti.

noiembrie 1997

Niciodată toamna…

O expoziţie Marcel Chirnoagă, pe orice simeze ale lumii, este un succes garantat – la public şi specialişti – o perpetuă revelaţie, o şansă rară. Şansă oferită de această dată publicului francez – la Centrul Cultural Român din Paris. Gravurile sale, de dimensiuni mari şi inconfundabilă sepia izvorâtă dintr-un suflet tumultuos – fie că fac parte din ciclul „Violenţa" ori din „Decalogul" – ademenesc şi înfricoşează, totodată, impresionând prin gravitatea discursului artistic faţă de coordonatele esenţiale ale existenţei: naşterea-viaţa-moartea.

Ceilalţi expozanţi – mai tineri şi ambiţioşi – adaugă demersului artistic, odată cu dovada unui firesc exerciţiu de admiraţie faţă de maestru, tuşa propriei lor personalităţi: mai întunecată ori mai voalată – deloc solară, dar limpede în împărtăşirea aceluiaşi mesaj. Dan Erceanu – medaliat cu aur la una din Bienalele de grafică de la Florenţa – prezintă câteva lucrări de mică dimensiune, în care un verde mohorât şi estompat asigură ambiguităţii artistice draperia necesară. Dragoş Pătraşcu, ispitit de ideea cuplului – în ciudate metamorfoze: fiinţa umană-fiinţă animală – aduce desene de o acurateţe exemplară, desprinse din ciclul „Note despre linie". Teodor Hrib evidenţiază linia subţire a desenului său printr-un suport uşor de culoare, creând o atmosferă de reverie – precum în: „Compoziţie", „Paradis", „Madona cu gutuie", „The Garden". Ilie Boca, dimpotrivă, apelează la abundenţa culorii, tuşe apăsate de roşu pe fond albastru. Este posibil ca această grafică de frontieră (cu pictura) să-i fi servit drept „Baston de mareşal" în cucerirea, la Roma, a Premiului Caravaggio. În sfârşit, Cristian Tarba, cel mai tânăr expozant – poate şi cel mai fidel discipol al maestrului – prezintă o elegantă suită de gravuri alb-negru, cu înţelesuri pentru mai târziu.

La ieşirea din acest dens spaţiu al artei, ca dintr-un templu al meditaţiei – în anotimpul greu şi fastuos de afară – îţi vin în minte versurile emblemă ale lui Arghezi: „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă/ Sufletului nostru iubitor de moarte”…

noiembrie 1997

Un regal al scrisului românesc

Două prestigioase manifestări artistice încheie frumos anul cultural românesc în Franţa: sărbătorirea Centenarului Tudor Vianu şi lansarea antologiei „1001 de poezii româneşti” – ambele desfăşurate sub auspiciile Ambasadei României şi Centrului Cultural Român di Paris.

· Centenarul Tudor Vianu s-a bucurat de contribuţia câtorva personalităţi ale literaturii noastre actuale: senatorul Laurenţiu Ulici, preşedintele Uniunii Scriitorilor din România; prof. univ. Mircea Martin, directorul Editurii Univers; criticul Gabriel Dimisianu, director adjunct al revistei „România literară”; criticul şi istoricul literar Henri Zalis.

Pentru familiarizarea publicului cu personalitatea lui Tudor Vianu, au fost prezentate succint viaţa şi opera acestuia: născut la Giurgiu, în 1897; licenţiat în Litere şi Filozofie al Universităţii din Bucureşti; doctor al Universităţii din Tubingen-Germania, cu o teză despre poetica lui Schiller; colaborator, în tinereţe, al Cenaclului „Zburătorul”, condus de Eugen Lovinescu, apoi al celor mai importante reviste literare ale vremii; strălucită carieră universitară. Considerat drept unul din cei mai importanţi critici şi esteticieni, bibliografia sa cuprinde sute de articole şi studii literare – şi peste 50 de volume, între care: „Dualismul artei”, 1930; „Influenţa lui Hegel asupra culturii române”, 1933; „Idealul clasic al omului”, 1934; „Estetica”, I-II, 1934-1936; „Filozofie şi Poezie”, 1937; „Arta prozatorilor români”, 1941; „Literatură universală şi literatură naţională”, 1956 – şi altele. Precum se ştie, Tudor Vianu s-a stins din viaţă în anul 1964.

Participanţii la masa rotundă au luminat din diverse unghiuri (adesea inedite) personalitatea ilustrului cărturar – căruia toţi i-au fost studenţi şi, în mare măsură, discipoli. Henri Zalis a evocat

aspecte semnificative din viaţa lui Vianu, ca om şi profesor. Gabriel Dimisianu a contracarat gestul incorect al unora de a-l acuza pe Vianu de pactizare elogioasă cu comunismul, subliniind ideea conform căreia atunci „când judecăm astfel de personalităţi culturale este obligatoriu să ne aşezăm în epocă”, Tudor Vianu rămânând personalitatea la care „nu ne putem gândi decât ca la un model cultural şi moral”. Mircea Martin a vorbit despre Vianu ca despre „intelectualul complet”, alăturându-l lui Haşdeu şi Iorga.

· Antologia „1001 de poezii româneşti”, semnată de criticul Laurenţiu Ulici şi apărută, în 10 volume, la Editura Du Styl (director, Doina Uricariu) este un florilegiu alcătuit din creaţia a 300 de poeţi (selectaţi din 3000) de la poetul anonim, folclorul, până la 90-iştii din zilele noastre. Actorul Doru Iacobescu a citit – în română şi franceză – poezii aparţinând lui Eminescu, Blaga, Arghezi. Au recitat, apoi, din propria creaţie, câtiva poeţi, aflaţi la prezidiul manifestării: Maria Banuş, George Astaloş, Matei Vişniec, Dinu Flămând, Vasile Igna, Horia Bădescu.

La capitolul „Discuţii, întrebări şi răspunsuri”, unei nedumeriri-reproş a scriitorului Bujor Nedelcovici – privind caracterul incomplet al lucrării, prin necuprinderea şi a unor creaţii „realist socialiste” (exemplu: Eugen Jebeleanu, dar nu numai), care au caracterizat, totuşi, ultimii 50 de ani româneşti – i-au răspuns prompt, cu argumente discutabile, Dumitru Ţepeneag şi însuşi alcătuitorul antologiei, Laurenţiu Ulici.

Trăgând linie şi socotind (vorba lui Arghezi: „…Aduceţi cerneala/ Să facem acum socoteala”), cele două manifestări artistice pot fi, conform unei urări de sezon, „semne bune” pentru anul (cultural) care vine. La anul şi la mulţi ani!

decembrie 1997

De la „căruţa cu paiaţe” citire…

De la „căruţa cu paiaţe” la conştiinţa estetică a teatrului nu este o cale atât de lungă, dar nici uşor de străbătut. În acest areopag al slujirii măştilor închipuind oameni, destine, aspiraţii – ***teatrul de artă*** s-a impus tot mai mult drept o conştiinţă de sine stătătoare, o regulă pe cale să devină cutumă, datorită unor slujitori devotaţi, numiţi cel mai adesea regizori, critici şi istorici de teatru. Un argument: însuşi faptul că se poate vorbi lejer, dar responsabil, despre ***teatrul de artă în secolul XX***, sintagmă ce numeşte şi recentul simpozion – consacrat fenomenului – şi susţinut în capitala mondială a artelor: Parisul.

Acest important demers are loc la iniţiativa câtorva prestigioase instituţii artistice, între care aş aminti, în mod deosebit, Institutul de Studii Teatrale de la Universitatea Paris III (Sorbona Nouvelle) şi Academia Experimentală de Teatru – avându-l ca animator (şi moderator) pe renumitul om de teatru francez, de origine română, **George Banu**, preşedintele Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. Cel care nu doar a aruncat mănuşa unor întrebări fundamentale – şi acute – dar a şi referit – cu competenţă de universitar şi supleţe de artist – pe marginea unei dileme esenţiale: ***arta teatrului sau teatrul de artă***? Acelaşi inimos iniţiator, împreună cu Jean-Louis Leutrat şi Michelle Kokosowski – au izbutit să aducă la rampa disputei specialişti din Anglia, Germania, Italia, Rusia, Cehia, Suedia, România şi, bineînţeles, Franţa.

Din România a participat doamna ***Florica Ichim***, critic de teatru, profesoară la Academia de Teatru şi Film din Bucureşti, cu o comunicare menită să lanseze pe orbita înţelesului european câteva personalităţi ale teatrului şi teoriei teatrale româneşti din perioada interbelică: Haig Acterian, Iacob Şternberg, Ion Sava şi, cu un popas mai larg,

Camil Petrescu – cercetat nu atât ca dramaturg, ci ca teoretician al teatrului de artă. (În paranteză fie spus, Camil Petrescu este destinul artistic căruia Florica Ichim i-a închinat cea mai mare parte a destinului ei de truditoare pe tărâmul literaturii şi artei).

Trebuie recunoscut – şi mărturisit – că promotorii români ai teatrului de artă au făcut (şi fac) figură frumoasă, luminoasă, alături de nume celebre, supuse aceleiaşi cercetări: Stanislavski, Meyerhold, Patrice Chéreau, Ingmar Bergman.

Următoarea întâlnire: anul viitor, la Moscova, acolo unde, în urmă cu o sută de ani (1898), a fost pecetluită unirea dintre teatrul de artă şi regia de artă.

decembrie 1997

„Oedip” de Enescu, la Théâtre des Champs Elysées

Eveniment artistic la Théâtre des Champs Elysées din Paris: prezentarea operei „Oedip” de George Enescu, în versiune de concert – sub bagheta unui dirijor excepţional, americanul de origine română Lawrence Foster, şi cu o distribuţie aleasă, din care fac parte şi câţiva artişti români.

Creată special pentru Palatul Garnier din Paris, premiera acestei opere – căreia George Enescu i-a consacrat 25 de ani de muncă – a avut loc pe 10 martie 1936. Opera „Oedip” a fost pusă, apoi, din nou în scenă abia în 1958, la Bucureşti, în traducere românească – şi înregistrată în 1966. În Franţa, numai Radioul s-a aplecat asupra acestei lucrări: în 1955, difuzând-o a doua zi după moartea lui Enescu, şi în 1982, pentru a celebra, după aproape un an, centenarul naşterii sale.

Iată însă că de câţiva ani dirijorul american Lawrence Foster, fiu de emigranţi români, izbuteşte să-şi materializeze pasiunea pentru opera lui Enescu, în general – şi pentru „Oedip”, în special – dirijând prima reprezentare în franceză a acesteia, în 1990, cu o distribuţie prestigioasă. Recentul spectacol de la Teatrul Champs Elysées încununează, astfel, efortul creator al unui mare şef de orchestră întru cinstirea genialului compozitor şi compatriot. La acest succes îşi aduc contribuţia orchestra naţională a Franţei, Corul Radio France şi o echipă de artişti valoroşi, în care – alături de Phillippe Fourcade (Oedip), Karen Armstrong (Jocasta) ori Jennifer Rinan (Antigona) – se disting românii George Emil Crăsnaru (Tiresias), Marcel Roşca (Marele Preot) şi Mariana Cioromila (Meropa). Ei nu trec neobservaţi nici de presa franceză, care subliniază valoarea de eveniment a spectacolului. „Le Figaro”, intitulându-şi cronica muzicală „Captivant” („Envoutant”) – apreciază „Oedip”-ul lui Enescu

drept „una din marile opere ale secolului”. În ceea ce priveşte calitatea spectacolului, acelaşi ziar consemnează, prin pana criticului Pierre-Petit: „Timp de aproape trei ceasuri am fost supuşi farmecului imperios al unei muzici captivante… Marele răspunzător al acestei fericiri este, bineînţeles, Lawrence Foster, care a stăpânit cu strălucire această partitură”. La rândul său, ziarul „Le Monde” titrează: „Tragedia lui Oedip glorificată de Enescu şi Orchestra Naţională a Franţei” – titlu sub care criticul muzical Gerard Condé apreciază că încă de la premiera din 1936 opera „Oedip” de Enescu a fost recunoscută ca o lucrare ieşită din comun, de o frumuseţe abruptă, fără concesii şi complezenţe”. În legătură cu spectacolul dirijat de Lawrence Foster, criticul notează că „rareori există o asemenea ocazie de a asculta o realizare atât de luminoasă”, Orchestra Naţională arătând „o precizie de ansamblu, o supleţe şi o bogăţie de resurse individuale, în numeroasele solo-uri, care merită a fi subliniate”. Tot „Le Monde” consemnează: ”Distribuţia comportă câţiva cântăreţi români – căci „Oedip” trebuie să fie redat Bucureştiului în lunile ce vin”.

Aşadar, peste puţin timp, capodopera enesciană va poposi la Bucureşti, unde, cu siguranţă, va fi întâmpinată cum se cuvine de către avizatul public românesc. La reprezentaţia de la Paris, sala de 1200 de locuri a Teatrului Champs Elysées a fost plină până la refuz, aplauzele răsplătind cu generozitate măiestria artiştilor.

ianuarie 1998

Lucruri aşezate

Nu ştiu de ce, când scriu aceste rânduri-gânduri, îmi răsare în memorie originala, blânda, cumintea înjurătură a lui Eminescu. Atunci când străbătea un moment greu pentru el – şi adesea şi pentru poporul lui, român – poetul rostea, ca pe o supremă imprecaţie, cuvintele: „Oh, neamul nevoii!”. Altă vorbă rea, din gura lui, n-a ieşit. Oricât i-ar fi fost mânia de mare, de aprinsă.

De ce îmi vin în minte toate acestea, acum, la sfârşit şi început de an? – privind peste ţară şi rosturile ei. Să vedem. Acum, lucrurile par aşezate mult mai bine. În ciuda aparentei deschideri continentale, Luxemburgul ne-a aşezat, totuşi, frumos – şi pentru cine ştie câtă vreme – la poarta noii Europe. Ceva mai devreme, Madridul ne aşezase şi el, în faţă, poarta de apă a Atlanticului (de Nord).

Lucrurile sunt, aşadar, bine aşezate – şi pentru o lungă perioadă de timp. Întrebarea care se pune este: Suntem noi conştienţi de acest adevăr? – mai mult sau mai puţin axiomatic? Din păcate, persistă simptome care arată că nu ne debarasăm uşor de boala dragostei cu de-a sila. Probând astfel zicerea altui mare poet (l-am numit pe Marin Sorescu): „Numai noi, naivii, mai umblăm pe la policlinici”… Şi dacă, totuşi, umblăm – orice bolnav caută un medicament miraculos – este că, în orbirea căutării noastre, nu reuşim (sau nu dorim; acelaşi lucru) să distingem, să pricepem vorbele amăgitoare ale doctorului, amânările şi promisiunile lui gratuite – gest obişnuit de când lumea în practica medicală: de-a întreţine pacientului iluzia că mai sunt şanse; dar gest urmat, apoi (de regulă) de o ridicare nepăsătoare din umeri, în faţa catafalcului.

Cum să înţelegem altfel atitudinea ministrului nostru de Justiţie, Valeriu Stoica, reieşită din declaraţiile date într-un interviu

acordat revistei „22” – după o recentă vizită în SUA. Vorbind despre întâlnirile sale la cele mai înalte nivele de profil (inclusiv Departamentul de Stat) spre binele reformei justiţiei române, domnia sa a ţinut să mai precizeze: „De asemenea, ele (întâlnirile – n.n.) au fost dublate de întâlniri cu senatori şi congresmeni americani având ca obiectiv sondarea atitudinii Statelor Unite în legătură cu sprijinirea eforturilor României de integrare în NATO şi au evidenţiat că, în momentul de faţă, România este considerată de Statele Unite o prioritate în această zonă geografică”. Dacă la alţii mai treacă-meargă asemenea declaraţii, este greu de înţeles o atare concluzie din partea unui om al Legii. Deoarece, cu exact o lună înaintea citatului interviu, americanii „se deconspiraseră” net (sever, chiar) conform unei scurte ştiri strecurate discret în „Le nouvel observateur” – pe care o transcriu integral: „NATO: vetoul Statelor Unite. Americanii le-au făcut cunoscut, în mod clar, Francezilor că nu se pune problema acceptării României în NATO, chiar într-un termen mediu, contrar a ceea ce s-a promis la întâlnirea de la Madrid, din iulie. Continuarea lărgirii, estimează ei (Americanii – n.n.) ar împinge NATO să accepte ţări situate în zone sensibile şi periculoase, ca Balcanii sau Ţările Baltice”. Această severă sentinţă este susţinută oficial, cu armele unei diplomaţii străvezii, de însuşi secretarul de Stat american, doamna Madeleine Albright, într-o replică dată şefului diplomaţiei franceze, domnul Hubert Vedrine, care pleda recent, la Bruxelles, pentru integrarea rapidă a României în NATO (alături de Slovenia, iar mai apoi Bulgaria). Doamna Madeleine Albright susţine că este prematur să se facă astfel de declaraţii – „Trebuie să evităm să luăm angajamente decisive, faţă de unele ţări în special” – adăugând că Statele Unite nu doresc să favorizeze nici un stat în perspectiva celui de-al

doilea val şi că nu trebuie lăsată impresia că parlamentele statelor Alianţei vor fi tot timpul de acord cu noile aderări.

Atunci, de ce noi, naivii, mai umblăm pe la înalte porţi, doar-doar o scârţâi vreo uşă?

În ceea ce priveşte poarta Uniunii Europene, aceasta numai formal a fost deschisă la Luxemburg; în realitate, ne lovim de un zid invizibil, ca-n filmele SF. Căci degeaba ne asigură domnii Jacques Santer şi Jacques Chirac de toate şansele (chiar peste… primul val) dacă, după ce am fost acceptaţi teoretic, practic „Consiliul european a decis să convoace, în primăvara lui 1998, conferinţe interguvernamentale bilaterale, pentru începerea negocierilor cu Ciprul, Ungaria, Polonia, Estonia, Republica Cehă şi Slovenia". Răzbat şi aici ecourile declaraţiei doamnei Albright, rostită la recenta întâlnire NATO de la Bruxelles: „Ţara unde m-am născut, Cehia, Ungaria şi Polonia sunt acolo unde le este locul, într-o Europă liberă şi nedivizată" – chiar dacă în proaspătul sol al UE se strecoară şi ceva seminţe cipriote, estoniene şi slovene…

… Mă întorc (din nou) cu gândul la mânia lui Eminescu – „Oh neamul nevoii!" – şi sunt obligat să constat valabilitatea acestei rostiri şi astăzi, la peste o sută de ani depărtare. Dar tot Eminescu a mai spus, sentenţios: „Suntem români şi punctum!" Cine ar putea să facă din această deviză, drapel de impunere şi afirmare?

ianuarie 1998

Cei mai ţigani dintre ţiganii lumii

Cei mai ţigani dintre toţi ţiganii lumii sunt ţiganii români. Aceasta este concluzia pe care o impune revista „***Le nouvel observateur***”, într-unul din ultimele sale numere pe 1997. Titrând „**Lyon**: ***valul ţigănesc***”, revista inserează un subtitlu zdravăn, cu litere menite să sară în ochi: „***Romii se întorc. Doi ani după sosirea lor în masă pe malurile Ronului, aceşti romi nomazi veniţi din România sunt o problemă pentru asociaţiile şi autorităţile publice***”. După o deschidere „reportericească” – în care domnul ***Olivier Brachet***, responsabilul lionez al Comitetului rodanian de primire a refugiaţilor şi apărare a dreptului de azil (CRARDDA) este prezentat ca epuizat, oscilând între umor şi descurajare, în colaborarea sa fructuoasă cu valul brunet – publicaţia atacă direct: „La Lyon, romii se întorc. Ca în 1995. Cea mai mare parte sunt originari din România. Un grup vine din Craiova, alte două de la frontiera ungară. (…) Câţi sunt, ei, cu adevărat? Imposibil a-i număra cu precizie. Sunt evaluaţi în jur de 500”. Şi: „De ce au ales Lyonul? Fără îndoială, pentru că aceasta este calea naturală a Sudului, după Iugoslavia şi Italia” – prin atacarea ilegală a frontierei, la Mendon sau tunelul Fréjus. Apoi, se pune un sever punct pe i, prin gura-oracol a domnului Olivier Brachet: „Franţa reprezintă pentru ei o ţară a abundenţei („unde umblă câinii cu covrigi în coadă” – înţelesul exact al expresiei „un pays de cocagne”; sau „ţara unde curge lapte şi miere” – n.n.). Pentru libertatea pe care o găsesc, în comparaţie cu rasismul la care sunt supuşi în România”(!). Cu un adaos concesiv: „…dar şi pentru că aici (în Franţa – n.n.) cu cerşetoria sau micile munci, ei câştigă mai mulţi bani decât ar putea obţine vreodată în ţara lor”. De fapt, acesta este adevăratul „preţ al libertăţii ţigăneşti”, în comparaţie cu „rasismul sărăciei” din vatra natală.

Chiar dacă, într-o casetă separată, autorul articolului decretează sentenţios – şi gratuit: „În România, unde sclavajul lor (al ţiganilor – n.n.) nu a fost abolit decât la jumătatea secolului trecut, veritabile pogromuri antiţigăneşti au avut loc la începutul anilor 90”. Deşi două rânduri mai jos – „gura păcătosului”… – autorul notează: „În Republica Cehă, romii au fost victimele a vreo 800 de agresiuni după 1990, zece persoane pierzându-şi viaţa”. În comparaţie cu această dezvăluire, pogromurile antiţigăneşti din România par mai mult nişte „jocuri de societate”.

Dar ***dezvăluirea*** fenomenului migrator al ţiganilor români continuă: „Directorul CRARDDA admite că asociaţia sa este responsabilă în parte de alegerea Lyonului de către voiajorii români: mult timp, după ce Crucea Roşie a renunţat să se mai ocupe de ei (oare, de s-a descotorosit această întâie şi ultimă mare făcătoare de bine a planetei? – n.n.), CRARDDA a acceptat să-şi «împrumute» adresa, pentru ca romii să poată depune o cerere de azil politic”. Din generozitate? din umanism? – poate, dar şi pentru că: „Ei (ţiganii – n.n.) plătesc 1000 de franci această domiciliere” (mai exact, „declarare de domiciliu” – n.n.). Dar, vorba proverbului, banii nu aduc fericirea – aşa că: „Birourile CRARDDA păstrează o amintire a acestei perioade din 1995, care a vizat venirea la Lyon a ţiganilor candidaţi la azil politic: un perete întreg acoperit cu amenzi de la SNCF pentru aceşti călători fără bilete”. În consecinţă: „Astăzi (CRARDDA) a renunţat” – dar, vorba altui proverb, de ce ţi-e frică nu scapi, se recunoaşte că (învăţaţi la smântână; a nu se uita: „ţara unde curge lapte şi miere”) „particularii continuă să vină”.

Dar orice rău are şi latura lui bună. Pentru că – tot articolul ţine să sublinieze – „***Günter Grass***, creând Fundaţia pentru poporul rom, a afirmat că aceştia constituie, prin migraţiile lor transfrontaliere, primul popor veritabil european”.

Iată-ne, aşadar – în ciuda restricţiilor UE – şi cei mai europeni dintre europeni, prin ***reprezentanţii*** noştri. Din păcate, dincolo de această apreciere teoretică a domnului Grass, domnul Brachet, mai Stan păţitul, aplică o botniţă concretă utopiei grass-iene: „Eu nu văd astăzi o ţară europeană care să-şi deschidă frontierele la cele şapte milioane de ţigani din Europa Centrală”. Deşi, „contrar ideilor primite – afirmă domnul ***Jean Paraf***, prefect delegat cu problemele de securitate – delincvenţa nu a crescut prin prezenţa romilor”. Iar frumoasa uimire creşte, când constaţi că, fiind de acord cu asociaţiile umanitare, temerarul domn Jean Paraf estimează că problema migraţiilor romilor ţine de resortul Uniunii Europene, precizând: „Dreptul de azil fiindu-le sistematic refuzat, pentru că nu mai îndeplinesc condiţiile, ar trebui să ne gândim la un statut de refugiat economic pentru aceste popoare (care? de ţigani?! – n.n.) care trăiesc în spaţiul european”.

…Şi uite-aşa, din contradicţie în contradicţie, călcând în toate străchinile logicii şi ilogicii, articolul sucombă într-un neclar punct final.

ianuarie 1998

Poveste de iarnă, cu urări din Carpaţi

Lumea Apusului – obişnuită mai ales cu povestirile lui Andersen, decât cu năzdrăvăniile lui Harap Alb – gustă cu o plăcere aparte întâlnirea cu obiceiurile folclorice din Carpaţi: acolo unde Capra, Sorcova şi Pluguşorul prorocesc cu urări nemaiauzite soarta Anului Nou, un timp dorit mai bun, mai hrănitor, mai indulgent.

O astfel de întâlnire prilejuieşte expoziţia deschisă de ***Didona Saffar*** în ***Espace Château Landon din Paris*** – intitulată „Poveste de iarnă”. Didona Saffar (pe vechiul ei nume: Sipoşan) este – ca mulţi alţi români plecaţi să-şi caute afirmarea – o tânără artistă română, măritată în Franţa. Dar Franţa i-a înlesnit numai ieşirea în lume, ca să zic aşa. Calificativul însă Didona Sipoşan-Saffar şi-l obţine singură, prin calitatea artei sale, prin talentul său. Iar expoziţia atestă convingător acest adevăr – fie şi dacă am aprecia numai după preţul tablourilor: între 4000 şi 5000 de franci lucrarea (circa 5-7 milioane lei) – cu audienţă la cumpărători.

Să aruncăm o privire asupra artei sale, ca atare. O secţiune din expoziţie este consacrată sărbătorilor de iarnă româneşti, sensibilizate plastic prin grupuri de urători: sania, buhaiul, capra, talanga, sorcova – alături de pastelul îmbrăcăminţii vechi-ţărăneşti, pe fondul alb al zăpezii ori sub cetini de brad şi streşini de casă – creează o imagine cromatică impresionantă, dezvăluind uneori un freamăt halucinant. Sugestia plastică este amplificată şi de faptul că artista preia creator modalităţi de expresie ale artei naive.

Dar Didona Sipoşan-Saffar nu expune numai aceste candide ilustraţii la Povestea de Iarnă Românească. Un alt palier al expoziţiei dezvăluie un alt palier al artei sale: penelul ca exprimare artistică a vieţii în ipostazele ei esenţiale. Am reţinut astfel – alături de câteva clasice „naturi

moarte” – pânzele ilustrând vârsta umană (tandemul tată-fiu) sugerată prin traversarea celor patru anotimpuri.

ianuarie 1998

Univers cu „Ochi” şi „Metamorfoze”

Simezele Centrului Cultural Român din Paris găzduiesc o expoziţie de prestigiu, semnată ***Ion Tiţoiu*** şi ***Aurel Bulacu***. O expoziţie alcătuită mai ales din grafică de şevalet, cu o temă mai mult sau mai puţin comună, tratată însă cu mijloace diferite, în manifestarea specifică fiecărui artist: descompunerea şi recompunerea fiinţei, printr-un reper esenţial.

În cazul lui ***Ion Tiţoiu*** – „Ochiul” este văzut în nu mai puţin de 15 ipostaze-simbol, grupate trei câte trei. Enumăr cele 15 faţete ale acestei metafore sui generis: „Idee cubică”, „Apus de soare”, „Spirale”, „Stare imposibilă”, „Amintire tristă”, „Căutare”, „Ţintă”, „Şarpele”, „Vis colorat”, „Privire discretă”, „Sărutul”, „Sărutul frunzei”, „Deschidere”, Începutul”, „Protejarea realităţii”. Alături de ciclul „Ochiul”, Tiţoiu mai expune ciclul „Marea Neagră” (I-II-III-IV), „Valul”, „Studiu” (I-II), „Armonie”, „Personaj între soare şi lună”, „Acoperire”, „Doina” – toate conducând către aprecierea pe care i-o face criticul de artă Adrian Guţă: „Ion Tiţoiu procedează la o severă simplificare a motivului declanşator de serii de imagini, ajungând la semne plastice de o concentrată expresivitate, ce trimit spre acuitatea senzualului ori, dimpotrivă, spre profunzimi spirituale”.

Aurel Bulacu – împovărat de mai multe premii, dar şi (merituos) beneficiar al unor stagii de perfecţionare artistică în Franţa şi Belgia – recompune (şi descompune) fiinţa umană după o metodă (mai) savantă, în care nu lipsesc figurativul, valenţele suprarealiste şi accentele expresioniste. Lucrările lui – ample ca dimensiune şi panoramă dramatică – se numesc: „Fragmente”, „Arheologie”, „Metamorfoze”, „Oglinda”. În legătură cu arta sa, criticul filozof Andrei Pleşu notează: „Arta grafică a lui Aurel Bulacu trece de

la proza savantă la lirismul vizionar… Ne aflăm în faţa unei maturităţi stilistice fondate pe precizia gestului şi pe o densă experienţă vizuală”.

februarie 1998

În lumea lui François Villon

…Flautul urcă triluri tânguioase. Viola da Gamba leagănă sunete grave, misterioase. Orga împresoară totul într-un văl sonor, deopotrivă sacerdotal şi profan. O voce înaltă, de soprană, ţâşneşte implorând un cer mai generos. O alta, baritonală, îi susţine chemarea. Ne află în plin secol XV, într-o Franţă eliberată de un război de o sută de ani (cu înzidirea pe rug a Ioanei d'Arc) – undeva, pe Valea Loarei, poate chiar la Curtea de la Blois a prinţului-poet Charles d'Orleans.

Trăiam această stare, cufundat într-un fotoliu al Casei Muzicii din Nanterre, sub a cărei cupolă a fost reînviat, pentru câteva ceasuri, secolul al XV-lea francez, în tot ce avea el mai bun, mai semnificativ – ca poezie şi muzică. Dar să relatez faptele. Şi să amintesc poeţii ale căror versuri, cu parfum de epocă, au transformat modernul templu muzical într-un strălucitor castel medieval. ***Christine de Pisan*** (1364-1431) – fiica astrologului lui Carol V. Văduvă de tânără, ea se numără printre primii scriitori ai Franţei care au izbutit să trăiască din scris. Autoare a două pilduitoare volume: „Cartea cetăţii damelor" şi „Baladele văduviei". ***Alain Chartier*** (1384-1435) – poet şi scriitor politic, în serviciul regilor Carol VI şi Carol VII; ultimul îi încredinţează discrete misiuni diplomatice. Operele sale importante: „Frumoasa damă fără milă" şi „Quadrilogul invectivă". ***Charles d'Orleans*** (1394-1465) – prinţul-poet, care, după o captivitate de 25 de ani în Anglia, revine în Franţa şi se retrage la Castelul din Blois, acolo unde va organiza mari întâlniri şi competiţii poetice, la care participă toată floarea versului francez. Doi dintre aceşti competitori sunt prezenţi în spectacol: ***Jean Duc de Bourbon*** şi ***François Villon***. Poeziile lor au fost puse – cam în acelaşi timp! – pe note, de către trei generaţii de compozitori, coborâtori de regulă din nord (Artois,

Picardie, Flandre) şi slujitori în capelele regilor Franţei şi ducilor de Bourgogne. Câteva nume de pe acest portativ: ***Gilles Binchois***, ***Guillaume Dufay***, ***Robert Morton***, ***Alexandre Agricola***, ***Loyset Compère***, ***Henricus Isaac***. Calitatea muzicii – de regulă, la înălţimea calităţii poeziei; deşi nu o dată poezia a salvat, prin valoare, muzica – şi viceversa. Transcriu aici (numai) cele două rondeluri din ciclul „Testamentul", de François Villon – în transpunerea românească a Ionelei Manolescu – poezii care l-au salvat de la uitare pe obscurul compozitor Jean Delahaye: „Dedic rivalului Marchant/ (Cum îi mai zic eu lui La Marche)/ O serenadă ca berbant/ Să mi-o îngâne-n pas de marş/ Şi-un „Du-l în groapă, că-i sătul!"/ În schimbu-Amorului fudul/ Al cărui cuvânt nu-l cuvânt/ Să nu mă bage în mormânt". (Partea rivalului); „O, Moarte, vino de mi-i lua"/ Stăpâna Inimii mi-ai smuls/ Şi încă nu ţi-e de ajuns/ Cum văd că vrei a mi-o curma/ Luând toată puterea mea/ De mai trăia, ce te costa/ O, Moarte rea?// În noi, o inimă bătea/ Dacă-a tăcut, şi eu m-am dus/ Ori mai trăi-voi pe ascuns/ Doar Opera-mi va rămânea/ O, Moarte rea!" (O, Moarte ce haină-mi eşti sau Rondelul morţii).

În ceea ce priveşte interpretarea, aceasta a fost, într-adevăr, una de excepţie. Atmosfera secolului XV este reînviată cu ajutorul unor instrumente de epocă – unele aduse chiar de la muzeu! – mânuite cu virtuozitate de patru artişti: ***Alain Barré***, ***Jean-Marie Pauvrel***, ***Kaori Takemata*** şi ***Jean-Perre Dubuquoy*** – ultimul fiind şi regizorul spectacolului. Mezzo-soprana ***Christiane Portois*** şi baritonul ***Jean-Paul Rigaud***, cu voci puternice şi rafinat cultivate, au dat strălucire unor partituri capabile să încânte urechi regale. Minuţie, acribie, virtuozitate, talent – acestea sunt atribute esenţiale ale celor şase artişti, demni de cele mai simandicoase scene lirice ale lumii. Ei au creat un spectacol de excepţie, un

spectacol-emblemă pentru acest centru de cultură, Nanterre-ul cu o personalitate inconfundabilă, deşi se află în imediata apropiere a Parisului.

martie 1998

Lapoujade, un artist uitat?

…Aşa îşi intitulează Philippe Dagen articolul din „Le Monde”, consacrat expoziţiei pe care Franca şi Pierre Belfond i-au deschis-o acestui complex şi controversat artist la Galeria din strada Guénégaud nr. 9 din Paris. Un artist „puternic şi prolix”, care a intrigat lumea prin răsturnarea certitudinilor prestabilite şi a categoriilor recunoscute – de fapt osificate -, dar a şi înnoit-o, prin talentul său polivalent.

A debutat în anul 1947 cu o expoziţie de portrete, din care n-au lipsit figurile celebre ale timpului: Paul Claudel, François Mauriac, Jean-Paul Sartre, André Breton. Atitudinea artistică s-a radicalizat apoi rapid, Robert Lapoujade trecând în pânzele sale subiecte politice fierbinţi: mizeria, răzmeriţa, războiul, tortura, protestul mulţimilor. Succes sigur – dublat, din 1961, şi de prefaţarea expoziţiilor sale de către nu mai puţin contestatarul scriitor Jean-Paul Sartre (care, precum se ştie, a refuzat atât de râvnitul Premiu Nobel, ce i se acordase).

În paralel cu truda la şevalet, Robert Lapoujade sondează cu succes literatura şi cinematograful. În anul 1970, el scrie romanul „***Inadmisibilul***”, după care face scenariul filmului „***Surâsul vertical***”, acuzat în 1973 la Festivalul de la Cannes de pornografie (şi, ca atare, interzis la distribuţie). A fost apoi premiat pentru filmele „***Puşcăria***” (1961) şi „***Socrate***” (Premiul Special al Juriului la Festivalul de la Veneţia, 1968). A fost şi creator de marionete, devenind un maestru al filmului de animaţie.

Începând cu anii ’70, Robert Lapoujade fuge de notorietate şi mondenitate; el caută o cale nouă între abstracţionism şi figurativ, trăind şi muncind ca un „provocator solitar”. S-a stins din viaţă în anul 1993, la vârsta de 72 de ani.

Retrospectiva deschisă la „La Galerie” cuprinde ***mostre*** din toate îndeletnicirile artistice ale lui Robert Lapoujade: tablouri reprezentând mulţimile, războiul şi tortura, erotismul, portretele; în vitrine: cărţi, cataloage, fotografii, manuscrise; un video proiectează secvenţe din filmele sale.

Am poposit mai mult în preajma celebrelor portrete, dintre care nu lipseşte cel al scriitoarei Marguerite Duras. Scriitoarea care – amintind că pictorul Kandinsky spunea că pictura se află deja în tuburi, înainte de a trece pe pânză – se întreba: „Unde este Sartre, înainte de-a trece atât de extraordinar pe pânză lui Lapoujade?” Şi tot ea răspundea: „El este, noi suntem (cu toţii) integraţi în Lapoujade, noi călătorim în/cu Lapoujade”…

Lumea unei jumătăţi de veac – cu farmecul ei întunecat – călătoreşte spre veacul de mâine prin arta lui Lapoujade.

martie 1998

„Inventatorul dragostei”

La Teatrul Molière (Casa Poeziei) se joacă în aceste zile o ***piesă*** de excepţie: „Inventatorul dragostei”, de Gherasim Luca. Cine este acest scriitor? – cunoscut mai bine peste hotare, decât în ţara sa natală?! Cele mai proaspete date le aflăm în „Antologia poeziei române contemporane”, întocmită şi publicată anul trecut în Franţa de către scriitorul George Astaloş. Gherasim Luca s-a născut în anul 1913, la Bucureşti. A debutat, la vârsta de 27 de ani, în revista non-conformistă „Alge”, făcând parte apoi din grupul de poeţi care, în 1933, lansează manifestul „Poezia pe care vrem s-o facem”. Actul acesta marchează ruptura de avangarda precedentă şi reapropierea de spiritul suprarealist. De fapt, în felul acesta se dezvăluie influenţele primului manifest al lui André Breton. Gherasim Luca este una din prezenţele cele mai active ale suprarealiştilor români, înainte şi după cel de-al doilea război mondial. În anul 1952, evitând pericolul de a fi arestat, se exilează la Paris – unde se impune, scriind direct în limba franceză. Într-atât asimilează şi este asimilat de această limbă (un Cioran – ***francez*** – al poeziei!) încât filozoful Gilles Deleuze conchide, în 1977: „Cel mai mare poet francez este un român, Gherasim Luca”.

În anul 1994, la vârsta de 81 de ani, poetul se sinucide, aruncându-se în Sena – repetând gestul lui Paul Celan din 1970, dar, mai ales, săvârşind ultimul act din cele cinci tentative de sinucidere descrise de el, încă din 1945, în cartea „Moartea moartă”. Înainte de a se sinucide, Gherasim Luca a lăsat un mesaj în care motiva decizia sa de a părăsi „această lume în care poeţii nu mai au loc”.

Apreciind că Gherasim Luca şi-a subordonat întreaga existenţă scrisului, George Astaloş conchide că „poetul trebuia să reinventeze

dragostea, viaţa şi moartea". „Inventatorul dragostei" este, aşadar, una din bornele esenţiale ale teribilului triunghi uman. În această operă, autorul propune, într-un lung monolog, o eliberare a condiţiei oedipiene de căi profanatoare într-o lume „în care totul trebuie să fie reinventat". Acest dificil demers şi l-a asumat regizorul **Franck Dacquin**, ajutat de maestrul de lumini ***Jean-Paul Decninck***. Interpretul dificilului personaj este actorul român **Radu Duda** – ieşeanul format la Academia de Teatru şi Film din Bucureşti, debutând în 1982 la Teatrul Mic şi producându-se apoi în cele mai mari roluri ale Naţionalului din Iaşi. Pe umerii acestor temerari se sprijină, de câteva seri, cerul neiertător de întrebări ale lui Gherasim Luca. Cel care a spus, cu atâta convingere artistică: „A fi în afara legii/ Iată chestiunea!/ Şi unicul drum al căutării". Poetul despre care – la dispariţia sa, în acel februarie 1994 – scriitorul André Velter enunţa: „A auzi (a înţelege) a vedea, a citi pe Gherasim Luca înseamnă a redescoperi puterea primordială a poeziei, forţa sa oraculară şi virtutea sa de subversiune". Iată ce li se oferă, în aceste zile, spectatorilor parizieni.

martie 1998

Un fapt artistic de excepţie

Într-adevăr, este vorba de un fapt artistic de excepţie, de un eveniment: se întâmplă pentru prima oară când pe simezele Centrului Cultural Român din Paris urcă un artist român „supus” (cetăţeneşte) ţării vecine şi prietene de la Apus, Ungaria. De altfel, în buna tradiţie a relaţiilor noastre, în ultimul timp, Ambasada Ungariei în Franţa a fost prezentă la eveniment prin persoana domnului Kissari Miklos, consilier cultural. Din partea română a răspuns la acest „apel” artistic amical – domnul Ion Floroiu, ministrul consilier al Ambasadei României în Franţa. S-a aflat şi a omagiat momentul – semn de bun augur al relaţiilor viitoare dintre cele două ţări – domnul Ştefan Frăţean, reprezentantul minorităţilor româneşti pe lângă Guvernul de la Budapesta. Dar, bref cu protocolul!

Ştefan Oroian – un artist aflat la apogeul vârstei (50 de ani de viaţă şi mai mult de jumătate etate artistică) – este un artist român ce se trage, ca şi Brâncuşi, dintr-o dinastie de cioplitori; tatăl său, bunicul său, ca şi tatăl şi, mai ales, bunicul „magului” de la Hobiţa, erau cu toţii dulgheri cu mână de aur. Poate tocmai de aceea în mâna lui Ştefan Oroian se află, astăzi, în egală îndreptăţire, alături de pensulă, dalta cioplitorului; în expoziţia de la Paris, el chiar prezintă şi câteva sculpturi, smulse parcă din rădăcinile trunchiurilor transilvane, din care s-au izvodit porţi de moşie şi catapetesme de biserică. Pictura, ca atare, este una aparte – nesupusă dicţionarelor în vigoare. Un „dicţionar Ştefan Oroian” poate explica, palid, unele detalii, mai mult sau mai puţin… turistice. Ştefan Oroian este un pictor al tăcerilor adânci, de dinainte de cuvânt.

Pictura lui Ştefan Oroian nu este (cum s-a spus, lejer) nici figurativă, nici nonfigurativă, nici abstractă, nici furată de la real: pictura lui Ştefan

Oroian este o esenţializare până la simbol a enigmei umane. Tablourile sale, care fie că se numesc „Horă”, „Vinerea Mare la Voroneţ”, „Fire de aur”, „Alb” sau „Noica” – de la ludicul dans dacic până la marele filozof transeuropean –, sunt cuprinse de acea sfială a ochiului îngemănat cu spaima în faţa miraculoasei lumi înconjurătoare. Nu întâmplător, dintre cei mulţi care s-au exprimat despre arta lui Ştefan Oroian, o observaţie de fiinţă artistică aparţine ziaristei Maria Ember, care-l numeşte pe Ştefan Oroian „un contemporan solitar”.

Încheind pe nota de început a acestei corespondenţe, pot anunţa – după cum îmi mărturiseşte scriitorul Horia Bădescu, directorul Centrului Cultural Român din Paris – că Ştefan Oroian nu este porumbelul dintâi trimis de Noe, din Arca sa în căutare de ospeţie; în toamnă, va expune pe aceleaşi simeze româneşti din Paris pictoriţa româncă Ecaterina Arion, din SUA.

martie 1998

La un majorat de Carte

S-a tras cortina peste cel de-al 18-lea salon al Cărţii de la Paris – găzduit, ca întotdeauna, în Pavilionul expoziţional de la Porte de Versailles. Organizat sub egida Sindicatului Naţional al Editorilor, acest „prim eveniment cultural european”, cum este apreciat în documentarul primit de la Biroul de Presă – desfăşurat între 20 şi 25 martie – „revine pentru a celebra cartea, actorii ei, autorii ei şi pe toţi îndrăgostiţii ei fideli”. În cifre sintetice, această mare întâlnire a îndrăgostiţilor de „floarea literei” se prezintă astfel: suprafaţa de manifestare – 40.000 de metri pătraţi; număr de standuri – 758; editori francezi – 1216; editori străini – 636; editori regionali – 438. Peste 200 de conferinţe, dezbateri, mese rotunde şi simpozioane s-au străduit să afle răspuns acestui veritabil mister al lumii moderne, cartea. 1600 de scriitori au oferit semnături pe cele mai proaspete volume ale lor.

Sunt semne elocvente, aşadar, că cel de-al 18-lea Salon al Cărţii de la Paris şi-a împlinit, frumos şi bogat, majoratul – la care invitatul de onoare a fost Brazilia (fotoliu ocupat anul trecut de Japonia). N-au lipsit însă de la această sărbătoare invitaţi din peste 25 de ţări – între care ţara-soră de limbă şi ideal, România.

Editurilor româneşti, mai multe şi mai bogate ca anul trecut, li s-a rezervat un stand special – G 49 – şi sunt reprezentate în materialul documentar-publicitar tipărit şi difuzat de către gazde. Totodată, Ministerul Culturii de la Bucureşti împreună cu Oficiul Naţional de Documentare şi Expoziţii de Artă au tipărit – şi difuzat, la Salon – o frumoasă (dar, mai ales, eficientă) plachetă, cuprinzând prezentarea a 81 de edituri importante, precum şi fundaţii, organizaţii şi institute, agenţi literari şi distribuitori de carte. Am reţinut, din plachetă, alături de edituri

consacrate: Cartea Românească, Univers, Humanitas, Eminescu, Albatros, Kriterion, Meridiane, Didactică şi Pedagogică, Academiei – mai multe tinere edituri particulare, care s-au impus în ultimii ani: Nemira, Niculescu, Universalia-DU Style, Libra, Vitruviu, Vinea, Viitorul Românesc, Vestala, Saeculum, Teora, Fiat Lux. Un fapt de bun augur: unele dintre aceste edituri au prezentat cărţi scoase în colaborare cu edituri franceze – volume bilingve ori nume în franţuzeşte. Între editorii cu activitate laborioasă la acest Salon al Cărţii i-am recunoscut pe scriitorii Denisa Comănescu, redactor şef al Editurii Univers; Dan Cristea, directorul Editurii Cartea Românească; Marcel Popa, directorul Editurii Enciclopedice; Valentin Taşcu, patronul Editurii Clusium; Vlad Popa, directorul Editurii Univers Enciclopedic; colonelul Lucian Jumătate, directorul Editurii Militare.

În sfârşit, un cuvânt şi despre mediatizarea acestui eveniment cultural, în comparaţie cu ediţia precedentă. Anul trecut, Salonul Cărţii de la Paris a făcut obiectul a peste 400 de reportaje de radio şi televiziune şi a peste 1300 de articole în presa franceză şi străină, numărul total al jurnaliştilor atingând cifra 2000. Anul acesta, organizatorii mizau, mai întâi, pe 250.000 de vizitatori. Apoi, pe: 300 de emisiuni radio, 120 de emisiuni de televiziune, 1400 de articole în presa scrisă şi 1600 de jurnalişti. Cifre oarecum modeste, în comparaţie cu cele înregistrate anul trecut. Cu siguranţă însă că, atunci când calculatoarele electronice îşi vor fi făcut datoria, aceste cifre vor arăta mult îmbunătăţite de realitatea faptei consumate. În ceea ce priveşte receptarea evenimentului de către presa scrisă, organizatorii pot fi siguri, de pe acum, de un articol: este corespondenţa de faţă, pentru ziarul „România liberă”.

martie 1998

Colocviul internaţional „Lucian Blaga”

În timp ce acasă, la Cluj-Napoca, se desfăşura ediţia a VIII-a a „Zilelor Lucian Blaga” (iniţiate de către Societatea culturală cu acelaşi nume) – în cadrul cărora Festivalul Internaţional de Poezie „Lucian Blaga” poartă sceptrul sărbătorii – la Centrul Cultural Român din Paris avea loc cea de-a IV-a ediţie a Colocviului Internaţional consacrat marelui poet şi filozof transilvan. O asistenţă distinsă – şi distinctă în peisajul literar francez – onorează evenimentul. Am remarcat în rândurile acesteia nume recunoscute atât în „republica literelor franceze”, cât şi în „spaţiul mioritic” blagian. Personalităţi străine, dar şi româneşti – unele trăitoare în această a doua patrie, altele venite anume din Carpaţi: Gérard Bayo, Huguette de Broqueville, Yves Broussard, Jeannine Baude, Michel Camus, Francis Coffinet, Dominique Daguet, André Doms, Alain Duveau, Andrea Genovese, Pierre Hidalgo, André Mathieu, Jean Poncet, Jean-Luc Wauthier, Françoise Han, Nicolae Adam, Mircea Anghelescu, George Astaloş, Pompiliu Crăciunescu, Silvia Celac, Paula Bentz-Fauci, Dinu Flămând, Vasile Igna, Negoiţă Irimie, Virgil Mihaiu, Vintilă Ornaru, Mircea Petean, Petre Răileanu, Sanda Stolojan, Alexandru Sincu, Matei Vişniec. Şi, desigur, animatorul tuturor acestor patru ediţii, scriitorul Horia Bădescu, directorul Centrului Cultural Român din Paris, organizatorul evenimentului.

Unii dintre cei enumeraţi mai sus au prezentat comunicări subsumate ideii din frontispiciul ediţiei: „Semantica absenţei la Blaga şi în poezia franceză”. Iată câteva: „Absenţa, o valoare poetică?” (A. Mathieu); „Semantica zbuciumului” (A. Genovese); „Un cuvânt întârziat în concept” (S. Stolojan); „Despre mişcare sau imobilitatea absenţei” (J. Baude); „Tentaţia

întregului” (Fr. Coffinet); „Aventură în non-element” (P. Crăciunescu); „Blaga, un model pentru poeţii de azi şi mai ales de mâine” (J. Poncet); „Scrisoare către Elohim” (H. Bădescu).

Cu acest prilej a fost prezentat volumul în care sunt cuprinse comunicările de la ediţia precedentă. El este tipărit – ca, de altfel, toate cele patru ediţii franceze ale Colocviului – de către revista „Cahiers Bleus” („Caietele albastre”) prin generozitatea marelui iubitor al culturii române, Dominique Daguet. Acelaşi care a girat şi publicarea unor frumoase culegeri de versuri semnate de Ion Caraion, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Pop, Adrian Popescu, Vasile Igna, Horia Bădescu, Mircea Cărtărescu.

A fost, de asemenea, lansat volumul „Poezii/Poésies”, de Lucian Blaga, ediţie bilingvă, tipărită în condiţii grafice excelente de Editura Libra din Bucureşti; au participat doamna Daniela Tomescu, redactoră şefă a editurii şi Jean Poncet, autorul traducerii.

Seara, în Salonul de Aur al Palatului Béhague (al Ambasadei Române) s-au acordat premiile internaţionale ale Asociaţiei „Lucian Blaga”. Premiul pentru Poezie a fost oferit (de un juriu prezidat de către poetul-academician Mihai Cimpoi din Basarabia) lui Jean-Luc Wauthier. Premiul pentru traducere (evident, din Blaga; dar nu numai) a încununat efortul şi talentul a două distinse compatrioate fiinţând de mai multă vreme în spaţiul francez: Sanda Stolojan şi Paula Bentz-Fauci.

Recitalul de poezie blagiană bilingvă susţinut de talentata actriţă Lucia Mureşan, de la Teatrul Nottara din Bucureşti şi recitalul vioară-pian al celebrilor fraţi Eugen şi Carmina Sârbu au încheiat o seară în care „corola de minuni a lumii” a strălucit „cu largi fiori de sfânt mister”.

mai 1998

Într-o mare bibliotecă a lumii

Nanterre – un orăşel-satelit al Parisului – este cunoscut în Franţa (şi nu numai) prin două evenimente majore, mai mult sau mai puţin insolite: 1. de aici a pornit, în acea primăvară a anului 1968, mişcarea studenţească ce avea să ducă la căderea lui de Gaulle; 2. aici îşi are sediul un aşezământ de cultură fără echivalent în Europa: ***Biblioteca de Documentare Internaţională Contemporană***. Asupra acestui din urmă reper voi referi în corespondenţa de astăzi, ajutat de unul dintre devotaţii slujitori ai prestigioasei instituţii: bibliotecara ***Danielle Le Gal***. Aflu astfel că biblioteca a fost creată (în 1917) cu scopul de a studia problematica primului război mondial (1914-1918). Anvergura fenomenului – de la rădăcini la consecinţe – şi-a pus amprenta asupra instituţiei, care devine, treptat, o bibliotecă specializată în studierea relaţiilor internaţionale ale secolului XX. Nucleului iniţial – primul război mondial – i s-a adăugat un altul: cel de-al doilea război mondial, cu cauzele şi consecinţele sale. Spaţiul francez a fost repede circumscris celui european – iar acesta, celui mondial. Statele Unite şi America Latină, Orientul Apropiat şi Îndepărtat, Africa au lărgit sfera de interes şi preocupare la scară planetară. Un accent deosebit a fost pus pe ţările din Europa de Est şi (ex)Uniunea Sovietică.

De regulă, instituţia deţine (şi achiziţionează) informaţii privind istoria: aspecte politice, economice, sociale şi larg culturale (documentul literar fiind, în principal, evitat). Cifric vorbind, la această oră, Biblioteca de Documentare Internaţională Contemporană din Nanterre-Paris cuprinde 35 km de rafturi de cărţi, eşalonaţi pe 10 etaje; 1.500.000 de titluri, din care 80% în original, într-una din cele 57 de limbi străine recenzate; 40.000 de colecţii periodice, din

care 5.000 de cotidiene – totul ordonat într-un catalog alcătuit din 3.000 de sertare cu fişe.

Alte documente fac obiectul unui muzeu propriu – aflat în Paris, în Complexul muzeistic naţional Invalizi, unde-şi doarme somnul cel lung Napoleon Bonaparte. Acest muzeu găzduieşte: 1.500.000 de piese iconografice, din care 12.000 originale (picturi, desene); 10.000 de gravuri; 80.000 de afişe; 750.000 de fotografii; 60.000 de cărţi poştale; 30.000 de medalii.

Anual, în colecţiile bibliotecii intră 30.000 de noi documente.

Deşi se află într-un renumit centru universitar – cu peste 35.000 de studenţi – biblioteca este accesibilă numai anilor terminali, pentru pregătirea lucrărilor de licenţă. Au acces nelimitat doctoranzii şi cercetătorii din lumea întreagă – şi nu rare sunt situaţiile în care, un brazilian, de pildă, poposeşte aici, fie şi între două avioane, pentru a cerceta un document de negăsit în altă parte a lumii.

Străbătând câteva paliere cu încăperi înţesate de rafturi, însoţitoarea mea, competenta şi inimoasa Danielle Le Gal, mă conduce în faţa unei uşi pe care scrie: ***Secţia română***. Iar înăuntru – surpriză! – bibliotecar-documentarist, nimeni altul decât scriitorul şi jurnalistul ***Nicolae Adam***, împreună cu care bătusem drumurile ţării în tinereţea noastră gazetărească. Stabilit în Franţa de vreo 15-16 ani – din care ultimii 5 la această prestigioasă instituţie de cultură – colegul Nicolae Adam mă pune la curent cu rostul cărţii româneşti aici. Iniţial, limba română nu a avut un destin prea fericit: ea ţinea de „sectorul rusesc”, umbrelă statuată mai ales politic. Nici statul român nu şi-a dat osteneala, înainte de decembrie 1989, pentru îndreptarea lucrurilor. Totul a rămas în seama românilor care au lucrat aici – şi care, numiţi „trădători de ţară” de către autorităţile comuniste, au servit cu devoţiune cauza românească. Aici se

vorbeşte cu respect despre nume ca: Jean Drăcşăneanu, Alexandru Henter, Săndulescu, Paul Cernovodeanu. Actualului slujitor – colegul Nicolae Adam – îi revine şi meritul de a scoate compartimentul românesc de sub tutela rusească şi a-l consacra ca sector independent. Este o izbândă elocventă – aveam să pricep – atâta timp cât alte ţări (şi limbi) – precum Grecia, Cehia, Portugalia, Albania – nu sunt reprezentate în schema bibliotecii.

Sectorul românesc cuprinde circa 10.000 de titluri: cărţi, reviste, ziare, alte documente. După 1990, noile autorităţi româneşti au acordat sprijinul lor, în special prin intermediul Bibliotecii Naţionale din Bucureşti. În rafturile secţiei româneşti am întâlnit, astfel, titluri ca: Grigore Gafencu, „Misiune la Moscova"; Grigore Traian Pop, „Garda de Fier" (3 volume); Radu Lecca, „Eu i-am salvat pe evreii din România"; Mihail Sturdza, „România şi sfârşitul Europei – Amintiri din Ţara pierdută"; colecţia „Analele totalitarismului", editată de Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, condus de Radu Ciuceanu – cărţi imposibil de apărut înainte de 1990.

Dar efortul de contemporaneizare a prezenţei româneşti în Biblioteca de Documentare Internaţională din Nanterre-Paris poate fi susţinut mai dinamic, mai eficient, de către forurile culturale de la Bucureşti. O invitaţie a scriitorului-bibliotecar Nicolae Adam în ţară, spre a lua contact direct cu fenomenul editorial românesc, ar fi, desigur, bine venită. Pentru că şi în felul acesta se poate contribui la formarea unei imagini corecte, verosimile a României în lume.

aprilie 1998

„Micuţa Picasso” revine pe continent!

După triumfalul turneu de expoziţii în mai multe capitale europene (Londra, Paris, Haga, Bruxelles, Berna) cu un pilduitor popas acasă, la Bucureşti (dar şi în Vasluiul natal), Alexandra Nechita (stabilită cu familia în SUA), supranumită „Micuţa Picasso”, revine în forţă pe continent. Şi nu oriunde: la ***Paris***. Şi nu în orice galerie: la ***Opera Gallery***, o instituţie artistică celebră, situată pe rue Saint Honoré, pe aceeaşi stradă cu Palatul (prezidenţial) Elysée, colţ cu Piaţa Vendôme, în imediata apropiere a Luvrului şi Grădinilor Tuileries. Un loc regesc, o primire regească – pentru o regină a culorilor fermecate.

Ca vechi prieteni – ziarul nostru a relatat, punct cu punct, periplul ei artistic de acum doi ani – Alexandra îşi ia mama de mână (lăsându-l pe tata să facă singur faţă protocolului de primire a invitaţilor la vernisaj) şi retrăgându-se într-un colţişor, ne oferă, împreună, câteva minute de confesiune. Când ne-am întâlnit în România, nu împlinise 11 ani. Astăzi, când ne revedem la Paris, n-a împlinit încă 13 ani. Ce s-a întâmplat în intervalul celor doi ani? Notez. Au fost doi ani grei şi frumoşi pentru micuţa noastră compatrioată. Mai întâi, activitatea în State: a avut expoziţii în principalele oraşe ale Statelor Unite ale Americii, de la Pacificul de-acum natal (locuieşte în California) la Atlanticul Statuii Libertăţii din New York. Zeci de expoziţii – cu vânzări bogate şi daruri substanţiale unor fundaţii pentru ajutorarea celor nevoiaşi. Un exemplu: la Las Vegas, tabloul oferit de ea spre vânzare a fost achiziţionat cu suma de 160.000 de dolari, care au intrat în contul unei fundaţii pentru copii. Tot în aceşti doi ani a efectuat şi câteva turnee în străinătate: Australia, Noua Zeelandă, Japonia. La Tokyo, Alexandra a conversat cu împăratul Akihito şi împărăteasa sa, cărora le-a dăruit un tablou. În acest timp, ea a

trebuit să şi înveţe, vara aceasta absolvind clasa a VII-a. Perspective? Din august, colecţia privată a Alexandrei va călători un an de zile prin muzeele Japoniei. În septembrie, Alexandra Nechita va deschide, personal, o expoziţie la Singapore. Apoi? Vom vedea. Deocamdată se află la Paris, răsfăţata camerelor de filmat, a aparatelor foto şi pixurilor ziariştilor; a unui public numeros şi select. Prilej cu care va fi lansat şi volumul „Alexandra, copilul-minune, risipitoarea de ea însăşi", editat de opera Gallery, sub semnătura lui Yann le Pichon.

…În finalul convorbirii noastre, mama ne arată, discret, o fotografie insolită: Alexandra surprinsă pictând tălpile tatălui ei, dormind obosit după o zi de muncă. Timp în care ***Micuţa Picasso*** scrie un autograf pentru cititorii „României libere".

mai 1998

Felibri, cu şi fără Alecsandri

Nu sunt puţine urmele lăsate de Vasile Alecsandri în Franţa: de la diplomaţie, la… literatură. Prietenia lui cu poetul provensal (de limbă occitană) Frédéric Mistral a impus poezia românească în pantheonul limbilor de sorginte latină. Mai mult, la ***Festivalul Latinităţii*** din anul 1878, bardul de la Mirceşti cucerea marele premiu – „Premiul cântului latin" – cu poezia „Cântecul gintei latine".

În legătură cu acest moment avem veşti proaspete, datorate unui distins profesor din Montpellier, domnul Adrian Şoldea, care – împătimit de cultura română şi iubirea de ţară – ne împărtăşeşte următoarea noutate, ca urmare a demersurilor personale. Reţinem, astfel, că pe o clădire situată lângă Arcul de Triumf din oraşul Montpellier se află o placă comemorativă ce marchează evenimentul cultural de talie europeană („Festivalul Latinităţii") din 1878. După mărturii orale – ne comunică distinsul nostru corespondent şi prieten – pe placa originală s-a aflat inscripţionat şi numele poetului român Vasile Alecsandri (era, doar, câştigătorul marelui premiu şi un latino-franco-fon desăvârşit!). În anii 1991-1992, odată cu refacerea clădirii, se pare că s-a schimbat şi placa, de pe ea dispărând numele poetului nostru.

Dar să presupunem că n-a existat niciodată scris numele lui Alecsandri pe această placă. Nu s-ar cuveni întreprinse, totuşi, oarece diligenţe pentru consemnarea – fie şi pe o placă alăturată – a numelui celui ce-a făcut onoare culturii lumii latine?

mai 1998

Carmen Sylva, regină-felibri?

Corespondentul meu prieten Adrian Şoldea, profesor titular de electronică la Liceul polivalent „Jean Mermoz" din Montpellier – devotat promovării adevărului privind contribuţiile culturale şi ştiinţifice româneşti – a făcut o descoperire valoroasă privind prezenţa românească la ***Felibrige***-ul (şcoala de literatură provensală din secolul al XIX-lea) francez. În localitatea Castelnau-le-Lez de lângă Montpellier se află o veche biserică – „St. Jean" – din secolul al XII-lea. Pe unul din pereţii exteriori ai acestui monument a fost fixată, în secolul trecut, o placă scrisă în limbile occitană şi română. Iată textul:

În anul MDCCCLXXXV al Mântuitorului şi în Duminica de V iulie
Dinaintea poporului din Castelnau şi din Montpellier
Fund Regina Felibrigiului, Maiestatea Sa Elisabeta, Regina României
Mare Maestru al Felibrigiului, Frédérc Mistral din Maillan
President Mantenantei Languedocului, Camille Laforgue din Quarant
Episcop de Montpellier, Anatol de Roverie de Cabrières
Succesor lui Favre la Castelnau, abatele Pavel din Blidan
Primar de Castelnau, Jon-Antonie Castan

FELIBRIGIUL A RIDICAT ACEASTĂ PEATRĂ SCRISĂ ÎN MEMORIA ŞEDEII LUI FAVRE LA CASTELNAU

Din discuţia pe care domnul Şoldea a avut-o cu custodele Muzeului se pare că regina Elisabeta (cunoscută ca poetă sub numele de Carmen Sylva) a fost prezentă la inaugurarea acestei plăci comemorative. La acea vreme (de la Alecsandri… pornire) exista o puternică filială (mantenantă) a Felibrigiului în România – activă, cu vizite reciproce şi acţiuni culturale comune.

Având convingerea că cercetătorii acestui important fenomen cultural deţin detalii suplimentare – poate chiar şi despre cele relatate de noi aici – aducerea (sau readucerea) în atenţie a prezenţei regale româneşti la Castelnau-le-Lez nu poate fi decât de bun augur.

mai 1998

În căutarea „numărului de aur” al literaturii

Aşa-zisul ***număr de aur*** – aflat la esenţa tuturor lucrurilor – continuă să fascineze inteligenţele planetei. Ultima amplă cercetare i-a aparţinut – până nu demult – filozofului român Ioan Ciofu, a cărui carte a făcut vâlvă acum câţiva ani. O altă cercetare în materie – aplicată unui perimetru pe cât de restrâns, pe atât de inedit – stârneşte interes pe continent. Este vorba de volumul „***Strania voluptate a matematicii literare***”, semnat de scriitoarea belgiană ***Huguette de Broqueville***, apărut recent şi în româneşte, la Editura Eminescu, în traducerea scriitorului Horia Bădescu. Pe marginea acestei cărţi-eseu – şi a complexei personalităţi a autoarei – a avut loc o manifestare la Centrul Cultural Român din Paris. Moderator: Luc Beyer de Ryke – el însuşi scriitor, jurnalist de televiziune (a prezentat telejurnalul belgian timp de 18 ani), parlamentar european (9 ani), cavaler al Ordinului Legiunii de Onoare.

Doamna Huguette de Broqueville este o scriitoare cunoscută în literatura francofonă (şi nu numai), secretară generală a PEN-Clubului Belgian, preşedinta Comitetului Scriitorilor aflaţi în Închisoare, membră a mai multor înalte jurii literare internaţionale. Domnia sa este autoarea unor apreciate romane – „Nu-i răspunzi unui ticălos”, „Moartea amanţilor”, „Uraho? Mai trăieşti?” (inspirat de genocidul din Ruwanda) – a numeroase nuvele, precum şi a unor lucrări de referinţă în critica literară.

Diplomată în lingvistică la Facultatea de Filozofie şi Litere a Universităţii Catolice din Louvain, Huguette de Broqueville avea atuuri să se apropie, în cercetarea literară, de ceea ce în mare numim structuralism, semiotică, matematică. Nu-i lipsea decât impulsul care să declanşeze demonstraţia. Acest impuls îl şi mărturiseşte în

Introducerea la volumul „Strania voluptate a matematicii literare”: este cartea diplomatului român Matila Ghyka – „Eseu asupra ritmului” – filozoful care a probat „***numărul de aur***” – 1,618 – în mai multe domenii. Noutatea autoarei belgiene constă în faptul că aduce la acelaşi numitor de aur textul literar cercetat ca figură geometrică: paralelipipedul rectangular care este forma cărţii; un obiect în spaţiu; carte care, desfăcută, întruchipează un cilindru – o sferă, aşadar. Imaginând acest cilindru/sferă sub diferite variante tempo-spaţiale, Huguette de Broqueville ajunge la descoperirea – şi probarea – numărului de aur în literatură, având valoare stabilă de 1,66. Autoarea face întreaga demonstraţie pe baza propriei sale cărţi – un roman, alcătuit din zece capitole, aflat deocamdată în manuscris. Dar extinde cercetarea până la cărţile unor autori dificili – Proust, Joyce –, iar în ceea ce priveşte formatul, operează cu această metodă chiar şi asupra vechilor pergamente, lungi şi răsucite.

În legătură cu acest temerar demers de hermeneutică literară al scriitoarei Huguette de Broqueville, reputatul critic Roland Barthes aprecia: „Am privit (cuvânt pudic pentru lecturile grăbite) textul dumneavoastră despre matematica aplicată cărţii şi mi s-a părut, în sensul profund al cuvântului, plauzibil la nivelul tezei şi extrem de seducător la nivelul scriiturii: orice imagine a cărţii e pasionantă şi dumneavoastră aţi creat una”.

iunie 1998

Delacroix: Ultimele

La impunătorul ***Grand Palais*** din ***Paris*** s-a deschis Expoziţia „***Delacroix, ultimii ani (1850-1863)***”, cuprinzând 88 de picturi şi desene reunite din cele mai mari muzee ale lumii. O întreprindere temerară, căreia cei doi principali responsabili – doamna Arlette Sérullaz, conservatoare generală la departamentul de arte grafice al Muzeului Luvru, directoarea Muzeului Eugène Delacroix şi domnul Vincent Promarède, conservator şef al departamentului de pictură de la Muzeul Luvru – i-au făcut faţă cu brio, având în vedere multiplele faţete ale acestui veritabil titan al artei plastice romantice franceze. O cât de rapidă privire bio-bibliografică arată că fiul ex-ministrului de Externe sub Directorat (prefect de Marsilia şi Bordeaux sub Imperiu) şi nepotul (după mamă) al ebenistului lui Ludovic al XVI-lea – nu a avut o copilărie şi adolescenţă prea fericite, nici o existenţă scutită de nevoi (datorită morţii devreme a părinţilor), dar s-a impus printr-un talent neobişnuit şi printr-o imensă putere de muncă (în pofida unei sănătăţi firave, a tuberculozei care l-a măcinat treptat). A pictat enorm, a citit enorm, a scris mult şi valoros despre artă. Dincolo de multitudinea de tablouri, el a decorat Salonul Regelui de la Palatul Bourbon, a executat frescele din Biblioteca aceluiaşi palat, devenit sediul Adunării Naţionale şi pe cele de la Biblioteca Palatului Luxembourg (azi, sediul Senatului) – trudind pentru fiecare între şase şi zece ani. A pictat, de asemenea, bolta galeriei Apollo de la Luvru, o capelă a Bisericii Saint-Sulpice şi Salonul Păcii de la Primăria Parisului. La Expoziţia Universală din 1855 a reprezentat Franţa, cu o retrospectivă alcătuită din 36 de tablouri celebre. Toate acestea i-au adus notorietate şi prosperitate materială. A fost distins cu Legiunea de Onoare; apoi, Ofiţer şi Comandor al acesteia. După mai

multe candidaturi, a fost primit în orgolios-prestigiosul Institut Francez. A murit, răpus de boală, în 1863, în braţele aşa-zisei sale guvernante Jenny Le Guillon, care l-a iubit şi slujit cu devotament timp de 30 de ani.

Lucrările expuse la Grand Palais sunt grupate în şapte secţiuni tematice, găzduite de tot atâtea spaţioase săli: Felinele şi vânătoarea; Sentimentul naturii; Alegorii şi mitologii; Inspiraţia literară; Lecţia marocană; Inspiraţia religioasă; Ultimele opere. Iată şi câteva tablouri, urmând această ordine: „Vânătoare de lei" şi „Femeie tânără răpusă de un tigru"; „Coş cu flori aşezat în grădină"; „Pacea consolând oamenii şi aducându-le înapoi abundenţa" şi „Perseu şi Andromeda"; „Logodnica lui Abydos" (după Byron) şi „Marphise şi Femeia obraznică" (după Ariosto); „Cai ieşind din mare" şi „Vedere din Anger"; „Cristos pe lacul Genesareth" şi „Pietà"; „Anotimpurile".

În cadrul secţiunii ***Inspiraţia literară*** este prezentat tabloul „***Ovidiu la sciţi***", care domină ansamblul grupării. Caracterizat drept „le chef d'oeuvre" (***capodopera***), tabloul poartă următoarea explicaţie: „***Expulzat din Roma de către Împăratul August, în anul 8 după Cristos, Ovidiu este trimis în exil la marginile Imperiului, la Tomis, regiune în actuala Românie, pe atunci locuită de popoare sălbatice***". Imaginea – variaţie bucolică pe tema artistului în exil – îl reprezintă pe Ovidiu în mijlocul unor „barbari" generoşi, care-l îmbie pe nostalgicul poet cu roadele mesei lor; totul într-un peisaj de o deosebită frumuseţe frustă. Delacroix a reluat în acest tablou un subiect folosit pentru unul din pandantivele plafonului Bibliotecii din Palatul Bourbon (azi, sediul Adunării Naţionale a Franţei). Acest tablou – comentat laudativ de poetul Charles Baudelaire – este apreciat de Lee Johnson, specialist de marcă în pictura lui Delacroix, drept „una din operele sale

cele mai seducătoare". Iniţial, tabloul a fost expus la Salonul din 1859, ultimul la care a mai participat Delacroix. „Ovidiu la sciţi" împreună cu alte şapte opere expuse cu acel prilej – „Urcarea Golgotei", „Coborârea în mormânt", „Sfântul Sebastian", „Răpirea Rebecăi", „Hermina şi păstorii", „Malurile fluviului Sébou" şi „Hamlet şi Horaţiu în cimitir" – au constituit, după aprecierea criticului Adrien Goetez, un veritabil „buchet testamentar".

În prezent, tabloul „Ovidiu la sciţi" face parte din patrimoniul Galeriei Naţionale din Londra.

Expoziţia „Delacroix, ultimii ani" – de la Grand Palais din Paris – este deschisă până la 20 iulie. Între 10 septembrie şi 3 ianuarie 1999, ea va fi redeschisă la Muzeul de Artă din Philadelphia, co-organizator al evenimentului, alături de Reuniunea muzeelor naţionale din Franţa.

iulie 1998

Răstignit pe propria-i liră, Poetul

În cartierul Latin al Parisului, într-o piaţetă modestă dar animată, odihneşte poetul Mihai Eminescu , prefăcut în bronz de către sculptorul Ion Vlad. Răstignit pe lira care i-a fost hrană şi căpătâi, încins cu funia dorurilor de ducă. Îndurerat, dar senin, cu cartea subsuoară, pe a cărei primă pagină se poate citi: „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată”… - versuri dăltuite aici, de sculptor, în limba franceză („Je ne croyais pas apprendre à mourir”…).

Despre istoricul acestui monument se ştiu puţine lucruri. Se pare că ideea l-a urmărit pe Ion Vlad – asemenea mai vârstnicului său coleg de daltă Gheorghe Anghel – de o viaţă. Remus Radina – o conştiinţă dramatică a românilor din diaspora franceză – îmi relata cum Vlad i-a mărturisit că bronzul sfârtecat din pieptul poetului sugerează durerea sfâşietoare a acestuia, deşi privirea îi rămâne limpede şi senină (mai degrabă, nemuritoare şi rece).

La baza statuii, alături de semnătura modestă a cioplitorului – „***Ion Vlad, sculpteur, 1989***” – se mai consemnează: Ileana Sassu, arhitect; Ascension Maorta, Aurel Răuţă – donatori.

Monumentul a fost inaugurat în anul centenar al trecerii poetului în veşnicie – 1989. Iar locul înălţării lui – circumscris unuia mai amplu, populat cu studenţi – a fost dăruit de către Franţa nu pentru ceea ce reprezenta (din păcate) România acelui moment social-istoric, ci din preţuire pentru sculptorul Ion Vlad, ale cărui nu puţine opere înfrumuseţează spaţiul patriei sale adoptive şi generoase.

Cercetând mai atent maiestuosul monument, am descoperit pe o laterală îngustă a plăcii-soclu de bronz două versuri: „Viaţa e un bun pierdut/ De n-o trăieşti cum ai fi vrut”. Atât. Fără

altă explicaţie. Desigur, se ştie, aceste versuri aparţin lui Coşbuc, ele constituind începutul poeziei „Decebal către popor” – şi care, corect, sună astfel: „Viaţa asta-i bun pierdut/ Când n-o trăieşti cum ai fi vrut”. O explicaţie ar exista, totuşi – şi ea trimite cu gândul la daci, în a căror misterioasă credinţă sculptorul descifra înţelesuri numai lui cunoscute, între care şi acela al înmormântării în picioare, dorinţă cerută testamentar de către sculptor – şi împlinită în Cimitirul Montparnasse. De altfel, în Franţa numai două personalităţi au fost coborâte astfel în pământ, la dorinţa lor expresă: Ion Vlad şi Clemenceau.

Revenind la cele două versuiri coşbuciene, este posibil ca acestea să fi fost (şi) o deviză a sculptorului, ele fiind înserate deodată cu statuia. Faptul însă a dus la o altă frumoasă confuzie: într-un film consacrat comemorării artistului Lino Ventura, difuzat la Televiziunea Franceză, apar cele două versuri, în limba română, iar sub ele numele „autorului” – Eminescu. Parafrazând un cunoscut proverb francez, se poate spune că, uneori, întâmplarea – ca pârghie a destinului – are explicaţii pe care ştiinţa nu le cunoaşte. Căci totul se petrece – după spusa Poetului – într-o „lume ce gândea în basme şi vorbea în poezii”…

*

*   *

Extinzând puţin câmpul, ajungem la o altă ***descoperire***, nici ea lipsită de semnificaţie. Piaţeta ce găzduieşte Statuia lui Eminescu se află vizavi de un părculeţ ce găzduieşte Statuia lui Pierre de Ronsard care, la jumătatea acestui mileniu, alături de grupul Pleiadei, a înnoit poezia franceză. Dar pronunţând „Ronsard”, gândul pleacă la un alt mare francez, ardent simpatizant al României: J.A. Vaillant, fost profesor la Colegiul Sf. Sava din Bucureşti (trebuinţă pentru care scrie şi un dicţionar numit „Vocabular purtăreţ românesc-

franţuzesc şi franţuzesc-românesc", în anul 1839). Pentru implicarea sa în complotul din 1840 – când, descoperindu-l, domnitorul Ghica îi arestează pe Ion Câmpineanu, Mitiţă Filipescu, Nicolae Bălcescu – Vaillant este obligat să părăsească Ţara Românească. Dar şi de la Paris, el sprijină cauza românească prin cărţi, broşuri şi vestita „Scrisoare către Garibaldi" (1861) în care îi cerea să privească mai generos spre români şi destinul lor. Tot lui Vaillant i se datorează ***legenda*** (care ar putea fi şi adevăr) conform căreia poetul francez Ronsard este de origine română; fenomen cercetat în ampla lucrare istorică, în trei volume, „La Roumanie". Mai întâi, el respinge – argumentat – afirmaţia despre originea ungurească a lui Ronsard. Vaillant susţine, cu probe, că Ronsard este nepotul unui nobil român care avea o moşie la Mărăcini, în judeţul Buzău; acest boier a/ar fi plecat de la Mărăcini spre a-l ajuta pe Filip de Valois – şi că „il n'a pas suivi d'autre route que la route ordinaire pour se rendre directement de Bucarest à Paris". Pentru respectarea adevărului, profesorul francez cu dragoste de România propune scrierea numelui lui Ronsard astfel: Ronçard (în franceză „ronce" = „mărăcine"). În sprijinul aceleiaşi idei, Vaillant publică o culegere de poezii traduse de el din româneşte – „Poesies de la langue d'or" („Poeziile limbii de aur") – carte închinată aceluiaşi strămoş (Mărăcine) al lui Ronsard. În sfârşit, nu este exclusă posibilitatea ca de aici să fi luat Vasile Alecsandri ideea poeziei sale „Banu Mărăcine", scrisă la Paris, în anul 1855.

*

*   *

În acest context deopotrivă real şi fabulos, am închinat ***poetului nepereche*** poezia alăturată:

Singurătatea poetului
La Eminescu, apud Ion Vlad

Pe Des Ecoles
Colţ cu Beauvais –
Jean de Beauvais vestitul episcop
Şi cancelar –
În diagonală scurtă cu Ronsard
Doi paşi mai jos de Panthèon
Pendulul lui Foucault ţinând înaltul
Plin cartier Latin în umbra
Hulitului François Villon
Sub cumpăna azurului boltit
Îşi doarme zbuciumat Poetul
Pe propria sa liră răstignit

Nepăsători îi trec prin preajmă semeni
Târâţi de griji de câini şi de noroc

Studenţii doar în fiecare toamnă
Înfăşuraţi în mantii largi de vis
Îi spun că nu n-a învăţat murire
Şi-n pragul clipei noi de veşnicire
Zălog pun cerul dorului deschis

Luceafărul priveşte blând din zare
În înserarea sură ce răsare.

*
* *

De doi ani, de când printr-o generoasă întâmplare de soartă mă aflu în capitala Franţei, constat cu tristeţe că singurătatea Poetului este una nu doar absolut-filozofică, ci şi una cât se poate de concretă, absolut-concretă. Nici măcar în cele două zile esenţiale – ziua venirii sale în lume: 15 ianuarie şi ziua intrării sale în eternitate: 15 iunie – nimeni nu-i calcă pragul supremei Clipe, nu-l readuce în necesară atenţie, nu-i cinsteşte memoria printr-un gest pios. Căci gesturi nepioase îl urmăresc cu duiumul. Însăşi ignorarea acestei

Clipe – voit sau nu – este un gest de neiertat. Într-o discuţie cu un angajat la Centrului Cultural Român de aici, din Paris, mi s-a reproşat: „Ce atâta Eminescu, domnule?! Chiar în fiecare an? Nici alte centre nu-şi pun poeţii pe afiş!” Nefericită fiinţă… - ce să-i reproşezi, ce să-i corectezi? Inaderenţa sau ostilitatea faţă de sacru nu se poate nici corecta, nici reproşa; cel mult, extirpa. Cum să-i spui unei asemenea fiinţe – cu paşaport românesc! – că, în ceea ce ne priveşte, despre Eminescu s-ar cuveni vorbit oricând, oricât şi oriunde! Cum să-i explici că, de pildă, Portugalia şi-a statuat drept zi naţională ziua poetului naţional Camoes!…

De doi ani, Eminescu este evitat la Paris de înşişi reprezentanţii noştri oficiali, care ar trebui să facă din el portdrapel al fiinţei noastre naţionale. Eminescu, „ultimul mare romantic european”, în ţara celor de-o familie cu el: Baudelaire, Verlaine, Rimbaud – dar care, precedându-l, n-au avut norocul să-l cunoască. Îl cunoaştem noi, conaţionalii lui, dar care avem nenorocul să nu-l recunoaştem.

De doi ani îmi iau nevasta de mână şi la cele două zile mari – ale lui Eminescu şi ale ţării lui Eminescu – mergem să punem o floare la Statuia cioplită de Ion Vlad. În vara aceasta, sub ploaia măruntă şi rece, Poetul părea mai singur ca niciodată. Floarea pe care i-am aşezat-o la picioare se vrea un gest de-a cere iertare din partea noastră, a muritorilor. Chiar şi din partea celor ce, cu necredinţă, l-au alungat în uitare…

iunie 1998

Eminescu salvat de la uitare de Cupa Mondială

Societatea de Electricitate din Franţa (EDF, Producţie-Transport) – cea mai mare companie de profil din lume – şi-a onorat prestigiul de firmă-sponsor a Cupei Mondiale de fotbal şi prin organizarea unor manifestări culturale consacrate ţărilor participante la marea competiţie. „Ziua României" a avut loc pe 15 iunie, o dată cu debutul echipei naţionale, la Lyon, în confruntare cu cea a Columbiei. De un rezultat pe măsură – aş susţine chiar superior jocului din teren – s-a bucurat ampla manifestare culturală desfăşurată în Spaţiul Internaţional Expoziţional de la sediul EDF: în marginea Parisului, la Saint Denis, în apropierea noului Stadion al Franţei (ce va găzdui finala, dar şi un joc al României). Acest sediu al EDF (Societatea de Electricitate din Franţa) este şi el nou, inaugurat cu numai patru luni în urmă – şi se înscrie între construcţiile mileniului trei: un autentic orăşel (pentru 2.500 de salariaţi) de sticlă şi beton în variate forme şi culori, o arhitectură aero-spaţială demnă de literatura ştiinţifico-fantastică.

Animatorul „Zilei României" este inginerul Jean-Yves Conrad – îndrăgostit până în vârful unghiilor de ţara lui Eminescu, de cultura şi poezia ei – ajutat îndeaproape de domnişoara Vanessa Oudart, de la Compartimentul Animaţie Socio-Culturală. Jean-Yves Conrad a deschis, astfel, manifestarea cu un popas în faţa unei vitrine cuprinzând cărţi amenajate în jurul unei foto-tapiserii reprezentându-l pe Luceafărul poeziei româneşti: „Ochii Poetului", originalul aflându-se la Vatican. Domnul Jean-Yves Conrad (el însuşi un sever poet alexandrin) a spus: „O fericită coincidenţă face ca această zi să marcheze trecerea lui Mihai Eminescu, poetul naţional al românilor, în eternitate, eternizând astfel însuşi

destinul poporului său. Lui îi subordonăm, aşadar, spiritul manifestării noastre culturale". Acestui spirit tutelar i s-au integrat perfect multiplele faţete ale manifestării. Iată câteva – sub forma unor miniexpoziţii – din zona pură a artei: tapiseriile semnate de Lia-Maria Andreiţă; tablourile Danei Roman şi sculptura regretatului Victor Roman; uleiurile inefabile ale pictorului român Ştefan Oroian din Gyula Ungariei; pânzele dramatice ale lui Dinu Pacea; ceramica de Horezu a lui Ion Vicşoreanu.

Desigur, au existat şi alte faţete ale prezenţei româneşti sub această prestigioasă cupolă a recunoaşterii internaţionale: de la panouri descriind rolul aviaţiei româneşti în istoria aviaţiei mondiale la standurile îmbietoare ale Turismului (Daniela Costin) şi ale TAROM-ului (Georgiana Szlivska). Pe un ecran mare erau prezentate monumente de artă, de la mânăstirile bucovinene la palatele brâncoveneşti. Cei doi realizatori, Vanessa Oudart şi Jean-Yves Conrad, s-au întrecut în a aduce în faţa sutelor de vizitatori selecţi eşantioane din ce are mai frumos, mai demn, România.

Punctul culminant l-a constituit clipa în care Jean-Yves Conrad a început să recite în româneşte, alături de chipul lui Eminescu: „Fiind băiet, păduri cutreieram"… - acompaniat în surdină de melodia „Mai am un singur dor", interpretată de Taraful „Frunză verde", condus de virtuozul Ioan Tomescu.

… Seara, revenind de la Saint Denis la Paris, am mers la Statuia lui Eminescu, din Cartierul Latin, cioplită de Ion Vlad. Sub ploaia măruntă şi rece, Poetul părea mai singur ca niciodată. Floarea pe care i-am aşezat-o la picioare se vrea un gest de iertare din partea noastră, a muritorilor.

iunie 1998

„Proscrisa” din Saint-Denis

Cu siguranţă, Cupa Mondială la Fotbal este tratată, în Franţa, cu maximă importanţă nu doar în lumea sportului (cu forurile ei de resort), ci şi în lumea artei (cu reţeaua ei de canale şi instituţii de resort). O iniţiativă – pe cât de insolită, pe atât de promiţătoare –răzbate din acelaşi oraş-satelit al Parisului: ***Saint-Denis***, unde se află şi (de-acum) vestitul State de France. Aici, în oraşul cu renumita catedrală („St.Denis”, desigur) ce adăposteşte mormintele regilor Franţei, oraşul în care îşi află sediul cea mai mare societate de electricitate din lume (EDF), oraş cu o universitate prestigioasă şi o tradiţională piaţă multicoloră, în acest oraş deci, Saint-Denis, fiinţează şi un teatru de renume: ***Teatrul Gérard Philipe***. Câţiva oameni de inimă şi profesie din acest teatru s-au gândit să profite de ocazia sportivă pentru a împrospăta atmosfera naţională, punând în scenă 32 de texte teatrale inedite, semnate de 32 de autori din cele 32 de ţări participante la Cupa Mondială. Doamna ***Nathalie Royer***, responsabila relaţiilor cu presa, invitându-mă la ampla manifestare, mi-a oferit şi dosarul acesteia, neuitând să mă facă atent că la pagina 14 este vorba de o pisă românească. Până voi deconspira acest fapt, notez – cu ajutorul doamnei Nathalie Royer – că manifestarea teatrală se numeşte „Din lumea întreagă”, propunându-şi să descopere texte inedite, netraduse până la această oră în Franţa, aparţinând (eventual) unor tineri scriitori. Temerara iniţiativă a izbutit din plin. Deschizând puţin uşa efortului din culise, regizorul ***Stanislas Nordey***, director al Teatrului Gérard Philipe, mărturiseşte cum un comitet de lectură a parcurs, în cinci luni, peste 150 de piese, sufletul întregii manifestări fiind doamna ***Valérie Lang***, care a ţinut legătura cu lumea artei din toate cele 32 de ţări invitate. Textele sunt puse în scenă de 16 regizori – îi notez, nepărtinitor, pe toţi, toţi

meritând citarea: Eric Didry, Philip Boulay, Gérard Watkins, Robert Cantarella, Michel Didym, Stanislas Nordey, Eric Ruf, Olivier Besson, Eleonora Rossi, Claire Le Michel, Serge Tranvouez, Delphine Eliet, Anita Picchiarini, Frédéric Fisbach, Laurent Sauvage – şi interpretate de către 40 de actori de pe mai multe scene ale Parisului. Datorită presiunii timpului s-a convenit asupra unui teatru-lectură; actorii se află însă în pielea personajelor atât interpretativ-psihologic, cât şi… vestimentar, adesea textul fiind ştiut pe dinafară. În fiecare seară sunt prezentate piesele a două ţări: la orele 18,30 şi 21.

În sfârşit, prezenţa românească la această competiţie a ***măştilor***: riguroasa selecţie a dat câştig de cauză (artistică) tinerei scriitoare **Saviana Stănescu**, cu piesa „***Proscrisa***”. O piesă într-atât de tulburătoare, încât distinsa traducătoare ***Paola Bentz-Fauci*** a transpus-o în limba lui Molière în (numai) şase zile. O piesă (apreciată de domnia sa) gândită modern, scrisă modern – şi, aş adăuga, regizată modern, de către Anita Picchiarini. O piesă în care eroina, dedublată – un fel de Ianus feminin – traversează „deşertul de cenuşă” al unei dramatice tranziţii umane, urmărită de corul hăitaşilor şi bocitoarelor (un cor antic-tragi-comic). Tineri în haine negre, cu ochelari negri şi celular la şold dau sfaturi de viaţă între două şuturi de încărcat vagoneţi cu cărbune, cu a căror locomotivă va fi exilată şi Proscrisa: din viaţă, din condiţia de creatoare. O episodică, dar semnificativă, trecere prin scenă: Ţuca, femeia-totem, cu „o mie de sâni”, simbolul fertilităţii – devastată şi ea de hăitaşii cu ochelari negri.

Dacă manifestarea artistică se numeşte „Din lumea întreagă”, piesa Savianei Stănescu – prin dramatismul ei, prin întrebările pe care le ridică – este specifică întregii lumi, în acest prag de prefaceri radicale. Cu siguranţă că dacă întrecerea s-ar desfăşura ca în fotbal, „Proscrisa”

Savianei Stănescu şi-ar adjudeca „finala” (chiar dacă la startul competiţiei s-au aliniat nu puţine nume celebre, între care cel al însuşi ambasadorul Republicii Paraguay în Franţa, scriitorul şi universitarul Ruben Bareiro Saguier).

Ultimul amănunt – cu bătaie lungă: toate cele 32 de piese vor fi publicate – în volume separate – de către Editura „Les Solitaires Intempestifs” şi Teatrul Gérard Philipe.

iunie 1998

Într-o galerie din Barbizon

Aidoma înaintaşului său din secolul trecut, Narcisse Diaz de la Pena – unul din cei cinci „stâlpi" ai „Şcolii de la Barbizon" – Miguel Amorós s-a născut în Spania, la Biar-Alicante, unde a şi trăit până la vârsta de 18 ani. Cu inconfundabila lumină albă, spaniolă, în memorie, vine la Paris, unde frecventează cursurile Academiei de Arte frumoase. Deşi la această vreme nu se mai pun, ca în trecut, problemele artei academizante în distanta (încă) instituţie, Miguel Amorós abandonează Parisul în favoarea Barbizonului. Aici, în vestitul, singular, context artistic, sub cupola imensei, exoticei păduri Fontainebleau, descoperă terenul propice talentului său. Aici, la Barbizon, trudeşte după vechea reţetă a ***plein-airisme***-ului – pictura în aer liber, direct după natură – de exact 30 de ani.

Astăzi, Miguel Amorós este un artist în plină putere creatoare, afirmat în Franţa şi în străinătate. Această apreciere transpare şi din ultima sa expoziţie, deschisă la Barbizon (în propria-i galerie din casa atelier aflată pe rue Grande, la nr. 67). I-am trecut pragul însoţit de explicaţiile doamnei Marie-Thérèse Gazeau-Caille, conservatoarea Muzeului Municipal al Şcolii de la Barbizon. „Arborii, pădurea, florile, anotimpurile, natura –iată temele favorite ale lui Miguel Amorós", avertizează distinsa cunoscătoare a fenomenului, în prefaţa unui album consacrat artistului. De pe simezele galeriei palpită lumea de culori şi lumină a acestei naturi unice şi luxuriante: verdele inconfundabil al pădurii dintre Barbizon şi Fontainebleau şi lumina albă, puternică, de asemenea inconfundabilă, adusă în memorie din spaţiul hispanic natal. Admirator declarat al pictorilor locali din cea de-a doua jumătate a secolului trecut – când „Şcoala de la Barbizon" a atins apogeul afirmării sale – Miguel Amorós este,

faţă de compatriotul său Diaz de la Pena, mai delicat în peisaj, mai blând în tuşă. Peisajului retoric, patetic al lui Diaz de la Pena, el îi opune, complementar, unul mai ales liric, cu puternice reflexe impresioniste, fiind – din acest unghi al observaţiei – mai aproape de Daubigny. Pictura lui este, totodată, un omagiu adus lucrurilor simple şi adevărate. Dar, ca demn urmaş al „Şcolii de la Barbizon” – cum îl apreciază aceeaşi avizată cercetătoare în materie – Miguel Amorós are „paleta bogată în culori, desenul sigur, talentul incontestabil”.

iunie 1998

Un Everest plastic: Galeria GOT

Galeria GOT din Franţa constituie unul din cele mai prestigioase spaţii de expunere – şi impunere – a artei plastice contemporane. Printre artişti – pictori, sculptori – circulă o vorbă de duh: Cine izbuteşte să străbată golgota acestui Everest – şi ajunge să expună la galeria GOT – este un om făcut. Acest pisc merituos pe platoul marilor afişaje ale artei mondiale, Galeria GOT – ea însăşi în competiţie cu surate performante – l-a cucerit prin câteva însuşiri distincte: talent în cercetarea talentelor plastice; nerefuzarea ab initio a nici unei bătăi în uşă; spirit comercial modern în valorificarea operei prezentate. Fie că a lansat „iluştri necunoscuţi" ori a adus pe simeze personalităţi recunoscute, Galeria GOT a consacrat totdeauna: despre artiştii respectivi s-au scris articole şi studii, s-au editat albume, lucrările lor s-au vândut cu preţuri de licitaţie.

Am trecut pragul a trei din sălile-filiale ale acestei instituţii de artă: GOT – Paris: 52, rue Jacob; GOT – Barbizon: 21, Grande Rue; Rocha – Barbizon: 83, Grande Rue. Am admirat operele expuse, am cercetat cataloagele artiştilor. Prezint mai jos cinci dintre aceşti fericiţi aleşi ai lui Apollo:

· **Gonzales Bravo** – cel mai vârstnic expozant – născut în 1944 la Badajos-Spania şi stabilit la Lisabona-Portugalia. Această bivalenţă existenţială explică atât fenomenul de clivaj al operei sale, cât şi apropieri profitabile. Peste care tronează o sensibilitate născută din foc şi armonie. Rezultatul acestei dualităţi se desăvârşeşte într-o scriitură complexă, cursivă, secretă şi indescifrabilă, provocând privitorului un efect puternic şi obsedant. După ce a expus în alte prestigioase galerii din Spania, Portugalia, Italia, Belgia, este luat „în antrepriză" de GOT, pe ale

cărei simeze din Paris expune de patru ori în ultimii patru ani.

· ***Jorge Soler*** – născut la Barcelona, în 1946; trăieşte şi lucrează la Paris din 1965. A expus pictură la New York, Dallas, Madrid, Frankfurt, Amsterdam. O sculptură a sa – comandă a statului francez – a fost inaugurată de François Mitterand. Din ceea ce expune la galeria GOT transpare observaţia că maniera modernă – tehnici mixte într-o schiţă abstractă – nu exclude (totuşi) figurativul. Culoarea este aşezată în tuşe viguroase, apăsate, cuţitul ajutând adeseori pensula lată. Iată câteva titluri de tablouri: „Ultima secvenţă", „Rechemare Nr. 12", „Regina şi tabla de şah", „Apariţie între A şi 3", „Dezmierdare", „Protecţie de la 17 la 21", „Gest ABC 3", „Pasaj de la 11 la 24", „Absenţa Nr. 1", „Tu, 8".

· **Scott Duce** – american – născut în 1956, la Utah. A cucerit, mai întâi, America: New York, Georgia, Tennessee, Carolina de Nord, Illinois, Massachusette, New Mexico – cu peisajele sale blânde şi delicate, dezvăluind un lirism extras parcă din Poussin şi Corot. Este cu atât mai înţeles, mai apropiat, pe continent; francezilor le lasă impresia că a pictat dulci naturi sudice, provensale. Totuşi, acest poet al răsăriturilor şi apusurilor, al reveriei şi negurii, ascunde în culorile sale cenuşa fierbinte a locurilor natale.

· **Roman Zaslonov** – născut în 1962, la Minsk, în Bielorusia. Nu împlinise 20 de ani, când cucerea Moscova şi Petersburgul. Apoi Tallin, Varşovia, Berlin, Malaga, Ontario. Femeile din pânzele sale, sidefii (simbol al purităţii) ori galben-roşu provocator – sunt vestale oficiind într-un templu modern, deopotrivă sacru şi domestic. O precizare: i-am admirat pânzele în album; expoziţia se vânduse în totalitate, din galerie, cu numai o zi înainte.

· **Hervé Desaché** – cel mai tânăr expozant – s-a născut în Franţa, la Boulogne-Billancourt, în

1964. Trăieşte şi lucrează la Paris. S-a consacrat picturii şi sculpturii la vârsta de 25 de ani, după ce a abandonat o profitabilă specialitate fizico-chimică. În mai puţin de zece ani şi-a impus numele în plastica contemporană, iar Galeria GOT „l-a făcut om”. Pictează pe lemn, tablourile sale căpătând patina vechilor icoane. Pornind de la un astfel de tablou – „cu lună” – criticul Laurence Pythoud afirmă: „Luna veghează în cerul operei lui Desaché precum imaginarul în destinul tragic al omului: şansa sa de viaţă, de absolut”.

…Ultimul popas l-am făcut la Barbizon, la Galeria Rocha (aparţinând aceleiaşi instituţii artistice GOT). Tocmai erau urcate pe simeze pânzele unei mari doamne a culorii, descendentă dintr-un ilustru arbore genealogic: ***Katia Pissarro***. Expoziţia ce urma să fie vernisată se anunţă a fi un regal.

iulie 1998

Dincolo de… Zid

La centrul Cultural Român din Paris a fost vernisată expoziţia pictorului Marin Răducu, artist intrat în analele plasticii româneşti ca autor al vestitului „Zid de la Târgovişte”. Despletind puţin sintagma, să spunem că lui Marin Răducu îi revine iniţiativa de-a desfăşura o frescă alcătuită din 115 imagini realizate pe panouri din beton de 2/2 metri, exact 460 de metri pătraţi. O imensă paletă de culori, forme şi simboluri, întruchipată pe un simplu şi banal zid: zidul ce înconjoară Orfelinatul din Târgovişte. Operă la care artistul i-a antrenat şi pe micuţii locatari – fiecare cu bucuria, cu durerea, cu intuiţia, spontaneitatea şi talentul lui. O experienţă valoroasă îi îngăduia lui Marin Răducu să întreprindă acest amplu demers plastic. Activitatea sa de restaurator (îndeosebi frescă, dar nu numai) dovedită la Palatul Cotroceni din Bucureşti, ca şi (apoi) la câteva monumente din Franţa, între care Palatul Sevigne-Wagram din Aix-les-Bains şi Catedrala Saint-Denis.

În expoziţia deschisă la Paris, Marin Răducu aduce „fragmente” din acel ***Zid***, devenit simbol. Artistul mărturiseşte – prin penel, desigur, dar uneori şi prin cuvânt – că acest simbol reprezintă „efortul solitar al unui monolog cu faţa întoarsă spre Zid”; sau: „un dialog plastic realizat în singurătate, cu umbrele şi luminile specifice acestui sfârşit de secol, când totul pare a fi reconsiderat din punct de vedere social şi istoric, moral şi religios, cultural şi artistic. Marin Răducu a făcut din „Zidul” o dramatică întrebare kafkiană în ***faţa porţilor închise*** – ale unui „Proces” sau „Castel” – într-un „Jurnal intim”, exprimând disperarea omului în faţa absurdităţii existenţei. Cu adaosul că toată această stare atroce kafkiană este îmblânzită pe alocuri, la Răducu, de întoarcerea la credinţă, la religia ortodoxă salvatoare – cum, de altfel, se află şi imprimat efigie pe una din

„ferestrele" Zidului său, deasupra chipului lui Iisus Hristos. „Eu sunt Calea, Adevărul şi Viaţa". ***Zidul*** devine astfel mărturia unei nostalgii de reîntoarcere la origini, într-o perspectivă spirituală care se îndârjeşte să recâştige Paradisul pierdut; de fapt, eterna reîntoarcere la adevăr, frumuseţe şi iubire. Căci, vorba evanghelistului, „dacă iubire nu e, nimic nu e"…

După expoziţia pictorului Marin Răducu, Centrul Cultural Român din Paris va intra în vacanţă; el va fi închis pentru public până la 15 septembrie.

iulie 1998

ARCIMA, un nume al artei

Relatam într-o corespondenţă anterioară despre existenţa Librăriei Române Antitotalitare din Cartierul Latin al Parisului. O iniţiativă de aceeaşi mărime vine, iată, să completeze peisajul românesc la Paris. Este vorba de Galeria de Artă „Arcima", patronată de compatrioata noastră Atena Pleşu-Chatelot (soţia fostului, până nu demult, corespondent al ziarului „Le Monde" la Bucureşti, Cristophe Chatelot, azi specialistul prestigioasei publicaţii în problema balcanică). Galeria se află pe str. Saint-Jacques, la nr. 161, colţ cu Malebranche (strada Librăriei), la doi paşi de Sorbona şi Pantheon. „Arcima" fiinţează numai din ianuarie (acest an) de când familia Pleşu-Chatelot s-a (re)stabilit la Paris – şi este rodul iniţiativei doamnei Atena, o avizată prietenă a artelor, dar şi un manager priceput. De aici a pornit şi discuţia noastră: Rentează o astfel de iniţiativă? În ce constă, astăzi, talentul unui manager într-ale artei? „Nu rentează, desigur – precizează, din capul locului, interlocutoarea mea – dar pasiunea umple golul. În ultimii trei ani, numai în Île-de-France au tras oblonul 1200 de galerii de artă. Noi l-am ridicat. Idealul într-o astfel de întreprindere nu este să câştigi, ci (măcar) să nu pierzi prea mult. Aş putea afirma că mă înscriu în sfera largă a acestui deziderat".

Reţin, în continuare, că Galeria „Arcima", consacrată artei contemporane, se vrea de interes internaţional – şi izbuteşte să stârnească o asemenea audienţă. Ea şi-a inaugurat simezele, în februarie, cu tablourile unui pictor ucrainean, Iuri Ianovici. Au urmat doi francezi: un pictor şi o sculptoriţă. Apoi o algeriancă, de structură artistică aparte, Khadija Seddiki, cu lucrări în tehnică mixtă: pictură combinată cu tapiserie. A urmat germanca Karin Grotkop, cu uleiuri de o manieră Picasso-Dali. Toată această paletă de expuneri

argumentează o însuşire a galeriei – şi a patroanei sale: receptivitatea la orice manieră artistică – fie şi simplu experiment – cu accent pe promovarea artiştilor tineri.

La această oră, la galeria „Arcima” expun doi artişti: francezul Jacques Cauda, la parter, şi algerianul Didou Issiakhem, la subsol (un fel de „Catacombă” bucureşteană în miniatură). Doi artişti cu două stiluri complet diferite. „Julietele” lui Cauda sunt parcă o anticipare la „Femeile” lui Delvaux, care îmbrăţişează statui şi schelete, după ce n-a mai rămas nimic de devorat. „Julietele” lui Cauda sunt o revărsare de sex, presimţind dezastrul ce-ar urma unei atare frenezii. Didou Issiakhem pendulează, impresionist, între nostalgie şi vigoare, între dezrădăcinare şi stabilitate. O filozofie suav-melancolică ori abrupt-realistă se degajă din pânzele sale – încopciate, de altfel, în titluri semnificative: „Gânditorul”, „Zi cenuşie”, „Casa albastră”, „Prezenţe”, „Citadela”, „Mediterana” – viziune servită perfect de culori elegante, uneori estompate („Zi cenuşie”, „Prezenţe”), alteori învolburate, solare („Mediterana”).

Viitorul vernisaj va avea pe afiş „Colajele” franţuzoaicei Lucie Monnier (hârtie, timbre, fotografii) – căreia îi vor urma patru ruşi, un neamţ, un suedez, un american, un chinez. Nu sunt uitaţi, desigur, artiştii români. În toamnă va expune grafică Wanda Mihuleac. O ambiţie a patroanei Atena Pleşu-Chatelot: să-l prezinte publicului parizian pe virtuozul sculptor în metal Marian Gheorghe.

Despre alte proiecte ale doamnei Atena – lansări de cărţi, atelier de creaţie – cu un prilej viitor. Până atunci, să-i urăm succes în temerara întreprindere.

iulie 1998

O lecţie de istorie

…Se împlineşte, iată, un secol şi jumătate de la marea mişcare revoluţionară ce-a clătinat zdravăn temeliile imperiale ale Europei. Pornit din inima fierbinte a continentului – Parisul cel la toate deschizător – pojarul s-a întins peste tot, ajungând şi pe plaiul românesc, unde tăciunii calzi aşteptau doar scânteia.

Deschizând cartea de istorie, constatăm că ne aflăm – în aceste zile; dar, desigur, cu 150 de ani în urmă – exact între Marea Adunare Populară de la Izlaz (cu radicala sa Proclamaţie transformată în Constituţie), lansarea la Cernăuţi a „Drinţelor partidei naţionale din Moldova" (devenite şi ele proiect de Constituţie) şi cea de-a treia Adunare Naţională de la Blaj (care aduna sub acelaşi steag pe necăjiţii „valahi" ai Transilvaniei).

Aşadar: ***Izlaz***, ***Cernăuţi***, ***Blaj*** – trei puncte cardinale ale sensului nostru istoric – cărora li se adaugă un al patrulea, şi care este (nimic de mirare!) ***Parisul***. Parisul – punct cardinal şi stea polară pentru „navigatorii" români spre ideile unui ţărm mai liber şi mai demn (cum ar spune poetul Nicolae Labiş). Parisul – centrul în care s-au format toţi aceşti temerari ai viitorului. Parisul – păstrează şi astăzi amprenta tinerimii române poposită aici întru studii şi înnoire. Iată câteva astfel de amprente – adrese româneşti la Paris – mai puţin cunoscute.

Cartierul Latin – Sorbona – locul în care tinerii români aflaţi aici la studii înfiinţează, în anul 1846, „***Societatea Studenţilor Români de la Paris***", al cărei preşedinte este Ion Ghica, iar secretar C.A. Rosetti. Între militanţi: Bolintineanu, Iancu Bălăceanu, Grigore Romalo, Kogălniceanu, Bălcescu. O delegaţie se prezintă la Alphonse de Lamartine rugându-l să primească a fi patronul acestei societăţi, ceea ce poetul acceptă (fapt de bun augur pentru noi, poetul Lamartine devenind

ministru de Externe în Guvernul Provizoriu al Revoluţiei Franceze – ajutând de la această tribună Revoluţia Românească).

În vederea pregătirii Revoluţiei, Societatea Studenţilor Români de la Paris înfiinţează, pe strada ***Sorbona***, ***la numărul 3***, o „***Bibliotecă Română***”, în care tinerii se adunau săptămânal, dezbătând cu patos democratic şi mesianic ideile zilei; se luase hotărârea, cu jurământ, de a nu se vorbi aci decât româneşte.

Nu departe de Sorbona, pe strada ***Vaugirard***, vizavi de Palatul Luxembourg (astăzi sediul Senatului francez), se aflǎ „***Hotelul Principatelor Unite***”, numit astfel în amintirea paşoptiştilor români refugiaţi aici. Scriitoarea Dora d'Istria (o mare româncă despre care nu se prea ştie), ajungând în 1860 la Paris, ţine să locuiască în acest faimos hotel. Stabilimentul se numeşte şi astăzi aşa: „***Hôtel de Principautés Unies***”, purtând pe un perete o placă demnă de toată admiraţia: comemorarea faptului că aici a locuit câteva luni scriitorul american William Faulkner, laureat al premiului Nobel.

Din păcate, însă, nici un alt semn care să ateste prezenţa românească. Nici aici, nici în strada Sorbona nr.3, nici în alte locuri legate de românii anului 1848 la Paris. Necesar gest de cunoaştere, recunoaştere şi recunoştinţă. Gest care, în acest an aniversar, se impune cu precădere – pentru ca lecţia de istorie românească la Paris să-şi păstreze rotundul şi strălucirea ei.

Quod erat demonstrandum.

iulie 1998

Un nefast serviciu post-mortem

La Editura Stock a apărut, în limba franceză, romanul lui Mihail Sebastian, „De două mii de ani”, traducere semnată de Alain Paruit. Faţă de ediţia iniţială, românească, romanul apare, în versiunea franceză, fără prefaţa scrisă, la cererea autorului, de către filozoful Nae Ionescu. În schimb, i se lipeşte o postfaţă care se vrea o explicaţie a eliminării prefeţei; postfaţă semnată de traducător – şi care debutează astfel: „În 1936, evocând «De două mii de ani» în «Jurnalul» său, Mihail Sebastian nota: «Aş fi foarte fericit să reeditez această carte într-o zi fără prefaţa lui Nae şi nici o explicaţie din partea mea». Noi respectăm această dorinţă a autorului”.

Dacă s-ar fi oprit aici, fără nici o altă ***explicaţie*** – după însăşi dorinţa (aş zice) testamentară a lui Sebastian – traducătorul Alain Paruit ar fi realizat un lucru în egală măsură util şi nobil. Dar domnia sa a considerat de cuviinţă să întreprindă „câteva precizări istorice (care – n.n.) ne apar totuşi utile asupra a ceea ce a fost cel mai mare scandal paraliterar pe care l-a cunoscut România”. Las la o parte faptul că România a cunoscut „scandaluri” mult mai importante – dacă nu chiar şi mai celebre – un exemplu fiind polemica-proces juridic Caragiale – Caion. Mă întreb doar ce l-a îndemnat pe Alain Paruit să purceadă la aceste „precizări istorice”. O spune singur, franc, în alineatul următor: „Cine era acest Nae şi ce era cu prefaţa lui?” Din acest moment, domnul Paruit nu mai este franc; dimpotrivă, el pare animat de o vie dorinţă de a escamota adevărul istoric. Alegând citate – uneori cu grijă, alteori în doi peri – el transformă personalitatea lui Nae Ionescu într-o butaforie de bâlci: „stâlp de cafenea”, „frizer”, „şarlatan”. În acelaşi fel – fugar şi părtinitor – apelând la „câteva citate” („de ajuns pentru a o rezuma”) din prefaţa lui Nae Ionescu,

postfaţatorul rezolvă şi dilema religioasă creştin-evreu. Domnul Paruit comite astfel două ***acte*** greu de trecut cu vederea unui avizat într-ale istoriei literare: 1) citează numai anumite opinii despre Nae Ionescu – evident, cele nefavorabile; 2) face referiri – incriminatorii – la adresa prefeţei („este de o consternantă sărăcie intelectuală" etc.) pe baza unor citate selectate abil, fără a reproduce integral (aceasta nefiind mai mare decât postfaţa sa) spre a sluji, lectorului, ca bază de verificare a judecăţilor emise.

Despre filozoful Nae Ionescu s-a scris şi s-a mărturisit mult – şi numai o cercetare profundă şi imparţială poate conduce la înţelegerea acestei fascinante, complexe şi contradictorii personalităţi. De altfel, însuşi Sebastian o spune, după cum – ***en passant*** – îl citează şi prefaţatorul: „Nae Ionescu era directorul nostru de conştiinţă". Pentru că tot Sebastian scrie, în contextul decupatului citat: „Scrisul lui clarifica pentru noi unele lucruri esenţiale, pe care fără el le-am fi gândit confuz. Prezenţa lui ne ajută să ducem până la capăt un control intim, care altfel ar fi fost lipsit de criterii". După care, autorul „Oraşului cu salcâmi" trimite şi la o situare în context universal: „Nu toţi tinerii italieni sunt cu Papini, nu toţi tinerii francezi sunt cu Gide, dar nu e unul care să nu fi simţit apăsarea acestor două esenţiale momente de conştiinţă, faţă de care orice atitudine e posibilă, numai indiferenţa nu. Nae Ionescu este din familia lor". Ion Vinea întăreşte această opinie, prin observaţia profundă exprimată în gazeta „Facla" din 25 martie 1940, la zece zile de la moartea filozofului: „Ceea ce, mi se pare, a caracterizat foarte complicata personalitate a profesorului Nae Ionescu a fost inconformismul; inconformismul dus până la limitele extreme, o inadaptare funciară la mediul social şi chiar o neadaptare la coordonatele propriei sale personalităţi. De aici un climat sufletesc teribil de viu, în care se înfruntau

neobosit atitudinile contrarii, despărţite numai de tăişul unui cuţit, atitudini pentru care inteligenţa sa ascuţită şi dialectală găsea mereu argumente egal de îndreptăţite”. Vizionar, ion Vinea îşi încheia scurtul articol: „În sfârşit – şi lucrul e departe de a fi lipsit de importanţă – Nae Ionescu a marcat cu putere câteva spirite alese ale tineretului nostru, şi care – suntem siguri – vor contribui ca urma lui să nu fi fost o dâră pe nisip. Prin ei, credem noi, arzătoarea personalitate a lui Nae Ionescu va birui vremelnicia”.

Voia Alain Paruit să apese cu orice preţ asupra faţetei mai puţin „luminoase” a lui Nae Ionescu? Nimic mai simplu. Putea, de pildă, apela, între alţii (şi) la Mihai Şora, care în revista „Dilema” (anul III, nr. 129, 30 iunie – 6 iulie 1995) mărturisea: „Desigur, Nae Ionescu nu era total reductibil la latura aceasta de «împărtăşitor altora, mai tineri decât el, a mijloacelor de a-şi găsi propria cale» - într-un cuvânt: de «maestru». Mai era în el şi «omul de lume»; mai era şi «bărbatul cuceritor»; mai era şi bravada lui de ***self made man*** («nepot al lui Stroe Ivaşcu, din Balta Brăilei»), deşi trecut prin toate şcolile; mai era şi ziaristul cu cea mai acută privire din întreaga presă românească; mai era – în acest om profund smerit în faţa Realului (şi a Dumnezeului pravoslavnic în care Realul se întemeia) – şi vanitosul care se bucura de preţuirea lumii, ba o şi căuta. Mai era, în sfârşit, şi omul amestecat până peste cap în hăţişurile politicii româneşti ale vremii lui. Toate aceste chipuri se străvedeau cumva prin ipostaza de «maestru» (întru cele ale minţii şi întru cele ale vieţii) ale omului care ne vorbea de la catedră. Dar politică militantă, de la catedră, n-a făcut niciodată – cel puţin în aceşti ani (1934-1937) despre care aduc eu mărturie aici”. Mihai Şora îşi încheie mărturia astfel: „În concluzie (căci trebuie să ajungem şi la o concluzie) Nae Ionescu n-a propăvăduit discipolilor lui o doctrină anume. S-a

mulţumit să-i aţâţe, ca să-i înveţe a gândi pe cont propriu. Iată de ce, ajunşi la deplinătatea lor matură, cei ieşiţi de sub pulpana lui nu seamănă deloc între ei: nici Mircea Eliade cu Emil Cioran sau cu Mihail Sebastian, nici Cioran cu Mircea Vulcănescu sau cu Vasile Băncilă, nici Constantin Noica sau Mircea Eliade cu Bellu Silber – et ***j'en passe***… Şi totuşi… Oricât de diferiţi ar fi orientările lor ulterioare, toţi au un aer de familie, care aduce cumva aminte de părintele lor spiritual. Căci toţi au rămas vii şi vibranţi, nici unul (nici măcar Eliade, sub Himalaia lui de hârţoage citite şi citate) n-a sucombat, nici n-a depus armele, ci a continuat să-şi pună, tinereşte, marile întrebări legate de rostul lumii şi de soarta lui în lume. Cât despre mine, ce-mi rămâne de spus? ***Et in Arcadia ego***… «Şi eu am fost în Arcadia»".

Cât priveşte ingratitudinea de a vorbi despre o prefaţă în lipsă – indiferent de însuşirile acesteia – amintesc cuvintele lui Mihail Sebastian, citate de însuşi Alain Paruit în finalul postfeţei sale: „Aveam eu dreptul s-o public? Întrebarea trebuie pusă altfel. Aveam eu dreptul să nu o public?" „În sfârşit, de ce a făcut-o?" – se întreabă domnul Paruit. Şi-şi răspunde tot cu cuvintele lui Sebastian: „Pentru că «nu aveam împotriva acestei prefeţe decât o singură răzbunare posibilă, care era în acelaşi timp o datorie: de a o publica»".

Revin în finalul acestor însemnări, la dorinţa lui Mihail Sebastian, cu care se deschide postfaţa lui Alain Paruit; aceea de a fi fost foarte fericit să reediteze, într-o zi, cartea („De două mii de ani") fără prefaţa lui Nae Ionescu şi fără nici o explicaţie. Adăugând, la varianta franceză, postfaţa cu pricina, Alain Paruit nu-l trădează doar pe filozoful Nae Ionescu, ci-l trădează şi pe scriitorul Mihail Sebastian.

iulie 1998

Un accident regretabil

În capitala Franţei se desfăşoară, cu aplomb – şi tam-tam publicitar – Festivalul „Parisul, cartierul verii”, întemeiat pe un slogan al marilor mişcări de acum 30 de ani (care aveau să ducă la căderea lui de Gaulle), slogan-chemare ce se intitula astfel: „Nu plecaţi în vacanţă, vine vacanţa la voi!” Cu dorinţa expresă de-a smulge Parisului vechea şi amorţita identitate estivală – „Frumoasa din pădurea adormită”, cum era numit – organizatorii festivalului propun o înfăţişare animată şi îmbietoare, mai ales pentru miile de turişti ce invadează, în fiecare vară, străvechea cetate romană Luteţie. Ca atare, marile grădini şi parcuri – Tuileries, Luxembourg, Boulogne, Citroën – precum şi incintele unor clădiri celebre – Curtea Sorbonei, Curtea Orléans a Palatului Regal, Termele Palatului-Muzeu Cluny, Esplanadele Trocadero şi Centrul Georges Pompidou – au devenit autentice temple în aer liber ale artei. Trupe franceze şi străine – unele sosite din Taiwan, Japonia, Africa – prezintă spectacole variate: de la muzică pretenţioasă, clasică, la jaz, teatru şi circ, inclusiv circ ţigănesc.

În această atmosferă estivală trepidantă s-a consumat, la Paris, un fapt pe cât de insolit, pe atât de misterios – şi îngrijorător, în ceea ce ne priveşte pe noi, românii: ***a dispărut placa comemorativă de pe clădirea în care a locuit şi murit scriitoarea Martha Bibescu***. Act cu semnificaţii polivalente; atât în ceea ce priveşte valoarea scriitoarei omagiată astfel, cât şi referitor la clădirea ce purta acest semn distinctiv. Autoare a peste 40 de cărţi, Principesa Martha Bibescu a debutat (în literatura franceză, desigur) cu un roman de excepţie: „Izvor, ţara sălciilor” (1923) despre care poetul Rainer Maria Rilke afirma: „Cum să nu iubeşti România după ce ai citit «Izvor»!” Octavian Goga o numea „un tip ciudat al Renaşterii”, iar Sadoveanu – „o

scriitoare de primul rang". Extinzând sfera aprecierii dincolo de hotarele literaturii, François Mauriac o consideră „cea mai admirabilă inteligenţă de femeie pe care o cunosc"; iar Charles de Gaulle, admirator declarat al Principesei, îi scria, în 1970: „Pentru mine, Dumneavoastră sunteţi personificarea însăşi a Europei!"

În ceea ce priveşte construcţia purtătoare de însemn omagial, trebuie spus că ea se află în Insula Saint-Louis, unul din cele mai vechi şi mai frumoase locuri, în care (şi în jurul căruia, apoi) s-a format oraşul Paris. În această clădire, aflată pe Quai de Bourbon, la nr. 45, Martha Bibescu era proprietara unui luxos apartament, în care îi plăcea să poposească poetul, dramaturgul (şi nu în ultimul rând diplomatul) Paul Claudel. O spune însăşi Principesa scriitoare: „Punctul de plecare al plimbărilor noastre era prora insulei Saint-Louis, pe cheiul Bourbon, unde luam masa împreună, în «Foişorul» meu, de unde o fereastră înaltă cuprinde turnurile catedralei Notre-Dame, o alta biserica Saint-Gervais, cocoţată pe colină, şi a treia perspectiva podurilor Louis-Philippe şi Marie, văzute printre crengile plopilor pe care îi numeam cu numele lor popular de «tremurători» şi pe care Claudel mă învăţa să-i numesc cu numele lor mitologic de «Eneade»". Pe această clădire, aşadar, din această insulă fabuloasă, exista placa ce consemna: „***Aici a locuit Martha Princesse Bibesco, scriitoare franceză, născută la Bucureşti, moartă în această casă la 28 noiembrie 1973. / Aici străluceşte farul Catherinei Paris (eroina din romanul cu acelaşi nume –n.n.) care nu s-a stins la 28 noiembrie 1973***".

Cum s-au petrecut lucrurile, cine şi de ce a îndepărtat această valoroasă şi emoţionantă mărturie? – n-am putut afla, deşi am întrebat în dreapta şi-n stânga, printre vecini. Constat numai,

cu mâhnire, consumarea nefastului accident. Pentru că-mi place să cred că este vorba de un (simplu) accident, care poate fi – şi trebuie – reparat. Drept pentru care trag acest necesar semnal de alarmă.

august 1998

Cézanne, Van Gogh şi doctorul Gachet

Nu s-au stins încă ecourile impresionantei expoziţii Van Gogh – Jean-François Millet de la Muzeul Orsay – cu dualurile sale celebre: ***Semănător***; ***Iarnă cu corbi***; ***Odihna de amiază***; ***Biserica*** (din Gréville şi Auvers-sur-Oise); ***Noaptea înstelată*** – că o altă expoziţie, nu mai puţin faimoasă, având-l erou principal pe acelaşi nebun de geniu, s-a deschis la Galeriile naţionale de la Grand Palais. Ea se intitulează „Un prieten al lui Cézanne şi Van Gogh: doctorul Gachet" – şi este consacrată relaţiei acestui medic cu artişti renumiţi ai timpului. El însuşi cu stetoscopul într-o mână şi-n cealaltă cu penelul – fapt pentru care obţine titlul de medic la capătul a zece ani de facultate – doctorul Paul Gachet este introdus în boema artistica a anilor 1850 a Parisului de către amicul său din copilărie, pictorul Armand Gautier. Prin Pissarro, apoi – stabilit la Pontoise, aproape de Auvers-sur-Oise, unde îşi fixase şi doctorul reşedinţa, în 1872 – Paul Gachet cunoaşte toată floarea impresionismului francez: Paul Cézanne, Armand Guillaumin, Claude Monet, Auguste Renoir, Edouard Manet, Georges Seurat, Paul Signac. Tot aici şi-l apropie pe Vincent van Gogh, în ultimele sale 70 de zile de viaţă; adus în mai 1890, de către fratele său Theo, spre îngrijirea sănătăţii, după părăsirea ospiciului de la Saint-Rémy-de-Provence (ca urmare a crizei de demenţă avute la Arles, în 1888).

Penelul doctorului Gachet n-a strălucit; dar activitatea sa de colecţionar a dat roade. Multe tablouri le-a cumpărat; tot multe le-a primit în loc de plată pentru consultaţii şi îngrijiri sanitare. Unii artişti l-au făcut celebru pictându-i portretul. Van Gogh însuşi pictează, în iunie 1890, tablourile „Domnişoara Gachet la pian" şi „Domnişoara Gachet în grădină", precum şi „Portretul

doctorului Gachet” (cu faimoasa şapcă albă), apreciat astăzi ca cel mai scump tablou din lume.

În expoziţia de la Grand Palais sunt prezentate câteva zeci de tablouri, ce alcătuiau grosul colecţiei dr. Gachet, între care opere intrate în patrimoniul universal: „Apusul soarelui la Ivry” şi „Femeie goală culcată”, de Guillaumin; „Castani la Louveciennes”, de Pissarro; „Casa doctorului Gachet de la Auvers” şi „Dalii”, de Cézanne; „Portretul femeii-model”, de Renoir; „Crizanteme”, de Monet – şi, desigur, capodoperele lui Van Gogh, cu fastuoasa „Biserică din Auvers”. Nu puţine din tablourile acestei colecţii – expuse de doctor la diverse saloane – au sporit, uneori post-mortem, celebritatea autorilor; în ceea ce-l priveşte pe Van Gogh, numai astfel, post-mortem, a fost cunoscut, recunoscut, apreciat la superlativ.

Expoziţia de la Grand Palais dezvăluie însă şi o faţetă mai puţin scoasă în lume: copiile-replici de pe aceste tablouri celebre, făcute de însuşi doctorul Paul Gachet, precum şi de către fiul său Paul Gachet-fils (pseudonim artistic: Louis van Ryssel; ca şi al tatălui, de altfel) Théophile Bighy, alt amator, şi domnişoara Blanche Derousse, o tânără croitoreasă, căreia doctorul se străduia să-i dea o educaţie artistică. În intenţia colecţionarului, aceste copii trebuiau să servească la ilustrarea unui album pe care dorea să-l publice. Dincolo însă de faptul că unele din aceste copii au servit la identificarea şi cercetarea câtorva detalii de specialitate, palidele reproduceri afişate astăzi pe simezele expoziţiei atestă, convingător, mediocritatea penelului celor care le-au înjghebat.

Lucrurile pot merge, însă, mai departe: sub zodia adevărului, speculaţiei şi legendei. Se pare că unele copii s-au vrut cât mai aproape de dimensiunile originalelor – şi puse în circulaţie ca atare, adică drept variante originale. Chiar Van Gogh – ca foarte valoros – ar fi căzut victimă

acestui procedeu. De altfel, circulă şi aserţiunea conform căreia multe din tablourile lui Van Gogh ar fi intrat, la moartea sa (în hanul din Auvers, asistat de dr. Gachet) în posesia doctorului, în mod… gratuit. Poetul Antonin Artaud împinge o supoziţie (nefastă) până la a-l acuza pe doctor de moartea pictorului. O certitudine însă există: mare parte din colecţia dr. Paul Gachet – care număra, între altele, 26 Van Gogh, 25 Cézanne, 30 Guillemin, 13 Pissarro, 2 Monet, 2 Renoir, 1 Sisley – a fost donată statului francez de către fiul şi fiica doctorului. Această colecţie (căreia îi sunt alăturate şi alte opere dispersate în diverse muzee ale lumii) poate fi văzută la Grand Palais din Paris până la data de 26 aprilie. Între mai şi august, aceeaşi expoziţie va fi prezentă la Metropolitan Museum of Art din New York, pentru ca în septembrie-decembrie să poposească la Muzeul Van Gogh din Amsterdam.

august 1998

Lutul cu paşaport de frumos

De mai mulţi ani, strachina românească se plimbă cu paşaport de frumos prin lume. Alături de lemn şi piatră – lutul s-a dăruit mai ascultător mâinilor talentate ale ţăranului din Carpaţi, care a conferit adesea obiectelor sale de strictă folosinţă însuşiri artistice. De aici, o variaţie de stiluri, într-o multitudine de locuri ale plaiului românesc. În mijlocul cărora, Horezu de Vâlcea poartă un sceptru de veche şi nobilă tradiţie. Un nou fapt, petrecut zilele acestea, se aşează în cronica acestei recunoaşteri în lume: deschiderea expoziţiei de ceramică a artistului olar Ion Vicşoreanu – la Centrul Cultural Român din Paris. Format la şcoala neamului său – este fiul vestitului olar Victor Vicşoreanu din Horezu – Ion trăieşte de câtva timp în Franţa: în localitatea Fuilet, la vreo 350 km de Paris, pe malul celui mai frumos şi mai lung fluviu al acestei ţări, Loara. Există aici un „sat al olarilor", corespunzând parcă celui de la Horezu. Şi aici, ca şi la Horezu, se spune că se află cea mai bună argilă din lume, pe care francezii o prelucrează, documentar, din perioada Evului Mediu, deşi, în prezent, numărul meşterilor nu trece de 15, ei confecţionând mai ales vase de flori pentru grădini şi balcoane. Muzeul din localitate însă, sprijinit pe talentul şi demonstraţiile practice ale lui Ion Vicşoreanu, a cucerit un premiu I pe ţară. De altfel, aici, la Fuilet, a avut Ion, nu demult, o expoziţie de mare succes, intitulată „Pământul şi culorile României".

Expoziţia deschisă în aceste zile la Centrul Cultural Român din Paris înmănunchează această experienţă franceză a artistului, în care nostalgia plaiului natal transpare parcă mai limpede, mai curat în formele şi culorile lutului devenit artă. Poate fi admirată astfel linia legănată ca o doină de pe farfuriile de podoabă; ori linia tremurată ca frunza subţire de plop în bătaia dorului. Cocoşul

de Hurez făcând pereche cu fratele său galic. Sufletul românesc însuşi, scris cu râuri, cu arbori şi păsări, cu cerul înstelat al Posadei şi grădinile înmiresmate ale Tismanei – mărturisindu-se cu dragoste şi încredere, cu sinceritate.

Odată cu această ultimă expoziţie, Ion Vicşoreanu şi-a schimbat locul de viaţă şi muncă: din vestul Franţei, de pe Loara, s-a stabilit în nord, la Ocean. El a câştigat un concurs internaţional care-i dă dreptul să lucreze la Curtea meseriilor de artă din localitatea Pont-Scorff, alături de alţi mari meşteri ai lumii, care îmblânzesc lemnul, fierul şi alte elemente esenţiale din preajma omului. Succes, Ioane!

septembrie 1998

O librărie românească

Pe străduţa Malebranche, la numărul 5, într-o încăpere măruntă cât un ventricul – în inima Cartierului Latin; aflat, la rându-i, în inima Parisului – îşi are sediul Librăria Română Antitotalitară. Care – după spusele librarului-emigrant George Pişcoci Dănescu – şi-a deschis pragul în martie 1988. Specializată în cartea de cultură, literatură, artă, istorie şi documentare română, librăria îşi face o profesiune de credinţă din a propaga – şi tipări (când poate) – mărturii şi documente privind totalitarismul, sub orice înfăţişare s-ar arăta acesta. Un dicton extras din suferinţă conduce destinul acestui locaş al cărţii: „Experienţa noastră de gulag ne permite să afirmăm că libertatea de expresie, ***pentru toţi***, constituie ultima apărare şi singura eficace împotriva oricărui totalitarism". În acest spirit, librăria a fost, totodată, înainte de 1990 – şi continuă să fie – loc de întâlnire, de reflecţie şi schimb de opinii pentru diaspora română, un mijloc de rezistenţă împotriva totalitarismului, loc unde se împărtăşea experienţe şi se coordonau solidarităţi.

Am întâlnit, în rafturile acestei librării, cărţi de valoare (un veritabil nucleu al culturii române) de la literatură la filozofie atât în limba română (cele mai multe) cât şi (unele) traduse în franceză. Între ultimele apariţii, trei volume – tipărite în limba franceză – atrag atenţia celor ce-i trec pragul. Fără a stabili o ordine a preferinţelor, voi aminti mai întâi cartea lui Sylvain S. Salvini, „Mitul aviaţiei italiene în Franţa, pe drumurile exodului. Soluţia enigmei" („Le mythe de l'aviation italienne en France sur les routes de l'exode. La solution de l'enigme") în care este reluat tristul episod din 1940, când coloane de civili în retragere şi de militari în derută au fost atacate de avioane, făcând numeroase victime.

Apelând la mărturii, coroborând întâmplări, fapte şi documente, Sylvain Salvini ajunge la rezultate adesea în contradicţie cu opinia oficială.

O altă apariţie – în chiar Editura Librăriei Române Antitotalitare – se intitulează „Problema evreiască şi răspunsul unui ortodox al anilor 30" („La question juive et la réponse d'un orthodoxe des années trente", L.A.R. 1997) – autor Nae Ionescu – şi este, de fapt, prefaţa pe care marele filozof a scris-o la romanul „De două mii de ani", al lui Mihail Sebastian.

În sfârşit, una din cele mai valoroase mărturii despre gulagul comunist din România: „Holocaustul sufletelor" („L'Holocauste des âmes", L.A.R. 1997) de Grigore Dumitrescu. Din succinta prezentare de pe copertă se poate afla că autorul, născut în 1923, a fost închis de Securitate între anii 1948-1951, constituind una din victimele alese pentru aşa-numita „experienţă Piteşti". Curajul şi credinţa sa i-au îngăduit să treacă teribila încercare. Grigore Dumitrescu a murit în exil, la München, în anul 1983. Tipărită mai întâi în Germania, în 1978, sub egida autorului, cartea este tradusă (din română) în franceză de către Daniel Dimitriu – şi publicată de Editura Librăriei Române Antitotalitare, în 1997. În 250 de pagini sunt cuprinse descrierile torturilor din aşa-numita „Cameră de spital nr. 4" a Închisorii Piteşti, unde „opresiunea comunistă a realizat o capodoperă a ororii… fiind aplicate, cu toată tehnicitatea cerută, directivele lui Nicolsky şi Anei Pauker de a pune la punct şi fabrica în serie ***omul nou*** promis şi promovat de gândirea revoluţionară". Acea ***Cameră nr. 4***, de sinistră amintire, constituia – conform prezentării făcute cărţii – laboratorul experimental a unui proiect privind genul uman în întregul său, o uzină ideală pentru transformarea omului, pentru revoluţionarea lui de o factură mai radicală decât lobotomia, tratamentul psihiatric sau simpla spălare a creierului.

…Credincioasă aspiraţiilor sale, Librăria Română Antitotalitară din Paris promite, în continuare, noi cărţi despre România – în toate înfăţişările sale, dar într-o unică lumină: a adevărului.

septembrie 1998

Caviar, vodcă, bye-bye şi… aplauze

În cei 70 de ani, de când s-a înfiinţat Societatea Română de Radiodifuziune – şi tot atâţia de când sunt difuzate spectacole radiofonice – Teatrul Naţional Radiofonic din Bucureşti trece pentru prima oară hotarul, cu o trupă de actori. Şi nu oriunde: la Paris. Şi nu cu oricine: cu câţiva dintre cei mai îndrăgiţi actori români – Tamara Buciuceanu-Botez, Stela Popescu şi Alexandru Arşinel, Eugen Cristea; sub bagheta dirijorală a lui Dan Puican. În sfârşit, nu cu orice piesă – deşi de la „Norii" lui Aristofan la „Trei nopţi cu Madox" a lui Matei Vişniec, repertoriul acestui teatru străbate victorios, printr-un palmares bogat, timpul de la antichitate la clipa prezentă şi spaţiul dintre Carpaţi şi celelalte continente ale planetei. Pentru această primă ieşire în lume, însă, Teatrul Radiofonic a ales piesa scriitorului George Astaloş, „Caviar, vodkă şi bye bye". O piesă consacrată emigraţiei, scrisă de un autor din emigraţie. În programul Centrului Cultural Român din Paris – gazda acestui turneu – se precizează: „Destinată unui program de creaţie sub egida Parlamentului European, textul «Caviar, vodkă şi bye bye» face parte dintr-un triptic despre exil, intitulat «Amprenta exilului», replică ironică la piesele scrise înainte de 1989 de către autori de obedienţă ***roşie***, la care exilul şi exilatul constituiau subiecte de bătaie de joc".

Acţiunea piesei se petrece la Paris, iar eroii aparţin emigraţiei ruseşti, cu obiceiuri… româneşti. Mărturisesc că n-am prea înţeles de ce autorul a vrut să bată şaua rusească spre a pricepe calul românesc, dar asta-i treaba lui; cenzuri superioare ţin, probabil, cumpene neştiute de nimeni. Conţinutul piesei însă este actual, acut chiar, prin gravitatea întrebărilor pe care le ridică; chiar dacă acestea sunt puse într-o manieră ironică, adesea zeflemitoare, specifică şi altor partituri

teatrale semnate de George Astaloş. Căci, te întrebi odată cu eroii şi autorul piesei: Ce-i mai rămâne, până la urmă, emigrantului? Accentul doar! – în rest, el se integrează. Mă rog, aşa să fie, dacă uităm că în româneşte există apăsătorul cuvânt ***dor***. Uitând acest „specific naţional”, piesa urcă la o înaltă semnificaţie generalizatoare: devine o parabolă a emigraţiei, ca atare.

Cu molipsitorul umor cunoscut, trupa deplasată la Paris de către Teatrul Naţional Radiofonic din Bucureşti a fost aplaudată de 15 ori la scenă deschisă. Aplaudau oameni care nu ştiu limba română, dar declarau că au înţeles tot.

Aş mai adăuga – în finalul acestei corespondenţe – faptul că versiunea franceză a piesei „Caviar, vodkă şi bye bye” a fost montată, anul trecut, de trupa Conservatorului Dramatic din Iaşi. Şi că Teatrul Naţional Radiofonic din Bucureşti şi-a înscris în repertoriul său încă cinci piese semnate George Astaloş.

septembrie 1998

Barbizonul şi românii

Românii la Barbizon – acest centru al picturii mondiale din a doua jumătate a secolului trecut; intrat în critica de specialitate sub însăşi denumirea de „Şcoala de la Barbizon” – au scris (şi înscris în cartea lumii) o frumoasă pagină de istorie a artei. Cel dintâi care a trecut pe la Barbizon (din păcate, prea grăbit) a fost craioveanul Petre Alexandrescu; urmat, se pare, de Theodor Aman. Au urmat, impunându-se – şi impunând: Nicolae Grigorescu şi Ioan Andreescu. Primul – crud, la început de drum (abia terminase de pictat mânăstirea Agapia) avea să trăiască aici, la Barbizon, momentul declanşator al unor puternice virtuţi latente. Al doilea – copt, în plină maturitate artistică (deşi în vârstă de 29 de ani, se afla cu doar trei ani înainte de-a muri) avea să capete aici, la Barbizon – şi să probeze în faţa lumii – o mai vie conştiinţă a individualităţii propriei arte. Au mai făcut onoare Barbizonului G.D. Mirea şi pictorul jurist Alexandru Djuvara. Despre toate acestea însă – aici, la Barbizon – se ştie mai puţin sau deloc. Multipla şi fecunda prezenţă românească la Barbizon este estompată, ştearsă de buretele nepăsării. O placă măruntă, meschină, pusă pe stâlpul unei porţi, aminteşte că acolo s-a aflat „casa artiştilor” în care „a locuit şi pictorul român Nicolae Grigorescu”. Atât. „Aceşti români ţâşniţi din uitarea Dunării” – cum îi numeşte un critic de artă francez – au fost uitaţi a doua oară de către compatrioţii lor din viitor. În timp ce localitatea este plină de „semnele recunoaşterii” (şi recunoştinţei) aduse ofrandă unor nume mai puţin ilustre de: americani, cehi, elveţieni, nemţi, italieni, unguri etc.

Aici, la Barbizon, am cunoscut însă un francez cu dragoste pentru ***uitaţii*** noştri: ***Georges Antoin Richard***, responsabilul ***Casei-muzeu Jean-François Millet*** (unul din întemeietorii „şcolii”).

Bun cunoscător al fenomenului – lucrează aici de 40 de ani – domnul Richard mi-a vorbit despre prietenia dintre Grigorescu şi Millet, ambii „pictori cu figuri în peisaj” – aducând pe pânză ţărani trudind” – deosebindu-se astfel de ceilalţi (numeroşi) peisagişti ai Barbizonului. „Conspirativ”, domnul Richard îmi arată o fotografie (expusă, de altfel, la vederea tuturor vizitatorilor) spunându-mi că este portretul fiicei lui Millet, o frumuseţe de care Grigorescu s-ar fi îndrăgostit – şi ar fi scris, pe o variantă tabloului, dedicaţia: „Celei mai frumoase flori din lume”. Originalul se află la Casa memorială Nicolae Grigorescu de la Câmpina. Pe lângă acest „exponat”, custodele francez a mai izbutit să facă rost de fotografiile lui Grigorescu şi Andreescu – pe care le-a expus, pe un panou, alături de cele ale lui Théodore Rouseau, Jules Dupré, Daubigny, Diaz de la Pena, Byre, Karl Bodmer, Jacques Charles, Claud Monet. Câteva articole decupate din presă încheie „vitrina” unor mari pictori români prezenţi la Barbizon – pe care, de altfel, virtuozul Richard îi comentează oaspeţilor cu însufleţire specială.

El ar dori, desigur, să achiziţioneze şi să expună şi alte informaţii despre pictorii amintiţi: albume, monografii, pliante, fotografii etc. Aşteaptă, în acest sens, orice mână întinsă din partea instituţiilor româneşti de specialitate. O astfel de completare a prezenţei artei româneşti la Barbizon este cu atât mai oportună, cu cât Muzeul Millet din Barbizon – localitate aflată la 60 km de Paris şi 10 km de Fontainebleau – este înscris în circuitul turistic naţional al Franţei, fiind zilnic vizitat de numeroşi turişti.

septembrie 1998

„Hora Copacilor”, de Katherine Arion

Relatam cu câteva luni în urmă despre un eveniment artistic deosebit: vernisarea, la Centrul Cultural Român din Paris, a expoziţiei pictorului Ştefan Oroian, român de naţionalitate maghiară, trăitor în oraşul Gyula. Cu acel prilej anunţam încă o (posibilă) veste, menită să ducă la împământenirea pariziană a bunului obicei: descinderea, sub aceleaşi auspicii, a pictoriţei române de naţionalitate americană Katherine Arion. Evenimentul a avut loc zilele acestea: la Centrul Cultural Român din Paris s-a vernisat Expoziţia „Hora copacilor”, în prezenţa artistei (care, în paranteză fie spus, nu este o întreprindere uşoară: deplasarea, transportul tablourilor, sejurul rămânând în sarcina artistului, Centrul – din lipsă de fonduri – neputând pune la dispoziţie decât sala de expunere).

Câteva cuvinte despre autoarea acestei „Hore”, care a încântat inimile americanilor şi a sporit cerneala generoasă a criticilor. Coborâtoare din ţinutul lui Eminescu, Ecaterina Arion a făcut studii strălucite la Bucureşti: diplomată a Liceului de Artă Plastică „N. Tonitza”; a absolvit Academia de Arte Frumoase cu „Magna Cum Laude”. Din 1977 (anul absolvirii facultăţii) expune la Bucureşti, Tel-Aviv, Roma, Paris (unde lucrările sale s-au aflat în compania unor pânze de Picasso şi Chagal, la Galeria Charpentier), Los Angeles (la stabilirea în America), Beverly-Hills, San Francisco. Tablourile sale figurează în muzee şi colecţii particulare din România, Franţa, Israel, Statele Unite, Italia.

…Am spus toate acestea cu slovele reci ale ochiului critic. Dar despre această artistă se cuvin spuse şi cuvinte cu inima. Deoarece Ecaterina Arion este o culoare de la un capăt la altul al fiinţei sale. Un cântec al culorii, interpretat de o orchestră cerească, în care se disting – între alte minunate

instrumente – un corn vânătoresc şi un nai de pe plaiurile „Mioriţei”. Trăitoare de mai mult timp pe alte meridiane – cu precădere pe cel american – acest nai nu va lipsi niciodată din tablourile Ecaterinei Arion, în ciuda distanţelor ce-o despart de sursa iniţială şi a influenţelor pe care le va suferi arta sa: trilurile acestui nai – izvorâte din Pădurea de Argint a Moldovei de Sus – sunt „scrisori pe vechea adresă” (cum spunea poetul Marin Sorescu) pe care artista le va primi necontenit. „Scrisori” în care se află forţa esenţială a artei sale.

Vorbeam de Pădurea de Argint din Ţara de Sus, cântată de poetul naţional al românilor, Mihai Eminescu. Copacii din această Pădure ne ispitesc astăzi, cu misterul lor, în Expoziţia Ecaterinei Arion. Unii au nume: „Copaci în vânt” sau „Copacii cântători”, de exemplu. Ori: „Copac în lumina dimineţii”. Ori – ademenind o idee scumpă acestui secol: „Copacul Libertăţii”. Un alt tablou se numeşte însă – amintind sursa: „Copacul lui Eminescu”. La urma urmei, copacii Ecaterinei Arion! Maiestuoşi, exuberanţi, inconfundabili. Cutreieraţi de acelaşi flux generos al culorii.

Nu întâmplător, acestei opere i se alătură un vers superb dintr-o poezie de Joyce Klimer: „Niciodată un poem nu va fi mai frumos decât un arbore!” Mi-aş îngădui să alătur şi eu acestei frumoase comparaţii tot un vers – versul acela adânc şi nemuritor din Walt Whitman: „Cred că firul de iarbă nu este cu nimic mai neînsemnat decât ziua stelară!” Între copac şi firul de iarbă – clorofila aceleiaşi culori dătătoare de viaţă şi veşnicie.

Privesc această horă a copacilor, desprinsă din nemuritoarea pădure de argint. Unde în altă parte ar glăsui mai mândru, decât aici, sub privirile câtorva zeci de români, strânşi să-i omagieze rotirea. Fii deci binevenită aici, între ai tăi, în Casa

Culturii Româneşti de la Paris, dragă Ecaterina Arion!

octombrie 1998

Un hefaistos modern

Un hefaistos modern este artistul plastic Marian Nacu. Dacă anticul zeu confecţiona strălucitoarea şi imbatabila armură a lui Achile (minus călcâiul), tizul său contemporan converteşte focul în podoabe menite să încânte ochiul privitorului. Podoabe – sau, mai exact, bijuterii – înseamnă un fel de-a zice: ceea ce iese din mâna lui Nacu este artă în regulă; o trudă specială frizând partea din care bate geniul, înmănunchind definiţie şi consecinţe brâncuşiene. Podoabele sale – de fapt, sculptură mică în cel mai pur cristal multicolor, metale şi pietre preţioase – demne de fastul unei săli de la Versailles (dar, vai, şi de livingul unor ignoranţi prea repede îmbuibaţi din stârvul Revoluţiei) sunt pe cât de concrete, pe atât (totuşi) de abstracte, prin simbolurile pe care le încorporează. „Scorpionul”, de pildă, se află în flagrantă opoziţie semantică faţă de „Libelulă”, Marian Nacu reliefând artistic însuşiri esenţial-umane de tip shakespeare-ian. Aceluiaşi context i se înscrie „Insectar”, o paletă cu scânteieri negre, ce trimite şi către „Infernul” lui Dante. Alte lucrări însă, purtând simboluri ale Universului, îl apropie pe Marian Nacu de geniul-obsedat al acestui secol, Constantin Brâncuşi. Am în vedere „Personaj”, „Pasăre I” şi „Pasăre II” – în care ovoidul primordial se circumscrie identităţii conferite de artist. Şi nu este o întâmplare – această alăturare de Brâncuşi – atâta vreme cât pe un soclu de cristal transparent se odihneşte, bătută în pietre scumpe, „Pasărea Măiastră”. Uriaş dascăl, demn învăţăcel.

Toate aceste veritabile sculpturi – de dimensiuni restrânse – sunt menite, cum sugeram, a crea ambient de incintă, în orice casă iubitoare de frumos. În acelaşi timp, încărcate de toate atributele artei, „Sculptura mică” a lui Marian Nacu poate popula spaţiul de expunere al oricărui muzeu.

Dar artistul Marian Nacu nu face numai sculptură de ***expunere***; el este şi un bijutier desăvârşit, ale cărui bijuterii-unicat pot concura cu orice pretenţioasă ***casă*** de profil de pe mapamond. Broşa, inelul, cerceii, colierele ieşite din „retortele” acestui Hefaistos modern poartă căldura focului îmblânzit de talentul diplomatului unic al Academiei de Arte Frumoase „Nicolae Grigorescu” din Bucureşti, secţia design, sticlă, metal, ceramică.

Aceste ***minunăţii*** pot fi admirate, în această toamnă adâncă, la Centrul Cultural Român din Paris.

octombrie 1998

Nelly Kaplan sau „Buna-dispoziţie sălbatică”

Ambiţioasa „La Galérie” – patronată de Franca şi Pierre Belfond – impresionează din nou lumea artistică pariziană, prin afişul ultimelor două expoziţii. În prima, ***Pierre Espagne*** – un bun prieten al artiştilor plastici din ultima jumătate de veac; el însuşi repurtat artist al imaginii şi autor al câtorva studii de specialitate – propune ***Portretul unei generaţii*** în 30 de înfăţişări. O selecţie severă şi amicală a 30 de artişti (pictori şi sculptori), fiecare prezentat cu o lucrare, alături de o fotografie semnificativă făcută de către Espagne. Sunt artişti de renume mondial – François Arnal, Augustin Cardenas, Cézar, Jean Cortot, Jacques Doucet, Zao Wou-Ki – în preajma cărora Pierre Espagne s-a aflat statornic din anul 1946 încoace (pentru mulţi, încă de la debut) – expoziţia fiind, în consecinţă, după mărturisirea autorului ei, o „datorie a memoriei şi fidelităţii”. Între aceşti mari artişti am întâlnit numele (şi opera) unui mare român: ***Horia Damian***, care a avut prima expoziţie personală la Paris, în anul 1952.

Cealaltă prezenţă pe simezele „Galeriei” este consacrată venerabilei – şi veritabilei – artiste **Nelly Kaplan**, o fiinţă cu destinul schimbat de o zână bună. S-a născut în Argentina – şi se pregătea să-şi încheie studiile de ştiinţe economice la Universitatea din Buenos-Aires, când s-a produs „miracolul”: trimisă la Paris să reprezinte tânăra cinematecă argentiniană la o întrunire internaţională, Nelly Kaplan n-a mai trecut Oceanul. Anul 1954 – al întâlnirii cu cineastul Abel Gance – îi deschide o spectaculoasă carieră cinematografică, în calitate de scenaristă şi realizatoare de filme de scurt şi lung metraj. Între acestea: „Privirea Picasso” (Leul de Aur la Festivalul de la Veneţia), „Austerlitz”, „Cyrano şi d’Artagnan”, „Logodnica piratului”, „Trebuie să

trăieşti în mod periculos", „Privire în oglindă", „Pescăruşii" (record absolut de audienţă în Franţa pentru un telefilm), „Plăcerea dragostei" (cu Pierre Arditi şi Françoise Fabian) – realizate în exclusivitate sau în colaborare cu mari cineaşti ai vremii: Claude Makovski, René Guyonnet, Jean Chapot şi, desigur, magistrul Abel Gance.

În paralel, Nelly Kaplan publică mai multe cărţi: de specialitate, consacrate artei filmului – şi beletristice, precum „O mască de râs în hohot sau memoriile unei cititoare de cearşafuri", „Rezervorul de simţuri", „Gardiana Timpului"; expoziţia însăşi – cuprinzând imagini din această tulburătoare existenţă artistică: desene, fotografii, manuscrise, corespondenţă, filme – are ca pretext apariţia ultimului ei roman, intitulat „Orhideele sălbatice". La loc de cinste se află, în expoziţie, scrisori de la artişti celebri şi oameni de cultură ai lumii, între care o scrisoare de la Salvador Dali, amintind de natura corespondenţei dintre marele scriitor Marcel Proust şi frumoasa poetesă română Anna Brâncoveanu de Noailles.

În pliantul expoziţiei, Nelly Kaplan este caracterizată, în „două cuvinte", astfel: „Buna-dispoziţie sălbatică". După care urmează o ploaie de explicaţii: ferocitatea, neîncrederea, distanţa, senzualitatea, dezinvoltura, încăpăţânarea, nerăbdarea, impulsivitatea, suferinţa, înclinarea spre singurătate şi oroarea de vid, dispreţul metodei, înverşunarea în a-şi apăra teritoriul său. Cel mai bine însă, mai exact şi mai expresiv, se caracterizează ea însăşi, într-un număr din revista „Magazin literar", în care Nelly Kaplan susţine cronica de film. O citez integral: „Ca (şi) Fernando Pessoa, eu am despicat portocala în două – şi degust ambele părţi cu aceeaşi fervoare; şi cu speranţa secretă (căci o carte se scrie pentru a fi citită, un film pentru a fi văzut) că cititorii şi spectatorii pot strânge mustul care curge din încheieturile mele pentru a împărtăşi o parte din

plăcerea şi exaltarea mea”. În finalul „savurosului” autoportret, Nelly Kaplan adaugă, cu discreţie… jovială: „În fond, eu fiind o «fată bună», angoasa o păstrez pentru mine”.

octombrie 1998

Omul, continuaţi de puneţi întrebări

…Aşa se intitula un spectacol de poezie susţinut, cu mai mulţi ani în urmă, de către marea noastră actriţă Leopoldina Bălănuţă: „Omul – continuaţi de puneţi întrebări” – în care, cu voce uneori obişnuită, firească, alteori abia şoptită ori puternică, disperat-întrebătoare, artista cerceta, cu ajutorul versului, destinul uman, aşteptând un răspuns mai ales din viitor.

Aceeaşi tulburătoare întrebare am întâlnit-o recent, sub o altă ipostază artistică, în expoziţia vernisată la Centrul Cultural Român de la Paris. Opt studenţi din anul terminal al Academiei de Artă din Bucureşti, Facultatea de Arte Decorative, s-au încumetat să aşeze, sub exigenta privire a Oraşului-Lumină, semnele plastice ale întrebărilor lor, adresate mai ales viitorului umanităţii – şi adunate în torentul unei acuze unice: Încotro? Ei sunt: Dana Pelea, Florentina Brânduşoiu, Ilinca Heinrich, Constanţa Ştefan, Cornelia Chiu, Gianina Pârvulescu, Daniel Bălănescu şi Dragoş Rotaru – toţi făcând parte din clasa profesoarei Olga Birman Sabău; clasă care, afirmă dascălul, poate concura cu oricare academie de profil din lume. Cercetând lucrările expuse, înţelegi lesne că afirmaţia este o succintă – şi corectă – judecată de valoare.

Expoziţia cuprinde două secţiuni. Cea dintâi – Portretul – îi adună sub semnul aceleiaşi idei, chiar dacă maniera de rezolvare plastică este diferită: de la tapiseria şi imprimeria mai mult sau mai puţin clasice, tradiţionale, până la (de pildă) desenul experimental cu sursă de căldură pe cartele magnetice. Sunt folosite, adesea combinat, cu efecte surprinzătoare, toate tipurile de fire: de lână, de bumbac, de mătase, de iută, sfoară de Manila. Ca şi obişnuitul suport textil – pânza. Nu este neglijat nici colajul textil.

Cea de-a doua secţiune – un Exerciţiu de limbaj plastic – îi individualizează cel mai mult; şi nu doar în maniera de a rezolva problema punerii în acord a obiectului textil cu o suprafaţă textilă, integrarea unui volum într-un spaţiu plastic propriu. Din acest unghi de vedere ar fi vorba de o varietate de stiluri. Importantă mi se pare ideea filozofică, modul de a pune întrebarea, mesajul – atât cât este – privind soarta existenţei umane. Din acest unghi de vedere, avem de-a face cu nişte artişti serioşi, gravi, conştienţi de greutatea ce le apasă spiritul – chiar dacă, adesea, truda este de Sisif, iar avertismentul de Casandră. Cercetate astfel, operele lor sunt absolut impresionante. „Drumul" lui Daniel Bălănescu este un purgatoriu – de care nu suntem siguri că duce către paradis sau infern. Două secvenţe – de pe acest traseu al dramaticei cunoaşteri de sine şi de univers – propun Florentina Brânduşoiu, prin lucrarea „Antropocentrism" – un dialog între Om şi Univers – şi Dragoş Rotaru, prin lucrarea „Cădere" – o metaforă a înfrângerii. De pe o altă paletă de interpretare coboară lucrarea „Omul cu mai multe feţe", a Ilincăi Heinrich, aducând un „Gânditor de Hamangia" până în zilele noastre – şi dincolo de ele: obosit, extenuat, cu capul supradimensionat (de gânduri?) –, frângându-i-se-n piept. În timp ce „Coconul" Danei Pelea ascunde o posibilă alcătuire umană – nedesluşită, imprevizibilă; dar irezistibilă, ce pare a veni, indiferent de voinţă noastră.

Rezolvarea cu mijloacele artei decorative a acestor grave întrebări existenţiale constituie şi cheia succesului parizian de care se bucură expoziţia celor opt tineri artişti plastici români.

octombrie 1998

Drapel „în bernă”

La Paris, Ziua Armatei Române – sărbătorită, de regulă, printr-o recepţie (care n-a depăşit niciodată limitele decenţei… materiale) – a fost petrecută în 25 octombrie printr-o tăcere suspectă. Nici o recepţie – care aduna totdeauna multe (şi importante) uniforme militare şi diplomatice, cu consecinţe benefice privind promovarea unei imagini corecte a ţării – nici un alt gest oficial: un dineu restrâns, o manifestare politică ori culturală etc. Motivul? – susurat discret la urechi ciulite: lipsa fondurilor. Ordin coborât direct de la şeful armatei – şi, implicit, al popotei: civilul Victor Babiuc. Ordin care, se pare, a fost expediat la toate misiunile diplomatice ale României de pe mapamond. Economii, bag seama, la puşculiţa ce va fi spartă în onoarea (şi onorarea) ambiţiei Bell Helicopter; economii care, de fapt, nu fac mai mult de-o elice – dar care, investite tradiţionalei aniversări, ar mai fi scuturat ceva din praful depus în ultima vreme pe uniforma armatei române (şi-n ridurile de pe chipul, tot mai întunecat, al ţării).

Aşteptăm (în continuare) cu interes decizia Preşedintelui pentru Ziua Naţională de la 1 Decembrie. Poate că se vor strânge şi cu acest prilej curele… şi ceva economii; vărsate, de data aceasta, la buget. Nu de alta, dar tot se împlinesc 80 de ani de la Marea Unire – 1 Decembrie 1918 – cifră rotundă, pe care civilul Babiuc nu avea cum s-o calculeze din punct de vedere militar.

În schimb, suntem gata să oferim o recepţie îmbelşugată în onoarea primului deputat ori ministru ce va descinde în capitala Franţei – chiar dacă deplasarea se va face doar în căutarea coloritului autumnal al frunzei ce trebuie tăiată la Paris pentru maidanezii din Bucureşti.

octombrie 1998

Scrisoare de la prieteni

Ne-am cunoscut în urmă cu doi ani – şi am rămas prieteni. Ea – ***Clara Cernat***, româncă, absolvise Conservatorul din Bucureşti şi făcea studii aprofundate la cel din Paris. El – ***Thierry Huillet***, francez, absolvent al studiilor superioare în Franţa. Ea – violonistă, proaspăt laureată a Festivalului Internaţional J.S. Bach din Paris. El – pianist, proaspăt laureat al Festivalului R. Casadeus din Cleveland. Am asistat – atunci, în urmă cu doi ani – la primul lor ***duet***, vioară-pian, din care n-a lipsit Enescu. Atunci s-a născut/consacrat cuplul: în artă, în viaţă. Tot atunci – impresionat de incandescenţa artei lor – am scris un articol pentru ziar.

De atunci – spre regretul meu – nu i-am mai întâlnit. De câte ori dădeam telefon, vocea metalică a repondeurului mă invita să las mesajul. Apoi aflam, din presă, că ***Duo***-ul ***Clara Cernat - Thierry Huillet*** au concertat, cu succes, în Spania. Şi în America. Şi în Malaiezia. Şi… Din când în când, primeam câte o scrisoare. O ilustrată. Într-o zi am primit – tot prin poştă – primul lor disc: ***Recital Brahms***, ***Beethoven***, ***Fauré***, ***Bloch***, ***Enescu***. Apoi, din nou scrisoare, ilustrată, scrisoare… ca aceea de astăzi; care nu vine atât de departe, din Toulouse, dar încărcată de lumină, de emoţii, de proiecte. Îmi trimit copia celui mai recent interviu dat de ei, alături de pliantul unui proiect ambiţios: promovarea mondială a lui George Enescu. De fapt, interviul este consacrat în mare parte aceluiaşi eveniment. Îi transcriu aici titlul – şi succintul preambul, ca argument la aceeaşi (generalizată) apreciere: „***Clara Cernat şi Thierry Huillet, justiţiarii muzicii***. Ea este româncă, el francez; ea violonistă, el pianist. După 1996, cei doi virtuozi şi-au unit universurile lor muzicale (şi de viaţă, adaug eu) în sânul unui duo care înlănţuie concerte şi discuri. Împreună, Clara

Cernat şi Thierry Huillet sunt la originea unui proiect consacrat compozitorului român George Enescu, proiect ai cărui primi beneficiari vor fi studenţii Conservatorului din Toulouse. Apărarea unei opere nerecunoscute pe deplin: mai mult decât o pasiune, un sacerdoţiu".

Mai întâi, de ce Enescu? – m-am întrebat; şi am aflat răspunsul în scrisoarea primită de la aceşti talentaţi şi inimoşi prieteni. Pentru că marele artist nu s-a preocupat niciodată de posteritatea sa; a trecut cât mai modest, uneori ascunzându-se, pe cărările gloriei. Nu sunt corect şi profund cunoscute toate feţele personalităţii sale: instrumentist, dirijor, pedagog, compozitor. În acest sens, proiectul celor doi demni urmaşi se intitulează „George Enescu, un geniu la răscrucea culturilor europene" – şi cuprinde trei secţiuni: 1.concerte comentate; 2.„masteratul" muzicii de cameră; 3.conferinţe – invitaţiile adresându-se, de la caz la caz, specialiştilor, studenţilor, melomanilor sau publicului larg. Programele artistice care susţin aceste idei sunt: 1.Enescu şi Franţa (avându-i alături pe Ravel, Fauré şi de Breville); 2.Enescu şi Germania (cu Bach, Strauss, Brahms); 3.Enescu şi folclorul (cu Turina, Bloch, Bartok, Janacek).

Ambiţiosul proiect va fi lansat, în luna martie, la Toulouse. Apoi în centre din America – şi înapoi, în Franţa, la Versailles.

Altfel? „Altfel – îmi scriu ei – noi suntem bine, călători, câteodată într-un ritm inuman; de exemplu, avem un concert pe 24 ale lunii la Toulouse, iar următorul pe 25 la Sevilia, în Spania. Dar, cum zice franţuzul, «les voyages font la jeunesse»… nu ne plângem".

…Mă gândesc că în acest an, când se împlineşte exact un secol de la absolvirea, cu premiul I, a Conservatorului parizian de către George Enescu, proiectul lansat spre a-i promova memoria constituie cel mai fertil omagiu pe care i-

l aduce un alt artist român beneficiar al aceluiaşi Conservator, violonista Clara Cernat – alături de un pianist de aceeaşi valoare, Thierry Huillet, reprezentând cea de-a doua patrie a părintelui muzical al lui „Oedip”, Franţa.

Altfel? – răspund şi eu, public, la întrebarea celor doi: Altfel, chiar dacă nu izbutesc să-i întâlnesc, aştept cu încredere următoarea scrisoare de la aceşti bravi prieteni ai… noştri.

noiembrie 1998

Cosmosul din penel

După o prezenţă prestigioasă pe simezele Centrului Cultural Român din Paris, Nicolae Adam expune în aceste zile în Foaierul de onoare al Universităţii Paris X din Nanterre, un orăşel-satelit al metropolei franceze. Numele lui Nicolae Adam – pentru cine îşi mai aminteşte anii ’70 – este cunoscut, în ţară, ca asociat profesiei de ziarist şi talentului de scriitor. A publicat – la Editura Cartea Românească – un mai puţin obişnuit volum de poezii: „Mare delfină” – deopotrivă insolit şi răscolitor, aflat sub semnul unei misterioase „ars poetica”.

De vreo 20 de ani, însă, poetul a plecat în lume, hălăduind pe mai multe meridiane – din Europa în America – şi stabilindu-se în Franţa. Din acest lung şi neîndurător periplu au rezultat câteva invenţii, brevetate în Statele Unite şi Franţa, şi mai multe carnete cu schiţe din peisajul străbătut, Nicolae Adam fiind ademenit, în egală măsură, de miracolul verbului, absolutul invenţiei şi cosmosul culorii. Expoziţia vernisată la Universitatea din Nanterre este, de fapt, numai faţa de deasupra oceanului a icebergului său plastic; în atelierul artistului se află o fabuloasă poveste umană „scrisă” cu penelul.

Dorită – şi dovedită – drept un act de cultură româno-francez, expoziţia a fost întâmpinată cu frumoase aprecieri, rostite de doamna Christiane Guillard, prorector al Universităţii, domnul Ion Floroiu, ministru consilier al Ambasadei Române din Paris şi scriitorul George Astaloş. Publicul (studenţi, dascăli, artişti, critici) s-a arătat impresionat de lucrările acestui pictor de o sensibilitate şi o profunzime remarcabile. Neignorând (totuşi) figurativul, motivele artei lui Nicolae Adam sunt decupate dintr-un spaţiu abisal, astral – transfigurate până la contur, la linie, la esenţă;

amintind indirect de versurile sale: „Omul pe jumătate/ El vine/ Din partea nevăzută a abisului”… Mituri şi mesaje aduse mai ales din viitor – sau dintr-o experienţă trăită cândva, într-un alt univers – îşi află o expresie artistică pe potrivă, în acurateţea desenului şi sugestia culorii. Mi-aş îngădui să adâncesc puţin comparaţia. Cartea de poezii a lui Nicolae Adam se numeşte „Mare delfină”. Expoziţia recent vernisată s-ar putea numi „Viziune astrală”. Între „marea delfină” şi astralitate” se înscrie viziunea artistică a lui Nicolae Adam , ca o acoladă menită să lege cei doi poli ai existenţei noastre. Pentru a ne ajuta – după cum aprecia scriitorul George Astaloş – să ne înţelegem mai bine, mai deplin şi să ne circumscriem mai uşor, mai firesc în enigma Universului.

noiembrie 1998

O şansă inimii

Conform unei tradiţii în alcătuire, la începutul acestui an s-au desfăşurat, la Paris, Zilele Europene ale Societăţii Franceze de Cardiologie. Din editorialul cu care se deschide programul manifestării, semnat de prof. univ. dr. Claude Guérot, preşedintele Societăţii, am reţinut: „De la an la an, importanţa crescândă a acestei reuniuni, cu cei 3500 de participanţi în 1998, şi încă mai mulţi în 1999, devine incontestabil ***Congresul Francez de Cardiologie***. Această evoluţie se înscrie minunat pe linia de gândire a fondatoarei sale, profesoara Mireille Brochier, care avea ca obiectiv favorizarea schimburilor ştiinţifice franceze şi europene la nivel înalt".

Deşi nu marchează a dată jubiliară – avem a face cu a 9-a ediţie – aceste „Zile" sunt numite, omagial, „Zilele Mireille Brochier", personalitate devenită preşedinte de onoare a Societăţii Franceze de Cardiologie. Şi poate tocmai datorită acestei apăsate sublinieri, covârşitoarea majoritate a temelor propuse dezbaterii au ca autori specialişti francezi. Am reţinut această remarcă din partea doamnei conf. univ. dr. Carmen Ginghină, de la Institutul de Cardiologie Fundeni-Bucureşti, prezentă pentru a patra oară la prestigioasa manifestare ştiinţifică. În cele patru zile de „deconspirare" a noutăţilor în materie, inima noastră cea de toate zilele a fost cercetată sub cvasitotalitatea ipostazelor ei: de la banal-durerosul de-acum miocardic, maladia coronariană, insuficienţa cardiacă, cardiologia intervenţională, hipertensiunea arterială, cardiologia pediatrică – la Internet-ul şi cardiologia, ca şi cardiologia nucleară. „Sunt domenii în care – îmi spune interlocutoarea mea, reputata specialistă Carmen Ginghină – noi, românii, avem multe de învăţat, fie şi numai prin simpla participare la acest forum". Iată de ce,

alături de dânsa, s-au aflat în Palatul Congreselor din Paris – locul unde se desfăşoară, anual, importanta confruntare ştiinţifică – prof. univ. dr. Eduard Apetrei, şeful catedrei de cardiologie din UMF Bucureşti şi director al institutului de profil de la Fundeni, dr. Mihaela Rugină, de la acelaşi institut, precum şi prof. univ. dr. Ion Branea de la Timişoara.

Cu tot caracterul autarhic (ca să zic aşa) al actualei ediţii, programul manifestării consemnează şi două notabile prezenţe româneşti: 1. lucrarea „Efecte ale antrenamentului fizic după chirurgia cardiacă”, realizată de un colectiv condus de prof. Ion Branea; 2. secţiunea „Doppler intercoronar” a avut ca preşedinte (moderator) pe profesorul Eduard Apetrei.

Profit de una din pauzele ***Congresului***, pentru a o întreba pe doamna dr. Carmen Ginghină cum a decurs pentru domnia sa intervalul dintre cele două manifestări franceze. Notez: „După reuniunea de anul trecut, la care am prezentat comunicare, am avut onoarea de a fi aleasă secretara Societăţii Române de Cardiologie (preşedinte prof. univ. dr. Cezar Macarie), instituţie care, anul acesta, este invitată (prin cooptarea în comitetul ştiinţific organizatoric a prof. univ. dr. Dan Deleanu) să participe la pregătirea şi desfăşurarea unui congres francofon de cardiologie, care se va ţine în luna octombrie, la Paris. Personal, în anul care s-a scurs, am participat la Congresul European de Ecocardiografie de la Trieste-Italia, unde din cele patru lucrări prezentate de clinica noastră, două îmi aparţin. Am participat, de asemenea, la Congresul Mondial de Cardiologie, care a avut loc la Rio de Janeiro, unde am prezentat cinci lucrări. Între timp, am redactat un capitol din volumul „Actualităţi în cardiologie”, în curs de apariţie, sub egida profesorilor Gherasim Leonida şi Eduard Apetrei. Mult? puţin? – cam asta am făcut în anul

recent încheiat, pe lângă veghea la patul bolnavului”.

…Mult! Mult aţi făcut, stimată doamnă doctor – îi răspund acum, când aştern aceste rânduri pe hârtie. Mult şi bine. Lăsată pe astfel de mâini – ca ale dv. şi ale celor ca dv. – inima noastră cea de toate zilele are toate şansele de a-şi prelungi vitalele bătăi cât mai mult în timp.

ianuarie 1999

Reîntoarcerea lui Eminescu

Scriitorul Vasile Igna a debutat cu dreptul în interimatul la conducerea Centrului Cultural Român din Paris (după încheierea stagiului de către un alt scriitor-director, Horia Bădescu, căruia actualul interimar i-a adus, în spiciul introductiv, meritate cuvinte de mulţumire). Dar adevărata noutate constă în altceva: după o nejustificată lipsă, Poetul Naţional al Românilor se bucură, în acest miez de ianuarie 1999, de reîntoarcerea în această casă de spirit a poporului său, înălţată aici, pe malurile Senei – patetică apă şi înviforat oraş neocolite de pana sa nemuritoare. (Să ne amintim: „Pe malurile Seinei, în faeton de gală/ Cezarul trece palid, în gânduri adâncit”…)

Seara ocazionată de cea de-a 149-a aniversare a naşterii lui Mihai Eminescu a cuprins sugestiv un „avant-propos”, rostit de scriitorul Vasile Igna; cuprinzător şi pertinent, pentru care urmaşul de condei poetic al marelui sărbătorit pare a se fi pregătit temeinic (apreciem, de altfel, textul întocmit riguros, faţă de improvizaţiile „suculente”, adesea superficiale, care mai bântuie astfel de manifestări).

În continuare, actorii Diana Fulga şi Marc Pierret, de la Teatrul Champs Elysées, au citit în română şi franceză din opera „poetului nepereche”. Scânteiau, în sala plină-ochi, „Stelele-n cer”; se auzeau valurile, vânturile vitregiei sorţii cum îşi luau vama „Dintre sute de catarge”; fremăta nostalgia acelei trăiri intense când Poetul rostea „Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit/ Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit” – pentru ca totul să se încheie beethovenian, în acel final de „Odă” („în metru antic”): „Ca să pot muri liniştit, pe mine/ Mie redă-mă!”.

Manifestarea a fost onorată de un public numeros, doritor de Eminescu – şi, adesea, avizat. Au fost prezenţi domnii Dumitru Ceauşu,

ambasadorul României în Franţa şi Ion Floroiu, ministrul-consilier al aceleiaşi ambasade.

…Din păcate, nici de această dată – până seara târziu – nimeni nu pusese o floare la statuia Luceafărului, sculptată de Ion Vlad (cel ce-şi doarme veşnicia în Cimitirul Montparnasse, alături de Brâncuşi şi Cioran). Statuia a fost înălţată în vara anului 1989, cu prilejul centenarului morţii Poetului, în Cartierul Latin al Parisului. Aşteptăm, aşadar, cu încredere ziua de 15 iunie 1999, când se vor împlini 110 ani de la trecerea lui Eminescu în eternitate. Poate că atunci nu doar o floare îi va cinsti memoria statuată în bronz, ci un autentic pelerinaj – cu care învrăjbita noastră diasporă i-a rămas până acum datoare.

ianuarie 1999

P.S. *În aceeaşi zi – teribilă coincidenţă – la Asociaţia „Le Pont Neuf”, prezidată de doamna Bernadette Chirac, a avut loc vernisajul expoziţiei „Les chiens dans la ville” („Câinii în oraş”) semnată de pictoriţa româncă Alexandra Gulea. Priviţi estetic,* ***câinii*** *Alexandrei (amintind undeva de „Guernica” lui Picasso) sunt o frumuseţe stranie, faţă de modelul lor autohton: amărâţi-sălbăticiţii maidanezi de Bucureşti. Dintr-un anumit unghi de vedere, expoziţia Alexandrei Gulea este o sugestivă metaforă a originalei tranziţii româneşti.*

„Rapsodia română” în interpretare franţuzească

La Editura Grasset din Paris a apărut volumul „Rapsodia română” semnat de scriitorul Dominique Fernandez. Semnatarul este un nume cunoscut în Franţa – şi acest lucru constituie cel dintâi atu în favoarea demersului: garanţia prizei la public. Autor de romane şi, îndeosebi, cărţi de călătorie – dar şi substanţiale eseuri şi câteva suculente traduceri – cele mai multe publicate la Grasset, precum şi în populara colecţie „Le Livre de Poche” – Dominique Fernandez şi-a prins la butoniera literaturii sale două prestigioase distincţii: „Médicis” şi „Goncourt”.

Cartea consacrată României vine după mai multe reuşite călătorii încrustate de răbojul cronicii moderne: Mediterana, Sicilia, Amsterdam, Veneţia, Napoli, Sevilia, St. Petersburg, Praga, Budapesta. O ştiinţă ce-l trădează pe bunul reporter este expunerea de intenţii, făcută chiar în capitolul deschizător de lectură, intitulat cu schepsis: „În România, ca în Italia” (adică fără nici un complex – ori idee preconcepută). Adevărul este tranşat din primele propoziţii: „România nu are o presă bună. Ponegrită, calomniată şi, ceea ce este şi mai grav, ignorată, ea nu suscită decât neîncredere şi desconsiderare”. Apoi, după ce face o succintă despicătură în istoria şi cultura ţării – descoperind destule repere demne de luat în seamă – Fernandez subliniază: „Niciodată un român nu m-a întrebat despre violarea elevelor din liceele franceze, nici despre răzmeriţele care fac periodic ravagii în periferiile oraşelor noastre. Românii pot să-ţi recite din Rimbaud sau Apolinaire pe dinafară, iar noi nu cunoaştem nici măcar numele lui Eminescu”. De aceea: „În prezenta carte, în care dorinţa de a repara o prea lungă injustiţie este grefată pe surpriză, simpatie şi emoţie, nu va fi vorba de chestiuni politice”. O ***pudoare*** mai mult sau mai

puţin drapată, atâta timp cât „noi am vizitat România cum vizităm Italia sau Spania: decişi, siguri” – fără a ignora (desigur dificultăţile prin care trece „unul din popoarele cele mai brutalizate din secolul nostru”. Or, a face aceasta, fără a lua o atitudine – fie ea şi prin modul de relatare – este, pur şi simplu, imposibil. De altfel, autorul confirmă în chiar debutul capitolului următor („Spre Orient”) când – nu fără semnificaţie – notează: „În Germania, maşinile gonesc cu 150 km pe oră, în Austria cu 130, în Ungaria ele încă rulează cu 100, în România se târăsc cu 60”.

Dar meritul esenţial al lui Dominique Fernandez este de a fi intuit ceea ce un compatriot al său avertiza în secolul trecut. Am în vedere pe Elias Regnault şi cartea sa, „istoria politică şi socială a Principatelor Dunărene”, apărută tot la Paris, în anul 1855. vorbind despre intrarea cu fruntea sus a românilor în lumea modernă, Regnault conchide: „este de datoria cabinetelor occidentale să vină în ajutorul acestui popor, să-l întărească şi să-i asigure viitorul; căci de destinele acestui popor sunt legate, într-o măsură mai mare decât se crede, destinele Europei”. Într-un fel, cartea lui Fernandez tocmai asta face: pregăteşte fireasca repunere în atenţia Europei a acestui popor. Ca atare, întrebarea din finalul ***prefeţei*** este, mai ales, uşa întredeschisă a unei mărturisiri de credinţă: „Această ţară – în ceea ce are ea viu – (în creaţiile/faptele sale vii) – ce ne învaţă pe noi, ce ne aduce?” Principalele borne de pe călătorie oferă răspunsuri plauzibile acestor întrebări/aşteptări. Consemnez câteva, aşa cum sunt ele expuse în tabla de materii: „Maramureş”; „Mânăstirile Bucovinei”; „Oedip – casa natală a lui George Enescu”; „Brăila – evocarea lui Panait Istrati”; „Delta – un peisaj al începuturilor”; „Bucureşti” – de la „faimosul raid al minerilor” la „Mircea Cărtărescu, un scriitor de azi”, până la „Strada ţiganilor” şi „O nuntă ţigănească”; „Transilvania”

– cu Cioran şi modul în care satul său natal, Răşinari, i-a influenţat gândirea; „Oltenia” – cu Hobiţa lui Brâncuşi şi Tg. Jiul „marii sale opere desfigurate”.

Desigur nu tot ceea ce este cuprins între copertele cărţii justifică intenţia generoasă a autorului. Există chiar încurcări de zone geografice; de exemplu, Mogoşoaia (cu castelul Martei Bibescu şi inconfundabilul stil brâncovenesc) nu trebuia inclusă în capitolul „Transilvania”, ci în precedentul, „Bucureşti”. Dar nu noduri în papură vreau să caut acestei cărţi. Dimpotrivă. Cuvânt de laudă vreau să-i aduc – şi viaţă cât mai lungă sub privirea cititorului.

Cartea este fericit ilustrată de către artistul fotograf Ferrante Ferranti, fapt determinant în aşezarea numelui său pe însăşi coperta volumului.

…Un interesant colocviu cu cei doi autori – Dominique Fernandez şi Ferrante Ferranti – a avut loc în Salonul de Aur al Palatului Béhague (sediul Ambasadei Române din Paris) – manifestare organizată de Centrul Cultural Român; moderator, ambasadorul-critic de artă Dan Hăulică.

ianuarie 1999

Ai noştri tineri…

…la Paris învaţă. Sunt câteva zeci. Poate câteva sute. Ucenicind pe diverse bănci universitare: de la cele mai modeste, până la orgolioasa ***Ecole Normale Supérieur***; cea care numără, între corifeii ei, nume celebre din toate sferele preocupării umane, precum: Laplace, Pasteur, Jean Perrin, Paul Sabatier, Ramain Rolland, Jean Jaurès, Henri Bergson, Edouard Herriot, Leon Blum, Jean Giraudoux, Georges Pompidou, Jean-Paul Sartre, Alain Peyreffitte, Jean d'Ormesson, Laurent Fabius, Alain Juppé – instituţie care, anul trecut, a conferit înaltul său titlu de ***Doctor Honoris Causa*** preşedintelui României, Emil Constantinescu. Aici, aşadar, în acest uriaş amfiteatru al ştiinţei şi culturii umane – care este Parisul – au venit, în ultimii zece ani (după ce ţara lor şi-a cucerit ***porţia de libertate***), numeroşi tineri români la studii. O veritabilă invazie, determinată de setea de a şti. Reînnondând, totodată, o mai veche legătură de spirit.

Risipiţi prin toate arondismentele marelui oraş, aceşti fericiţi fii ai nefericitei (deocamdată) Românii s-au întâlnit pentru prima oară, sub auspiciile Centrului Cultural Român, pentru a discuta între ei, despre ei. Despre generaţia lor, în succesiunea precedentelor: paşoptistă, junimistă, cea a anilor '30. Rosturile acestei noi, proaspete, june generaţii de intelectuali – la orizontul mileniului trei. Moderatori, anunţaţi în program: Adrian Papahagi, Toader Paleologu, Petre Guran. La startul discuţiei s-au prezentat ultimii doi. Care au expus puncte de vedere interesante. Sala, arhiplină, era populată mai ales de generaţii vârstnice; probabil, pentru a da o replică mai consistentă. Şi chiar a fost un sclipitor duel de opinii – mânuit, din sală, îndeosebi de ***floreta*** doamnei Sanda Stolojan.

S-au făcut dese referiri la generaţia paşoptistă, constatându-se prin analogie o ***identitate*** de scopuri: revoluţionare, înnoitoare. M-am dus cu gândul, firesc, la ceea ce se petrecea acum vreo 150 de ani – tot aici, la Paris. Şi mi-am amintit cum Bălcescu, Ghica, Rosetti, Kogălniceanu (nume pomenite frecvent în vorbirea actualilor combatanţi) înfiinţaseră „Societatea Studenţilor Români de la Paris”, patronată de poetul Alphonse de Lamartine (acelaşi care, devenit ministru de Externe în Guvernul provizoriu al Revoluţiei franceze, avea să manifeste bunăvoinţă şi compasiune faţă de soarta românilor).

Atunci – şi acolo, în plin Cartier Latin: pe strada Sorbona, la numărul 3 – Societatea Studenţilor Români a înfiinţat o „Bibliotecă Română” (probabil – îmi place să cred – embrionul replicii de mai târziu, devenită astăzi Centru Cultural) în care se adunau şi dezbăteau cu patos democratic şi mesianic ideile zilei (desprinse, mai ales, din prelegerile pe care le audiau la cursurile lui Jules Michelet şi Edgar Quinet, ţinute la Collège de France). În juneţea dragostei lor de ţară, ei, studenţii aceia – care, cei mai mulţi, urmaseră în ţară, la Colegiul Sf. Sava, clasa de franceză a profesorului Vaillant – luaseră o hotărâre, cu jurământ: aceea de a vorbi – acolo, în biblioteca idealurilor lor naţionale – numai româneşte. Astăzi, sub cupola Centrului Cultural Român, tinerii actualei generaţii „de paşoptişti” s-au războit numai în franţuzeşte. Lăsând deoparte elanul vârstei, chiar uşoara pedanterie, nu mă pot abţine de a sublinia responsabilitatea cu care îşi asumă rolurile: în cultură, în ştiinţă, în întreaga viaţă socială a ţării de baştină. Şi, totuşi, o ispită vicleană îmi dă târcoale urechii, cu celebrul vers al lui Eminescu: „Ai noştri tineri la Paris învaţă”… Mă scutur ca de un vis rău – şi murmur: piei ***casandră***!…

*
*   *

Printr-o teribilă coincidenţă, reuniunea tinerilor studenţi români de la Paris (pe care Centrul Cultural o propune, în spaţiul său, lunar) s-a consumat în ambianţa expoziţiei de desene semnată de artistul francez de origine română Devis Grebu. Sunt ilustraţii de presă – apărute în marile ziare americane – în care fineţea liniei se întrepătrunde cu aciditatea mesajului. De la un Bill Clinton clarinetist, la un Turn Eiffel răsturnat – nimic n-a scăpat artistului din harababura acestei lumi. Un decor potrivit, aşadar, dezbaterii tinere despre cum să (re)aducă lumea la înfăţişarea şi normală – şi necesară.

februarie 1999

Artă şi amuzament

Grupul ţărilor francofone din UNESCO, prin preşedintele său, ambasadorul român Dan Hăulică, a lansat lumii diplomatico-mondene a Parisului o invitaţie pe cât de ilustră pe atât de insolită. Sub un antet cvasiacademic – „O seară de comuniune francofonă” – s-a desfăşurat o originală manifestare ale cărei coordonate pot fi cuprinse între noţiunile „artă” şi „amuzament”. Însuşi locul derulării bogatului program al ***serii*** deconspiră copios intenţia gazdei: Muzeul Artelor de Bâlci din Pavilionul Expoziţional Beroy din marginea de răsărit a Parisului: câteva hale imense ce conservă, în mărime naturală şi stare funcţională, întregul inventar de la „Moşii” de altădată.

După spiciul ambasadorului Hăulică – cel care a ştiut să facă din această prezentare o savantă lecţie de iniţiere în ştiinţele şi artele ludice – oaspeţii au fost invitaţi să guste pe viu plăcerile „căluşeilor” (a nu se uita versul lui Verlaine: „Învârtiţi-vă, învârtiţi-vă, căluşei!”), fiorul datului în bărci, să asculte ronţăitul melodios al unor flaşnete uriaşe din secolul trecut.

A urmat un spectacol susţinut de actorii Oana Pellea şi Mihai Gruia – care, deşi se plasa între clovnerie zgomotoasă şi poezie duioasă, a fost un veritabil act artistic, ce i-a solicitat intens atât pe interpreţi, cât şi pe spectatori. Piesa se numeşte „Je m’en vais” („Plec”, dar şi cu o nuanţă argotică de „Mă car”), lansată de UNITER în cadrul programelor Teatrului Franco-Român – text scris şi regizat de Marc Doré, profesor la Conservatorul de Artă Dramatică din Québec. Citez de pe invitaţie, ca argument, cuvântul de apreciere la adresa Oanei Pellea, rostit de prof. univ. dr. George Banu, preşedintele Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru: „Această mare actriţă joacă aici o poezie ironică, ce vă face să treceţi ***râzând peste lacrimi*** (un fel de „râsu’-

plânsu'" – n.n.), ca să-l parafrazez pe Cehov. Fragilitate şi speranţă, pe un fond de răzvrătire copilăroasă".

Tot pe invitaţie desprind ultima recomandare: „Finalul ***serii*** ne va aduce, sub semnătura scriitorului Radu Anton Roman, câteva eşantioane ale unei gastronomii cu savori etnologice". Prezent la faţa locului, scriitorul arăta cartea al cărei autor este („Bucate, vinuri şi obiceiuri româneşti", Buc. Ed. Paideia, 1998) din care fuseseră inspirate bucatele la care erau îndemnaţi oaspeţii să se înfrupte. Întrucât n-am avut şansa să răsfoiesc masivul op, sunt tentat să citez o apreciere din „Academia Caţavencu": „Un îndrumar pentru uzul bucătăreselor, dar şi o antologie de comentarii antropologice, etnografice, folcloristice, totul bine însiropat cu mici şi savuroase bijuterii de stil". Şi neavând nici norocul de-a gusta din „Supa moşieresei", „Caviar cu vinete", „Dulceaţă de toporaşi" ori „Şerbet de nuferi" – pe care aceeaşi Academie le descoperă drept „discurs culinar românesc" – voi spune că preparatele oferite (de la sărmăluţe la drob de miel) au fost în covârşitoarea lor greutate curat-autohtone. Ca şi vinul coborâtor din dealuri moldave. Ceea ce asistenţa a ştiut să aprecieze „manu pripriu".

februarie 1999

P.S. Între manifestările artistice româneşti ale acestor zile în Franţa se cuvin amintite:

· ***Expoziţia de pictură „De la Comarnic la Savigny-le-Temple"***, semnată de ***Ioana şi George Grigorescu*** – şi deschisă la Savigny-le-Temple, oraş înfrăţit cu prahoveanul Comarnic. În legătură cu arta prezentată, domnul Jean-Luc Maréchal, gravor la Monetăria din Paris, avertizează în invitaţia-pliant: „Ioana şi George Grigorescu sunt doi foarte tineri artişti plini de temperament, deja

maeştri în tehnica lor. Pariez că ei vă vor cuceri, aşa cum m-au fermecat pe mine la Bucureşti”.

· ***Expoziţia de artă pastică de la Centrul Cultural Român din Paris***, ***semnată de pictoriţa Mariana Gordan*** şi ***sculptorul Mircea Roman***, cuplu născut şi format în Transilvania, astăzi (din 1979) trăitor la Londra. Prefaţatorul vernisajului, ambasadorul-critic de artă Dan Hăulică, evidenţia mesajul inedit al enigmaticelor sculpturi şi pateticul ce palpită în uriaşele pânze grav colorate.

A căzut Brâncuşi, urmează Eminescu; se pregăteşte Enescu

Până la Paris a ajuns vestea.

Urmând exemplul ţărilor europene avansate (între care, sora mai mare Franţa), România post-revoluţionară 1989 a trecut la înlocuirea secerei şi ciocanului, a tractoarelor şi combinelor de pe bancnotele sale cu portretele unor personalităţi ilustre, în special din domeniul culturii. Debutul l-a constituit sculptorul Constantin Brâncuşi, al cărui profil bărbos a fost încrustat pe bancnota de 500 lei. A urmat Eminescu, „preţuit” la 1.000 lei. Pe bancnota de 5.000 lei a „urcat” patriotul transilvănean Avram Iancu, iar pe cea de 10.000 lei istoricul Nicolae Iorga. În sfârşit, bancnota de 50.000 lei a fost consacrată compozitorului George Enescu, iar cea de 100.000 lei (ultima, până la această oră, în circuitul bănesc carpato-danubiano-pontic) pictorului Nicolae Grigorescu.

Din păcate, atunci când România a împrumutat această formulă de prezentare de la civilizatele ţări europene, ea a uitat să-şi însuşească şi metoda de stabilitate a acestor bancnote. Care, iată, acum se clatină ca boxerii în ring, turmentaţi de pumnii partenerilor de competiţie. Se clatină şi cad, făcute K.O., bancnotele româneşti purtătoare de chipuri ilustre. Primul la startul prăbuşirii: Constantin Brâncuşi. Recent, Banca Naţională a României a anunţat înlocuirea bancnotei de 500 lei (începând cu 15 martie) cu o monedă din metal. Care, evident, va purta alte inscripţii: stema ţării, ramuri de laur etc. Urmează, la rând, pregătit pentru prăbuşire: Eminescu. Iar în ritmul în care se devalorizează leul românesc, nici Enescu nu mai are mult de aşteptat. Apoi, desigur, Grigorescu. Toţi aceşti iluştri compatrioţi se vor jertfi murind a doua oară, prin transformarea lor în mărunţiş de tinichea. Alte

bancnote, mult mai „valoroase”, vor lua locul acestora: de 500.000 lei, de 1.000.000 lei – şi multe alte milioane, decapate parcimonios pe tejgheaua originalei noastre tranziţii româneşti spre economia de piaţă. Şi cum personalităţile autohtone s-au cam epuizat, se va apela probabil la strămoşii Traian şi Decebal. Sau, mai sigur, la Adam şi Eva – şi urmaşii lor biblici. Pentru că numai Biblia, cu numeroasele ei personaje, ar putea acoperi gurile tot mai flămânde ale inflaţiei româneşti.

martie 1999

În vasta lume francofonă…

Maturizat (anul trecut a împlinit majoratul!) Salonul Cărţii de la Paris consacră cea de-a 19-a ediţie a sa, aproape în exclusivitate, lumii francofone. Cu, desigur, câteva excepţii notabile: Suedia, Anglia, Norvegia – şi nelipsita de la orice manifestare de pe mapamond, USA. Dincolo de aceste „ingrediente”, însă, lumea francofonă este prezentă masiv: de la posesoarele clasicelor limbi romanice, la varianta tunisiano-marocană şi (chiar) cea bulgaro-albaneză. Invitatul de onoare (după Brazilia şi Japonia) este de data aceasta Québec-ul. O coincidenţă fericită face ca în perioada Salonului (19-24 martie) să se sărbătorească însăşi Ziua Internaţională a Francofoniei: pe 20 martie – soldată în Franţa cu ample acţiuni de profil.

Găzduit ca întotdeauna în Pavilionul Expoziţional de la Porte de Versailles, Salonul Cărţii din acest an estimează cifre în mare parte depăşite deja: 40.000 de metri pătraţi de spaţiu de etalare; 220.000 de vizitatori; 35.000 de profesionişti; 1.500 de editori prezenţi sau reprezentaţi; 750 de expozanţi; 450 de editori străini din 25 de ţări; 1.600 de autori oferind dedicaţii; 270 de întâlniri, dezbateri, conferinţe; 1.600 de ziarişti; 1.400 de articole.

Între marii expozanţi am reîntâlnit firme de renume, cu standuri iscusit amenajate: ***Flammarion***, ***Gallimard***, ***Hachette***, ***Nathan***, ***Fayard***, ***Albim Michel***. Alături de edituri de certă valoare, dar mai puţin opulente. M-am oprit la una dintre acestea: ***P.O.L.*** – standul G60. Este editura care acum doi ani a descoperit-o şi lansat-o pe Marie Darrieussecq, cu acele (insolite) „Truisme” care au impresionat lumea literară. Este, în acelaşi timp, editura care nu se sfiieşte să investească şi în poezie. Iată câteva titluri etalate la standul P.O.L.: Frédéric Boyer, „Gustul sinuciderii lente” – „un

poem negru, cum se zice despre anumite romane şi filme, dar un negru care devine simplu şi dulce"; Renaud Camus, „Etc." – „abecedarul unei opere în mare parte imaginară, himerică, ascunsă"; Charles Juliet, „Explorări" – după mai vechile, în aceeaşi editură, „Ochiul care se scrutează", „Apropieri" şi „Un licăr îndepărtat" – „majoritatea acestor poeme vorbesc despre anumite momente ale interminabilei aventuri care este căutarea de sine". Nu lipseşte, desigur, Marie Darrieussecq, cu „Răul de mare", populat cu fiinţe din lumea şcolii. Şi, plăcută surpriză, Dumitru Ţepeneag, cu „Pont des Arts" (publicat şi în româneşte de Editura Albatros).

Cartea românească este prezentă, după cum glăsuieşte ghidul Salonului, prin intermediul a nu mai puţin de 34 de edituri. Nu cred că altă ţară, în afară de gazdă, şi-a anunţat atâtea prezenţe editoriale. În standul rezervat României, numărul editurilor (cu cărţi expuse) este însă mult mai mic. Înainte de a trece la o succintă prezentare a acestora, aş dori să subliniez semnificaţia a două fapte meritorii a fi incluse în acest mai larg context. Astfel, prima carte a unui român tipărită la Paris este „Ecrit d'un seigneur moldave sur la croyance des grecs" („Scrierea unui domn moldav despre credinţa grecilor"). Ea a apărut în anul 1669 (aşadar, un mic jubileu: 330 de ani!), aparţine lui Nicolae Milescu şi tratează despre dogma ortodoxă a prefacerii vinului şi pâinii în trupul şi sângele lui Hristos. Celălalt fapt: prima traducere direct din franţuzeşte în româneşte sunt „Cugetările" lui Oxenstierna, apărute în anul 1750. Evenimentul marchează procesul de racordare a culturii române la cultura modernă a Europei (proces întârziat de nefaste împrejurări politice). Modernizarea literaturii române se va accelera, apoi, în a doua jumătate a acestui secol, devenind realitate dominantă imediat după 1800.

Să trecem, acum, la cercetarea standului românesc, pornind-o în sensul scrierii, de la stânga la dreapta. ***Editura Albatros***: Nicolae Iorga, „Locul românilor în istoria universală” (în limba franceză); Pavel Chihaia, „Artă medievală”, I-II-III-IV-V; Octavian Paler, „Scrisori imaginare”; Vlaicu Bârna, „Între Capşa şi Corso” (amintiri de cafenea); Marin Preda, „Scrisori către Aurora” (Cornu); Dorin Tudoran, „Onoarea de-a înţelege”; Gh. Boldur-Lăţescu, „Genocidul comunist în România”; Vasile Igna, „Călăuzele oarbe”, poezii (carte lansată la Salon, recomandată special de Georgeta Dimisianu, directoarea editurii şi prezentată de criticul Mircea Zaciu; versuri alese, din care citez: „O, Enkidù, cu adevărat tulburată/ e apa în care priveşti, de o turmă/ de ciute barbare”). ***Editura Cartea Românească***: alături de clasici – Cantemir, Ivireanul, Coşbuc, Sadoveanu, Agârbiceanu, Arghezi, Galaction, Călinescu, Eliade – fac bună impresie: Dumitru Ţepeneag, „Călătorie neizbutită”; Matei Vişniec, „Teatrul descompus” – „Femeia ca un câmp de luptă”; Petre Stoica, „Însemnările cultivatorului de mărar”; Gelu Naum, Partea cealaltă”; Ioana Crăciunescu, „Creştet şi gheare” (ultimele două, bilingve: română-franceză). Criticul Dan Cristea, directorul editurii, prezent la faţa locului, recomandă în mod deosebit şi noua colecţie „Cartea românească de proză”, cu titlurile: Mihai Zamfir, „Educaţie târzie”, roman; Emil Mladin, „Champs-Elysée”, roman; Oprea Georgescu, „Jocuri de societate”. ***Editura Univers***: cu câteva studii de referinţă: Gaston Bachelard, „Pământul şi reveriile voinţei”; Albert Béguin, „Sufletul romantic şi visul”; Lubomir Doleželi, „Poetica occidentală”; Paul Valéry, „Eseuri aproape politice”. ***Editura Eminescu*** (al treilea an, fără reprezentant): George Astaloş, „Parcurs”; Doina Uricariu, „Vindecările”; Anghel Dumbrăveanu, „Războiul estetic”; Leo Butnaru, „Iluzia necesară”

– toate în colecţia „Poeţi români contemporani”. ***Editura Fundaţiei Culturale Române***: Nicolae Stroescu-Stănişoară, „În zodia exilului”; Gabriel Ţepelea, „Călătorii interioare”; Nicolae Balotă, „Caietul albastru”, I-II, memorii; Constantin Ţoiu, „Galeria cu viţă sălbatică”; Cezar Baltag, „Chemarea numelui” („L'Appel du nom”, varianta franceză semnată de Alain Paruit, Odile Serre şi Ilie Constantin); Dinu Flămând, „Viaţa de probă”, versuri; şi două apariţii de excepţie: Mircea Zaciu, Marian Papahagi, Aurel Sassu, „Dicţionarul scriitorilor români” (lit. D-L); albumul „Pictura modernă, impresioniştii şi avangardele secolului XX”. ***Editura Du Style***: Laurenţiu Ulici, „Nobel contra Nobel”; Daniel Constantin, „Neume”, versuri; „Timp canibal” – poeţi maghiari din România (bilingv, română-maghiară); Doina Uricariu, „Nichita Stănescu, lirismul paradoxal”; Alta Victoria Dobre, „Promoţia de aur” (carte consacrată unor actori, ca: Gina Patrichi, Silvia Popovici, Amza Pellea, Gheorghe Cozorici, Silviu Stănculescu, Mircea Albulescu, Victor Rebengiuc). ***Editura Clusium***: Pierre Chaunu, „Istorie şi decadenţă”; Pierre Dumayet, „Salonul”; Marta Izsák, „Cartea ascunsă”, versuri („Le livre caché”, în traducerea autoarei); Ştefan Izsák: „Infernul limitat” („L'Infer limité”, în traducerea poetei Marta Izsák, fiica autorului); Valentin Taşcu, „Şcoala morţii” (toate lansate la Salon, în prezenţa patronului editurii, Valentin Taşcu). ***Editura Anastasia***: „Cântarea cântărilor”, în tălmăcirea lui Valeriu Anania; „Cele mai frumoase rugăciuni” – şi, într-o realizare grafică deosebită, Vasile Voiculescu, „Integrala prozei literare”. Neinclusă în ghidul Salonului, dar prezentă – cu câteva cărţi excelente – ***Editura Vitruviu***: Mircea Ciobanu, „Anul tăcerii”, versuri; Emil Botta, „Poezii”; Mircea Horia Simionescu, „Febra”, file de jurnal; George Astaloş, „Utopii, eseuri urmate de confesiuni biografice” şi „Magna”, poezii, ediţie

bilingvă, română-engleză („varianta americană” asigurată de Ronald Bogue).

Ca şi la ediţia precedentă, calitatea informaţiei şi publicitatea cărţii româneşti a fost sărăcuţă, când n-a lipsit cu desăvârşire.

martie 1999

Despre români în Parlamentul Franţei

…Nu, nu s-a vorbit despre copii-problemă-sida-aurolaci. Nici despre prea numeroşii ţigani; adesea sârbi, unguri, polonezi, ucrainieni – dar, după cum se recomandă pe Champs Elysées, „ţigani români”. Nici măcar despre mariajul Renault-Dacia ori Société Générale – BRD. S-a vorbit, pur şi simplu, despre spiritul francofon al românului; acea însuşire inalienabilă, ce-l catapultează – cultural vorbind – în sfera civilizaţiei înalte. S-a recunoscut – dincolo de o uşoară maliţie, manifestată de un ministru francez – că dacă la concursul de intrare în Şcoala Normală Superioară (cea mai prestigioasă instituţie de învăţământ din Franţa) s-ar impune un (sever) examen de limbă franceză, „n-ar intra decât elevi români”. Au fost aduse în spijinul acestei elevate „coabitări” multe nume celebre: Vasile Alecsandri, Ana de Noailles, Elena Văcărescu (fondatoarea premiului Femina), Panait Istrati, Virgil Gheorghiu (cu a sa „Ora 25”), Eugen Ionescu, Emil Cioran. A fost uitat – aş spune şi eu, fără maliţie – Gherasim Luca, preţuit de critica din Oraşul-Lumină drept „cel mai mare poet francez” al acestui secol).

…Cum să răspunzi unei astfel de ***atenţii***? Poate doar cu cuvintele rostite de Nicolae Titulescu, cu ocazia primirii în Parlamentul României a fostului prim-ministru al Franţei, Joseph Paul-Boncourt, la 9 mai 1935: „Vă rugăm să primiţi un mesaj pentru ţara Domniei voastre: Spuneţi-i c-o iubim!”.

martie 1999

Vitruvius… postsincron

Subliniam, în corespondenţa consacrată ultimei ediţii a Salonului Cărţii de la Paris, că singura editură românească neconsemnată (din cine ştie ce eroare) în catalogul expoziţiei, dar prezentă la stand, este/era ***Vitruviu***. Notam şi câteva titluri de cărţi – cercetate, de altfel, cu interes, de către vizitatori – aparţinând unor autori prestigioşi: Mircea Ciobanu, Virgil Mazilescu, Alexandru Paleologu, Ştefan Augustin-Doinaş, George Astaloş, Nicolae Prelipceanu, Florica Elena Laurenţiu s.a. Şi, deşi porţile acestei a 19-a ediţii a Salonului Cărţii s-au închis la sfârşitul lunii martie, ecourile concrete ale impunătoarei competiţii abia acum îşi fac efectul. Ca un film în faza de postsincron, când peliculei înregistrate i se adaugă eficienţa cuvântului. O astfel de stare parcurge Editura Vitruviu.

Rămasă câtva timp, după Salon, în Oraşul Luminii, pentru diverse cooperări, poeta Ioana Călina Marcu (urmaşă fidelă a regretatului Mircea Ciobanu la timona editurii) mi-a relatat un fragment din faza „postsincron” a Vitruviului: cooperarea cu valoroasa casă de editură franco-elveţiană „L'Age d'homme” („Vârsta omului”). Directorul acestei edituri, domnul Vladimir Dimitrievici, i-a solicitat copy-right-ul pentru publicarea în „L'Age d'homme” a unor cărţi aparţinând scriitorilor Mircea Ciobanu, George Astaloş, Alexandru Paleologu, apărute în „Vitruviu”. Unul dintre contracte a fost şi parafat, în consecinţa căruia editura bucureşteană a oferit deja editurii franco-elvetice manuscrisul original (în limba franceză) cuprinzând şase piese de teatru semnate de George Astaloş, precum şi lucrarea eseistică „Utopii”, aparţinând aceluiaşi autor.

Între demersurile talentatei şi ambiţioasei editoare Ioana Călina Marcu în capitala Franţei se numără şi acela de a crea o filială pariziană a

Fundaţiei Mircea Ciobanu. Să-i urăm succes deplin.

aprilie 1999

Artişti români pe simezele franceze

„Ora exactă” a culorii

În oraşul Verneuil-sur-Seine – sub patronajul Primăriei: Jacques Massacré, primar şi vice-preşedinte al Consiliului General Yvelines; Sidsel Ermenault, vice-primar însărcinat cu Afacerile Culturale – s-a vernisat cea de-a IV-a Sărbătoare Internaţională de Expresie Contemporană, o expoziţie de artă plastică ce ambiţionează să dea „ora exactă” a penelului mondial. Cum, totuşi, mapamondul este brăzdat de 24 meridiane, această expoziţie oferă, de fapt, ***o zi*** din viaţa culorilor lumii. „Ora exactă” a culorii româneşti este raportată la „meridianul” ce trece prin paleta tânărului pictor Daniel Crăciun. Absolvent de numai trei ani al Academiei de Artă din Bucureşti, Daniel Crăciun înscrie în palmaresul său artistic câteva expoziţii personale de prestigiu, vernisate în ţară, la: Muzeul Literaturii Române, Institutul Francez, Casa Americii Latine, Centrul „George Apostu” din Bacău, Galeria de Artă a Partidului Naţional Ţărănesc Creştin Democrat. Se pare că la includerea lui în topul celor „24 de ore” ale culorii a precumpănit acea calitate a artei sale descifrată de criticul Adina Nanu: „Maniera prin care Daniel Crăciun îşi caută calea este interesantă pentru că el nu alege o simplă formulă plastică, ci mai multe, aparţinând postmodernismului”.

Arhitecţi pe schele de mânăstiri

Pe simezele Centrului Cultural Român din Paris se află o expoziţie mai puţin obişnuită: „Atelier franco-român de restaurare a mânăstirii Berislăveşti”. De fapt, al III-lea Seminar franco-român, reunind arhitecţi de la cursurile post-universitare ale instituţiilor de învăţământ superior „Chaillot” din Paris şi „Ion Mincu” din Bucureşti. Primele două ediţii au avut ca temă elaborarea în comun a unui proiect de restaurare a mânăstirii Apostolache din Prahova, proiect medaliat la Bienala de Arhitectură (în prezent, în curs de execuţie pe teren). Noua colaborare – aflu de la arhitectul Mihai Opreanu, universitar şi director general al Oficiului Naţional pentru Protejarea Patrimoniului – şi-a propus un obiectiv mai ambiţios: restaurarea mânăstirii Berislăveşti din judeţul Vâlcea, valoros monument de arhitectură brâncovenească din secolul al XVIII-lea, aflat într-o avansată stare de ruină (turlele iniţiale nu mai există). Cercetările în teren ale tinerilor arhitecţi români şi francezi, competenţa lor, dublate de talent şi pasiune, au condus la realizarea unui amplu proiect – care, desfăşurat, îmbie acum de pe simezele Centrului Cultural. Notez aici, cu litere de aleasă apreciere, numele acestor arhitecţi-artişti (alături de maeştri lor) care, deşi tineri, sunt mai mult decât o promisiune frumoasă. Românii: Silvia Demeter, Anca Filip, Mihail Franciali, Alexandra Ion, Adrian Ionescu, Dan Ionescu, Gabriela Lupu, Adrian Manolache, Gabriela Mindu – studenţi postuniversitari; alături de dascălii Daniela Beldie-Baier, Mircea Crişan, Mihai Opreanu, Sanda Voiculescu. Francezii: Nicolae Braquet, Philippe Canivet, Yvon Cottier, Richard Duplat, Isabelle Hirschy, Rafik Labib, Delphine Lecouvreur, Frank Paul, Virginie Valenza – studenţi postuniversitari; alături de dascălii Florence Babics, Victor Davidovici, Ştefan Mănciulescu şi Benjamin

Mouton, universitar, arhitect şef şi inspector general al Monumentelor din Franţa.

Dacă va fi acceptat – şi nu sunt motive să nu fie – proiectul expus va fi aprofundat cu studiul de fezabilitate (tehnico-economică) şi apoi aplicat. Urmând ca echipa de arhitecţi româno-franceză (alcătuită din alte generaţii de studenţi post-universitari) să aleagă, spre restaurare, un nou monument aflat în suferinţă.

Cioran şi Ionesco într-o companie celebră

La prestigioasa galerie „La Galerie” din Cartierul Latin s-a vernisat o expoziţie cuprinzând desenele de coperta I a revistei lunare „Magazine litteraire”, realizate de Raymond Moretti vreme de aproape 30 de ani. Mai exact, din 1972, când, după cum spune Jean-Jacques Brochier, „Într-o seară, la restaurantul La Denise, Raymond mi-a propus: «Ei, dacă aş desena coperţile I ale Magazinului?»". După care, acelaşi Brochier adaugă, în pliantul expoziţiei: „Din acel moment Moretti a constituit, cu desenele sale pentru Magazinul literar, o istorie a literaturii în egală măsură sugestivă, completă, precisă ca nici o alta”. Între marile figuri literare afişate în expoziţie – coperte de revistă, tipărite, dar şi desene originale – pot fi identificaţi cu uşurinţă: Goethe, Voltaire, Balzac, Flaubert, Maupassant, Baudelaire, Chateaubriand, Mallarmé, Haidegger, Cehov, Rilke, Gide, Proust, Prévert, Aragon, Beckett, Jankélévitch, Eco – şi enumerarea poate continua. În această companie celebră, şi doi români de geniu: Eugen Ionesco şi Emil Cioran. Închei aceste rânduri cu spusa aceluiaşi Brochier: „309 numere (de revistă – n.n.) 309 desene. Aşteptăm pe al 310-lea – şi următoarele”.

aprilie 1999

Tigrul din strada Franklin 8

Se împlinesc 70 de ani de la stingerea din viaţă a lui Georges Clemenceau, a cărui pagină în istoria Franţei este scrisă cu litere de foc. Jurnalistul, medicul, omul politic şi nu în ultimul rând scriitorul se contopesc în această personalitate de excepţie, de o vitalitate unică, încât a fost adesea asociată elementelor naturii şi numită „o forţă care umblă”. Alături de mai mult cunoscutele epitete „Tigrul” şi „Părintele Victoriei”. S-a impus ***Tigrul***, poate tocmai pentru că le înmănunchea pe toate celelalte. Tigrul – care urmează vocaţia tatălui său: medic şi republican. Tigrul – aflat în fruntea comunarzilor, la 1870, dar şi cel care-şi dă demisia, datorită exceselor acestora. Tigrul – care aduce victoria ţării sale în primul război mondial, drept pentru care ţara-i încrustează numele pe frontispiciul tuturor primăriilor şi şcolilor ei. Tigrul – care se luptă pentru triumful adevărului în aşa-zisa „Afacere Dreyfus”, alături de Emile Zola (sau, mai exact, Zola alături de el, din moment ce titlul celebrului pamflet „J’accuse!” este dat de către Tigru). Tigrul – autor a peste 5000 de articole scrise cu sânge amestecat cu vitriol, publicate în „Aurora”, „Justiţia”, „Blocul”, „Omul liber” (devenit sub cenzură „Omul înlănţuit”; de unde, mai târziul şi prezentul „Le canard enchaîné”) – ziare conduse de el, cu mână de timonier încercat pe valurile furtunoase ale lumii. Tigrul – care n-a ezitat să se bată în duel pentru ideile sale; şi care a încasat trei gloanţe în urma unui atentat, dintre care unul i-a atins coloana vertebrală oprindu-i-se în plămân. Dar şi Tigrul sentimental şi fragil, care în urma unei deziluzii în dragoste se autoexilează (în America). Tigrul sensibil şi catifelat în preajma marilor artişti care-i devin prieteni: scriitorul-lansator de premii Edmond de Goncourt şi pictorul Claude Monet (despre care va scrie cărţi, şi pe care-l va convinge să ofere Franţei vestitele sale

pânze cu „Nuferi”, aflate azi în Muzeul Orangerie din Paris). În sfârşit, Tigrul – cel mai aclamat prim-ministru, cu cele mai mari şanse la scaunul prezidenţial, dar înlăturat prin manevre insidioase tocmai de cei ce se dădeau de aceeaşi concepţie cu el: republicani, de stânga (în frunte cu Briand).

Tigrul Georges Clemenceau priveşte spre Franţa şi lume din depărtarea celor 70 de ani ai eternităţii sale. Unde? – mă întreb – poate fi mai bine cunoscut şi înţeles acest Tigru, decât în „bârlogul” său? în spaţiul unde s-a zămislit şi au prins viaţă cele mai multe din ideile sale înnoitoare pentru Franţa şi lume. Trec, în consecinţă, pragul clădirii din strada Franklin nr. 8 din Paris, în ceea ce cu o sintagmă numim de regulă ***casă memorială***; şi care aici se numeşte ***Muzeul Clemenceau***. Într-un apartament modest de la parterul acestei clădiri multietajate a locuit Georges Clemenceau în ultimii 35 de ani de viaţă. Dar şi de aici era să fie zvârlit în stradă, cu trei ani înainte de stingere – îmi spune tânărul muzeograf Pierre Burgard, custodele aşezământului. Sărăcit – puţinii bani îi investea în tipărirea de cărţi şi ziare – a fost dat afară din casă cu portăreii. Au aflat, însă, prietenii din America şi au tranşat „afacerea” americăneşte: au cumpărat ambele clădiri (legate între ele printr-o curticică interioară) şi le-au dăruit marelui om. În felul acesta a putut lua fiinţă şi fundaţia ce-i poartă numele („Amicii lui Georges Clemenceau”) care subzistă numai din banii percepuţi pe închirierea celorlalte apartamente, fără altă subvenţie din partea statului. Lui ***Clemenceau*** i s-a repartizat, pe lângă apartamentul ce-l avea la parter, încă unul la etaj, destinat cercetării. Le-am colindat pe amândouă, înfiorat de ochii marelui dispărut, care te urmăresc din fiecare ungher. M-am aplecat în faţa vitrinei ce păstrează numărul din ziarul „L’Aurore” (nr. 87/13 ianuarie 1898) cu faimosul pamflet „Acuz!” – „scrisoare preşedintelui Republicii”, de Emile Zola. Alături,

colecţiile celorlalte ziare editate de Clemenceau; sau la care a colaborat, cum este cazul cu „Neue Freie Presse” din Viena. Vreo 15 mape cu doar o treime din corespondenţa sa, păstrată prin tăinuire de către secretarul său (restul fiind dat focului de către Tigrul însuşi). Pe un şevalet, un luminos portret de copil: Tigrul, mic, pictat de tatăl său, Benjamin Clemenceau. (Mai târziu, mărindu-se, copilul avea să declare că numai doi oameni i-au influenţat viaţa: tatăl său şi Abraham Lincoln). Într-o altă vitrină, verticală: mantaua, boneta, mănuşile, bastonul – ţinuta cu care cutreiera tranşeele primului război mondial, aceeaşi cu care descindea în Parlament. Ştampila cu care a parafat Tratatul de la Versailles, în 19 iunie 1919 (act al cărui original avea să fie furat de nemţi în cursul celui de-al doilea război mondial, pentru a nu se mai şti apoi nimic despre el).

Apartamentul de la parter – în care cobor – păstrează aerul de parcă adineauri Tigrul ar fi ieşit din bârlog. Biroul uriaş (n-am văzut în viaţa mea o asemenea ***construcţie*** rotată, sprijinită pe cinci picioare) este luminat de un perete întreg de sticlă, ce dă spre grădină. Pe birou – călimara şi stativul cu câteva pene de gâscă; niciodată Tigrul n-a acceptat stilou sau altfel de toc: toată viaţa a scris numai cu pana. Pe şemineul din spatele biroului, trei sculpturi mici de Rodin. O bibliotecă îmbracă până-n tavan pereţii cu cărţi. Alături, despărţit de un vestibul strâmt – dormitorul. Pat modest, telefon secolul XIX. Şi aici – o mică masă de lucru (Tigrul dormea doar patru ceasuri pe noapte) cu lampa coborâtă din tavan până la înălţimea frunţii. Călimara, pana de gâscă, foaia de hârtie. Şi cărţile răsfoite în ziua despărţirii de lume: „Viaţa amoroasă a lui Danton” (de Georges Lecompte, Editura Flammarion); „Despre traseele lui Budha” (de René Grousset); „Poeziile” lui Leopardi.

În această atmosferă recitesc un fragment din testamentul lui Clemenceau: „Nici o

manifestaţie, nici un invitat, nici o ceremonie. În jurul gropii, nimic altceva decât un gard de fier, fără nume, ca pentru tatăl meu”. Pierre Burgard, competentul meu companion, îmi arată, edificator, o fotografie. Două movile de pământ (tatăl şi fiul) înconjurate de un modest gard de fier; acolo, pe malul Oceanului, în Vendeea natală, preferată Pantheonului.

Apoi, ghidul mă invită în micuţa grădină, în care îi plăcea tigrului să se odihnească, adulmecând parfumul strugurilor din viile ce coborau pe atunci până în Sena. Un cais a ridicat peste gard capul albit de floare. Rododendronii şi trandafirii, îndrăgiţi de Tigru, îşi ţes secret, în sevă, viitoarele flori roşii. Iarba trosneşte de viaţă, sub lăncile ploii de primăvară.

aprilie 1999

Un triumvirat artistic

Galeria Kallisté 21 – aflată în inima Parisului, pe strada Turenne, 21 – şi-a făcut un renume din deschiderea specială faţă de cele mai diversificate forme de artă şi, în egală măsură, faţă de diversitatea identităţii artiştilor. Mai în glumă, mai în serios, doamna Paule France Luciani, patroana galeriei, îmi spune că aceasta se datorează faptului că ea este de origine corsicană, iar soţul polonez. Dubla deschidere am înţeles-o însă, nai exact, cercetând triumviratul prezent în aceste zile pe simezele prestigioasei galerii.

I. **Shi Zhong Gui** – ***sau parfumul din Chengdu***. Pictorul Shi Zhong Gui are privilegiul de a se fi născut în cea mai nobilă provincie a Chinei: Sichuan. Legende vechi, tot mai adeverite de istorie, glăsuiesc de un surghiun aici – la vremea când locul nu era decât o întindere sălbatică – al unor nobile şi regeşti familii antice, surghiun transformat prin trudă şi inteligenţă în prosperitate şi mândrie. Capitala acestei provincii este oraşul Chengdu. În acest oraş-capitală s-a născut (în 1954) şi s-a format pictorul Shi Zhong Gui, în prezent profesor universitar şi membru marcant al unor academii şi asociaţii artistice. A expus, desigur, în China; dar şi în Tailanda, Singapore, Taiwan. Prezenţa sa pe simezele pariziene se datoreşte, în bună măsură, doamnei Françoise Onillon, distins critic de artă, din a cărei opinie citez: „Când stilul tradiţional întâlneşte stilul contemporan sub penelul lui Shi Zhong Gui, opera rezultată se adresează simţului. Graţia şi magia emanate din fuziunea celor două stiluri nu supără nici sufletul iniţiatului, nici pe cel al neofitului”. Dimpotrivă, aş adăuga eu; farmecă deopotrivă şi pe cel avizat şi pe cel mai puţin cunoscător. Întâmplător, cu mai mulţi ani în urmă, am avut şansa de a străbate plaiul natal al pictorului, într-un decor înmiresmat de parfumul

florii de furong, devenită emblemă a acestui loc. În acelaşi timp, tot aici, în tradiţionalul Sichuan – în capitala Chengdu, locul de exil al marelui poet Du Fu (712-770) din dinastia Tang, dar şi în oraşe mai mici, precum Guanxian – am sesizat mai puternic ca oriunde pulsul reformei, racordarea la exigenţele existenţei moderne. De ce spun toate acestea? Pentru că, privind pânzele pictorului Shi Zhong Gui, din Galeria Kallisté 21, am simţit întregul parfum al tradiţionalei flori ***furong***; dar am rămas şi profund impresionat de tuşa modernă a multor tablouri, structuri cu o geologie aparte – abruptă, adesea imprevizibilă.

II. **Antoinette Nicolini** – ***un nume din Paradis***. În prezentarea pe care i-o face în pliantul expoziţiei – de fapt, un veritabil mini-album – criticul de artă Christian Germak avertizează: „Există locuri protejate de Dumnezeu, în care se dezvăluie o sensibilitate care atinge o cultură ieşită din comun… Corsica, pentru că astfel sună numele acestui paradis, are acest miraculos privilegiu. De la Napoleon, pentru arta de a guverna, la Tino Rosi, pentru arta de a cânta, Corsica oferă un panegiric din care îi lipsea arta picturii”. Iată, mai întâi, o surprinzătoare paralelă: Sichuan – Corsica; nobleţea Asiei şi nobleţea Europei: locuri vechi, în care Dumnezeu a prezervat miracolul. Continuându-şi ideea, criticul francez susţine că cea care a „rezolvat” lipsa picturii din panoplia corsicană este Antoinette Nicolini, născută în Corsica, la 4 iunie 1953 (de aceeaşi vârstă cu pictorul chinez mai sus cercetat). Spre a nu lăsa nici o îndoială, redutabilul critic ţine să sublinieze: Chiar „dacă unele pânze lasă să se întrevadă o anume melancolie, vigoarea caracterului corsican este acolo, prezentă dintr-o cultură legendară, care transpare în orice clipă în pânzele Antoinette-ei Nicolini”. Şi, totuşi, nu această dârzenie corsicană aş evidenţia eu, aici, cât mai ales acea „anume melancolie”, prezentă şi ea (aproape) orice clipă –

chiar şi în tablourile cele mai „dure”, precum „Flamenco” (mişcare, dinamism, vigoare) şi „Vedere asupra Citadelei” (temeinicie de nezdruncinat). Ţinând mai mult sau mai puţin de spiritul Corsicei – ori de sufletul artistei (nostalgia plaiului natal!) – această melancolie conferă acea aură specifică nobleţei vechi, veritabile. Ea este asigurată îndeosebi de culori topite în galben (a nu se uita: galbenul imperial chinez!). Uneori, în tablouri deconspirate de însăşi denumirea lor: „Apus de soare la Calvi” (catarge subţiri, tremurătoare, evaporate în undele aurii ale mării) ori „natură moartă cu parfumuri” (aur palid, străveziu). De cele mai multe ori, în pânze cu nume neutru, dar aleanul insinuant vizibil în ţesătura artistică: „Soveria” (colţ de orăşel vegheat de turla bisericii); „Margaretele” (pleoape de aşteptare pe tije solitare); „Compotiera” (bucăţi de soare închegat în fructe). Melancolia pe care o subliniez aici nu întunecă însă aplombul caracterului corsican: severitatea albastrului, incandescenţa roşului, zăvoarele maroniului. Tablourile expuse de Antoinette Nicolini cuprind, armonios, ambele faţete ale medaliei artei, în infinitatea nuanţelor sale.

III. **Jean-Claude D’Angelo** – ***sau taina marmorei negre***. Are dreptate criticul Edmond Lasnikas, când afirmă: „Jean-Claude D’Angelo are predilecţie pentru marmora care este materia cea mai potrivită a întruchipa contemplarea izvoarelor vieţii”. Izvoare pe care artistul le-a desprins sub cerul Tunisiei, unde s-a născut şi a trăit primii 20 de ani de viaţă. Optând pentru Franţa, el a optat pentru o artă a esenţelor, eliberată de vechile servituţi, căutând exprimarea din interior a vieţii; o căutare tradusă estetic printr-o dezgolire accentuată a formei. Deşi pe sculptor îl ascultă şi bronzul, marmora îl slujeşte de minune, mai ales în aplecarea asupra fiinţei umane – ca atare, ori prin personificarea unor idei, sentimente, abstracţiuni.

Stau mărturie operele: „Familia”, „Fecioara cu Pruncul”, „Gemenele”, „Visătoarea”, „Sărutul”, „Contopire”, „Tors”, „Leda”, „Europa”, „Ancoră”, „Vigilenţă”. Îndeosebi marmora neagră (de Belgia) – polizată până la translucid – este cea care exprimă cel mai expresiv viziunea lui Jean-Claude D’Angelo asupra vieţii şi universului.

aprilie 1999

Fascinaţia Deşertului…

Miriam Ben-Haim este o artistă care se impune încet, dar sigur. Născută la Bucureşti, ea a părăsit Oraşul lui bucur la vârsta de 11 ani, emigrând cu familia în Israel. O familie în care cultura constituia modul de a fi: ambii părinţi ziarişti; tatăl, director-fondator al publicaţiei „Revista mea” din Tel Aviv. În acest context s-a format gustul artistic al tinerei Miriam, a înflorit pasiunea şi talentul ei pentru pictură, dublate de studii de specialitate. Un nume de referinţă, apropiat familiei sale: Marcel Iancu. Abia după această perseverenţă – de mulţi ani de zile – a avut curajul să iasă în lume: mai întâi, cu o participare la o expoziţie colectivă, la Casa Artiştilor din Jaffa, în 1978; apoi, cu o „personală”, la Tel Aviv, în 1987. Au urmat mai multe etalări pe simeze, dar cu aceeaşi specifică parcimonie: zece „personale” în 20 de ani. În Israel, dar şi în străinătate: Germania, SUA etc.

În vechiul spaţiu natal, românesc, Miriam Ben-Haim a expus de trei ori: 1. la Muzeul Colecţiilor de Artă din Bucureşti, în 1994; 2. la Centrul Cultural Român din Paris, în 1995; 3. la Centrul Cultural Român din New York, în 1996.

Am întâlnit-o pe artistă zilele acestea într-o galerie pariziană, sosită în Oraşul Luminii nu să expună, ci să ia pulsul dinamicii artistice. Am aflat astfel că în primăvara aceasta va reveni în Bucureşti, cu o amplă retrospectivă ce va fi vernisată pe 20 mai la Galeria Radiodifuziunii Române din strada Berthelot. Prilej cu care vor ispiti privirea vizitatorului român renumitele sale peisaje inspirate din Deşertul Galileei, ce pare a fi atras-o pe artistă – cel puţin în faza primă a creaţiei sale – aidoma unei fata morgana. Aceste peisaje sunt realizate pe o hârtie produsă manual, conţinând fibre din vegetaţia deşertului. În prezent, creaţia artistei Miriam Ben-Haim traversează o

etapă absolut inedită, ca manieră: pe fotografii luate din avion – şi mărite pe o hârtie specială – artista „intervine” cu penelul în proporţie de până la 70-80%, „corectând” cu „pete de culoare” conform viziunii sale plastice. Ceea ce rezultă este o artă de o imprevizibilitate desăvârşită, care nu poate lăsa indiferentă nici o privire. Iată câteva astfel de tablouri, din pliantul apropiatei expoziţii de la Bucureşti: „Jerusalem”, „Mezada”, „Un oraş”, „Marea”, „Câmpul”.

Sper că această succintă avanpremieră va stârni apetitul iubitorului român de artă.

mai 1999

Muzeul Artei şi Istoriei Iudaismului

În capitala Franţei fiinţează, de nici un an de zile, Muzeul Artei şi Istoriei Iudaismului, graţie iniţiativei Ministerului Culturii, Primăriei Parisului şi unor importante instituţii şi asociaţii evreieşti. Amenajat în Palatul Saint-Aignan, o construcţie magnifică din veacul al XVII-lea, Muzeul descrie evoluţia istorică a comunităţilor evreieşti din Evul Mediu până în secolul al XX-lea. Un loc privilegiat este acordat, desigur, istoriei evreilor din Franţa, ca şi unor comunităţi din Occident şi Africa de Nord, care au contribuit la constituirea fizionomiei iudaismului francez actual. Creat cu scopul de a conserva, studia, difuza şi pune în valoare patrimoniul cultural, al artei şi istoriei iudaismului, muzeul este constituit pe baza a două principale fonduri de exponate: 1. colecţia fostului Muzeu de Artă Evreiască (pe care actualul muzeu îl moşteneşte); 2. colecţia Strauss-Rothschild, alcătuită în special din obiecte de cult (păstrate până acum la Muzeul Cluny). Alte muzee evreieşti din străinătate (New York, Praga, Ierusalim), precum şi persoane particulare au făcut donaţii însemnate.

I-am parcurs impunătoarele săli, cu sentimentul că mă cufund într-o lume pe cât de fascinantă, pe atât de valoroasă. Obiectele de cult – străvechi şi… originale – impresionează de sub sticla protectoare: plăci cu scriere ebraică, din secolul al XIII-lea; o Biblie din secolul al XVI-lea, de provenienţă italiană; un rulou din piele cuprinzând „Torah”; alte rulouri (megillah) cu texte de rostit la sărbătorile Purim şi Hanuca; vechi acte de mariaj (a nu se uita: „Căsătoria constituie finalitatea creaţiei divine”, scrie la talmud). Fastuoase candelabre religioase, instrumente pentru circumciziune, un pupitru de rugăciune din secolul al XV-lea, o cabană (soukkah) pentru sărbătoarea „Tabernacles” (care are loc în prima

lună a anului evreiesc, ţine o săptămână, evocând existenţa grea a străvechilor israeliţi traversând deşertul) – alcătuiesc piese de rezistenţă ale muzeului. Multe din aceste exponate provin din Olanda (la Amsterdam, unde s-au imprimat numeroase cărţi ebraice, există cea mai mare sinagogă din Europa), Austria, Germania, Polonia, Italia, Tunisia, Maroc, Franţa, Algeria. Există şi câteva dovezi din spaţiul românesc: pietre de mormânt din Bucovina (Cernăuţi şi Siret), datând din secolele XVII-XVIII-XIX.

O arie mare este rezervată, în muzeu, artei; îndeosebi celei plastice: Modigliani, Soutine, Pascin, Lipchitz, Marcoussis, Matisse, Vlaminck, Deraine, Kisling, Picasso, Marie Laurencin, Clara Orloff. O adevărată colecţie Utrillo („Biserica Notre-Dame din Melun”, „Strada Saint-Rustique din Montmartre”, „Stradă sub ninsoare”, „Fundătura Cottin”, „Biserica din Pont-Saint-Martin”, „Casa lui Beriloz din Montmartre”) şi Chagall („Tatăl”, „Arlechini”, „Mortul”, „Salutul”, „Îndrăgostiţii în gri”, „Frumoasa cu guler alb”, „Porţile Cimitirului”, „Dublu portret cu pahar de vin”, „Nunta”). „Afacerea Dreyfus” este reconstituită cu ajutorul a 3.000 de documente, donate de urmaşii căpitanului acuzat. O sculptură semnată Chana Orloff îl reprezintă pe pictorul Reuven Rubin (primul ambasador al Israelului la Bucureşti: 1948-1952). Capitolul artă este încheiat cu trei mini-expoziţii de fotografii, semnate de Micha Bar-Am, Patrik Zachmann şi Robert Capa – toate inspirate din universul evreiesc contemporan.

La sfârşitul acestui autentic periplu m-a ispitit ideea înfiinţării unui astfel de muzeu şi în România; la Bucureşti sau în alt oraş din ţară. Păstrând, desigur, proporţiile (în Franţa trăiesc, la ora actuală, circa 700.000 de evrei!), el ar fi, totuşi, binevenit din mai multe puncte de vedere. Mai întâi, muzeul, ca instituţie ştiinţifică, ar aduce unele clarificări necesare, evidenţierea, prezenţa şi

evoluţia comunităţii evreieşti de la noi făcându-se sub girul competenţei şi adevărului. Apoi, aceste dovezi (exponate) de artă şi istorie evreiască ar fi concentrate într-un loc prielnic atât conservării lor în bune condiţii, cât şi unei prezentări adecvate publicului larg. Bănuiesc că există încă suficiente instituţii şi organizaţii evreieşti din România, dar şi din lume, care ar putea să ofere aceste exponate. N-ar trebui neglijate nici adresele unor donatori particulari; din ţară sau din diaspora. Pe aceeaşi cale ar putea fi asigurată şi susţinerea financiară (având în vedere situaţia grea economică prin care trece ţara). Dincolo de interesul istoric şi artistic, un astfel de muzeu ar stârni, cu siguranţă, şi un mare interes turistic.

mai 1999

În oraşul lui Hugo, cu poeţi basarabeni

Salonul de Aur al Ambasadei României din Paris (magnificul Palat Béhague) a fost onorat de prezenţa câtorva prestigioşi poeţi şi editori basarabeni: Ana Bantoş, Alexandru Bantoş, Iulian Filip, Ion Hadârcă, Vasile Romanciuc şi Grigore Vieru, însoţiţi de criticul şi istoricul literar Mihai Cimpoi, preşedintele Uniunii Scriitorilor din Basarabia. Actul acesta, cu valoare de unicat, îl are ca autor pe distinsul intelectual Valeriu Rusu, basarabean de origine, profesor de română la Universitatea Aix-en-Provence, directorul Departamentului de Lingvistică Contemporană a Limbilor Romanice. Domnia sa a îndemnat 50 de studenţi ce învaţă limba lui Eminescu să traducă din poeţii basarabeni, experimentul constituindu-se într-o valoroasă antologie bilingvă, tipărită la Chişinău. Cu ocazia lansării acestei cărţi (ca şi a unui volum consacrat prozei literare eminesciene, cu un riguros aparat critic datorat cercetătoarei Aurelia Rusu) Universitatea din Aix-en-Provence i-a invitat pe cei şapte scriitori din Basarabia la o săptămână de prietenie literară. În drumul lor către sud, scriitorii amintiţi au fost, pentru două ceasuri, oaspeţii Parisului… românesc, sub egida Centrului Cultural Român şi a Ambasadei Republicii Moldova. Astfel, în fastuosul Salon de Aur, ca într-un divan ad-hoc al artelor, au trăit o puternică emoţie deopotrivă invitaţi şi gazde; acestea din urmă, români cu lacrima dorului de ţară pe mâneca sufletului, dar şi francezi cu dragoste de ţară şi limba lui Eminescu, pe care o cunosc şi o vorbesc bine, precum muziciana Christiane Portois, studentul Dominique Bernard-Noster ori inginerul Jean-Yves Conrad, cel care a înfiinţat Asociaţia Limbi şi Culturi Europene, al cărui Departament Românesc editează, bimestrial, revista „La lettre de Roumanie”, revistă pe care criticul Mihai Cimpoi a apreciat-o public, gest pentru care

semnatarul acestor rânduri ţine să-i mulţumească tot public. Mihai Cimpoi i-a prezentat pe talentaţii poeţi cu competenţa şi eleganţa cu care îi analizează în recenta sa „Istorie deschisă a literaturii române din Basarabia”, subliniind că, dacă nemţii au decretat un „An Goethe”, ruşii un „An Puşkin”, iată, şi noi, românii, avem „Anul Eminescu”. Poeţii, apoi, au citit şi recitat din creaţia lor – şi pentru o clipă am avut sentimentul că suntem o nacelă fermecată, agăţată de creanga albastră a unui copac de pe planeta Eminescu. O minunată stare de a fi, o miraculoasă stare de excepţie.

Momentul a fost marcat şi de două coincidenţe fericite. S-a amintit că în această lună mai, cu 121 de ani în urmă, poetul Vasile Alecsandri era încununat la Avignon (în aceeaşi providenţială Provence) cu Marele Premiu al Latinităţii, pentru poezia „Cântecul Gintei Latine”. Cealaltă frumoasă întâmplare constă în faptul că astăzi, aici, în Palatul Béhague, la această sărbătoare a poeziei româneşti, poetul Grigore Vieru şi-a reîntâlnit un consătean, prieten şi tiz din copilărie, pe care soarta i-a despărţit de pe vremea când aveau doar 8-10 ani; consăteanul este omul de carte Grigore Covic, trăitor în Franţa, venit special la Paris pentru această inegalabilă întâlnire. Acestui „frate rătăcitor”, poetul i-a dedicat ad-hoc nostalgicul poem „Casa mea”, din care citez finalul: „Şi vei tace lung cu mine/ Cu văz tulbur şi durut/ Casă văduvă şi tristă/ De pe margine de Prut”.

…Totul e bine când se termină cu bine – glăsuieşte un proverb. N-aş vrea să pun însă punct acestei consemnări, fără a face câteva observaţii. Trebuie spus, mai întâi, că este pentru prima oară când în capitala Franţei poposesc mesageri ai artei şi culturii din Basarabia. De vreo trei ani, de când trag cu urechea la freamătul culturii româneşti pe malurile Senei, nu cunosc un al doilea exemplu.

În altă ordine de idei, prezenţa acestor primi scriitori basarabeni la Paris se datorează Universităţii Aix-en-Provence şi Ambasadei Republicii Moldova; noi, românii din Paris, fiind astfel indirect beneficiari ai întâlnirii cu aceşti fraţi de sânge şi de spirit. Iată de ce consider că înscrierea unor acţiuni cu participare basarabeană în programele culturale atât ale Centrului Cultural Român, cât şi ale Ambasadei României sunt nu doar binevenite, nu doar necesare, ci pur şi simplu obligatorii. Pentru că, aşa cum spunea profesorul Valeriu Rusu, indiferent de pilonii-egidă sub care se desfăşoară aceste manifestări – Ambasada Moldovei, a României ori Centrul Cultural – ele au loc, de fapt, sub un unic patronaj, acela al identităţii noastre româneşti. Şi ar fi păcat ca de la această construcţie să lipsească vreunul din pilonii de bază.

mai 1999

Vitrine sparte…

Câţiva colegi de promoţie universitară – între care disting elanul scriitorului-diplomat Bucur Chiriac – „au luat iniţiativa de a tipări un volum de însemnări, amintiri, eseuri, gânduri, meditaţii etc.” („despre modul cum l-am receptat pe mentorul nostru”) cu prilejul împlinirii a 100 de ani (pe 19 iunie) de la naşterea Profesorului, al cărui nume îl poartă cu cinste, promoţia noastră de filologi 1963: „George Călinescu”. „În cazul în care dispuneţi de asemenea mărturisiri, vă rugăm să ni le trimiteţi”… - sunt invitat/avertizat, încât mai că-mi vine să tac chitic. Alte „amintiri, eseuri, gânduri, meditaţii” decât ceilalţi colegi de promoţie, marea lor majoritate, nu am. N-am făcut parte dintre apropiaţii marelui dascăl, cum poate se va fi petrecut cu unii. Nici dintre cei care să se vâre cu tot dinadinsul sub privirea sa, cum poate se va fi petrecut cu alţii. Am fost unul din coloană, anonimul, fericit să aibă un astfel de conducător. Când Profesorul îşi rotea ochii de vultur prin amfiteatrul Odobescu, trăiam ameţitoarea stare că pe mine mă priveşte; deşi, cu siguranţă, Vulturul îşi rotea ochii în cercetarea piscului eminescian. Căci despre Eminescu ne-a vorbit, în acel ultim (sau penultim) an al vieţii sale la catedră. Iar acum, cu capul pe prispa gândului de demult, parcă-parcă (mi) se aliceşte o amintire. Vorbindu-ne despre nedreptatea trăită de „poetul nepereche” în a-şi vedea opera publicată prea târziu, într-un amurg de viaţă prăbuşită, şi ridicându-l la puterea întregii culturi române, îmi amintesc că parcă Profesorul ar fi exclamat, cu vocea sa tunătoare: „Să spargem vitrinele în care nu se află o carte românească!” Iar dacă n-a spus-o atunci, a spus-o totuşi, din moment ce-am întâlnit-o recent – maximă, îndemn, cugetare amară – într-o publicaţie. Astăzi, mai mult ca atunci, ar trebui să punem mâna pe ciomege. Pentru că astăzi, în nenorocita noastră

tranziţie spre neunde, vitrinele librăriilor sunt invadate de o literatură poluantă, tradusă din subsolurile şi periferiile unor părţi de lume ce par a nu se deschide cu ferestrele spre noi. Astăzi, când cu greu descoperi în vreun colţ de raft o carte românească bună – scoasă ori pe banii autorului (de unde, doamne, la aceşti săraci de geniu?!) ori prin sacrificiul unor editori împătimiţi de limba „ca un fagure de miere” (puţini şi aceşti, tot mai împuţinaţi, în disperarea bugetară ce înăbuşe orice speranţă).

Printr-o întâmplare (la care nu am nici cea mai firavă contribuţie) mă aflu de câţiva ani (pentru încă puţin timp) în patria limbii artei lumii: Franţa – vânând cu inima himere pe malurile Senei. Aici l-am reîntâlnit pe Profesor. Nu în pompoasele vitrine; nici în garnisitele cu scrob amfiteatre universitare. Ci într-o revistă cvasianonimă, pe care o scoate de câteva luni un îndrăgostit de România şi spiritualiatea ei. Se numeşte Jean-Yves Conrad, iar revista pe care o editează „La lettre de Roumanie”, prin care se străduieşte să facă mai bine, mai corect cunoscută ţara lui Eminescu – în ipostaza ei culturală – în ţara lui Hugo. În această revistă (la care, cu modestie, dau şi eu o mână de ajutor) tipărită deocamdată în condiţii precare, l-am întâlnit pe George Călinescu. Uneori, cu maxime: „Rien n’est vrai s’il n’est exprimé. Rien n’est exprimé s’il n’est vécu” („Nimic nu este adevărat, dacă nu este exprimat. Nimic nu este exprimat, dacă nu este trăit”) – în nr. 3, martie-aprilie 1999, al revistei. Alteori, cu aprecieri la adresa lui Eminescu: „Les eaux vont tarir dans les lite des rivières et au-dessus de sa tombe vont surgir des forêts ou des cités, une étoile va passer dans le lointain, jusqu’à ce que cette terre ramasse toutes ses sèves et les élève dans une fine tige de l’autre lys qui aura la puissance de ses parfums” („Ape vor seca în albie şi peste locul îngropării sale va răsări pădure sau

cetate, şi câte o stea va veşteji în depărtări, până când acest pământ să-şi strângă toate sevele şi să le ridice în ţeava subţire a altui crin de tăria parfumurilor sale”) – în ultimul număr, 4, mai-iunie 1999, al revistei, consacrat în întregime lui Mihai Eminescu.

Mulţumind colegilor din „grupul de foşti absolvenţi al Promoţiei «George Călinescu»” pentru generozitatea de a-şi fi amintit (şi) de mine, îi asigur pe toţi cei ce palpitam în amfiteatrul Odobescu în ritmul cântat-sacadat al vorbelor Profesorului că voi păstra totdeauna proaspătă în suflet icoana acelor vremi.

iunie 1999

Când ideile strălucesc…

Insomniile cu Cioran

Transmiteam mai demult o corespondenţă (publicată în această pagină de ziar) intitulată „Conversaţie cu Cioran”, consacrată dramatizării unor texte cioraniene de către ***Teatrul Tourtour*** din Paris, în regia lui Dominique Quéhec. Un gest în esenţă asemănător îl face, iată, şi ***Théâtre de l'Incendie*** din oraşul St. Etienne. Cei doi actori parizieni – Maestrul şi Discipolul – conveneau, fiecare în (b)arca sa, sub egida unei grave maxime cioraniene: „Negaţiile care nu duc la extaz şi disperările care nu duc la profeţie înseamnă că n-au atins adâncimea în care se depăşesc pe ele însele”. Cheia de boltă a noii dramatizări este o altă maximă din Cioran, pusă la vedere pe invitaţia la spectacol: „Până la vreo 30 de ani nu aveam decât o idee în cap: exterminarea bătrânilor; acum, când am trecut de 50, pe cea a tinerilor”. Regizorul Laurent Fréchuret câştigă acest pariu dramatic „făcând să circule cuvântul de la actor la actor, într-un decor de câmp cu grâu (nesfârşit orizontal) propice conversaţiilor tuturor somnambulilor lumii” – după cum se subliniază în pliantul spectacolului. „A stârni râsul cu aforismele acestui om al nopţii, cel care scria «Eu sunt un filozof care urlă. Ideile mele latră; ele nu explică nimic. Noaptea ele strălucesc»” – este un alt pariu câştigat de regizor şi trupa sa, alcătuită din actori, dansatori, interpreţi de muzică vocală şi instrumentală. Spectacolul sugerează un Cioran care sfidează dificultăţile limbii franceze şi nopţile sale de nesomn, confruntare din care se naşte „o scriitură cu scalpelul (acel instrument cu lamă foarte ascuţită, folosit în chirurgie – n.n.) ca aceea a prietenului său Beckett şi o operă sumbră şi lucidă aidoma nopţilor sale”. Începând cu jumătatea lui martie şi mergând până spre sfârşitul lui aprilie, „Insomniile cu Cioran” se joacă la Paris, la Théâtre de la Cité Internationale (în Campusul universitar).

Fotografia redivivus

Pe simezele Bibliotecii Municipale „Lucie Aubrac” din oraşul Saint-Ouen (satelit al Parisului) s-a vernisat o ***Expo-Foto*** semnată de tânăra ziaristă franceză de origine română Denisa Udroiu-Tage. Membră a Asociaţiei „Les Toiles de Germaine”, ea practică o artă modernă, alături de alţi artişti cu atelierul fixat pe hotarul avangardei: Fabrice Simon, Cena Zandotti, Frédéric Scibona, Sofi Hémon, Pierre Duvault, Ludovik Bost, Joan Domenach, Laurence Ariste-Scibona, Felix Monsonis, Peggy Consorti. Încadrate într-o formă grafică originală, fotografiile Denisei Udroiu-Tage dezvăluie feţe mai puţin cunoscute (surprinse adesea din unghiuri insolite) ale peisajului portughez. Micuţul ***Tramvai galben***, cu un singur vagon, urcă greu, gâfâind, ca un cărăuş fără aripi, pantele abrupte ale oraşului „celor şapte coline”. ***Piaţa Figueiro*** este presimţită, pestriţ, prin „demascarea” unui singur cotlon. ***Azulejos*** respiră, estompat, prin fresca unui perete. ***Mânăstirea Ieronimus*** este bănuită, monumental, prin parbrizul unui vaporaş. În sfârşit, vestitul ***Porto***: o mare de acoperişe roşietice, ţigle lipsă la apel, vântul ţiuind prin bortele negre.

Dacă despre un scriitor bun se spune că are în mână un condei de talent, în mâna Denisei Udroiu-Tage se află un aparat foto de talent.

Un roman insolit

Are un titlu intraductibil chiar şi în limba franceză, în care este scris: „***Fausse couche d'ozone***". O împerechere dintre două sintagme, care deşi au comun un cuvânt, sensurile lor sunt complet diferite: 1) „fausse couche" = femeie care naşte înainte de termen (un copil mort); 2) „couche d'ozone"= gaura din stratul de ozon (de la Polul Sud). Dacă se înţelege ceva din această ciudată împerechere, e bine; dacă nu – tot bine. Romanul „Fausse couche d'ozone" (subintitulat „hétéroman") a apărut în Editura ***ProMots*** din Grenoble – şi este semnat ***ion aRetia B.***, pseudonim în spatele căruia se ascunde buzoianul ***Radu Bătăturescu***, profesor de franceză, stabilit în oraşul lui Stendhal după 1990. Cunoscător al subtilităţilor lingvistice aidoma unui Villon sau Rablais, Radu Bătăturescu aminteşte mai ales de un Urmuz (tot buzoian!) decât de un Tzara; absurdul este împletit lucid şi savant cu o tematică bine conturată în substanţa ei dens-imponderabil-ezoterică. Iată cum este apreciat acest roman de câţiva avizaţi. Claude Frochaux, director literar al Editurii Vârsta Omului: „Foarte amuzant, plin de vervă, de viaţă şi senzualitate". A. M., scriitor: „Un roman surprinzător şi caraghios, care se citeşte la mai multe nivele". Y. D., jurnalist: „Sub aparenţe fals-anodine, un roman puternic şi cinic". Caroline Banzy, directoare literară a Editurii Thot: „O pană săltăreaţă şi bogată". Dar poate cea mai îndreptăţită apreciere a acestui roman insolit o face însuşi autorul, în autograful pe care a binevoit să mi-l ofere – şi pe care îl deconspir aici: „Acesta nu este un ghiveci. Deşi are gustul. Acesta nu este Mesia. Deşi vorbeşte prin viziuni. Acesta este un cânticel cu vorbe în dodii şi personaje de azi, cu inima albastră".

Radu Bătăturescu este şi directorul revistei ***Géné-rations***" (***Gene-raţii***"), bimestrială, al cărei

stil de redactare face casă bună cu cel al „spărgătorilor de cuvinte”.

iunie 1999

Omagiu lui Jean Marais

La Muzeul vieţii Romantice din Paris a traversat vara şi continuă să ispitească în toamnă Expoziţia „Omagiu lui Jean Marais”. Muzeografa Maria Garcia Rodriguez îmi spune că acest eveniment se datorează în cea mai mare parte noului director al instituţiei, domnul Daniel Marchesseau, care a ţinut să facă astfel un gest de recunoştinţă post-mortem pentru acest „erou romantic al timpului nostru”, dispărut în urmă cu un an (la 8 noiembrie 1998) – „una din personalităţile moderne cele mai carismatice ale teatrului şi cinematografului francez”.

Comunicatul de presă pe care mi-l oferă amabila muzeografă conţine succinte aprecieri: …”cel mai desăvârşit actor din generaţia sa… adulat de fete, preamărit de Jean Cocteau”; …”de peste 60 de ani, el a încarnat mitul actorului înflăcărat, având ca partenere, între alte stele ale scenei, pe Michèle Morgan, Madeleine Sologne, Danielle Darrieux, Jeanne Moreau, Yvonne de Bray, Edwige Feuillère”.

În expoziţie sunt renumite tablouri şi desene („celebre sau mai puţin cunoscute”) semnate de cel omagiat, de prietenul său Jean Cocteau sau Christian Bèrard; fotografii, nu mai puţin celebre, din viaţa sa artistică şi personală, semnate Brassaî, Roger Corbeau, Daniel Boudinet, Thérèse Le Prat, Horst, Dora Maar, Raymond Voinquel, Serge Lido, Sam Levin şi Studio Harcourt, machete, afişe de cinema şi de teatru – precum şi două costume desenate de mâna sa şi diverse suveniruri personale.

Exponatele prezintă cronologic viaţa acestui mare, polivalent artist: 1913 – actul naşterii sale, la 11 decembrie, la Cherbourg, dintr-o mamă casnică, Aline Marie Luise (pe care o diviniza supranumind-o Rosalie) şi un tată, Alfred Emanuel Victor Paul Villain-Marais, veterinar; 1920-1930 –

secvenţe dintr-o şcolaritate mediocră, cu excepţia gimnasticii şi a recitării; 1930 – intră în viaţa activă, exercitând diverse meserii, între care „băiat de mingi” la golf, vânzător de ziare; 1933 – expune două tablouri la Salonul Independenţilor; 1934-1936 – scene din satisfacerea serviciului militar: 1937-întâlnirea (decisivă) cu Jean Cocteau. O bornă importantă: anul 1942 – când este admis la Comedia Franceză, unde va trebui să creeze rolul din „Renaud şi Armide”, de Jean Cocteau, scris anume pentru el; din păcate părăseşte Comedia pentru a turna în „Julieta sau cheia Himerelor”, film abandonat de producători, iar Marais nereprimit sub auspiciile molière-iene; din fericire, însă, tot acum turnează, sub direcţia lui Jacques de Baroncelli, în filmul „Pavilionul care arde”, realizând astfel primul său rol important în cinema. Din acest moment, rolurile sale în filme încep să fie pe măsura impozantei sale staturi artistice – şi viceversa. De reamintit: „Frumoasa şi bestia”, 1946, de Jean Cocteau; „Vulturul cu două capete”, 1946, scris pentru el de acelaşi Jean Cocteau, rol care îi aduce şi distincţia „Victoria”, pentru cel mai bun actor francez, decernată de Cinémonde; „Ruy Blas”, 1947, de acelaşi Jean Cocteau; „Chéri”, 1949, de Colette, care-i aduce o a doua „Victorie”. Anul 1951: reintră în Comedia Franceză ca „actor cu leafă fixă” (pensionnaire”); tot în acest an apare prima biografie „Jean Marais”, scrisă de Jean Cocteau. Anul 1954: primeşte Crucea de Cavaler al Legiunii de Onoare. Anul 1974: este ales preşedinte al Uniunii Artiştilor, demnitate păstrată până la moartea sa. Anul 1975: în localitatea pe care şi-o va alege ca sediu definitiv (în 1980), oraşul Vallauris din Alpii Maritimi, se inaugurează centrul Cultural Jean Marais, cu o galerie permanentă de artă. Anul 1980: la festivalul de la Cannes (pe care-l prezidează) i se conferă un César onorific. Anul 1983: scrie spectacolul „Cocteau-Marais”, dedicat

celei de-a 20 aniversări a morţii „prinţului poeţilor”, operă care-i va aduce trofeul Dussane. Anul 1986: primeşte Marele Premiu al Secolului, conferit de Ministrul Culturii. Anul 1996: Preşedintele Jacques Chirac îi înmânează insigna de Comandor al Artelor şi Literelor. Anul 1998, noiembrie 8: Jean Marais moare într-un spital din Cannes, la vârsta de 84 de ani; cinci zile mai târziu, este înmormântat în micuţul cimitir din Vallauris, oraş al cărui cetăţean de onoare este.

…Dar pentru noi, românii, Jean Marais înseamnă şi faimosul ***Fantomas***, peliculă care a înflăcărat imaginaţia mai multor generaţii de adolescenţi. Toate aceste secvenţe – şi încă multe altele, care nu încăpeau în această corespondenţă – sunt plastic ilustrate în expoziţia omagială de la Muzeul Vieţii Romantice din Paris.

iunie 1999

Înnobilări Honoris Causa

Prestigioasa Universitate din Liege-Belgia a acordat, recent, 12 titluri de Doctor Honoris Causa tot atâtor personalităţi ale lumii ştiinţifice şi culturale contemporane. Între cei înnobilaţi astfel sunt şi doi români, aflaţi într-o companie în care vibrează sonorul nume al fostului cancelar al Germaniei, Helmut Kohl. Ei se numesc: Virgil Constantinescu, de la Universitatea Politehnică din Bucureşti şi Şerban Ionescu, de la universitatea René Descartes-Paris V. Dar iată-i pe toţi, aşa cum au fost prezentaţi la decernarea titlurilor, eveniment petrecut în amfiteatrul Europa din Campusul universitar Sart Tilman. ***Helmut Kohl***: „Nici un alt om politic n-a susţinut şi n-a făcut să progreseze integrarea europeană cu atâta perseverenţă şi succes… după Charles de Gaulle şi Konrad Adenauer"; în motivaţia distincţiei se evidenţiază şi calitatea de istoric a lui H. Kohl, subliniindu-se valoarea tezei sale de doctorat, intitulată „Evoluţia vieţii politice în Palatinat şi renaşterea partidelor după 1945". ***David Dew-Huges***, profesor la Universitatea din Oxford-Anglia: „La sfârşitul anului 1998 avea peste 170 de lucrări publicate, din numeroase domenii ale fizicii materialelor… A condus teze de doctorat ale unor studenţi deveniţi somităţi în domeniile lor". ***Roger Pain***, profesor la Institutul Josef Stefan din Liubliana-Slovenia: Englez de origine, el „a fost profesor invitat la Universităţile din Liège (1994-1995) şi Louvain, unde a dăruit un învăţământ de foarte înalt nivel despre subiectul său favorit: replierea proteinelor". ***Richard Frackowiak***, profesor la Colegiul Universitar din Londra: „Spirit original şi creator, orator strălucit, muncitor îndârjit, el a participat totdeauna… la dezvoltarea altor centre europene de tomografie cu emisie de pozitroni; a primit în laboratorul său numeroşi cercetători străini, veniţi din lumea în tragă". ***Paul***

Sugarbaker, profesor la Institutul de Cercetarea Cancerului din Washington: „Se poate afirma că acest concept «Sugarbaker» a salvat, în cursul ultimilor ani, mai multe mii de vieţi omeneşti”. ***Jean-Raoul Scherrer***, profesor la Universitatea din Geneva: „Medic şi informatician… el a conciliat două ştiinţe într-o disciplină nouă: informatica medicală”. ***Henry Burger***, profesor la Institutul de Cercetări Medicale din Melbourne-Australia: „Unul dintre cei mai buni specialişti mondiali în endocrinologia reproductivă”. ***Jean Blancou***, Oficiul Internaţional pentru Eppizootii-Paris: Născut la Banqui, în Republica Centrafricană, şi şcolarizat în Franţa, dr. Blancou a desfăşurat o muncă de misionar în Africa – Etiopia, Niger, Senegal, Madagascar – revenind în Europa, la conducerea amintitului Oficiu, care, datorită competenţei şi dăruirii sale, poate fi numit, pe drept cuvânt, Organizaţia Mondială a Sănătăţii animale; are răspunderi şi intervenţii salutare în comerţul cu animale şi produse animaliere – şi cuprinde peste 140 de ţări. ***Esteban Domingo***, profesor la Universitatea Autonomă din Madrid: Specialist în biochimie, el şi-a adus „o contribuţie majoră în domeniul vitrologiei”. ***Robert Slavin***, profesor la Universitatea Howard-Baltimore: Specialist în psihologie şi ştiinţele educaţiei, el este autorul mai multor tratate şi manuale, utilizate în numeroase şcoli din Statele Unite.

În sfârşit, românii noştri. **Virgil Constantinescu**: Propus de Facultatea de Ştiinţe Aplicate, profesorului i se prezintă un curriculum vitae amplu, din care nu lipseşte sublinierea că este membru al Academiei Române din anul 1991, al cărei preşedinte devine în 1994. Este evidenţiată contribuţia ştiinţifică în domeniul mecanicii aplicate, pentru care a fost invitat să predea la mai multe universităţi din America şi Franţa. Autor a peste 200 de lucrări, multe traduse în engleză şi rusă. Un mare număr de brevete utilizate în

industrie poartă numele său. Doctor Honoris Causa al Universităţilor din Timişoara, Cluj şi Poitiers. Ofiţer al Legiunii de Onoare (1995). În prezent, ambasador al româniei în Belgia. **Şerban Ionescu**: Diplomat în Medicină (1962) şi Psihologie (1970) la Universitatea din Timişoara, apoi doctor în Litere şi Ştiinţe Umane la Universitatea Paris X-Nanterre (1981). Şerban Ionescu a predat la Universitatea din Québec, fixându-se la Universitatea Descartes (Sorbona, Ştiinţe Umaniste). Este şi director al Institutului de psihologie UFR-Franţa. „Posedând triplă naţionalitate – română, franceză şi quebecuază – vorbind numeroase limbi, neobosit călător, profesorul Şerban Ionescu este foarte cunoscut prin numeroasele sale lucrări în domeniul deficienţei intelectuale. El este membru al mai multor societăţi ştiinţifice internaţionale”.

…Aşadar, aceştia sunt cei mai proaspeţi doctori Honoris Causa români. Într-o companie, să recunoaştem, de elită. Cărora Corala Regală a Universităţii din Liège (dirijată de maestrul Patrick Wilwerth) le-a intonat, în finalul ceremoniei, mereu tânărul imn studenţesc „Gaudeamus igitur”.

iunie 1999

Singurătatea clovnului geniu

La centrul Cultural Român din Paris s-a petrecut un autentic eveniment artistic: vernisarea expoziţiei de sculptură semnată Ioan Pârvan. Artistul, plecat prea devreme dintre noi – în toamnă, la nici 50 de ani de viaţă – a lăsat o operă închegată, rostuită după cele mai exigente canoane ale geni(i)ului. Şi deloc restrânsă, dacă avem în vedere că această expoziţie – peste zece piese – prezintă numai sculpturi aparţinând unor colecţionari (Dragoş Rollea şi Jean-Paul Mirrione) şi galerii („L'entrée des Artitistes") din Paris.

Mai mult ca altădată, parcă, ambasadorul, Dan Hăulică, preşedinte de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Artă, s-a întrecut pe sine în zugrăvirea vieţii şi operei lui Ioan Pârvan. Cuvintele de exactă, subtilă, nuanţată apreciere critică s-au împletit cu cele exprimând sentimentele de ***nostalgie şi rugă*** – sintagmă aşezată pe frontispiciul expoziţiei. Nu voi face o dare de seamă a celor spuse de distinsul critic; cu atât mai mult, nu voi cita din propoziţiile sale – nefiind dotat, din păcate, cu un reportofon. Voi sublinia doar faptul că este regretabil pierderea acestor veritabile cronici de artă, deoarece, expuse liber, ele iau calea zicalei „verba volant"; sunt convins că înregistrate (şi, eventual, revăzute) aceste pledoarii ar alcătui substanţa unei cărţi interesante. Reţin însă o mărturisire făcută de Dan Hăulică, după ceremonie: Pârvan era cel mai priceput artist într-ale bronzului, dar şi cel mai altruist, în această privinţă; nu pregeta să-şi ajute colegii atât la alegerea formulelor celor mai optime, cât şi la turnarea statuilor, la şlefuirea şi finisarea lor.

Invitaţia-program a expoziţiei cuprinde şi cinci mărturii ale unor confraţi, în legătură cu marele dispărut – care, laolaltă, alcătuiesc un portret de excepţie. Citez din fiecare câte o

propoziţie: „Pârvan era un sculptor de o rară iscusinţă, a cărui tuşă respira simultan splendoarea şi tristeţea” (Vasile Gorduz); „Clovnii lui Pârvan sunt prizonierii propriului tragism” (Silvia Radu); „Artistul prudent era dublat de o fiinţă în continuă agitaţie, spontan generoasă” (Ovidiu Maitec); „era un personaj neobişnuit, într-adevăr fără egal” (Ion Nicodim); „Un arbore uriaş s-a prăvălit prea devreme” (Neculai Păduraru). În sfârşit, voi cita integral succinta apreciere pe care i-o face criticul de artă francez Gerard Xuriguera, patron de galerie: „Originar din România, pământ al sculptorilor, de la Brâncuşi la Apostu, acolo unde se desprinde arta monumentală, Ioan Pârvan nu şi-a urmat înaintaşii în filiaţia arhitecturală. Dimpotrivă, el a optat cu dârzenie pentru o practică intimistă a celei de-a treia dimensiuni – şi un material unic: bronzul, pentru a turna în el visele sale, dorinţele şi nostalgiile sale. Cât mai aproape de real, cu o dezinvoltură atent susţinută de o tehnică manuală verificată, el şi-a putut imagina lumea sa, o lume populată de prezenţe hieratice, deşi punctată cu note de umor”.

Acesta este/a fost/rămâne sculptorul fără pereche Ioan Pârvan. Creatorul unor personaje ciudate, cu creştetul ţuguiat – o antenă!? – amintind, într-o manieră originală, de „coarnele” din fruntea lui Moise cel cioplit de Michelangelo. Atunci când par a se odihni, aceste personaje au ceva din „sutanele” ce populează abaţia lui Umberto Ecco din „Numele trandafirului”. De regulă, însă, cuplurile (o preocupare insistentă) răspândesc senzaţia cosmică a zborului – uneori, în descindere; de cele mai multe ori, în ascensiune. Se simte freamătul final ce-i animă pe „Maestrul şi Margareta” lui Bulgakov.

Nota de umor (şi tristeţe) se vrea o îmblânzire a întâlnirii noastre cu un neprevăzut greu de acceptat pe cale normală. De aici, denumirile-emblemă ale unor statui: clovni,

arlechini – în mijlocul cărora tronează, omniprezentă, singurătatea clovnului de geniu, care este Ioan Pârvan.

iunie 1999

Candidaturi neonorate

Domnul Jean-Yves Conrad, preşedintele-fondator al Asociaţiei Limbi şi Culturi Europene, în cadrul căreia locul de onoare şi de inimă este rezervat României, a adresat un memoriu primarului Parisului, domnul Jean Tiberi, în care propune botezarea unei străzi din capitala Franţei cu numele lui Nicolae Titulescu. Citez: „Eu am constatat că o singură stradă din capitala Franţei are o legătură directă cu România: strada Bucureşti. Aceasta mi se pare foarte puţin, ţinând seama de istoricele legături culturale existente între cele două naţiuni. Oraşul Bucureşti conţine în agenda rutieră vreo 20 de nume de străzi sau pieţe legate de Franţa, ultima fiind inaugurată de către preşedintele Jacques Chirac în timpul vizitei sale la Bucureşti în 1997: Piaţa Charles de Gaulle. După părerea mea, ar fi bine dacă dvs. aţi avea bunăvoinţa necesară de a cerceta candidaturile unor români care şi-au adus o contribuţie eminentă la cultura franceză şi care au trăit, s-au născut ori au fost înmormântaţi la Paris, şi anume: Emil Cioran, Constantin Brâncuşi, Tristan Tzara, Elena Văcărescu, Martha Bibescu, Anna de Noailles (născută Brâncoveanu), Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Traian Vuia şi Nicolae Titulescu, pentru a nu cita decât câţiva.

În ceea ce-l priveşte pe ultimul, cred că o stradă se impune neîntârziat. Făcându-şi studiile de Drept la Paris, ca numeroşi alţi tineri români, murind în Franţa, Nicolae Titulescu este unul dintre cei mai mari diplomaţi ai acestui secol din Europa. El are, în special, particularitatea de a fi fost ales de doua ori consecutiv preşedinte al Societăţii Naţiunilor, precursoare a ONU. Indirect, el se afla la originea Comunităţii Europene, ca preşedinte al Micii Antante şi Înţelegerii Balcanice. El prezidează, totodată, Academia Diplomatică Internaţională. Ca gaullist, eu gândesc

că ar fi corect, acum, la ora când ideea europeană se concretizează, în sfârşit, de a oferi locul pe care îl merită în capitala noastră acestui mare om de stat şi mare prieten al Franţei".

Evidenţiez că, întâmplător, autorul acestei importante petiţii a uitat să-i amintească între marii români ce strălucesc pe firmamentul Franţei pe dramaturgul Eugen Ionescu şi compozitorul George Enescu şi (de ce nu?!) pe sculptorul Ion Vlad, autor al statuii lui Eminescu din cartierul Latin (dar şi al altora, risipite prin toată Franţa), artist care îşi doarme şi el somnul de veci în acelaşi Montparnasse, în apropierea lui Brâncuşi şi Cioran. Ducând mai departe ideea domnului Jean-Yves Conrad, aş sugera ca toţi aceşti români-francezi celebri să fie omagiaţi prin denumirea unei străzi; poate chiar cele în care au trăit şi au creat, mai ales că cele mai multe din aceste modeste străduţe nu au nişte denumiri de anvergură şi deci de neînlocuit. La urma urmei, ar fi, din partea Franţei, o dovadă că spiritul francofon nu cunoaşte un singur sens – dinspre „metropolă" spre „periferie" – şi că principiul vaselor comunicante este într-adevăr operant.

august 1999

P.S. *În răspunsul primăriei i se comunica dlui Conrad că se are în vedere, deocamdată, numele lui Cioran pentru o stradă sau un spaţiu verde, urmând ca restul propunerilor sale să fie discutate ulterior.*

Toamnă românească în Franţa

Cu prelungiri din finalul verii şi bine înfipte în solul toamnei, câteva prezenţe româneşti sub cerul Franţei adeveresc zicerea că nasc şi la Carpaţi oameni.

· **Gabriela Agafiţei** ***sau nebănuitele feţe ale colajului***

Cu studii temeinice de culoare la Iaşi – acolo unde totul este culoare şi reverie – şi un bogat palmares naţional şi internaţional, Gabriela Agafiţei expune la Muzeul-Atelier „Roy Adzak" din Paris mai ales faţa nevăzută a culorii. Când zic aşa, am în vedere grafica şi, îndeosebi, colajele, tehnicile mixte cu care se prezintă românca în oraşul tuturor inovaţiilor artistice. Din unele lucrări răzbate un autoportret ironic estompat; din altele, un (de pildă) Shakespeare fremătând sub un flux de lumină atemporală. De cele mai multe ori, însă, colajele Gabrielei Agafiţei sunt ***jocuri*** ale inteligenţei şi talentului, care, deşi ar putea fi intitulate „Fără titlu", te ispitesc, fiecare, într-un ciudat labirint de sugestii, din care cu greu te-ar putea scoate un sever fir al Ariadnei.

· **Mihai Takács,** ***un mesager avizat***

Chiar lângă Gara de Est a Parisului – acolo unde, de regulă, poposesc trenurile ce vin din Carpaţi – şi-a inaugurat Mihai Takács expoziţia intitulată „Străluciri de lumină franco-române". Peisaje – mai ales, urbane – dovedesc un citadin înrăit, care, dând la o parte „feţele tăcerii", descoperă cu o ingenuitate bine mimată artistic „feţele dialogului" sub lumina unui cer comun, mai blând (poate) şi mai înţelegător. Câte o turlă ascuţită de biserică – o Dragomirnă-gât de lebădă sau fastuoasele „dropii" catolice din podişul transilvan – îşi înalţă piscul cruciat spre acest cer încă învineţit de nori, cerând parcă îndurare.

· **Didona Safar** ***la Salonul de Toamnă Paris-Montmartre***

Constituit, la această ediţie, drept omagiu adus artistului Andrzej Mierzejwski (1915-1982), Salonul de Toamnă Paris-Montmartre 1999 consacră şi în acest an câteva zeci de pictori cu numele pronunţat în mai multe limbi. Precum, de pildă: Oscar Reutersvärd, Marilena Samboura, Lajos Flesser, Pierre Vellutini, Midani M'Barki, Aristide Molakidis, Jean-François Bardez, Chan Chu Chai, Bernadette Lopiki, Moumné Ziad, Paul Moatti, Hiro Takagi, Dragan Mihailovici, Brigitte du Mérac, Dragi Jokancev, Valérie Vincent, Houhannes Haroutiounian. Între acestea – şi câteva nume cu rezonanţă carpatină: ***Rodica Iliescu***, ***Valentin Mureanu Anton***, ***Didona Safar***. Dacă pe primii doi artişti îi cunosc mai puţin, pe pictoriţa Didona Safar am întâlnit-o mai des în saloanele de artă pariziene, cu locuri şi distincţii onorante de fiecare dată. Ea s-a stabilit nu de mult în capitala Franţei – şi pânzele sale impresionează printr-o prospeţime a culorii cu miresme de peisaj carpatin.

· **Gabriela Cristu** ***la cel de-al IV-lea festival Internaţional de tapiserie de la Beauvais***

Alături de oraşul Aubusson, aflat în inima Franţei, Beauvais (situat în nord) este unul din vechile centre de tapiserie regală, cu urice datând de vreo jumătate de mileniu. De altfel, Galeria Naţională de tapiserie şi catedrala Sf. Petru – două din cele şase puncte de expunere – etalează lucrări vechi, ***clasice*** (sec. XV-XX) executate în tradiţionalul stil Gobelins. În Muzeul Departamental Oise, însă – ca şi sălile Consiliului General Oise şi în capela Buzanval (centrul Cultural François Mitterand) – concurează 63 de artişti tapiseri, veniţi din 20 de ţări, cu 75 de opere. Voi numi aici ţările, pentru a se putea observa ampla diversitate… spaţială: Algeria, Argentina, Belgia, Bulgaria, Danemarca, Elveţia, Georgia, Germania, Italia, Iugoslavia, Japonia, Letonia, Mexic, Polonia, Portugalia, România, Suedia,

Statele Unite ale Americii, Ungaria – şi, bineînţeles, Franţa, cu „partea leului”, prezentând la start 33 de artişti (din totalul de 63). Din România, un singur nume: Gabriela Cristu, nume consacrat, recunoscut prin particularitatea pregnantă a talentului şi vigoarea mesajului artistic. Tapiseria expusă la Beauvais – o lucrare de dimensiuni onorabile: un metru şi jumătate pe doi metri – se intitulează „Visul Magului” şi este de o realizare ireproşabilă; parcă prea… perfectă, dacă ne gândim la „Lecţia despre cub” a lui Nichita. Tehnica ajută talentul să se reveleze în cele mai subtile nuanţe plastice. Iar talentul dezvăluie un mesaj între speranţă şi apocalipsă, în această lume ce seamănă tot mai mult cu o Atlantidă înainte de… imersiune.

· **Duo Clara Cernat şi Thierry Huillet,** ***doi prieteni nevăzuţi de veacuri***

De veacurile a trei… anotimpuri. Mai exact, din iarnă, când, tot aşa, mă întrebam în acest colţ de pagină pe unde-i mai alerga aripa artei, ştiind că marea violonistă română Clara Cernat şi partenerul ei, virtuozul pianist francez Thierry Huillet duc, în peregrinările lor artistice, mesaje de iubire pe toate continentele. Şi de data aceasta m-au învrednicit tot cu o scrisoare: „Nici nu vă închipuiţi ce surpriză minunată ne-aţi făcut cu ultimul vostru curier. Tocmai ne întorsesem din pribegie, din ţări îndepărtate, iar scrisoarea voastră şi superbul (!) articol ne-au mers la inimă”. Şi această ultimă scrisoare a lor este însoţită de o tăietură dintr-un ziar american („The plain dealer”, Cleveland, USA) conţinând o cronică la unul din spectacolele de peste Ocean. Scrie criticul muzical Donald Rosenberg: „Violonista Clara Cernat şi pianistul Thierry Huillet sunt învingători… Opera cere o balanţă ingenioasă între înflăcărare şi tenacitate, probă pe care Cernat şi Huillet au trecut-o la un gard strălucitor”. Într-un post-scriptum, apoi, cei doi notează cu umor: „Vă

trimitem noul „bébé” al cuplului Cernat-Huillet”; adică ultimul lor disc CD: ***Ernest Chausson***, „***Concertul***”, „***Poemul***”, „***Peisajul***” şi „***Dedicaţia***”. Despre Chausson (1855-1899) se ştie că a fost bântuit de aripa mai multor arte: pictura – „un gust unic al culorii şi rafinamentului”; literatura, în special poezia – „sens al discursului şi putere filozofică”; în sfârşit, muzica – în care ajunge genial, şi-n care se răsfrânge influenţa celorlalte două vocaţii. Discul scos de cei doi artişti – în compania Orchestrei de Cameră a Radiodifuziunii Române, dirijor Ludovic Bacs – se vrea tocmai un omagiu adus complexei personalităţi artistice, cu prilejul aniversării centenarului trecerii în eternitate. L-am ascultat – şi mărturisesc că, dincolo de bruma cunoştinţelor mele de specialitate muzicală, ascultându-l foarte atent am văzut culoarea, am înţeles poezia, am simţit răscolitoarea căutare a arcuşului şi precipitarea elegantă a clapelor pianului; într-un cuvânt, am trăit intens acest miraculos „concert al artelor”.

septembrie 1999

În oraşul lui Sisley

1839 – 1899 – 1999: trei date, de o simetrie simbolică, rotind în jurul destinului unuia dintre cei mai valoroşi pictori ai peisajului impresionist, Alfred Sisley. „Pictor britanic al Şcolii Franceze” – cum îl caracterizează „Le petit Larousse” – Sisley s-a născut la Paris (în 1839), dar a trăit, a pictat, s-a consacrat şi a trecut la cele veşnice (în anul 1899) în orăşelul Moret-sur-Loing, la vreo sută de kilometri sud de Paris, în apropiere de Fontainebleau şi faimoasele sale păduri (care aveau să-i fixeze pe „plain-air”-işti la Barbizonul creator de şcoală şi protector artistic şi pentru românii Grigorescu şi Andreescu). Cinstindu-şi fiul adoptiv, cu prilejul centenarului trecerii sale în eternitate – şi a 160 de ani de la naştere – oraşul s-a înveşmântat cu drapele azurii având inscripţionate cele trei date şi semnătura artistului. Din loc în loc, pânze uriaşe (de zeci de metri pătraţi) reproduc cunoscutele sale picturi: „Biserica din Moret”, „Podul din Moret”, „Spălătorie la Moret”, „Căpiţe de paie la Moret”…

Povestea locului şi a „zugravului” său aveam s-o descopăr seara, la spectacolul de sunet şi lumină intitulat „Reflectări istorice”, la care mă invită acest bun prieten al României, domnul Jean-Yves Conrad, cu ani în urmă el însuşi actor în această fastuoasă feerie. Ideea a prins viaţă în anul 1968, din iniţiativa câtorva inimoşi, între care şi amicul nostru, sub bagheta regizorală a domnului Daniel Bretonnet, care timp de 18 ani a dirijat, an de an, de primăvara devreme şi până toamna târziu, această evocare artistică, la care participă 600 de personaje interpretate de către concetăţenii lui Sisley. De trei ani, bagheta a fost preluată de către mai tânărul Michel Jourdan. Pe locurile străbătute cândva de pasul de pictor, pe malul râului, în apropierea vestitului pod, a morii de apă, Bisericii şi Donjonului sunt evocate, timp de

câteva ceasuri, principalele momente istorice, de la năvălirile barbare până la suavitatea pânzelor lui Sisley. Dintre regi, se desprinde profilul acvilin al lui Henric IV, supranumit „Le Vert-Galant”, venind aici, împins de dragostea pentru contesa de Moret. Tot aici, Voltaire este primit de „Monsieur de Caumartin”. Napoleon I petrece o noapte la Moret, după evadarea din Insula Elba.

Alte întâmplări din oraşul străjuit de două porţi – ce separă Franţa pariziană de Burgundia – nu au putut fi reproduse în spectacol. Iată una, cu destin dramatic. Este vorba de aşa-numita „faţadă a lui François I”, o fantezie arhitecturală datorată lui Nicolas Chabouille. Galeria, de o incontestabilă valoare artistică – practic, un monument în toată regula – a fost realizată în anul 1527, fiind ornată cu motive sculptate reprezentând flori, jocuri bahice, scene din „muncile lui Hercule”. Într-un colţ este sculptată, discret, o salamandră, ceea ce explică ataşamentul artistului faţă de Francisc I (de unde şi numele operei). Între anii 1822-1956, această operă a cunoscut un lung şi dramatic exil. Iniţial ea a fost cumpărată de un colonel Brack, cu 2000 de franci, şi dusă la Paris spre a împodobi clădirea în care locuia „Mademoiselle Mars” (pe adevăratul nume Anne Boutet), o actriţă după care se usca de dragoste colonelul. În cursul transportului, opera a suferit unele deteriorări. Loviţi de nenoroc, cei doi amorezi nu au mai apucat să locuiască în palatul ornat cu „Faţada lui François I”. Trecută, apoi, prin mai multe mâini de proprietari, Casa François I este cedată, în anul 1956, de contele d’Ussel unei societăţi imobiliare, cu condiţia ca faţada să revină proprietarului de drept: oraşul Moret-sur-Loing. Ceea ce s-a şi întâmplat, în prezent celebrul monument fiind restaurat şi plasat în chiar curtea Primăriei – şi constituind una din cele mai importante atracţii artistice.

…Revenind la spectacolul de sunet şi lumină – subliniind frumoasa apreciere făcută de către senatorul Jean Jacques Hyest – ţin să adaug că, deşi interpretat gratuit de cei 600 de artişti amatori, preţul unui bilet este de 80-100 franci, iar cele 2000 de locuri erau în întregime ocupate.

septembrie 1999

Doi coloşi ai artei

În ultimul număr al revistei Centrului Cultural Român din Paris, „Le Courier”, nr. 7-8, sept.-oct. – şi primul, după vacanţele din vară – scriitorului Vasile Igna, director a.i. al aşezământului, în articolul de direcţie „Pentru un nou început”, apreciază: „Prezentul este ilustrarea potenţialităţilor reale, pecete de neşters a forţei creatoare, semn al originalităţii; el este, de asemenea, proba că la noi bate aceeaşi oră, izvor autentic al viitorului”. Subliniind că sub semnul acestui imperativ se situează debutul activităţii în noul sezon, autorul aduce ca argument personalitatea unor artişti români de excepţie, invitaţi de către Centrul Cultural: „paleontologia fantastică” a sculptorului Napoleon Tiron şi „muzicalitatea fulgurantă” a pictorului Aurel Cojan. O întâmplare fericită face ca cei doi să expună unul după altul, fără pauză între ei, creându-se astfel impresia unei unice prezenţe artistice, multiplă şi armonioasă.

Napoleon Tiron ***sau „paleontologia fantastică”***

Sintagma „paleontologia fantastică” aparţine, de fapt, criticului Dan Hăulică, făcând astfel caracterizarea atelierului lui ***Napo*** – (de) unde „înaintează către noi imense figuri plantigrade”, ivite dintr-o vrăjitorie şi „înglobându-se în orizontul nostru cu un anume aer teribil”. Negăsindu-i echivalenţe plauzibile între artiştii acestui secol, consacraţi „ornamentării” vidului – care, chiar când izbutesc, rămân totuşi tributari decupajelor – criticul descoperă acea însuşire superioară, specifică lui Tiron: la el, „vidul apare primordial, deviat pentru totdeauna din decorativ”. Mai tranşant, Andrei Pleşu susţine: „senzaţia persistentă, insurmontabilă, prima şi ultima, este aceea a

lucrului uimitor, nemaipomenit. Napo nu seamănă cu nimeni”.

Cine este, la urma urmei, acest nemaipomenit artist, acest hefaistos stăpânitor deopotrivă al metalului şi vidului, făcând din vid un material de lucru artistic? Un semen care – deloc întâmplător, aş spune – pare afieroisit Cosmosului prin însuşi numele locului de baştină: ***Oasele*** (jud. Galaţi). Fiinţă vie ori fosilă, imensă ori infinitezimală – cosmos. Prezenţele artistice – şi ele diversificate – atestă această predestinare: Cvadrienala de Arte Decorative, Erfurt, 1974; „Arte şi Energie”, Bucureşti, 1974; „Corpul uman”, Bucureşti, 1975; Bienala de la Veneţia, 1976 şi 1988; Bienala Europeană de Sculptură, Paris, 1981; „Art in the Open”, Warrenpoint, 1991. Tot criticul Andrei Pleşu descifrează cele mai solide argumente ale fenomenului: „Napoleon Tiron pare determinat a repune în chestiune structura originară a corporalităţii, «modelul» însuşi al omului, în impozanta sa universalitate. Tragedia şi umorul coabitează în acest model cu aceeaşi legitimitate: sacralitatea bănuitoare a corpului, demnitatea fragilă şi verticalitatea spectrală, de dumnezeu obosit, se exprimă, în situaţia sa, pe rând şi toate odată, în poporul de coloşi delicaţi imaginaţi de Napo”.

Aurel Cojan *sau* ***„muzicalitatea fulgurantă”***

De la înălţimea celor 85 de ani, Aurel Cojan priveşte peste lume cu pricepere şi îngăduinţă, cu seninătate. Ceva din înţelepciunea lui Brâncuşi pare a iradia din ochii acestui artist, adumbriţi de streaşina adâncă a frunţii. De altfel, „Sfântul din Montparnasse” îi va oferi, indirect, ocazia impunerii în atenţia lumii. După un debut promiţător – cu expoziţii în galeriile bucureştene Hasefer şi Ateneul Român, în perioada 1945-1947 – vreme de 15 ani îi este interzisă ieşirea pe

simeze. În anul 1967, cu ocazia omagierii internaţionale a lui Brâncuşi, organizată la Bucureşti, Aurel Cojan expune peste 60 de pânze, elogiate de presă. Tot atunci, criticul de artă Dan Hăulică avea să scrie câteva cuvinte revelatoare – reluate de sfere mai profunde, cu prilejul actualului vernisaj: „candoarea poetică a tablourilor lui Aurel Cojan lasă să flirteze valori de o veche sensibilitate: o atmosferă de incantaţie, de basm oriental, în game de culori deloc dulcege, cu o nu ştiu ce gravitate răscoaptă şi, din când în când, un timbru cald, reamintind anumite ceramici străvechi”. Din 1969, Cojan – medaliat cu glorie la Bucureşti – se stabileşte la Paris, obligat să urce încă o dată golgota consacrării. La capătul căreia va fi încununat cu distincţia Artelor şi Literelor de către Ministerul Culturii (1983) şi Premiul cititorilor ziarului Beaux-Arts (1996). În 1997 expune la galeria Alain Margaron, care îi face cinstea de a-i deschide, în aceste zile, o expoziţie paralelă cu cea de la Centrul Cultural Român. Subtil cunoscător într-ale artei, Alain Margaron a cuvântat, la vernisajul de la Centrul Cultural român, alături de criticul Dan Hăulică (din care am citat puţin mai sus). În mulţimea de lume prezentă la vernisaj, cuvintele patronului de galerie nu s-au mai auzit bine; voi cita, în consecinţă, din cuvintele consemnate în revista „Le Courier”: „Cu multă exactitate şi forţă, Cojan ne face să iubim viaţa aşa cum o iubeşte el, natura, pădurea, florile, oamenii de pe stradă şi mai ales femeile, chipurile şi corpul lor, pictat «nu atât după model, cât din amintire», surâde el. Experienţele altor pictori din care s-a nutrit Cojan în trecutul său s-au topit în creuzetul sensibilităţii sale”.

Tranşant, Vasile Igna rosteşte sentenţios, în aceeaşi revistă: „Cu sufletul său de copil şi cu pensula sa de înger, Cojan este cel mai «muzical» dintre toţi pictorii români. (…) Cojan este cel mai mare pictor al acestui sfârşit de secol”.

Quod erat demonstrandum.

octombrie 1999

Pelerinaj la izvoarele sănătăţii spirituale

În acest octombrie încă de aur în Franţa, sub streaşina unor păduri bătrâne, a avut loc tradiţionalul pelerinaj la locurile natale ale Sfântului Mathurin, organizat de Mânăstirea Ortodoxă Română de la Rosiers-Poligny (despre a cărei geneză şi a cărei menire am scris mai demult). Iniţiativa pelerinajului a pornit de la hramul pe care-l are biserica mânăstirii: „Sfinţii Paraschiva şi Mathurin”. Sf. Paraschiva a fost aleasă drept hram datorită faptului că exact de sărbătoarea acesteia – ştiută ca patroană a Moldovei, păstrându-i-se moaştele la Iaşi – câteva călugăriţe franceze au mers la Iaşi să i se închine şi să-l roage pe Înalt Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, să-şi dea înalta sa binecuvântare pentru înfiinţarea Mânăstirii Ortodoxe de la Rosiers (prima mânăstire de spiritualitate românească în Occidentul Europei). Celălalt patron este Sf. Mathurin de Larchand, un important sfânt din calendarul catolic, care a trăit şi activat în această regiune. Dacă despre Sf. Paraschiva, cititorul român ştie multe, despre Sf. Mathurin voi spune eu câteva cuvinte, desprinse de pe panourile unei sugestive expoziţii amenajate în biserica din Larchand – şi realizată de sora Ana (franţuzoaica trecută la ortodoxism, care şi-a oferit locul şi casa din Rosiers pentru înfiinţarea mânăstirii). Mathurin s-a născut la Larchand (7 km de Nemours; circa 100 km de Paris, în sud) în anul 250 şi a murit în anul 290. Era un tămăduitor de boli, folosindu-se de apa unui izvor aflat la vreo 3 km de aşezare, în inima pădurii. A fost canonizat înainte de anul 1000, de către episcopul de Sens. În anul 1006, Rainaud, episcop de Paris, iniţiază aici un Consiliu de canonici Notre Dame, numit Câmpul Mare. In 1147 se construieşte şi biserica din Larchand, păstrând (şi după restaurarea din 1615) înfăţişarea

de astăzi: un gotic de început, hieratic şi impunător. Din secolul X, aici încep pelerinajele; concentric, până cuprind toată Franţa. De-a lungul Evului Mediu, acest loc a cunoscut ample procesiuni, aidoma celor de astăzi de la Lourdes. De altfel, în anul 1208, Felix de Valoix fondează Ordinul Sf. Mathurin; tot de la această dată, comunităţile Ordinului Sfintei Treimi (La Trinite) din întreaga ţară primesc supranumele de ***Mathurin*****.** La 1457, pelerinii au alcătuit Confreria Sf. Mathurin. În biserica din Larchand se află rămăşiţele pământeşti ale Sf. Mathurin; ce s-a mai putut salva, după şase translaţii, incendii şi furturi. Alături: o relicvă aparţinând Sf. Paraschiva.

Aici, în aceste locuri - şi în acest context – s-a desfăşurat Pelerinajul Ortodox organizat de Mânăstirea Ortodoxă Română din Rosiers. Manifestarea a debutat dimineaţa, la ora 10, cu oficierea Sfintei Liturghii; o slujbă fastuoasă, ţinută în impunătoarea biserică. Au oficiat zece slujitori ai lui Dumnezeu: Înalt Prea Sfinţitul Iosif, Arhiepiscopul pentru Europa Occidentală şi Meridională; părintele Arhimandrit Ioachim Giosanu, mai-marele Mânăstirii Rosiers; Părintele Arhimandrit Simeon, de la biserica unei mânăstiri greceşti; preot Noël Tanazac, de la o biserică ortodoxă franceză din Lyon; preot Gregoire Hardy, de la Biserica ortodoxă din St. Cloud-Paris; preoţii români Sorin Panţiru şi Andrei Vinca; diaconul Yves Colin; fraţii (monahali) Nicolae Panţiru şi Mihai Ilinescu. Apoi, cu preoţii în frunte, cu prapuri şi sfeşnice, s-a pornit spre izvorul Sf. Mathurin; câteva sute de oameni s-au înşirat pe poteca urcătoare, cale de 3 km. Aş aminti între aceştia doar o excepţie binefăcătoare: credinciosul Iannis Rovedakis, cel care a dăruit pământ şi pădure mânăstirii de la Rosiers – şi care, în aceste momente solemne, în numele comunităţii greceşti din departamentul Sena şi Marna, ţine să mulţumească Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit

Daniel pentru inspiraţia divină de a fi acceptat şi luat sub înaltul său patronaj această mânăstire. La izvorul la care Sf. Mathurin tămăduia bolnavii a fost oficiată o nouă slujbă – şi au fost împărţite numeroase sticluţe cu apă sfinţită tuturor celor ce doreau să ia cu sine această licoare tămăduitoare de boli. A urmat o agapă frăţească, pregătită ca întotdeauna de neîntrecuta maică Eupraxia. Ziua s-a încheiat cu o conferinţă despre Ordinul Sf. Mathurin, ţinută de părintele T. Knecht, parohul bisericii locale.

Pentru sutele de participanţi, acest pelerinaj a avut o dublă însuşire: un drum la izvoarele sănătăţii spirituale şi, totodată, o descindere pe care fiecare a făcut-o în sine însuşi.

octombrie 1999

Reportaj cu flori de mină

Buxières-les-Mines este o localitate care, prin însăşi denumirea ei, vesteşte că are de-a face cu mineritul. Ea se înscrie într-o arie mai largă, vizând alte cinci-şase localităţi-surori, care adesea, într-o existenţă de peste un veac, şi-au întreţinut obrazul cu praf de cărbune. O generoasă natură montană apropie această zonă, nu doar ca destin uman, de frumoasa noastră Vale a Jiului. De câtva timp – şi în această „vale" din departamentul Allier (situat în Masivul Central al Franţei) se pune acelaşi imperativ ca în Valea Jiului: închiderea minelor şi recalificarea forţei de muncă. Am avut posibilitatea să constat aceste adevăruri, ca oaspete al orăşelului Buxières-les-Mines, al Primăriei conduse de un tânăr competent şi cu iniţiativă, domnul Gilles Denis. Evenimentului în curs de tranziţie îi fusese deschisă, în Centrul Cultural local, o expoziţie – „Retrospectivă şi perspectivă în destinul localităţii", să-i zicem – pe care primarul mă invită s-o vizitez, oferindu-mi şi un ghid avizat: minerul Jean Belostyk. Cu 30 de ani de muncă în minerit – timp păstrat amintire şi într-o cicatrice de pe mână – Jean Belostyk este unul din cei mai respectaţi (şi respectabili) locuitori ai orăşelului. Şi o istorie vie a devenirii acestor locuri. Istorie pe care mi-o prezintă apelând la fotografii de epocă şi la propria-i memorie. Iată, primele imagini ale minei, din anul 1890, cu nimic diferite de cele pe care le-am văzut altădată la Lupeni. Cu uşoara diferenţă profesională că aici, la început, s-a dat multă atenţie şisturilor bituminoase (care existau din abundenţă). Cele două războaie, apoi, cu efectele lor: interesul pentru cărbune, dar şi cunoscuta criză, când nici minerilor de aici nu le-a fost prea bine. Dintr-o altă fotografie se desprinde conturul unei uzine: este uzina care producea benzină din şisturi şi cărbune – îmi explică interlocutorul meu – şi care a fost închisă

în anul 1949, datorită revărsării petrolului pe pieţele comerciale. Alte imagini de mină, cu nimic deosebite de ceea ce, în general, cunoaştem. Pe măsuţe şi în vitrine special amenajate: înscrisuri, documente, obiecte minereşti: căşti, lămpaşe, curele, topoare, alte unelte specifice, cu rezonanţă arhaică. „Pe cele moderne, de gabarit mare, nu le-am putut aduce în expoziţie – îmi precizează minerul veteran – dar vor trece şi ele în curând la odihnă, prin stoparea lucrărilor”. El îmi spune, apoi, că la mină mai lucrează doar câteva zeci de mineri, care pregătesc, de fapt, închiderea ei.

Ce se întâmplă cu aceşti mineri încă în activitate – şi cu cei proaspăt „pensionaţi” (ca să nu zic „disponibilizaţi”) înainte de termen? Răspunsul la această întrebare l-am aflat atât de la veteran, cât şi – cu date suplimentare – de la primar. Mai multe instituţii se ocupă – fără a se călca pe picioare! – de această problemă: de la cele privind implantarea de noi activităţi în sfera industriei şi a serviciilor, până la cele care răspund de recalificare şi alte aspecte sociale. În general, nu a rămas în şomaj decât cel care a dorit acest lucru. În privinţa noilor industrii – ivite, oarecum, într-un context concurenţial – s-a optat pentru cele care tortura cât mai puţin mediul înconjurător. Ultima achiziţie, de care tânărul primar Gilles Denis face obiect de nedisimulată laudă, este construirea unei întreprinderi a Societăţii Interbiopacking, care va fabrica la Buxières-les-Mines ambalaje biodegradabile, necesare în primul rând sectorului alimentar: de la pungi la casolete, platouri, farfurii şi alte piese realizate până acum din material plastic (nedegradabil). Este pentru prima oară când se procedează astfel în Franţa. La început se vor produce 300 de milioane de astfel de ambalaje pe an, dar piaţa franceză consumă în jur de cinci miliarde anual – aşa că perspectivele sunt cât se poate de tentante. Multe unităţi consumatoare de ambalaje s-au arătat interesate,

între care şi americanele Mac Donald-uri din spaţiul francez. Noua uzină va ocupa o suprafaţă de 18.000 metri pătraţi, construcţia primei unităţi (4.700 m.p.) urmând să înceapă în decembrie, iar în februarie-martie să livreze primele produse. Aceasta va asigura 50 de noi locuri de muncă, aproape pentru câţi mineri se mai află acum în activitate.

În sfârşit, primarul îmi spune că s-a chibzuit mult până s-a luat această decizie. Pe lângă factorii economici, şi-au adus o contribuţie preţioasă factorii politico-administrativi, care, prin dezbateri nepătimaşe, au ajuns la acest judicios punct de vedere comun. Aceştia sunt – mă roagă primarul să-i notez: André Lajoinie, deputat; Jean-Claude Mairal, preşedintele Consiliului General local; Philippe Grégoire, prefectul departamentului.

În final, atât primarul, cât şi veteranul miner mă întreabă, la rândul lor: „Dar la dv.? Ştim că sunt şi în România probleme de acest gen. Cum se rezolvă?" Ce să le răspund, stimaţi cititori? Că minerii români sunt trataţi ca a şaptea spiţă la car? Ori ca grupuri de şoc – şi manevră – în mâna Puterii? Că nimeni nu se interesează cu adevărat – profund, sincer, eficient – de soarta lor? Că atunci când sunt disponibilizaţi li se dau tot soiul de compensaţii, care, de fapt, nu sunt decât amăgiri? Că atunci când nu mai pot răbda şi se revoltă sunt întâmpinaţi cu gloanţe şi cătuşe? Că nu se ajunge niciodată la un punct de vedere comun între factorii politici, administrativi şi economici? (Că dacă s-ar fi ajuns la vreo înţelegere plauzibilă, cu miliardele de lei oferite ca despăgubire, de exemplu, s-ar fi construit o fabrică aidoma celei prezentate mai sus?!)

… Nu le-am spus nimic din toate acestea, deşi nu sunt convins că interlocutorii mei nu ştiu câte ceva despre confraţii lor din Carpaţi. Am tăcut câteva momente mai lungi – şi le-am răspuns,

apoi, că voi scrie un articol despre modul cum au înţeles ei să rezolve această delicată problemă socială, cu promisiunea de-a le transmite, după publicare, articolul – tradus (fireşte) în limba lor.

noiembrie 1999

Despre Clemenceau, cu doamna… Clemenceau

Spuneam – într-un articol publicat, în primăvară – că se împlinesc, în această toamnă târzie (mai exact, pe 24 noiembrie) 70 de ani de la stingerea lui Georges Clemenceau; cel supranumit „Tigrul”, pentru dârzenia cu care şi-a apărat ideile, dar şi „părintele Victoriei”, pentru triumful adus Franţei în primul război mondial. De altfel, la numai şase zile de la Proclamarea Armistiţiului (11 noiembrie 1918) – pe 17 noiembrie, Guvernul, recunoscător, dădea o lege în al cărei prim articol se subliniază că „cetăţeanul Clemenceau, Preşedintele Consiliului, Ministrul de Război şi mareşalul Foch, Generalissim al armatelor aliate au binemeritat de la Patrie”; articolul 2 – şi ultim – fixează evenimentul pentru veşnicie: „Textul prezentei legi va fi gravat, spre a dăinui permanent, în toate primăriile şi şcolile Republicii”. Georges Clemenceau – personalitate plurivalentă, complexă, complicată şi, uneori, contestată – n-a ezitat, de pildă, să se dueleze atunci când a considerat că onoarea i-a fost atinsă, dar a şi încasat trei gloanţe (din care unul i-a străpuns plămânul, oprindu-se la câţiva milimetri de şira spinării) în urma unui atentat absurd. Mai ales omul politic Clemenceau, radicalul om politic, şi-a biruit timpul, extinzându-se asupra unui spaţiu ce depăşeşte cu mult graniţele ţării sale. În ceea ce ne priveşte, deşi nu ne-am bucurat de prea multă simpatie din partea Tigrului la tratativele de pace ale primului război mondial, nu putem să nu uităm gestul Justiţiarului, care în ziarul „La Justice” din 12 mai 1894 publica faimosul articol „Lupta de rase” în care, după ce face un istoric al luptei de eliberare naţională a românilor din Transilvania, se pune chezaş pentru adevărul luptei noastre.

Un nou prilej de a descinde în ***Imperiul Clemenceau*** – de unde transcriu cele ce urmează –

mi-l oferă prietenul Jean-Yves Conrad, preşedintele Asociaţiei Limbi şi Culturi Europene, directorul revistei „La lettre de Roumanie”, invitându-mă în orăşelul Moret-sur-Loing (nu departe de Fontainebleau) pentru a vizita „La Grange Batalière” şi a cunoaşte pe doamna… Clemenceau. „La Grange Batalière” s-ar putea traduce „Şura Bărcilor”, dar sensul franţuzesc al expresiei este mult mai complex. Această construcţie, ridicată într-un loc pitoresc, pe malul râului Loing, s-a vrut, din partea lui Georges Clemenceau, o casă mereu deschisă pictorului Claude Monet, marele său prieten (50 de ani de amiciţie exemplară!), ca şi altor artişti ai penelului, ştiută fiind afinitatea Tigrului pentru aceştia. Se pare însă că nici Monet, nici Clemenceau nu s-au putut bucura de acest „port” de inspiraţie, datorită plecării lor în Câmpiile Elizee. Fiul Tigrului, în schimb, Michel Clemenceau, a făcut din acest spaţiu un autentic muzeu – şi loc de pelerinaj – în care se păstrează mai ales vestigii privind viaţa intimă a Tigrului. Michel Clemenceau a fost, la rându-i – zic „a fost”, pentru că el şi-a urmat tatăl, în Elizeu, de o bună bucată de vreme – un brav oştean, căpitan în primul război mondial, deputat şi senator. În acest „bârlog” al Tigrului – o vastă „corabie” acoperită cu stuf – ne invită doamna Clemenceau, nora „Părintelui Victoriei”, care continuă, neobosit, iniţiativa soţului ei Michel. Pe „puntea” corăbiei – o largă sufragerie – exponate din imediata apropiere a celui evocat: obiecte de artă, cadouri, cărţi – multe cărţi. Pe un birou, portretul lui Michel, alături de o carte: exemplarul 1 din „Au soir de la pensée”, Editura Plon, 1927, dăruită cu autograf „Fiului meu Michel, cu afecţiune”. Lângă ea, fotografia mareşalului Foch, 1918, cu autograf aceluiaşi Michel: „Căpitanului Clemenceau, în amintirea (locului) Sarus”. Descopăr cu plăcută surpriză volumul „Măreţia şi amărăciunea unei victorii”,

Ed. Plon, 1930, tradus şi publicat de vechea editură Cartea Românească, înainte de război. Nu putea să lipsească, desigur, exemplarul din ziarul „L'Aurore”, cu vestitul pamflet „J'acuse”, al lui Zola, consacrat aşa-numitei Afaceri Dreyfus. Dar – pentru că ne aflăm la capitolul presă – iată şi caricatura originală – semnată „Lamy-Trille, 20.I.08” – care reprezintă pe cei doi şefi de ziare şi de direcţii ideologice: Jean Jaurés cu „L'Humanité” şi Clemenceau cu „L'Aurore”, desen dezavantajându-l pe Tigru. Prietenia dintre Georges Clemenceau şi pictorul Claude Monet – despre a cărui operă capitală Tigrul a scris chiar o carte: „Les Nymphéas” („Nuferii”) Ed. Plon, 1928 – este mărturisită prin câteva pânze oferite de către Patriarhul de la Giverny. Doamna Madeleine Michel Clemenceau ne povesteşte o întâmplare mai puţin cunoscută, un mic incident petrecut la moartea pictorului: văzând risipa de negru – car funerar etc., etc. – Tigrul (nici el tânăr, de-acum!) a oprit procesiunea funerară şi a înlocuit totul cu linţolii de culori vii şi flori, replicând că aşa se cuvine condus (chiar şi) pe ultimul drum cel mai mare pictor al naturii, al florilor. Distinsa doamnă ne arată apoi o fotografie – datată „décembre 1926” – în care este imortalizat acest moment. Alte trei secvenţe cvasinecunoscute marelui public: 1) un portret (de Jean-François Raffaelli) al lui Hercule Rouanet, unul din primii secretari al lui Clemenceau, care-i imita perfect semnătura; 2) o scrisoare adresată de Michel Clemenceau lui Laval, la 17 februarie 1943, în care, supărat că numele Tigrului era utilizat într-o propagandă incorectă, fiul replică: „Pentru a apela la morţii noştri mari, trebuie să fii de talia lor, domnule Pierre Laval”; 3) fotografia lansării la apă a port-avionului „Clemenceau” – Brest, 21 decembrie 1957 (despre care am auzit, zilele acestea, că ar fi fost retras şi el, într-un port de odihnă definitivă). La finalul călătoriei noastre pe nava-amiral „Le

Grange Batelière", doamna Madeleine ne arată două fotografii scumpe inimii domniei sale: prima a fost făcută în anul 1963, pe Champs Elysées, şi cuprinde momentul în care soţul ei, Michel Clemenceau, o prezintă generalului Charles de Gaulle; cealaltă, mai recentă, este făcută aici, în casa-muzeu, şi o înfăţişează pe gazda noastră în compania preşedintelui Jacques Chirac.

…După câteva bune ceasuri de conversaţie, doamna Madeleine Michel Clemenceau se scuză că este puţin obosită şi-ar vrea să se retragă. Am riscat, atunci, o întrebare necavalerească, dar… reportericească: am rugat-o, dacă acceptă, să-şi deconspire vârsta. Mi-a răspuns sec: „Am 90 de ani". Apoi, cu un zâmbet înflorit pe buze: „Dumneata aşa notează, 90; peste 90, să ştii că nici o femeie nu-şi mai deconspiră vârsta". Îi răspund acum, de departe: La mulţi şi fericiţi ani! distinsă şi frumoasă doamnă.

noiembrie 1999

„Naivi” la umbra Luvrului

O expoziţie românească de artă naivă se bucură de un succes meritat în Parisul lui Picasso. În imediata apropiere a cunoscutului Muzeu Luvru – păstrător de valori aşa-zise clasice, dar şi de exerciţii moderne de ultimă oră – tablourile româneşti, create sub ocrotirea unei aripi dumnezeieşti, aduc sub privire şi în auz „zăpezile de altădată” şi freamătul „codrului de aramă”; un cortegiu de obiceiuri şi vechi credinţe, legate de muncile şi sărbătorile anului rural. Amintesc câteva „secvenţe” – şi pe autorii lor, îndeobşte coborâtori din faimoasa „Şcoală de la Brusturi”: Rodica Nicodim: „Vara la Brusturi”, „Culesul poamelor”; Mariana Lazăr Mihuţ: „Primăvara în satul meu”, „Nuntă în iarnă”; Voicu Mihuţ: „Zi de sărbătoare”, „Satul meu toamna”; Petre Mihuţ: „Cocoşul şi Luna”; Mihai Vintilă: „Vis de dragoste”.

Pe aceleaşi simeze, acestei naturi însufleţite îi ţine tovărăşie o panoplie de icoane pe lemn – şi ele atestând talentul secular al „zugravilor” din Carpaţi, iar, prin coloritul lor viu, specific picturii ortodoxe româneşti, sufletul unui popor ales. Iisus Hristos şi Maica Domnului – într-o varietate de ipostaze – alături de alte reprezentări biblice, de la Adam şi Eva la cei 40 de mucenici, au ca autori pictori şi ateliere renumite: Lucia Ciobanu, Marin Dragomir, Mihai Micu, Cristian Demetrescu, Cristel Baiu, Emil Craioveanu, Daniel Stroie, Ion Grădinaru şi ateliere Delta Dunării, Leicon, Opaiţ.

La poalele pereţilor astfel „pictaţi”, pe laviţe lungi odihnesc tot felul de obiecte din ceramică – oale, farfurii, ulcioare, carafe de toate mărimile – realizate în centre cu valoare recunoscută: Marginea, Horezu, Corund. O notă aparte pentru ceramica de Oboga-Olt (olar, virtuozul Grigore Ciungulescu) mai puţin

cunoscută chiar în ţară – şi pentru prima oară în Franţa.

Autorii acestui merituos demers artistic: Asociaţia „Soleil de l'est" (preşedinte Michel Gavaza) şi Oficiul Român de Turism (şef Birou parizian Cristina Ghiauş). Domnul Gavaza, un braşovean cu neuitare de ţară, preşedintele Asociaţiei Soarele Estului, ajutat de soţie şi cei doi fii, a organizat numeroase expoziţii – în special pe Valea Loarei, zona Orléans-Tours – soldate cu mii de vizitatori şi zeci de articole în presa franceză. Expoziţiile sunt alcătuite, de regulă, pe patru principale teme: 1) artă populară: ceramică, ţesături, obiecte sculptate în lemn, sticlărie, ouă pictate; 2) iconografie: icoane pe lemn şi sticlă; 3) pictură naivă; 4) pictură cultă contemporană: figurativă, nonfigurativă, abstractă, peisaj, acuarelă, litografie. Această ultimă direcţie este reprezentată de 20 de artişti plastici români – între care: Ion şi Petre Achiţenie, Angela şi Traian Brădean, Ion Grigore, Ana Ruxandra Ilfoveanu, Bogdan Bârleanu, Nicolae Codreanu, Marilena Murariu, Vasile Mureşan-Murivale, Horia Petruţiu – şi 10 artişti plastici ruşi. Şi în ceea ce priveşte pictura naivă – creaţie cu cea mai mare priză la publicul francez – s-au putut realiza câteva expoziţii mixte: româno-franceză, româno-iugoslavă, româno-maghiară.

În sfârşit, aş vrea să subliniez, în legătură cu expoziţia prezentă, disponibilitatea domnişoarei Cristina Ghiauş, şefa Oficiului Român de Turism din Paris, faţă de promovarea valorilor artistice româneşti în Franţa. Dacă Ministerul de resort ar dota acest Oficiu şi cu panourile necesare susţinerii exponatelor, o parte din spaţiu (fără a deranja activitatea specifică, dimpotrivă) ar putea fi amenajate în galerie permanentă de artă. Ceea ce ar fi spre binele – şi succesul – tuturor.

noiembrie 1999

Centenar Asturias

La Paris, sub cupola Adunării Naţionale („Camera Deputaţilor" din Parlamentul francez), într-o sală fastuoasă, dar intimă, predestinată prin însuşi numele său unor astfel de ceremonii: Sala Lamartine – s-a desfăşurat manifestarea consacrată aniversării a o sută de ani de la naşterea scriitorului guatemalez Miguel Angel Asturias. Născut în Guatemala, în 1899 şi stins din viaţă la Madrid, în 1974, Asturias a purtat pe chipul său – şi-n opera-i nemuritoare – toată tristeţea şi speranţa ţării sale şi, printr-o firească extensie, toată drama Americii Latine. Legendele Guatemalei (într-o carte chiar aşa numită: „Légendes du Guatemala"), mirajul Caraibelor cu nimfele şi ademenirile lor bermude, Kire Kiraline lunecătoare pe alt tărâm, istoria unui loc de „lume nouă" cu plămadă precolumbiană – „poveşti şi doine, ghicitori, eresuri", ca să-l citez pe un alt Mare, şi el cu tristeţea şi speranţa ţării sale încrustate pe frunte – respiră prin porii fiecărei litere din scrierea acestui ***Sfânt*** („Angel") dat de tulburătorul pământ al străvechilor Maya, altoit cu îndrăzneala cuceritorilor lui Pedro de Alvarado. Durerile Guatemalei, ale truditorilor acestui „imperiu bananier", sub biciul stăpânilor de pe plantaţii sau ţintă liniei de mira a dictaturilor militare – clamează din ardentele pagini ale aceleiaşi opere (amintesc doar „Monsieur le Président") izvorâtă din vulcanul numit Asturias. Scriitor (încununat cu Nobel în 1967) şi diplomat (ambasador la Paris), obligat să-şi trăiască o bună parte de viaţă în exil, Miguel Angel Asturias şi-a păstrat, de-a lungul unei existenţe cu numeroase încercări, tăria şi verticalitatea eucaliptului. Adică a ***arborilor drepţi***.

…Sunt, acestea, câteva din însuşirile subliniate de mai toţi cei care au cuvântat la manifestarea omagială, fie că evocau amintiri ori

rosteau docte texte critice. Îi amintesc succint, deşi fiecare – personalitate de primă mărime a culturii – ar merita câte o pagină specială: Jack Lang, preşedintele Comisiei de Afaceri Externe din Adunarea Naţională, fost ministru al Culturii (cu siguranţă, cel mai însemnat de la Malraux încoace), a cărui alocuţiune de deschidere s-a constituit într-un portret riguros, teluric, al celui sărbătorit; Gloria Montenegro de Chirouze, ambasadoarea Guatemalei în Franţa; Nadir Aziz, secretar general al Academiei Mediteraneene; acad. Jean-Pierre Angremy, preşedintele Bibliotecii Naţionale a Franţei (care deţine manuscrise Asturias) şi preşedinte al Asociaţiei Prietenii lui Asturias; scriitorul Alain Bosquet, care a trimis ***de dincolo*** un text interesant – „Acum 30 de ani: scrisoare către Comitetul Nobel” – citit de poeta Claudine Helft, membră a Academiei Malarmé; medicul Louis Bertagna; scriitorul Vassilis Vassilikos, ambasadorul Greciei în Franţa; scriitorul turc Nedim Gursel; scriitorul Luan Starova, fost ambasador al Macedoniei; Nelson Vallejo Gomez, filozof şi jurnalist columbian, scriitorul Ramon Chao, şeful Departamentului America Latină de la radio France Internationale; prof. univ. Dorita Nouhaud, specialistă în literatura hispanico-americană; Amos Segala, secretarul Asociaţiei Prietenii lui Asturias; scriitorul guatemalez Jesé Mejia; scriitorul maghrebian Shams Nadir, cu un poem închinat lui Asturias, „Argonauţii noii lumi”.

Între personalităţile de la tribuna manifestării, care l-au evocat pe marele dispărut, s-a aflat şi ambasadorul nostru pe lângă UNESCO, domnul Dan Hăulică, preşedintele de onoare al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Artă, fost preşedinte al Uniunii Latine, cu un inspirat text – „Asturias, «acest visător definitiv»” – rostit liber şi, spre deosebire de ceilalţi vorbitori (dar întru cinstirea momentului) ridicat în picioare. Şi

domnia sa a făcut firească referire la Paul Valery – acel „prinţ al Poeziei” coborând din orăşelul său mediteranean Sète, autor al celebrului poem „Cimitirul marin” – cel care, intuind dintru început valoarea pribeagului guatemalez, a semnat prefaţa la „Legendele” publicate în Franţa. Scriitorul Dan Hăulică a evidenţiat, apoi, raporturile dintre Asturias şi România, pe care medaliatul cu Nobel a cunoscut-o şi înainte şi după ultimul război mondial. A evocat impresia deosebită pe care i-a făcut-o lui Asturias pictura de pe pereţii mânăstirii Voroneţ, pe care o asemuia celei de pe vestitele temple Maya: Copán, Tikal, Palenque, Bonampak, Uxmal. A subliniat, de asemenea, traducerea în româneşte, de către Eugen Jebeleanu, a unora din poeziile celui omagiat – şi publicate în revista „Secolul XX” (al cărui redactor şef era, pe atunci, Dan Hăulică).

Cuvântările au fost presărate cu scurte pauze, în care muzicianul Otto Thiel interpreta la harpă cântece guatemaleze. La un moment dat, s-a auzit (imprimată pe bandă) însăşi vocea lui Asturias, recitând poemul „Bolivar”. În pofida aspectului său modern, Sala Lamartine iradia farmecul saloanelor de altădată.

noiembrie 1999

Un palat legendar

Legenda zice că palatul ar fi fost clădit la porunca lui Napoleon (al III-lea) pentru o doamnă din lumea bună, care se bucura de favorurile împăratului; un tunel ar fi legat reşedinţa amantei de reşedinţa imperială. Adevărul (şi el devenit legendar) susţine că doamna Victoire Fécie Bailliot, după ce s-a separat de soţ, contele Béhague, a cumpărat terenul acesta, pe care un strălucit arhitect, Gabriel-Hippolyte Destailleur (talentat aidoma tatălui său, François; aşa cum îl va urma, de altfel, şi fiul său, Walter) a construit, în anii 1866-1867, primul palat, căruia i se vor adăuga în timp alte edificii în stil neo-Louis XV, pentru contele Octave de Béhague, fiul proprietarei. Eminent colecţionar de cărţi vechi şi stampe, tânărul conte şi-a construit şi o bibliotecă ovală, cu o frumoasă pictură, pe plafon, reprezentând Poezia. Tot acum este „cioplită" o maiestuoasă scară de lemn, cu sculpturi şi lambriuri. În anul 1893, doamna Martine-Marie-Pol de Béhague, mezina contelui Octave – urmând exemplul bunicii - se separă de soţ, contele de Béarn, şi, în calitate de moştenitoare a palatului, aduce modificări radicale, cu ajutorul arhitectului Walter Destailleur. Interioarele sunt transformate în stil neo-clasic. Se „ciopleşte" încă o scară, din marmură policromă – rampă de fier forjat, reliefuri din bronz, cornişe sculptate – inspirată după scara reginei de la Versailles. În 1898, sculptorul Jean Dampt încrustează într-o arcadă a scării basorelieful-metaforă „ Timpul care duce cu sine Dragostea". Cu un an înainte, în 1897, Walter Destailleur amenajase şi o mare sală de bal (numită şi „Salonul de Aur", după culoarea aurie a stilului neo-rococo), îmbrăcată de jos până sus în lambriuri de lemn scump, stil Louis XV, cu sculpturi ornamentale de Florian Kulikovski şi picturi gen Bruegel. Sala de bal se continuă cu un

mic salon octogonal ornat cu patru scene de vânătoare sfârşit de secol XVIII – şi „salle à manger”, decorată cu o fântână păzită de un Neptun Bărbos (de inspiraţie Versailles) şi un tablou atribuit lui François Boucher. În sfârşit, o încăpătoare şi cochetă sală de spectacole încununează arhitectonic palatul – căruia i s-a adăugat şi o grădină pe măsură.

Toată această impresionantă „montură de arte” a fost pusă în valoare de către contesa de Béhague, iubitoare de frumos, îndeosebi de muzică şi literatură. Timp de 30 de ani (începutul acestui secol), palatul Béhague a fost gazda ospitalieră a unei societăţi alese. Aici au răsunat paşii şi glasul lui Marcel Proust, Forain, Helleu, Maurice Paléoloque, Isadora Duncan, Cosima Wagner, Gabriele d’Annunzio, Ida Rubinstein. Gabriel Fauré şi-a dirijat aici „ Requiem”-ul. S-a jucat „ Scorpia îmblânzită”. S-a montat o piesă de Paul Claudel. Impresionanta bibliotecă, moştenită de contesă de la tatăl său Octave, a avut slujitori de elită, între care cel mai renumit a fost Paul Valéry, multă vreme un obişnuit al casei.

După moartea contesei de Béhague (cu care, probabil, se usca un arbore genealogic), palatul a fost scos la mezat. La 27 martie 1939, el a fost cumpărat de staul român ca sediu pentru Ambasadă, primul ambasador instalat aici fiind George Tătărescu.

Mult timp, edificiul a fost „exploatat” aşa cum fusese primit – ori i s-au adus „îmbunătăţiri” care mai rău i-au făcut. În prezent, o echipă de specialişti în restaurare au redat palatului vechea sa strălucire. Cum el este inclus şi pe lista monumentelor de patrimoniu francez, palatul Béhague poate fi vizitat. Adresa lui: 5, rue de l’Exposition – în plin centrul Parisului, în apropiere de Domul Invalizilor, de Esplanada Trocadero (cu Palatul-muzeu Chaillot) şi Champs de Mars, la umbra faimosului Turn Eiffel.

decembrie 1999

Operă de binefacere:
Concert cu Radu Lupu

… Opere de binefacere – să recunoaştem – mai rar în zilele noastre. De regulă, se poartă monitorizarea. Şi, totuşi. Ambasada română de la Paris a izbutit această performanţă, dificil de realizat chiar şi în condiţii de competiţie contra-cost. A izbutit să reunească la aceeaşi dată – şi oră! – în acelaşi loc: Sala Gaveau din Paris – câţiva aşi ai artei interpretative româneşti, râvniţi de toate marile scene ale lumii. Scopul? Strângerea de fonduri pentru restaurarea sălii de teatru-concert a Palatului Béhague, sediul Ambasadei României. În legătură cu acest palat – monument de artă, inclus în circuitul francez de vizitare – s-a mai scris: şi de bine, şi de rău, uneori pe bună dreptate, alteori pe falsă dreptate. Nu voi aduce eu, acum, creanga de măslin. Ţin doar să subliniez că acest palat, construit în mai multe etape, începând cu jumătatea secolului trecut, în stil neo-Ludovic XV şi neo-clasic, de către una din cele mai vestite firme de arhitectură ale Franţei (Destailleur – tată şi fiu) a avut în ultimul moştenitor, contesa Martine de Béhague, un autentic mecena al artei. Acestei doamne îi revine onoarea de a fi construit, între anii 1897-1906, o magnifică sală de teatru-concert; supranumită Sala Bizantină, datorită construcţiei ei în plan bazilical antic şi dispunere de biserică bizantină, conform unui proiect aparţinând marelui arhitect Gustave Adolphe Gerhardt, deţinător al Marelui Premiu al Romei. Robert de Montesquiou scria cum rugăciunea şi dansul erau reunite în acest „frumos loc care nu ştii dacă este teatru sau biserică”. Mariano Fortuny, pictor, gravor, fotograf şi inventator – supranumit de Marcel Proust drept „fiul genial al Veneţiei” – a realizat cortina ca o veritabilă tapiserie; tot el a conceput o cupolă scenică repliabilă, o imensă boltă artificială care dădea

spectatorului impresia că se află sub un cer animat de efecte atmosferice. (În paranteză fie spus, la Scala din Milano o astfel de cupolă a fost instalată abia în 1922). Între cei ce-au însufleţit această scenă – pe lângă numeroase piese de teatru, spectacole de operă şi balet – aş aminti doar pe Fauré, care şi-a dirijat aici propriul „Recviem”, şi pe celebra dansatoare Isadora Duncan; de altfel, întregul palat a fost, în acest prim sfert de secol, unul din cele mai renumite saloane literar-artistice ale Parisului, aici auzindu-se glasurile unor celebrităţi ca Marcel Proust, Rodin, Paul Claudel, Paul Valéry, Forain, Cosima Wagner, Ida Rubinstein.

Despre această Sală Bizantină, domnul Dumitru Ceauşu, ambasadorul României în Franţa, spunea, într-un „Avant-propos” la concertul filantropic: „O sală de teatru şi de concert dezafectată este ca un templu abandonat. Peste locul unde, timp de decenii, cuvântul şi acordul muzical au făcut să vibreze inimile şi au înnobilat sufletele – a căzut, de trei ani, liniştea uitării”. Tot domnia sa a oferit şi cheia iniţiativei: „Graţie unei sugestii făcute de aproape un an, de către maestrul Lawrence Foster, iată-ne pe toţi, muzicieni şi spectatori, reuniţi astăzi pentru a încerca să dăm viaţă unui proiect hardy, care să facă posibilă restaurarea sălii de concert de la Palatul Béhague, prin contribuţia tuturor celor care iubesc muzica şi teatrul”.

Au răspuns la acest apel, cum spuneam, câţiva aşi ai artei interpretative. Îi numesc aici, drept merituoasă recompensă, însoţindu-i cu un cuvânt desprins din elegantul caiet-program al spectacolului.

Lawrence Foster, dirijor: născut la Los Angeles, în 1941, din părinţi români. Succes de la prima întâlnire cu scena. Dirijor şi director muzical de formaţii simfonice şi filarmonice de pe vechiul şi noul continent. În prezent, director muzical al

Orchestrei Simfonice din Barcelona şi al Orchestrei Naţionale a Cataloniei. Ataşament special faţă de „Oedip” al lui Enescu, pe care l-a înregistrat, la EMI, cu Barbara Hendricks şi Jose van Dam, l-a dirijat la Théâtre des Champs Elysées – şi-l va dirija, din nou, în anul 2000.

Radu Lupu, pianist: ieşit de sub bagheta Floricăi Muzicescu şi a Cellei Delavrancea; consacrat cu Berliner Philharmonisches Orchester, la Festivalul de la Salzbourg, sub bagheta lui Herbert Von Karajan. Impresionează Statele Unite printr-un mare turneu efectuat în 1972 – şi, în egală măsură, pe melomanii din China şi Japonia. Chip şi minte înţeleaptă de Cleopa al Sihăstriei, român atins de aripa dumnezeiască a geniului.

Silvia Marcovici, violonistă: studiază vioara la Conservatorul din Bucureşti, clasa lui Ştefan Gheorghiu. Debutul – la 15 ani – este salutat unanim de către critică. O înnobilează un lung şir de premii I: Concursul Long-Thibault; Prinţul Rainier de Monaco; Concursul George Enescu – Bucureşti. În1988, împreună cu Placido Domingo, efectuează un turneu triumfal la Madrid, Londra, Paris, Frankfurt. Odată cu participarea la Concertul filantropic organizat de Ambasada Română din Paris, Silvia Marcovici şi-a sărbătorit 25 de ani de carieră internaţională.

Fraţii Eugen şi Carmina Sârbu: ***El*** – violonist „destinat geniului”, conform ziarului „Daily Telegraph” din Londra – ori, mai exact, „însuşi Paganini”, cu a cărui vioară a avut onoarea să cânte („Il Canone”) într-un concert istoric ţinut la Metropolitan Museum din New York, în anul 1994. În 1996, la iniţiativa Prinţului Charles, oferă un recital la Palatul Sf. James din Londra. La 13 sept. 1999, Eugen Sârbu a deschis sezonul muzical 1999-2000 al New York-ului, la Carnegie Hall, obţinând un succes fulminant. Pe oriunde hălăduieşte nu uită că este român şi, mai ales, nu-şi uită ţara, la a cărei dezvoltare artistică se angajează

cu entuziasm. În anul 1995 a creat Bursa „Eugen Sârbu”, la Universitatea de Muzică din Bucureşti, care se decernează în fiecare an celui mai bun student violonist român. Nici ţara nu-l uită: în semn de preţuire, în 1997 a fost numit director de onoare al Orchestrei Naţionale Radio, distincţie de care s-au bucurat doar Sergiu Celibidache şi Yehudi Menuhin. Studiază vioara de la cinci ani (cu tatăl său!) şi la vârsta de şase ani a ieşit pe scenă cucerind publicul. În prezent cântă cu un Stradivarius, construit în 1729. ***Carmina***: pianistă – studiază acest instrument de la vârsta de patru ani. la cinci ani este admisă la Şcoala Specială de Muzică destinată copiilor excepţionali dotaţi. Şi asupra talentului ei are efect benefic mâna modelatoare a Cellei Delavrancea. Se produce pe marile scene ale lumii – din Anglia, Italia, Franţa, Germania, Austria, Spania, Elveţia, Finlanda, Portugalia până în America, Noua Zeelandă şi Noua Caledonie – şi înregistrează succese zdrobitoare în recitaluri susţinute împreună cu fratele său Eugen; după un astfel de recital, la Queen Elizabeth Hall din Londra, exigentul (pe toate planurile) ziar „Financial Times” o consideră acea artistă „demnă de a fi ascultată continuu”. Interpretările sale clasice – în special din Mozart – sunt comparabile cu cele ale legendarei Clara Haskil.

Cvartetul Athenaeum Enescu: ***Constantin Bogdănaş***, vioară; ***Florin Szegeti***, vioară; ***Dan Iarca***, alto; ***Dorel Fodoreanu***, violoncel. Constituit în 1979, din dorinţa de-a onora memoria ilustrului compatriot George Enescu, cvartetul s-a distins prin participarea la importante festivaluri – Besançon, Prades, Montpellier, Paris, Barcelona, Echternach, Bucureşti – şi prin obţinerea unor valoroase premii internaţionale: de disc, de muzică de cameră, de cvartete cu coarde. Repertoriul lor cuprinde peste 200 de opere clasice şi romantice, din secolele XVIII-XIX.

În sfârşit, dar nu ultima pe listă, ***Orchestra de Cameră „George Enescu***”, alcătuită din muzicieni români stabiliţi în Franţa, Italia, Germania, Belgia, Monaco – şi dirijată de maestrul Lawrence Foster. Fiind dificil fie şi numai să-i numesc pe toţi cei 27 de membri – fiecare, un artist cu personalitate – îi rog să mă ierte că-i ***ajut*** să se păstreze în frumoasa aură a anonimatului celebru. Nu voi face aprecieri nici asupra calităţilor interpretative care au reînviat sub cupola prestigioasei Săli Gaveau secvenţe din creaţia lui Haydn, Bach, Mendelsson-Bartholdy, Enescu, Mozart, Bartok; succintele prezentări ale preopinenţilor constituie, bineînţeles, garanţia sigură a succesului. Voi spune doar că toţi aceşti supermani ai artei muzicale au lăsat deoparte toate presantele lor îndatoriri artistice şi au venit să cânte gratuit pentru restaurarea unei săli celebre – care, reînsufleţită, le-ar face, desigur, la rându-i, onoarea de a-i avea oaspeţi pe scândura de aur a scenei sale.

decembrie 1999

Catedrala de cuvinte

Primesc – tocmai din America! – o carte, al cărei autor se află în acest moment chiar acolo, pentru a o lansa cititorilor cărora, de altfel, le este consacrată. Cartea se numeşte „***Lumină nouă***, II, ***Vatra Românească sub trei episcopi***” – Editura Antim Ivireanul, Rm. Vâlcea, România, 1999 – şi poartă semnătura Ioan Barbu. O răsfoiesc, citesc generosul autograf – „Prietenului de-o viaţă”…etc. etc. – şi gândul o ia razna, peste mări şi ţări, peste albii Alpi, oprindu-se în verdele înmiresmat al Carpaţilor, în frumoasa Ţară a Loviştei, acolo unde, cu mulţi ani în urmă, refăceam împreună drumul legiunilor romane şi legenda voievodului Seneslau. Apele Oltului, zăbrelite de baraje şi scuturate de lumină de către turbinelor hidrocentralelor, nu mai loveau în aceeaşi cadenţă „zidul vechi al mânăstirii”, Cozia, nici nu mai înălţau spre cer sălbaticele solfegii ale împătimitului Geo Bogza; se legănau domol, torcându-şi nepăsătoare, din fuioarele măruntelor bulboane, impasibila veşnicie. Să fi trecut 20, să fi trecut 30 de ani de atunci? Numere-i… veşnicia.

Citesc cartea – şi vraja, în loc să se destrame, mă cuprinde mai abitir. Ca unul care nu m-am erijat niciodată în postură de critic sau (măcar) banal cronicar literar, fiind doar un mărturisitor cu inima spre cele citite, nu voi face nici de data aceasta abatere de la regulă. Voi spune, deci, că această carte ***reprezintă drumul unei existenţe speciale, al unei golgote liber-asumate***. Atât în ceea ce-l priveşte pe autor, cât şi pe oamenii şi faptele ce alcătuiesc substanţa cărţii. Cu atât mai dificil pentru autor, care se vrea o pană mesianică, peregrinând printre românii din America, la un veac de la desprinderea lor de ţărmul-mamă românesc. Adevăr subliniat şi de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Serafim în cald-judiciosul „Cuvânt înainte”: „***Din interviurile***

prezentate în această carte reiese limpede că problema majoră a românilor din America este aceea a lipsei de unitate. Ceea ce nu mai miră astăzi pe nimeni, din moment ce, pretutindeni unde trăiesc, românii sunt dezbinaţi. Se vede că gena blestemată a dezbinării, specifică strămoşilor noştri traci (şi daci, desigur – n.n.) ***a biruit şi biruie în continuare duhul creştinismului pe care l-am primit încă de la formarea noastră ca popor şi care este prin excelenţă duhul unităţii, al dragostei care ne face pe toţi una***". Cum a reuşit Ioan Barbu să ducă până la capăt această călătorie-golgotă, tot înalt Prea Sfinţitul Serafim dezleagă „taina": „***Autorul cărţii de faţă n-a studiat teologia, dar are un simţ intuitiv al realităţilor teologice şi bisericeşti***". Pe lângă necesarele, existentele, recunoscutele calităţi de ziarist şi scriitor. Îmbinându-se astfel, cum nu se poate mai fericit, Duhul cu Talentul şi Truda într-o singură personalitate: Ioan Barbu.

Este dificil de relatat, oricât de succint, ceea ce se întâmplă între coperţile celor 500 de pagini ale cărţii. Aproape fiecare pagină cuprinde un fapt revelator sau dezvăluie un amănunt semnificativ; cu atât mai ispititoare – şi faptul, şi amănuntul – cu cât cele mai multe (ca să nu zic aproape toate) sunt inedite pentru cititorul român de-acasă. De aceea, primul şi singurul îndemn pe care-l fac este: citiţi-o! citiţi-o ca pe o „biblie" a diasporei noastre americane; citiţi-o, şi vă veţi cutremura şi veţi ieşi mai înţelepţi şi mai limpeziţi în suflet şi credinţă, la limanul lecturii ei.

Câteva observaţii, însă, ca orice cititor, le voi face şi eu în rândurile ce urmează. Voi sublinia, mai întâi, că întreaga construcţie a cărţii se află sub geniul tutelar al românilor, poetul Mihai Eminescu, sub a cărui fotografie este înscris citatul: „***Biserica a creat limba***". Alături de care se află – consemnat însă în „Postfaţă" – deviza care l-a călăuzit pe autor: „***Politica dezbină, Biserica***

unește". În numele acestei devize, Ioan Barbu a căutat unirea, chiar dacă nu de puține ori a trebuit să întoarcă și celălalt obraz.

Între multe din meritele cărții și autorului ei se află și acela de a fi adus dreaptă lumină asupra câtorva figuri proeminente ale românilor americani, înlăturând umbre apăsătoare puse de netrebnici cu înfățișare de farisei. Cea mai importantă personalitate curățită de mâzga fariseilor și caduceilor, cu sau fără coloratură comunistă, este teologul și scriitorul Viorel D. Trifa – al cărui unchi, părintele Iosif Trifa, a întemeiat oastea Domnului – devenit Episcopul Valerian, care, timp de câteva decenii, a constituit „cadranul solar" al ortodoxiei românești din America.

O altă personalitate marcantă a românismului de peste Ocean – deși nu de mult timp plecată (expulzată) din patrie – este „părintele-martir" (l-am citat pe autor) Gheorghe Calciu-Dumitreasa, care, după 16 ani de temniță comunistă și alți 10 ani de condamnare (de data aceasta, eliberat înainte de termen, dar cu domiciliul obligatoriu) nu este nici el scutit de mărturiile mincinoase, denigratoare ale fariseilor. Cărei cauze se datorește această anatemă anticristică, aruncată stâlpilor credinței ortodoxe românești? Unde țintesc aceste săgeți, mai otrăvitoare decât cele zvârlite în trupul Sfântului Sebastian? Răspunsul – clar, limpede, competent și convingător – îl dă însuși părintele Calciu, citat în carte: „***În ce privește atacul la ființa Bisericii Naționale pot spune că el este programat. E un fapt incontestabil. Mi-am dat seama că vinovăția unor preoți sau a unor ierarhi este doar un pretext. Se urmărește lovirea în Biserica Neamului, ca instituție, ținta fiind integralitatea ei. Eu știu de unde vine și mai știu că și Biserica de aici este atacată. Dacă eu am manifestat o anumită atitudine când am fost în România este***

că am înţeles ce se urmăreşte, că batjocorirea unor ierarhi în fel şi chip este un pretext, că obiectivul de fapt este distrugerea Bisericii Ortodoxe Române – şi, în general, a Ortodoxiei”. Sunt luaţi, astfel, la „scărmănat” oameni cu o biografie ireproşabilă, numai pentru că îndrăznesc să ia apărarea celor „proscrişi” – ori numai pentru că acceptă contacte cu alte Biserici ortodoxe româneşti, inclusiv cu Biserica-mamă. În această situaţie pare a fi chiar Prea Sfinţitul Episcop Nathaniel Popp – pentru gestul de a fi spus adevărul despre valoarea înaintaşului său Valerian Trifa (pe care l-a cunoscut foarte bine) şi acela de a-şi fi vizitat ţara de baştină – la adresa căruia s-au auzit răbufniri critice în (tocmai!) diaspora pariziană. Chit că cei ce-l beştelesc nu ştiu că Prea Sfinţitul Episcop de Detroit şi al Episcopiei Ortodoxe Române din America şi Canada este un român american get-beget: s-a născut în SUA (12 iulie 1940, Aurora-Ilinois); a învăţat româneşte; slujeşte în biserică în limba română. Dar pentru că s-a dus să-şi cunoască obârşia maramureşeană şi s-a întâlnit cu unii slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române – alături de, cum spuneam, susţinerea adevărului despre Î.P.S. Valerian – şi-a atras oprobiul aşa-zişilor intoleranţi; care, dacă ar fi invitaţi, după îndemnul lui Iisus, să ia piatra şi să dea, poate chiar ar comite actul.

O personalitate la fel de „controversată” – de fapt, contestată, blamată, ameninţată până la atentat (din fericire, nereuşit; s-a tras cu revolverul!) – este Principesa Ileana a României, devenită Maica Superioară Alexandra, întemeietoarea primei mânăstiri ortodoxe româneşti din America („Schimbarea la faţă”, în Ellwood City-Pennsilvanya) din care s-a desprins o altă mânăstire („Adormirea Maicii Domnului”, în Rives Junction-Michigan). Despre însuşirile de excepţie ale Principesei depun mărturie maicile alături de care a lucrat întru numele Domnului

(venite, îndeobşte, din ţară, de la Văratic), ca şi demni slujitori ai bisericii, precum părintele arhimandrit Roman Braga, fostul ei duhovnic.

O altă calitate a acestei cărţi rezidă în însăşi calitatea interlocutorilor. Cei mai mulţi, desigur, sunt slujitori ai Bisericii; demni, cu înaltă pregătire profesională şi conduită morală, dăruiţi de Dumnezeu cu har, iubiţi de poporeni, precum: Ion Sfera, Laurence Lazar, John Mihuţ, Gheorghe Cârstea, Dumitru Sasu, Remus Grama, Vasile Haţegan, Adrian Fetea, Vasile Susan, Simion Pavel, Joseph Morris, Dumitru Păun, Cezar Vasiliu, Roman Braga, Felix Dubneac, maicile Christophora, Benedicta, Gabriela, Apolinaria şi Justina – şi, desigur, părintele-martir Gheorghe Calciu-Dumitreasa şi P.S. Episcop Nathaniel. De aceeaşi calitate – verticalitate, probitate, generozitate – sunt şi laicii-iubitori de Dumnezeu şi păstrători de datină, cunoscuţi de Ioan Barbu în periplul său în Statele Unite şi Canada. Amintesc câţiva: octogenarul Valer Lupu din Florida; Rucsandra Bota, donatoare a sute de mii de dolari pentru construcţia Centrului Administrativ al Diocenzei de la „Vatra Românească” (sub a cărei jurisdicţie episcopală se află numeroase biserici nesupuse Patriarhiei de la Bucureşti) şi ctitorirea Bisericii „Sfânta Treime” din Miramar-Florida; teologul Dinu Cruga; Iancu Ciolacu, invitat de autor la Rm. Vâlcea, de unde s-a întors cu numeroase şi valoroase cărţi bisericeşti; Ana şi Dumitru Avram, coborâtori dintr-un sat cu rezonanţă aparte, Români-Băbeni-Vâlcea; Viorel Marazan şi Valeriu Morariu, epitropi ai Bisericii „Naşterea Domnului” din Chicago; Zamfira şi Vasile Fluture, ctitori ai Bisericii „Sfânta Cruce” din London-Ontario-Canada; cercetătorul Alexandru Nemoianu; doctorul Grigorie Schileru, vâlcean de obârşie, emigrat în State în anul 1968, specialist în chirurgie generală şi urologie, numit

de americani „medicul care operează pe trei continente”, într-atât i s-a dus faima.

Volumul de faţă este al doilea, dintr-o serie în care mai urmează să mai apară încă patru. În total, şase volume – o autentică enciclopedie a ortodoxismului românesc de dincolo de hotarele ţării – toate aflate sub cheia de boltă „***Lumina Nouă***”. Cum autorităţile de la Bucureşti au hotărât înălţarea unei Catedrale a Neamului – iată, printr-o fericită coincidenţă, jurnalistul şi scriitorul Ioan Barbu alătură impunătoarei construcţii, menită să înfrunte veacurile, o numai puţin impunătoare Catedrală de Cuvinte. Deie-i Domnul binecuvântarea Sa spre inimile cititorilor!

decembrie 1999

Anul Eminescu:
Generozitatea spaţiului francez

Practic, în Franţa, „Anul Eminescu" a început încă de la jumătatea lui 1999. Atunci, revista „La lettre de Roumanie" (Scrisoare din România) consacra numărul său din luna iunie aniversării a 110 ani de la trecerea în eternitate a Poetului, fiecare pagină purtând emblema „Sub steaua lui Eminescu". Tot în acel număr anunţam hotărârea forurilor de resort româneşti de-a lansa „Anul Eminescu" între 15 ianuarie 2000 şi 15 ianuarie 2001. De atunci, fiecare număr al revistei noastre (editată de către Asociaţia Limbi şi Culturi Europene, cu sediul la Paris) găzduieşte o referire specială la Eminescu (articole, însemnări, poezii) pe lângă cele două moto-uri ce însoţesc rubricile permanente „Carte poştală din Basarabia" („A rosti numele Basarabia este una cu a protesta în contra dominaţiei ruse") şi „Telex din Bucovina" („N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,/ Geniu-ţi romantic…"). Am reprodus, de asemenea, unele articole semnificative din presa din ţară, precum cele semnate de Mihai Vicol în „România liberă". În ultimul număr din anul trecut (dec.1999), anunţam deja deschiderea „Anului Internaţional Eminescu" în ziua de 13 ianuarie 2000, oferind informaţiile necesare celor doritori să participe la eveniment. Oricât de modestă, ca înfăţişare şi (chiar) ca tiraj, revista „La lettre de Roumanie" ajunge sub privirile a circa o mie de cititori francezi, cei mai mulţi cu (desigur) preocupări culturale şi (adesea) cu afinităţi faţă de spaţiul spiritual românesc.

Acestea fiind zise, subliniem că „Anul Eminescu" a debutat, oficial, pe 12 ianuarie 2000, când – sub auspiciile Ambasadei României – în Salonul de Aur al Palatului Béhague s-a desfăşurat o seară omagială. Despre opera poetului au vorbit profesorii C. Poghirc şi Jean-Louis Courriol

(ultimul, de la Universitatea din Lyon). Au recitat versuri din creaţia eminesciană actorii Mariana Grigoreanu şi Doru Iacobescu. Manifestarea a fost onorată de prezenţa ambasadorilor Dumitru Ceauşu şi Dan Hăulică.

Ziua următoare, pe 13 ianuarie 2000 (aşa cum anunţasem în „La lettre de Roumanie"), poetul Mihai Eminescu a fost omagiat în spaţiul francez, printr-o amplă manifestare organizată de către Asociaţia Limbi şi Culturi Europene (preşedinte Jean-Yves Conrad), Comitetul Franţa-Republica Moldova (preşedinte Bernard Marchand) şi centenara Federaţie Sportivă şi Culturală a Franţei (preşedinte Clément Schertzinger) în al cărei sediu – de fapt, o curte interioară, din care nu lipsea o brazdă din „pădurea de argint" – s-a desfăşurat evenimentul.

Omagierea „poetului nepereche" – cum îl numea divinul critic George Călinescu – a început printr-o succintă, impresionantă slujbă religioasă oficiată de către părintele arhimandrit Ioachim Giosanu, mai-marele Mânăstirii Ortodoxe Române de la Rosiers-Franţa. Au luat cuvântul preşedinţii celor trei instituţii organizatoare, fiecare subliniind receptivitatea de care se bucură cultura română în spaţiul francez, dorinţa de-a promova mai intens creaţia eminesciană în acest an jubiliar. Domnul Mickaël Garry, un tânăr francez apropiat limbii şi culturii române, a rostit un judicios „Cuvânt înainte" despre viaţa şi opera poetului. A urmat, apoi, spectacolul propriu-zis, în regia şi prezentarea actorului-poet Victor Voinicescu din Chişinău, stabilit în Franţa. S-a recitat mult din poezia lui Mihai Eminescu: „Şi dacă", „La steaua", „Dintre sute de catarge", „Rugăciunea unui dac", „Dorinţa", „Ai noştri tineri", „Iubind în taină", „Criticilor mei", „Mai am un sigur dor" etc. O particularitate demnă de reţinut: interpreţii francezi – Mickaël Garry şi Christiane Portois (o distinsă artistă lirică) – au recitat în limba română,

spre cinstirea poetului şi încântarea publicului, în majoritate francez. Cei doi reprezentanţi ai scenei româneşti – Victor Voinicescu şi Doru Iacobescu – au recitat, cu precădere, în limba franceză. Recitările au fost îmbinate cu minunate momente muzicale, susţinute – în română şi franceză – de către binecunoscuta, în ţară, interpretă de muzică folk Mihaela Bustuchină-Vlaicu, în prezent doctor la cel mai cunoscut spital parizian „La Pitié-Salpétrière”. O surpriză frumoasă, în finalul spectacolului: elevul Gheorghe Palcu din Constanţa a interpretat, cu o voce de viitor cântăreţ de operă, poemele „Pe lângă plopii fără soţ”, „Mai am un singur dor”, „Ce te legeni”.

Am dori să mai evidenţiem faptul că – pe lângă sugestivul colţ natural decupat parcă din trunchiul „Codrului, Măriei-Sale” – decorul a fost însufleţit cu lucrările câtorva prestigioşi artişti plastici români, trăitori la Bucureşti, Chişinău, Gyula-Ungaria ori Paris: Lia-Maria Andreiţă – tapiserie („Omagiu”, „Hypérion”, „Rugăciunea unui dac”, „Bucovina”); Natalia Bikir – pictură („Violonista”, „Babuşka” I şi II, „Masa”, „Portret”); Didona Safar – pictură („La mulţi ani!”, patru tablouri cu urători, „Omul-arbore”); Andrei Mudrea – pictură („Muntele Măslinilor”, „Natură moartă”, „Peisaj de noapte”, „Lacul”, „Peisaj moldav”); Ştefan Oroian – grafică („Sub semnul Crucii”, cinci lucrări); Valeriu Tanasoff – foto („Tradiţie şi tranziţie în România”, 14 lucrări).

Cu prilejul evenimentului, a apărut şi primul număr pe acest an al revistei „La lettre de Roumanie”, număr special, consacrat lui Eminescu, oferit tuturor participanţilor.

În sfârşit, se cuvine concluzionată ideea: faptul că la această amplă reuniune au participat îndeosebi cetăţeni francezi, cât mai ales că înşişi factorii organizatori aparţin Franţei – conferă Anului Eminescu însuşire internaţională.

Participanţii la eveniment au fost reţinuţi, după spectacol, la o agapă… eminesciană, oferită de Mânăstirea Ortodoxă Română de la Rosiers, aflată sub egida Mitropoliei Moldovei din România. Nu au lipsit de pe mese sarmalele şi pârjoalele moldoveneşti (făcute de inegalabila maică Eupraxia, venită de la Mânăstirea Agapia), alte bucate alese, stropite cu vin mânăstiresc şi ţuică românească. În loc de prăjituri ori alte dulciuri s-a servit o delicioasă colivă (tot maica Eupraxia să trăiască!), după care s-au dat în vânt franţujii

…Pe 15 ianuarie – ziua de naştere a lui Eminescu – participanţii la jubileul internaţional au mers şi au depus flori la statuia Poetului, aflată pe strada Des Écoles din cartierul Latin; statuie datorată sculptorului Ion Vlad, care-şi doarme acum somnul de veci în Cimitirul Montparnasse, alături de Brâncuşi şi Cioran. Acolo, în tovărăşia Poetului răstignit pe propria-i Lyră, s-a lansat propunerea, către Biserica Ortodoxă Română, de sanctificare a lui Mihai Eminescu. S-au adus în sprijin argumente cunoscute (şi însuşite) de mai toată suflarea românească: poet naţional, geniul tutelar al poporului român, creator al limbii române moderne; viaţă şi trudă de veritabil martir al neamului său. Patriarhia Ortodoxă Română ar putea lua act de această sugestie fără altă avizare specială. Momentul propice al trecerii lui Mihai Eminescu în rândul sfinţilor ortodocşi români s-ar cuveni să fie ziua de 15 iunie, ziua stingerii sale din viaţa pământească şi a trecerii în cea veşnică.

ianuarie 2000

Sub Cupola marilor trofee

În fastuoasa Sală de Conferinţe a luxosului Hotel Concorde Lafayaette din Paris s-a desfăşurat, luni seara (6 martie 2000), un deosebit eveniment internaţional: acordarea premiilor „Arcul European” pentru activitate unor prestigioase firme industriale ale bătrânului continent, pe care omul de excepţie Charles de Gaulle îl considera întins de la Atlantic la Urali.

Preşedintele Comitetului de selecţie şi premiere, domnul Malcolm F. Plaeger, rosteşte nume de rezonanţă de platină în complexul peisaj industrial de astăzi. Rând pe rând, urca la tribună, spre a li se înmâna râvnitul trofeu, oameni cu calităţi de eroi. Câteva cuvinte, adesea modeste, dar totdeauna emoţionate, o generoasă strângere de mână, uneori urmată de o îmbrăţişare stângace – sub blitzurile zecilor de aparate de fotografiat, mânuite cu dexteritate de Iosefini de către artişti-gazetari de la numeroase şi prestigioase ziare ale lumii. Scena are ceva din emoţia şi mondenitatea festivalurilor de la Cannes şi Hollywood.

La un moment dat, „Alain Delon”-ul festivităţii de premiere – l-am numit astfel deoarece cunoscutul şi talentatul actor a înmânat recent premiile „Cézar”, echivalentul francez al americanului „Oscar” – aşadar, marele maestru de ceremonii al evenimentului rosteşte:

– Horion Ltd.! Romania!

Suspense în sală. Gâturi înnobilate de cravate Pierre Cardin ori coliere Cartier se sucesc în toate părţile. Dintr-un rând de pe la mijloc, iese domol, legănat, olteanul Ion Horia Horăscu. „Romania!” – exclamă încă o dată preşedintele juriului – şi sala izbucneşte în aplauze, în timp ce patronul firmei „Horion”, aparţinând Grupului industrial Prundvilchim, din comuna Prundeni, judeţul Vâlcea, mulţumeşte politicos juriului şi înalţă spre asistenţă trofeul obţinut…

…Am reprodus, stimaţi cititori, o secvenţă din, cum spuneam, desfăşurarea festivităţii de premiere a celor mai bune firme de pe mapamond în ceea ce priveşte calitatea produselor. Acest act de recunoaştere internaţională este condus de către instituţia B.I.D. – Business Initiative Directions, care, în cooperare cu Grupul IBAN, conferă unele din cele mai prestigioase distincţii din ultimul sfert de veac. Despre valoarea acestor premii ziarul „Curierul de Vâlcea” a mai scris în numărul său din 28 ianuarie, când a consemnat un interviu cu domnul Ion Horia Horăscu. De aceea, nu voi insista, deşi se cuvine reamintit măcar faptul că Premiul de Afaceri BID este considerat al doilea în lume ca importanţă şi primul ca prezenţă pe Internet. Altceva doresc să subliniez în aceste cuvinte desprinse din înseşi emoţia, căldura şi clipa evenimentului, pe care nu întâmplător l-am comparat cu fulminantul moment al decernării marilor trofee cinematografice. Ca şi în cazul acestora, prin faţa juriului s-au perindat nume celebre: firme cu tradiţie şi prestigiu, echivalente celor mai reputaţi artişti ai ecranului. Sunt nume care erau de aşteptat să fie înnobilate cu râvnitele premii. Dar când preşedintele juriului rosteşte „Horion!” – numele „filmului” – „România!” – „producător” – cred că sunteţi de acord cu mine că, odată cu creşterea tensiunii, asistenţa trăieşte şi un moment de derută, de nedumerire: Cine-i „intrusul” care îndrăzneşte să-şi imprime amprenta pe placa de memorie a Hollywood-ului? Dar când „intrusul” vine dintr-o ***comună*** – de parcă „filmul” ar fi fost turnat într-un trib african! – încordarea rupe lanţurile, nedumerirea devine panică. Întâmplarea are ceva din cunoscuta carte „Prinţ şi cerşetor” – ori din basmele noastre în care Făt-Frumos se dă de trei ori peste cap şi capătă puteri miraculoase, capabile să învingă tăria Zmeului – şi el dat de trei ori peste cap. Cam o astfel de atmosferă a produs, în marele areopag al industriei

mondiale, prezenţa lui Ion Horia Horăscu şi a firmei sale „Horion”.

…Desigur, pentru firmă – ca pentru orice „Miss” – va începe de-acum o viaţă mai bună: produsele sale, recunoscute internaţional, vor cuceri mai uşor pieţele interne şi externe. Desigur, numele României se va rosti cu mai multă stimă în lume, datorită uneia din cele mai restrânse arii teritoriale ale sale: comuna Prundeni, din judeţul Vâlcea. Dar ineditul momentului trăit sub cupola Concorde-Lafayette din Paris nu se va mai repeta. Măcar pentru faptul că este prima oară când se premiază astfel o firmă românească. El ar putea fi însă repetat de alte firme din Carpaţii româneşti. De aceea, în finalul corespondenţei mele, felicitându-l pe Ion Horia Horăscu, împreună cu el urăm şi altor firme româneşti – chiar dacă sunt concurente – să urce pe podiumul unor astfel de consacrări internaţionale.

martie 2000

POST-SCRIPTUM

„Cocteau avea o vorbă”…
– *convorbire cu actriţa* Raluca Nathan –

Ultimul etaj (S) al unui bloc imperial, din apropierea Arcului de Triumf (av. Foche). În prag – surâsul unei doamne din înalta societate. Românca pariziană **Raluca Nathan**. Etajul-terasă – o grădină înflorată, rivalizând cu cea a Semiramidei. Aburul ceştii de cafea despleteşte – ca fumul unui vechi basm oriental – cuvinte mărturisitoare.

– Doamnă Nathan, v-aş ruga să deconspiraţi câte ceva din existenţa dumneavoastră ex-pariziană.

– De fel, bucureşteană. Raluca Sterian, acesta mi-i numele. Aici l-am scris cu „k” intermediar, Raluka, să se poată citi/pronunţa corect în franţuzeşte. Raluca Sterian a fost o actriţă apreciată la Teatrul Naţional din Iaşi şi Teatrul „Bulandra” din Bucureşti. Roluri multe, în/de la „Despot Vodă” la „Şcoala calomniei”. Alături de, între minunaţi alţii, Dan Nasta, Petre Gheorghiu.

– O viaţă bogată, trepidantă, care şi-ar fi căutat şi şi-ar fi aflat, fără îndoială, zenitul împlinirii artistice…

– … Dacă. Vedeţi, există totdeauna în viaţa unor oameni un „dacă”. Acest ***dacă*** la mine a însemnat anul 1964, când, cu un simplu (şi cam goluţ) geamantan, am aterizat la Paris. În cetatea „tuturor posibilităţilor”, doar entuziasmul şi faptul că vorbeam curent câteva limbi m-au ajutat. Am hotărât să intru în comerţ: cu „Larousse-ul” şi cartea de telefon în mână. Am găsit un post la o firmă de mobilă. Atât de bine învăţasem totul pe dinafară, că m-au angajat expertă. Prima afacere pe care am tranşat-o în favoarea firmei a fost de două milioane şi jumătate de franci.

– O a doua vocaţie…

– Nu sunt sigură. În 1968 l-am cunoscut pe bărbatul cu care m-am căsătorit. Un ***Nathan*** din

dinastia editorială NATHAN, specializată în literatură şcolară şi de tineret. Am scăpat de poverile existenţei. Casa aceasta împreună am cumpărat-o; lui i-a plăcut foarte mult. M-am hotărât astfel să trec la o preocupare mai apropiată mie: producţia de filme (inclusiv TV). Am realizat şi coproducţii franco-române, între care „Brâncuşi”, „Wilhelm Cuceritorul”, „Mânăstirile Moldovei”, cu succes de public în ambele ţări, unele distinse cu premii. Am colaborat cu Geo Saizescu, Sergiu Nicolaescu; am făcut, împreună cu Elisabeta Bostan, filmul „Mama”. O altă reuşită a acestei perioade a fost filmul-mărturisire „Viaţa lui Lanza del Vasto” (italiano-francez) – un filozof creştin, prieten cu Ghandi, care nu dădea nici măcar interviuri. Ne-am întâlnit, ne-am privit – şi am înţeles amândoi că ne cunoaştem de-o veşnicie. Am rămas buni prieteni, până la plecarea lui în Nirvana.

– Minunată activitate…

– Frântă brusc, în 1987, prin moartea soţului meu. După refacerea psihică, am întrerupt producţia proprie de filme, acceptând rolul de reprezentantă la Paris a unor societăţi americane şi canadiene de filme. Am participat – de mai înainte; şi mai apoi – la mai toate festivalurile cinematografice: Cannes, Monte Carlo, Saint Tropez, Milano, Veneţia; am fost prezentă în USA, la acordarea premiilor Oscar. Recent m-am întors de la Deauville (Franţa) de la cea de-a XX-a ediţie a Filmului american.

– Cum treceţi clipa de faţă? Cum vă gândiţi la ţara de origine, România?

– Cocteau avea o vorbă: Nu există dragoste, există numai dovezi de dragoste. Eu mă strădui să-i urmez axioma. Anul trecut am fost acasă, în România, împreună cu marele cineast Jacques Dorfmann, fost preşedintele producătorilor francezi de filme – în vederea stabilirii unei colaborări. De două ori am fost: în

iunie şi în octombrie. N-aş vrea să anticipez, de felul meu sunt optimistă; mărturisesc însă că m-ar mâhni să nu iasă nimic din această sinceră şi generoasă intenţie.

– Un ultim cuvânt, frumoasă doamnă?

– Am scris o piesă de teatru, pe care am predat-o la concursul lansat de Fundaţia Onasis. Aştept cu emoţii de debutantă

– Vă urez succes zdrobitor.

– Vă mulţumesc fierbinte.

octombrie 1996

„În fiecare dintre noi sunt doi”…
– convorbire cu scriitorul Virgil Tănase –

Cuvântul franţuzesc ***lucernaire*** se traduce prin „***slujbă religioasă de seară la lumina lămpilor***”. Teatrul **Lucernaire** din Paris invită, seară de seară, la o slujbă pe cât de laică, pe atât de modernă: piese de teatru gândite cu un ceas mai devreme, avansând dacă nu soluţii, cel puţin presante întrebări de viitor. Acest teatru aparţine de Centrul Naţional de Artă şi Experiment, ambele fiinţând de circa 25 de ani, ambele cu valoare de unicat în peisajul cultural-artistic francez. Pe scândura acestui teatru s-a jucat pentru prima oară, la Paris, Marin Sorescu („Iona”). Tot aici, graţie interlocutorului meu, a avut loc o ***săptămână*** a Teatrului Naţional din Bucureşti. Aflat în plin cartier Montparnasse, în preajma marilor şcoli pariziene (Sorbona etc.), ***Teatrul Lucernaire*** se bucură de audienţă la public, în special la cel tânăr. Aici se joacă, de puţin timp, o piesă inedită: „***Gemenii veneţieni***” – ***adaptare după Goldoni şi punere în scenă aparţinând scriitorului-regizor de origine română*** **Virgil Tănase**. După vizionarea spectacolului, i-am solicitat interviul care urmează.

– Aşadar, cărei fericite întâmplări datorăm, domnule Virgil Tănase, întâlnirea cu dv. în ipostaza de regizor?

– Directorul acestui teatru, Christian Le Guillochet, care a înfiinţat şi conduce acest aşezământ de artă de 25 de ani. Îmi cunoaşte foarte bine stilul şi a ţinut să-i fac această piesă de Carlo Goldoni. Mai exact spus, este vorba de o piesă după Goldoni, textul fiind rescris în întregime de mine. De altfel, titlul întreg al noii lucrări este „Cei doi gemeni ai lui Goldoni”, carte publicată la Editura Libris-Paris şi lansată în chiar seara premierei, 4 iunie. De la Goldoni n-am luat decât ideea generală şi titlul. Spre deosebire de celelalte

piese de această factură, în care prezenţa celor doi gemeni era un simplu pretext comic, în textul meu, deşi păstrez şi comicul, pornesc de la ideea că istoria este specifică pentru natura umană. În fiecare om există, de fapt, o dublă personalitate. Un personaj al meu – chiar autorul Goldoni – spune, citez: „În fiecare dintre noi sunt doi – vorbeşti cu unul, şi-ţi răspunde celălalt”.

– Un subiect grav, cu conţinut modern şi întrebări neiertătoare. Ce (mai) puteţi deconspira, în legătură cu viziunea scenică?

– Punerea în scenă explorează convenţia teatrală. Un decor simplu se mişcă, evoluează, se transformă în funcţie de nevoile spectacolului, contând pe imaginaţia complice a spectatorului. Aţi văzut, trei bănci banale devin pat, fotoliu, cruce, coşciug. M-am străduit să fac o oră şi jumătate de teatru susţinut, fără pauză, într-un ritm alert. Sper c-am izbutit, din moment ce conducerea instituţiei mi-a comandat 100 de reprezentaţii (după ce-a asistat la premieră) în loc de 40, cât se prevăzuse în contractul iniţial.

– Cine a mai contribuit (totuşi) la reuşita spectacolului?

– În primul rând, Doina Levinţa, cu decorurile sale, ale căror plasticitate şi expresivitate au fost remarcate de critica de specialitate. Apoi, actorii: Marthe Felten, Caroline Verdu, Jean-Marc Rousseau şi Victor Voinicescu. Un cuvânt în plus pentru Victor – un mare actor din Basarabia, cu şcoala făcută la Moscova şi stagiu pe scena Chişinăului şi prezenţe remarcabile în filmele lui Emil Loteanu; a izbutit să intre atât de bine în rol şi să vorbească atât de firesc franţuzeşte, încât spectatorii nu-şi dau seama că nu este francez. Cu titlu anecdotic, menţionez că am vrut să fac acest spectacol cu Horaţiu Mălăiele în rolul principal; vorbisem cu el, adaptasem textul pentru el – dar, din păcate, coproducţia n-a reuşit: nu s-a găsit nici o instituţie românească dornică să-

i asigure oarece remuneraţie şi şederea la Paris pe perioada spectacolului. Este o pierdere nu neapărat penru sine, ca regizor, ci pentru teatrul românesc, în general. Antrenarea unor actori români în astfel de spectacole deschide nişte porţi benefice.

– Să revenim la Teatrul Lucernaire şi cele 10 spectacole ale dv.

– Am început colaborarea cu acest teatru în anul 1983, când am pus în scenă o piesă a mea, „Paradisul la mica tocmeală”. Apoi, am montat piesele altora, între care „Somnoroasa aventură” a lui Teodor Mazilu. Am regizat piese de Tolstoi, Zorin, O’Neil, Tenesee Williams. Între actori, am apelat cu succes la Ioana Crăciunescu şi Dumitru Furdui, alături de profesionişti francezi.

– În perspectivă apropiată?…

– O propunere – a aceluiaşi director – pentru stagiunea următoare. Voi monta una din piesele mele, „Copilul acestui secol extraordinar”, aflată în repetiţie la Teatrul Bulandra din Bucureşti (stagiunea 1995-1996) şi oprită. Cu acest spectacol, Teatrul Lucernaire se va prezenta şi la un festival de teatru european, în aprilie 1998. Există şi o propunere, neperfectată însă, ca Ioana Crăciunescu să reia în toamnă spectacolul cu piesa mea, „Salve, Regina”, jucat în martie-aprilie 1997, la Teatrul St. Louis

– Pe alte planuri, ale scrisului?

– Lucrez de un an la un roman, o cronică a celor două mari convulsii cunoscute de secolul nostru: totalitarismul – fascist şi comunist. Două idei obsedante: rapiditatea cu care s-au succedat cele două terori şi antrenarea la dramă a întregului continent. Astfel, romanul acoperă spaţiul european între anii 1930-1995, cu personaje care „se plimbă” de la Berlin (anii ’30) la Paris (anii ’40) şi Moscova (anii ’50). O dramă care pune în cauză ideea însăşi de om.

– Revenind la teatru?

– Deocamdată, altceva, nimic nou. Continui munca la versiunea românească a piesei scrise în franceză, „***Moderncarnavaltango***”, cu speranţa de a găsi un teatru românesc disponibil s-o accepte. Aşa cum s-a petrecut cu Teatrul Mundi, la care a avut loc, recent, premiera piesei mele „Veneţia mereu”, pentru care ţin să mulţumesc şi pe această cale.

iunie 1997

„Am iubit iubire pură”…
– convorbire cu interpreta de muzică folk
Mihaela Bustuchină –

…***Era o vreme*** în care cântecele Mihaelei Bustuchină deveniseră şlagăre, murmurate de numeroşi tineri îndrăgostiţi, mai ales adolescenţi aflaţi la primul fior al lui Cupidon.

…***Era o vreme*** când Radioul şi Televiziunea aduceau în case şi în inimi melodia acelei „ciocârlii” fragile (o mână de om!) care, prin trilurile ei suave – în egală măsură, muzică şi poezie – fermeca, ademenind speranţa.

Este o vreme de când glasul ei, însoţit de chitară, se aude tot mai rar, mai rar, ca un ecou îndepărtat. Vreme în care o întâlnesc departe de casa cântecului ei: în vijeliosul Paris, care leagă şi dezleagă totul într-ale artei. Din marginea acestei surprize – debutează discuţia noastră.

– Mihaela Bustuchină, ultima oară când ne-am văzut s-a întâmplat în studiourile Televiziunii Române. Nu vreau să socotesc anii…

– Nici eu. Totuşi…

– Totuşi, ce-ar fi să derulăm puţin timpul şi să ne amintim cam de când v-aţi întâlnit cu chitara.

– Cu cântecul m-am întâlnit de mult, dar ne-am împrietenit mai ales în perioada studenţiei. La Facultatea de Medicină din Bucureşti. La mine, cântecul (din care n-am făcut o profesie) şi profesia (din care n-am făcut un… cântec) s-au împletit armonios, stimulându-se reciproc. În facultate, aşadar, am cunoscut succesul: datorită publicului studenţesc receptiv, dar şi receptivităţii Radio-Televiziunii. Emisiunea „Student-Club” m-a consacrat – sub bagheta lui Ion Stănică, azi redactor la Radio-France-Internationale, secţia română. Tot acum am cucerit şi câteva trofee: premiile I la: „Primăvara cântecului”, Bucureşti, 1978; Uniunea Compozitorilor din România, 1979;

Festivalul „Rotte Lieder”, Berlin, 1980; Festivalul Internaţional de la Soci, 1982; Atena, 1983.

– Apoi? După studenţie?

– În 1982 am terminat facultatea şi am început să lucrez ca asistentă universitară la IMF şi medic neurolog la Spitalul „Gheorghe Marinescu” din Bucureşti. În planul muzicii, perioada post-universitară a fost una consacrării internaţionale. Am efectuat turnee în Spania, Italia, Franţa. Desigur, am făcut multe turnee în ţară: din Slatina natală în Maramureşul iubit.

– În plan profesional?…

– M-am înscris la doctorat, a cărui definitivare am izbutit s-o realizez aici, în Franţa, unde am venit – în 1994, ceea ce mi-a adus calitatea de medic primar neurolog. Specialiştii de la Spitalul Salpétrière din Paris – cel mai mare (şi complex) din Europa – mi-au propus în continuare, încă un doctorat, după canoanele franceze. Am acceptat – şi acum lucrez în colectivul de neurochirurgie condus de prof. univ. Jacques Phlippon, căruia ţin să-i mulţumesc şi pe această cale; cu atât mai mult, cu cât este şi un iubitor de muzică, de artă în general. Sper ca peste încă doi-trei ani să obţin şi acest doctorat.

– Timp în care muzica?…

– Nu hibernez deloc. Am efectuat turnee în mai multe localităţi din Franţa: Nantes, Rouen, Orléans, Poitiers şi, desigur, Paris. În acest moment aştept un răspuns de la Casa franceză Sony-Musique, pentru realizarea unui disc. Managerul meu îmi dă speranţe…

– !?!

– Managerul meu – sau impresarul meu; nu ştiu cum să-i mai zic – este însuşi fiul meu, Andrei, în vârstă de 10 ani; elev aici, la Paris, în clasa a V-a. Îl iubesc foarte mult, discutăm ca doi oameni mari, serioşi. Alături de compoziţiile mele (cele mai multe, cunoscute) pe versuri de Labiş, Arghezi, Virgil Dumitrescu, am scris – versuri şi

muzică – un „Cântec pentru fiul meu”, care se bucură de succes.

– Când ne vom revedea, Mihaela Bustuchină?

– Cel mai târziu, în anul 2000. Sper ca anul 2000 să fie un nou reper de bilanţ – profesional şi artistic.

iulie 1997

„Am avut şansa să fiu remarcat de Sir Laurence Olivier”

***– convorbire cu regizorul francez de origine română* Michel Făgădău –**

La Comedie şi ***Le Studio des Champs Elysées*** se află în plin centrul Parisului, pe Avenue Montaigne – stradă proptită cu un capăt în chiar vestitul bulevard Champs Elysées şi cu celălalt în nu mai puţin vestitul de-acum pod Alma, sub care şi-a aflat tragicul sfârşit frumoasa prinţesă Diana. În aceeaşi clădire fiinţează şi renumitul Théâtre des Champs Elysées, profilat însă pe concerte simfonice şi operă. Dar să rămânem la Comedia-Studio Champs Elysées – şi să urcăm împreună, stimate cititor, la etajul V, unde, alături de cabinele actorilor, de saloanele de coafură-machiaj, se află biroul directorului celor două instituţii artistice, regizorul de origine română ***Michel Fagadau***. Convorbirea noastă a început de la o fotografie întâlnită în hol: o imagine „de familie” reprezentând trupa care a jucat piesa „Colombe”, de Jean Anouilh; alături de actori renumiţi – Geneviève Page, Laure Marsac – chipul lui Făgădău. Data: ianuarie, 1996. Aceeaşi fotografie am descoperit-o pe masa de lucru a domniei sale.

– Aşadar, domnule Michel Făgădău, ce semnificaţie are imaginea care ne urmăreşte?

– Este prima piesă pe care am pus-o în scenă aici, la Champs Elysées – şi care m-a fixat ca regizor şi director al Comediei-Studio.

– Sunteţi, deci, aici de puţină vreme, abia de doi ani. Până a ne reîntoarce la „Colombe”, v-aş ruga să facem o scurtă incursiune în biografia dv. artistică.

– Sunt român, născut în nordul Moldovei, la Dorohoi. Familia mea a plecat din ţară prin 1946-1947, când eu aveam vârsta de opt ani. Deprinsesem binişor limba – şi am continuat să învăţ şi să scriu, cu ajutorul mamei.

– Dar vorbiţi foarte bine româneşte!

– Mulţumesc. Înseamnă că mama a avut un elev silitor. Ne-am stabilit în Franţa. Dar mai întâi vreau să vă deconspir un secret: înainte de-a pleca din România, chiar când am împlinit opt ani, părinţii m-au dus la teatru. Am văzut, la Naţionalul bucureştean, „Strigoii” lui Ibsen, cu Marioara Voiculescu şi Mihai Popescu. Într-atât m-a fascinat spectacolul, încât m-am decis să fac teatru, să devin actor – şi mi-am urmărit, apoi, acest vis cu ambiţie puternică. Sigur, ca-n orice familie serioasă, tata m-ar fi dorit avocat, doctor, inginer… După obişnuitele studii în Franţa, am plecat la Londra şi am urmat Academia Regală de Artă Dramatică. Aici am avut şansa să fiu remarcat şi promovat de marele Laurence Olivier. Încă din anul II de studii jucam în trupa lui, sub chiar bagheta marelui Sir – ca actor, interpretând rolul lui Laerte din „Hamlet” şi Orfeu din „Euridice” de Anouilh. Am jucat, desigur, şi în alte piese: într-o piesă de Wilder am jucat alături de fiica renumitei Viviane Leigh; am jucat şi în „Amorul celor patru colonei”, de Peter Ustinov. În cei trei ani, cât am stat la Londra, am şi regizat o piesă – „Vreţi să vă jucaţi cu mine?”, de Marcel Achard – subvenţionată de doi producători englezi. Apoi, am fost nevoit să revin la Paris; caz deosebit în familie – tata grav bolnav; trei ani i-am fost alături, până la moartea sa. Apoi, şansa mi-a surâs din nou. Într-o zi îi întâlnesc întâmplător pe stradă – eram chiar pe Champs Elysées – pe cei doi producători englezi; câştigaseră bine cu un film şi voiau să achiziţioneze un teatru la Paris. M-au întrebat dacă doresc să fiu asociatul lor artistic. Aşa am ajuns director şi regizor al Teatrului Gaîté Montparnasse („Veselia Montparnasse”). Împlinisem 25 de ani – şi am lucrat în acest teatru alţi 25 de ani. Aici am montat, mai ales, piese anglo-saxone. Aş aminti „Jeo Egg”, „Le Knack”, „La Crécelle” („Hârâitoarea”), „Butley” – care au adus câteva

premii şi urcarea în sfera vedetelor a câtorva actori cvasi-anonimi: Marthe Keller, Jean Rochefort, Bernard Fresson. În 1990 am părăsit Montparnasse-ul. Căutam alte experienţe. Şi le-am făcut, ca liber… rătăcitor, montând piese în mai multe teatre pariziene – şi în străinătate. Îmi rămânea alături de suflet „Nebuna din Chaillot”, pusă în scenă la Comedia Franceză, o feudă unde se pătrunde foarte greu. Şi câteva piese – „La Crécelle”, „Le Knack” – la Teatrul Naţional din Bruxelles. Precum şi „Bietul asasin”, la Royal Shakespeare Théâtre din Londra.

– Şi a venit anul 1995…

– Da. Când mi s-a încredinţat conducerea Teatrului „La Comedie des Champs Elysées”, iar în ianuarie 1996 am şi ieşit la rampă cu „Colombe” de Anouilh, distinsă în acelaşi an cu Premiul Molière. Au urmat piesele „Călătoria”, de Gérard Aubert, şi „Nunta de nisip”, de Didier Van Cauwelaert.

– Ce prezentaţi la această oră?

– „Negustorii gloriei”, de Paul Nivoix, Marcel Pagnol şi Robert Trébor – la Sala Comedia, cu 650 de locuri – în care, alături de două celebrităţi (Michel Galabru şi Pierre Meyrand), joacă şi câţiva actori mai puţin cunoscuţi (pe care sper să-i impun!) şi chiar debutanta Stéphanie Fagadau, fiica mea. La Sala Studio (240 de locuri) se joacă piesa compatriotului nostru Matei Vişniec, „Despre sexul femeii, ca un câmp de bătălie”, cu englezoaica Judith Ellison şi româncа Liana Fulga.

– Domnule Mihai Făgădău, sunteţi la apogeul vârstei artistice: spuneţi-mi, cum se susţine un teatru la Paris?

– Greu. Foarte greu, dacă este ca al meu, nefinanţat de stat. Trebuie să ştii să faci un echilibru eficient între ce vrea publicul (de regulă, divertisment) şi ce-ai (mai) vrea tu să-i transmiţi (piese serioase, care pun probleme existenţiale, filozofice). Mulţi spectatori nu reţin numele

autorului (al regizorului, nu mai vorbesc!) nici al piesei, uneori nici al teatrului. Îi auzi discutând între ei: Am fost la piesa aia cu Delon… sau cu Belmondo. Dar chiar şi cu unele concesii, faţă de câte teatre sunt în Paris, spectatorii potenţiali sunt foarte puţini; abia dacă acoperă un sfert din capacitate. Personal, încerc să-mi formez un public stabil – prin abonamente, cu facilităţi. Pentru a nu abandona creaţia, întreprinderea dificilă, experimentul artistic. În viitoarea stagiune voi pune două piese la Comedie şi două la Studio; mai ales aici, la Studio, aş vrea să lansez autori şi actori mai puţin cunoscuţi.

– După atâta regie, nu vă tentează o reîntâlnire cu dragostea dintâi, actoria?

– Multe mă tentează, chiar şi să cânt. La Londra am cântat într-o orchestră, la clarinet. Poate în stagiunea viitoare voi interpreta un rol, într-o piesă (poate Ibsen) montată de mine. Prin anul 2000 mă bate gândul să fac un film. Dar să fim sănătoşi până atunci…

– În ce relaţii sunteţi cu România?

– Excelente, dar… nu prea ne întâlnim. În 1971 am fost invitat şi am pus în scenă „Cui îi este frică de Virginia Woolf?" la Teatrul Naţional din Bucureşti, cu Marcela Rusu, Radu Beligan, Valeria Seciu, Costel Constantin. S-a jucat opt ani la rând. Aştept. Sunt receptiv la o astfel de invitaţie, deoarece ea vine din ţara mea natală, pe care n-am uitat-o (şi n-am blamat-o!) niciodată.

– Ultima întrebare: pereţii biroului dv. sunt „tapetaţi" cu foarte frumoase tablouri, ulei pe pânză: peisaje, portrete. Cine-i autorul?

– Toate sunt pictate de mama mea, Lia Făgădău. Iată, aici o „Ozană frumos curgătoare"; dincolo, o „Lizucă în pădure" – ambianţa în care m-am născut şi m-am format. Ceea ce nu se poate uita.

ianuarie 1998

Scrisoare deschisă Preşedintelui României

„Cereţi Parlamentului şi Guvernului să adopte legile reparatorii pe care un popor întreg le aşteaptă”!

· ***Un om cu cuţitul la os***

· ***La Făgăraş, dreptatea umblă cu capul spart***

· ***Adevărul este legat la ochi cu năframa minciunii***

Domnul ***Mihai-Dan Săbăduş*** este unul din mulţii români stabiliţi în Franţa după 1989, din două principale motive: pe de o parte, că până la acea dată nu li se permisese să pună piciorul dincolo de graniţă; pe de altă parte, dezamăgiţi de întorsătura tragi-comică pe care a cunoscut-o Revoluţia. Domnul Săbăduş le ***îndeplineşte*** pe amândouă. De fel din zona Făgăraşului – fiul cunoscutului profesor de matematică Dionisie Săbăduş – Mihai-Dan a absolvit facultăţile de Mecanică (la Timişoara) şi de Matematică (la Braşov), dar nu a putut să urce meritate trepte profesionale în – ceea ce spune el, cu umor acid – „societatea cu multe laturi a epocii de glorie şi dărâmături”. Cauza? „Dosarul meu de cadre avea greutatea plumbului. Ori de câte ori era vreo speranţă să ocup vreo funcţie mai înaltă la serviciu, tovarăşul ţigan Roateş trăgea sertarul cu originile sociale şi mă băga imediat înapoi, în raftul în care eram pus pentru veşnicie”. Aceasta, pentru că – tot după propria-i mărturisire: „În Vinerea Mare a anului 1952, călăii Securităţii au pătruns în casa noastră din Făgăraş, la miezul nopţii, au îndreptat revolverul spre tatăl meu şi-au plecat cu el. Pentru mulţi ani”.

Dar vine Revoluţia salvatoare, în care a sperat – ca majoritatea covârşitoare a concetăţenilor săi. Revoluţie care, foarte repede,

prin post-reprezentanţii ei, a înşelat speranţele. Atunci: „Am ieşit în 1990, direct în Franţa. Intrarea şi rămânerea mea aici se datorează unor modeste merite profesionale. Au zis că le trebuiesc – şi m-au ţinut. N-am avut, şi nu am, azil politic”. (Precizare importantă, izvorâtă dintr-o mândrie justificată: a văzut indivizi care, cu un trecut cel puţin dubios, s-au bătut cu pumnul în pieptul fariseismului şi-au obţinut azil politic, ba chiar şi cetăţenia franceză, ca persecutaţi de comunism). Pe lângă datoriile profesionale, în Franţa a militat – cu incontestabile rezultate – pentru imaginea corectă a României; în presă şi în contacte directe cu intelectuali şi oameni politici. În paralel, îşi ajută compatrioţii mai nevoiaşi, ancoraţi la ţărmul acestei a doua patrii. Deşi aflat la câteva bune sute de kilometri distanţă de Paris, Mihai-Dan Săbăduş s-a străduit să fie prezent la importantele evenimente româno-franceze, cum au fost: vizita preşedintelui Emil Constantinescu la Paris, din februarie 1997; vizita aceluiaşi preşedinte, din octombrie 1997, la Sorbona, cu ocazia primirii titlului de Doctor Honoris Causa. Cu această ultimă ocazie, domnul Mihai-Dan Săbăduş a îndrăznit să înmâneze domnului preşedinte Emil Constantinescu un memoriu în legătură cu o situaţie dramatică a familiei sale. A făcut-o cu speranţa firească – şi ultimă: îi ajunsese cuţitul la os, iar la toate celelalte niveluri i se trântise uşa-n nas. Din păcate, până la această oră nu a primit nici un semn de la instituţia prezidenţială, fapt ce-l determină să facă publică durerea sa, alături de tăcerea prezidenţială. Întrucât memoriul se află pe masa de la Cotroceni, voi spicui câteva fragmente semnificative, spre edificarea cititorului, a opiniei publice, în general. Ce solicită interlocutorul nostru? (şi al domnului Preşedinte!). Repunerea în drepturi a soţiei sale, privind o casă-moştenire din Făgăraş, ocupată ilegal de un fost mahăr comunist – eveniment în jurul căruia se ţese o întreagă

încrengătură, menită să frângă gâtul oricărei alte speranţe de dreptate. Citez: „Stimate Domnule Preşedinte, soţia mea, Mariana Săbăduş, notar în Făgăraş, a fost şi este un militant de mare anvergură în cadrul Alianţei Civice. Graţie personalităţii şi militantismului ei, zona Făgăraş s-a orientat încă de la începutul anilor post-ceauşişti înspre forţele coaliţiei democratice. Alegerea primului primar al Făgăraşului în persoana unui membru al Alianţei Civice a fost opera ei. Ridicarea unor monumente de cinstire a memoriei martirilor neamului, în zona Făgăraşului, este şi opera ei. Mobilizarea şi gruparea forţelor democratice ale acestei regiuni se leagă în mare măsură de numele ei. Toată această trudă şi muncă a ei întâmpină însă rezistenţa sălbatică a unui fost membru al nomenclaturii comuniste, fost membru în CPEx-ul lui Ceauşescu, ins care a grupat în jurul său toată fosta protipendadă a pcr din oraş. Este vorba de «tovarăşul» Gheorghe Cuţitei… insul care are pe conştiinţă omorârea unui copil pe o trecere de pietoni din Braşov şi mutilarea pe viaţă a altuia" – fapt pentru care, „într-o ţară cu o justiţie normală, criminalul ar fi trebuit să stea după gratii", dar cel în discuţie a fost decăzut doar din CPEx. Încolo, toate bune şi la locul lor. „Personajul în discuţie… ocupă de mai bine de 20 de ani o casă naţionalizată în 1952. Această casă, situată pe strada Vasile Alecsandri nr.12 Făgăraş, aparţine prin efect de moştenire soţiei mele Mariana Săbăduş. Procesele purtate la toate nivelurile de către soţia mea, în vederea recuperării acestei case, procese câştigate toate – dar, din păcate, fără efecte practice, ca urmare a recursului în anulare pronunţat de fostul procuror general al României – s-au repercutat în mod drastic şi dramatic asupra stării sănătăţii soţiei mele. (…) În tot acest timp – timp în care păgubaşul rămâne tot păgubaş, iar hoţul se bucură în tihnă de roadele furtului său – canalia nomenclaturistă se dedă la

tot felul de manevre de culise de natură a crea o opinie nefavorabilă în jurul soţiei mele, utilizând armele cele mai perfide şi diabolice, şi nu în ultimul rând prin interpuşi recurge la ameninţări dintre cele mai grosolane. Pe de altă parte – şi aici lucrurile se ridică dincolo de speţa ca atare (n.n.) – sprijinindu-se pe vechii săi camarazi rămaşi în funcţii… acest flibustier a reuşit să facă în aşa fel încât fiica sa, Doina Cuţitei, să fie promovată ca secretară a Comisiei Caselor Naţionalizate din judeţul Braşov". Dintr-un alt mai recent memoriu, înaintat Prefectului de Braşov, aflăm că – în timp ce fiica „taie şi spânzură" la judeţ – tatăl Cuţitei „militează activ în cadrul PDSR din Făgăraş, în calitate de vicepreşedinte, şi este (desigur) preşedintele Ligii Chiriaşilor din Făgăraş". Dar să continuăm memoriul… prezidenţial: „Încercările repetate ale soţiei mele, încercări datând de mai mulţi ani, de a obţine o audienţă la prefectul Braşovului, domnul N. Opriş, precum şi la antecesorul său, n-au dus la nimic". În consecinţă, oropsitul Mihai-Dan Săbăduş cere – odată cu repunerea în drepturile fireşti a soţiei sale: „În numele dragostei pe care o purtăm României, în numele credinţei pe care o avem în Voi, Domnule Preşedinte, apăraţi Vă rog pe soţia mea de ticăloşia nomenclaturistului Gheorghe Cuţitei, dispuneţi scoaterea fiicei acestuia, Doina Cuţitei, din Comisia Caselor Naţionalizate de pe lângă Primăria Braşov". Durere ridicată la rang de generalizare, prin cuvintele cu care se încheie memoriul: „Cereţi, în virtutea prerogativelor pa care Constituţia şi Românii vi le-au dat, cereţi Parlamentului şi Guvernului ţării să adopte, în fine, legile reparatorii pe care un întreg popor le aşteaptă de atâta timp".

…Aminteam de un mai proaspăt memoriu, înaintat de domnul Săbăduş Prefectului de Braşov. Pe lângă, de acum, cunoscutele date ale dureroasei probleme, faţă de care puterea locală rămâne

nepăsătoare, domnul Mihai-Dan Săbăduş anunţă – cu cuţitul la os: „Văzând că ameninţările şi presiunile de tot felul pe care Gh. Cuţitei le exercită direct sau indirect asupra soţiei mele sunt de natură să mobilizeze factorii responsabili în protejarea ei, mă văd obligat să cer această protecţie autorităţilor franceze”. Până la declanşarea acestei acţiuni, memorandistul a lăsat un răgaz de circa două luni – pentru a primi totuşi un răspuns, o explicaţie, un ajutor. Cele două luni s-au epuizat, după cum se precizează în memoriu: …„las ca moment-limită al începerii acţiunilor mele mediatice şi pe lângă factorii politici din Franţa data de 1 februarie 1998”.

…Ar fi păcat ca un om care probează strălucit buna sa credinţă şi lupta pentru impunerea în exterior a unei imagini corecte, demne a României, să fie socotit apoi, fals şi nedrept, în rândul bârfitorilor de ţară.

Ce părere aveţi, domnule Preşedinte? Dar dumneavoastră, mai-marii Braşovului, Făgăraşului?…

februarie 1998

„Rezistenţa mea a fost una culturală”
– Convorbire cu omul de teatru francez de origine română George Banu –

Ultima carte a lui George Banu – „Cortina sau ruptura lumii”, Ed. Adam Biro, 1997, Paris – înmănunchează reflecţiile autorului asupra cortinei ca metaforă esenţială a teatrului lumii. În teatru, ca şi în pictură, cortina rupe unitatea: ea lasă la vedere tot atât cât ascunde; împarte fiinţele în actori şi spectatori; protejează secretele şi întreţine aşteptarea unor dezvăluiri posibile – cortina având, aşadar, o morfologie specifică ce se precizează de-a lungul multiplelor sale înfăţişări. Această carte urcă treapta cea mai înaltă a unei scări alcătuite de mai multe trepte-cărţi importante: „Teatrul”, „Ieşirile de siguranţă”, „Memoriile teatrului”, „Actorul care nu mai vine”, „Teatrul sau clipa trăită”, „Roşu şi aur”… De-ar fi şi numai atât, şi o provocare la discuţie oferă revelaţii celui ce aruncă mănuşa (chiar dacă a ieşit învins din „câmpul de luptă”!). Dar câte faţete nu dezvăluie morfologia specifică a acestui mare om de teatru – care este, rămâne George Banu!…

– Domnule George Banu, vă propun s-o luăm metodic: de unde veniţi? – şi când v-aţi întâlnit prima oară cu teatrul?

– Prima oară m-am întâlnit cu teatrul la Bucureşti, în adolescenţă: am văzut „***Cum vă place***”, de Shakespeare, cu Clodi Bertola şi Victor Rebengiuc. Veneam de la Buzău, eram elev la liceu, unde jucam ceva teatru… şcolăresc. Dar „***Cum vă place***” m-a convins definitiv să mă dedic teatrului. Am intrat deci la Institut, la clasa de actorie condusă de Sanda Manu-Ion Finteşteanu. Eram coleg cu Andrei Şerban, şi el visa să devină actor. Până într-o zi. Vă destăinuiesc un adevăr, devenit anecdotă. Întrebat, odată, Radu Penciulescu să-şi spună părerea care din noi – eu şi Andrei – este mai prost actor, marele regizor a

răspuns: „Mi-e greu să mă decid”. Urmarea. Eu m-am transferat la teatrologie, iar Andrei Şerban la regie. Cred că astfel mi-am descoperit adevărata vocaţie: să fiu în teatru, să trăiesc printre oamenii de teatru, dar să mă şi retrag, să pot medita, să scriu despre teatru.

– Şi aşa a rămas până la urmă?

– Până în clipa în care discutăm, dar sunt convins (acum am şi argumente) că aşa va fi pentru totdeauna.

– Ce-a urmat după absolvirea facultăţii?

– Postul de asistent universitar la Institut şi cronicar de teatru la revista „Contemporanul”. Doi ani, apoi am plecat din ţară. Lăsam, totuşi, în urmă, o antologie de texte, „***Arta teatrului***”, care a prins bine celor de-acasă.

– După plecarea dvs. aţi fost un timp ascultat la postul de radio „Europa liberă”. Ce puteţi spune despre această perioadă?

– Într-adevăr, un timp am vorbit de la microfonul acestui post de radio. Trebuie să precizez însă că nu am fost niciodată angajat politic, într-o luptă explicită. Rezistenţa mea a fost una culturală. Lupta mea a fost o luptă culturală. Ofeream informaţii proaspete din lumea teatrului, care – am avut ecouri – foloseau colegilor de-acasă.

– În Franţa sunteţi, la această oră, o somitate: profesor universitar la Institutul de Studii Teatrale de la Universitatea Paris III Sorbone Nouvelle, director artistic al Academiei Experimentale de Teatru, preşedintele Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru. V-aş propune să le trecem, pe rând, în revistă.

– De acord. Sunt, da, profesor universitar, dar după ce am luat două doctorate, cu tezele: „Teatrul secolului XX şi formele Orientului” şi „Problema memoriei în teatrul contemporan”. Ca dascăl, trebuie să spun că, după cei doi ani de pedagogie la Bucureşti, aici m-am lovit şi de alte

realităţi. La Bucureşti aveam 5 studenţi într-o clasă, ajunşi acolo după o selecţie foarte severă. La Paris am 50 de studenţi, veniţi fără o triere specială, dar care se selectează pe parcurs. Un exemplu oarecum comic. Predam un curs despre teatrul lui Brecht. Toată lumea atentă, dar la sfârşit un student mă întreabă: Bine-bine, dar cine este Brecht? Întâmplător – sau nu – la sfârşitul anului acest student s-a clasat printre cei mai buni. Ce vreau să spun cu asta? Că a trebuit să adopt, să elaborez o pedagogie specială, care să ţină seama şi de profani, şi de cunoscători. În general ţin patru cursuri pe an, după principiul permutaţiilor circulare: din trei în trei ani, un curs se schimbă – se îmbunătăţeşte – ca să nu repet la nesfârşit aceleaşi lucruri, chiar dacă importante.

– Vă propun să intrăm, acum, în areopagul Academiei Experimentale…

– …de Teatru. Este o instituţie artistică pe care o conduc împreună cu Michelle Kokosowski. Ideea de bază: transmiterea învăţămintelor celor mari către cei tineri, aspiranţi. Invităm, astfel, personalităţi ale teatrului – au fost, de exemplu Peter Brook, Strehler – care împărtăşesc tinerilor din ceea ce ştiu ei, „arta lor poetică”, să zic aşa. În acelaşi timp, întreprindem stagii în diferite ţări ale lumii: Brazilia, Chile, Columbia, Coreea de Sud. Înlesnim o preluare creatoare a unei valoroase moşteniri artistice în viaţă.

– Ne apropiem de Asociaţia Internaţională a Criticilor de Teatru…

– Care face un lucru oarecum asemănător cu Academia Experimentală, dar având şi însuşiri proprii, diferite. Instituţia, ca atare, există de 45 de ani – şi a fost creată ca o recunoaştere a valorii culturii după cel de-al doilea război mondial. Ea are mai multe ţeluri. Unul, federator – în sensul că avem federaţii în multe ţări ale lumii; cea din România este condusă de fosta mea colegă de Institut, Florica Ichim, profesoară şi cronicară

dramatică la ziarul dvs., „România liberă”. Celălalt ţel este unul unificator – în sensul că acţiunile pe care le desfăşurăm sunt menite să asigure un contact eficient între criticii de teatru din lume. Cu o subliniere: să pregătim formarea unor noi generaţii de critici. Multe seminarii internaţionale şi-au demonstrat eficienţa: cel de la Sibiu-România, de la Bogota-Columbia. Mai nou, am dialogat, la Paris, pe marginea temei ceva mai speciale „Teatrul de artă în secolul XX”.

– Ultima întrebare: Cum se vede România teatrală la Paris?

– În linii mari, urmează cursul european: în uşor declin. În ultimii 15 ani se petrece o reîntoarcere către marile valori ale teatrului; e drept, textele sunt văzute dintr-o altă perspectivă, dar nu sunt sparte, ca să zic aşa, atomizate. Este ceea ce fac Silviu Purcărete şi Mihai Măniuţiu. Există însă şi o căutare de texte mai necunoscute, în orice caz nejucate, şi exploatate scenic – aşa cum procedează Alexandru Tocilescu. În lume, în Franţa, regizorii pun în scenă texte neteatrale: Peter Brook, de exemplu: cu dialoguri după romanul „***Omul care***”, în care eroul îşi ia soţia drept pălărie – dar de fapt, fiind vorba de o metaforă a maladiei. Acest lucru îl experimentează şi Măniuţiu: „***Bacantele***”, dar şi „***Scrisoarea unei călugăriţe portugheze***”. Explicaţia? Este, poate, prematur s-o definim. Pentru că la fel de adevărat este că, la Paris, toţi regizorii şi-ar dori să joace un mare autor contemporan. Bănuiesc că la fel stau lucrurile şi la Bucureşti. Dar de unde acest autor? Sau – nu cumva trecem pe lângă el, fără a-i sesiza valoarea? Greu de spus. Vom trăi şi vom vedea.

martie 1998

O mânăstire românească în Franţa

…Aud – şi-mi vine greu să dau crezare urechilor. Preotul înalţă cuvintele grave ale Sfintei Liturghii, iar din strană, replicile vin când în română, când în franceză. Apoi preotul însuşi purcede a rosti, solemn, liturgicele învăţături în cea mai curată limbă franceză…

Şi totuşi, nu visez. Miracolul la care asist este o slujbă ***obişnuită***, ţinută într-o bisericuţă improvizată, într-un sătuc francez situat în apropierea vestitului oraş-palat regal Fontainebleau – şi la aproximativ 80 de kilometri de Paris. Locul se numeşte Rosiers – şi aici fiinţează, de puţină vreme, o mânăstire românească.

Pornesc pe firul faptelor – şi aflu o poveste adevărată, demnă într-adevăr de miracol.

„Dumnezeu mi-a arătat calea”…

Doamna Pascale Morand din Rosiers locuia mai mult la Paris, unde şi lucra, ca asistentă medicală, într-un spital. În sat moştenise o casă frumoasă, o grădină potrivită şi un staul în care nu se mai auzea de mult suflare de animal. La Paris trăia împreună cu soţul ei – şi viaţa părea a se depăna liniştit. Dar, vorba proverbului, nu aduce anul ce aduce ceasul!… Nenorocirea a lovit în primele zile ale lui ianuarie 1991. Era de gardă la spital, când tocmai în secţia ei, la miez de noapte, este adus un accidentat. Privindu-l atent, doamna Pascale descoperă că muribundul este însuşi soţul ei. Dându-şi seama că bărbatul nu mai are mult de trăit, pune mâna pe telefon şi se adresează preotului catolic desemnat (în cazuri de urgenţă) pentru acest spital. Îl solicită să vină pentru cuminecătura de pe urmă a celui ce trăgea să moară. Preotul refuză, acuzând vremea rea de afară. Disperată, femeia cercetează în continuare agenda spitalului şi descoperă numele unui alt preot; ortodox, de data aceasta. Un preot român. Sună. I se răspunde. Soseşte în mai puţin de un ceas, plouat până la piele şi gâfâind, cu odoarele sfintei împărtăşanii ocrotite la piept. Alergase. Nu avusese bani de taxi, iar metroul şi autobuzele nu mai circulau în acea cruce de noapte. Împărtăşit creştineşte, omul îşi dă duhul în braţele femeii sale. Preotul îl veghează şi el până la ziuă, pe cel plecat întru Domnul; participă, apoi, la etapele (şi slujbele) înmormântării.

În acele zile de trăire intensă a nenorocirii abătute asupra familiei sale, doamna Pascale Morand are o revelaţie. „Dumnezeu mi-a arătat calea” – avea să mărturisească ea mai târziu. Drept care donează proprietatea sa de la Rosiers cultului ortodox român, în care să se orânduiască un locaş slujit de preotul ce ajutase sufletul răposatului ei bărbat, în noaptea aceea de pomină. S-a creat, astfel, în chiar acel început de an 1991, Asociaţia

Culturală Ortodoxă Română a Mânăstirii Bunei-Vestiri. În de mult neîntrebuinţatul staul s-a amenajat o capelă, în care, de opt ani de zile, acelaşi preot celebrează Sfânta Liturghie. În română şi în franceză, pentru poporenii celor două naţii ce iau parte la slujbă. Între glasurile ce ţin isonul în strană se distinge cel al ***sorei Ana***; nimeni alta decât doamna Pascale Morand, trecută la ortodoxie şi monahism.

Dar preotul? Cine este acest slujitor al Altarului, prin care însuşi voinţa Domnului a rostuit această comunitate parohială?

Continuatorul unei familii cu tradiţie monastică

Undeva, într-un sătuc moldovenesc, Stăniţa Neamţului, trăia un copil cu dragostea lui Dumnezeu citindu-i-se pe faţă. După şcoala primară, la vârsta de 14 ani şi jumătate, el a ales calea împlinirii dragostei sale: mânăstirea. A ajuns, astfel, în anul 1969, la mânăstirea Sihăstria, luat în grijă de către arhimandritul Ioanichie Bălan, unchiul său, dar şi un cunoscut autor de cărţi de cult. De altfel, familia tânărului are o frumoasă tradiţie monastică, în special în privinţa părţii femeieşti: o soră a străbunicii, o alta a bunicii, bunica însăşi, o soră a mamei, însăşi sora lui şi o verişoară au fost, sunt călugăriţe la Văratic. În anul 1972, regimul comunist l-a izgonit pe Ioanichie Bălan din Sihăstria. Bătrânul arhimandrit a poposit la mânăstirea Bistriţa-Neamţ, urmat de nepotul său, căruia îi era şi părinte spiritual. Tânărul ***frate*** a fost îndrumat către Seminarul Mânăstirii Neamţ. După absolvirea acestuia, a continuat studiile la Facultatea de Teologie din Bucureşti, la terminarea căreia, în 1980, primeşte tunsura monahală şi investiţia de călugăr. Se numeşte Ioachim – şi împlinea vârsta de 26 de ani. Şi revenea la mânăstirea Bistriţa. Unde ceva mai târziu este hirotonisit diacon. Anul 1985 îl întâlneşte cântăreţ şi diacon principal la Catedrala Mitropolitană din Iaşi, iar în timpul liber (?!) corector la revista Mitropoliei Moldovei şi Sucevei (azi şi a Bucovinei). Cinci ani mai târziu, în decembrie 1990, este hirotonisit preot, de către mitropolitul Daniel. În acelaşi an este trimis la Paris, pentru aprofundarea studiilor, la Institutul St. Serge. Într-o chilie a acestui institut se afla părintele Ioachim Giosanu, în noaptea când a sunat telefonul acela care cerea ajutor creştinesc de urgenţă.

Ce-a urmat, cititorul ştie din rândurile de mai înainte. Se mai cuvine adăugat că în ziua de 14 octombrie 1991, ziua Sfintei Paraschiva de la Iaşi, mitropolitul Daniel şi-a dat binecuvântarea

pentru constituirea aşezământului monastic de la Rosiers – de care, cu pioasă vrednicie, s-a îngrijit, continuă să se îngrijească părintele Ioanichie Giosanu

De la anticul Ioan Cassianu la paşoptistul Iosafat Snagoveanu şi de aici la arhimandritul Ioachim Giosanu

Părintele Ioachim Giosanu este capătul de osie al unei axe pe răbojul căreia sunt încrustate cu litere de aur mai multe nume de părinţi români ce-au dat strălucire creştinismului în Franţa. Însuşi monahismul în Occident a fost întemeiat de un român. El se numeşte Ioan Cassianu, era dobrogean, şi a trăit în zorii creştinismului, între anii 365-435. La Constantinopol, el a fost discipolul Sfântului Ioan Chrysostom. A studiat, apoi, în Egipt; a trăit în Palestina şi Roma. Ultimii ani de viaţă i-a petrecut în sudul Franţei, înfiinţând, în apropierea Marsiliei, o mânăstire – în care a şi murit. Până la acest act al său, nicăieri în Occident nu existaseră asemenea aşezăminte monahale; ele apar ca urmare a pildei lui Ioan Cassianu, culminând cu renumite abaţii ce-şi întind faima peste întregul mapamond. Ioan Cassianu a scris mai multe importante reguli de cult, foarte populare şi apreciate în epocă. În centrul Dobrogei există şi astăzi un loc atribuit familiei Sfântului Ioan Cassianu, numit „Podişul Cassianilor".

Mai aproape de recepţia noastră temporală se înscrie părintele Iosafat – paşoptistul. Puţini ştiu de el, când vine vorba despre Revoluţia de la 1848. Dar când mulţimea revoluţionară venea de la Izlaz, în frunte cu Popa Şapcă, îndreptându-se spre Capitală – ea a fost întâmpinată în Bucureşti de un (alt) cleric revoluţionar pe potrivă, arhimandritul Iosafat Snagoveanu. Copil de oameni sărmani dintr-un sat buzoian (Stănicul de la Saline, pe valea Vărbilăului), Ion Vărbilău (nume identic cu al tatălui său, fost pandur în oastea lui Tudor Vladimirescu) a izbutit să urmeze toate şcolile timpului, inclusiv renumitul Colegiu Sf. Sava (în care se pregăteau viitorii paşoptişti) al cărui profesor de religie a devenit. Călugărit din tinereţe

(datorită morţii iubitei sale soţii, în primii ani de căsnicie, pe când era preot în satul natal), părintele Iosafat şi-a consacrat întreaga viaţă monahismului şi patriotismului, Bisericii şi Ţării sale. După înfrângerea Revoluţiei, arhimandritul Iosafat Snagoveanu este obligat să ia calea pribegiei. Se stabileşte în Franţa, la Paris, unde militează pentru cauza românească, alături de ceilalţi revoluţionari exilaţi. Constatând că numeroşii români nu au o biserică în care să se închine, să se roage, arhimandritul Iosafat înfiinţează (cu aprobarea guvernului francez, desigur), la 22 noiembrie 1853, prima capelă românească ortodoxă din Franţa, amenajată (provizoriu) într-un apartament din strada Racine, nr. 22, din Paris. A fost întâiul şi cel mai îndrăgit şi respectat preot. Despre actul său, poetul Vasile Alecsandri a scris un articol, publicat în „România literară” din 1855, din care citez: „Această lipsă (a unui loc de închinăciune – n.n.) acum nu mai există, căci nu de mult s-a înfiinţat o capelă românească, chiar în cartierul studenţilor. Ea s-a deschis prin stăruinţa, vrednică de toată lauda, a unui preot cuvios din Valahia şi cu micul ajutor de bani al proscrişilor de la 1848, precum şi al celorlalţi români aflători la Paris; şi acum, în toate duminicile, la toate sărbătorile, acel locaş sfânt se umple de dame române, de studenţi şi de copii, cari vin să unească rugile lor cu ale cuviosului preot, pentru fericirea şi viitorul României”.

Între arhimandritul Iosafat Snagoveanu şi părintele Ioachim Giosanu se înscriu alte câteva nume demne de preţuirea şi admiraţia noastră, care au slujit ortodoxismul românesc în Franţa, îndeosebi la Paris: mitropolitul Visarion Puiu, arhimandritul Teofil Ionescu, preotul Vasile Boldeanu. Capăt de osie, al clipei de faţă, părintele Ioachim Giosanu. Care, în timp ce se îngrijea de aşezământul monastic de la Rosiers, şi-a continuat studiile postuniversitare, devenind, în 1994, doctor

în teologie, cu teza „Îndumnezeirea omului”, inspirată din gândirea părintelui preot profesor Dumitru Stăniloae (şi constituindu-se în prima teză de doctorat consacrată vieţii şi operei acestuia). A primit, apoi, şi înalta învestitură de arhimandrit. Credincioşii continuă să-i spună simplu: părintele Ioachim – ca pe o bineţe, pe care arhimandritul Ioachim Giosanu, îmi mărturiseşte, o consideră drept cea mai înaltă distincţie, căreia se străduie să-i facă cinste în fiecare zi a vieţii sale. Fără a uita să dea o fugă, din când în când, până la mânăstirea Bussy en Othe, lângă Auxerre, unde s-a călugărit Elena, sora regelui Carol II, devenind maica Alexandra (şi înfiinţând, apoi, o mânăstire românească în America).

Prietenul aviatorului-scriitor Antoine de Saint-Exupéry se reîntoarce la credinţă

Stau de vorbă, la Rosiers, cu părintele arhimandrit Ioachim şi cu sora Ana despre treburile aşezământului. „Am dus-o mai greu la început – îmi spune părintele. Adesea ni se cerea, şi nu prea aveam ce oferi, mai ales sprijin material”. „Dar ne-a ajutat Dumnezeu şi ne-am pus pe picioare” – adaugă sora Ana.

Aflu, apoi, o întâmplare care se înscrie în aceeaşi zonă a miracolului. La un an după constituirea comunităţii mânăstireşti, au hotărât să adune ceva ajutoare pentru românii de-acasă. Au pus în mai multe cutii poştale ale caselor din sat textul unei invitaţii-rugăminte. După un timp, au trecut să vadă efectul. Au strâns ceva bunuri, pe care le-au trimis nevoiaşilor din ţară. Şi au cunoscut, cu această ocazie, un om în marginea disperării. Se numeşte Marien Chapy, maior, fost aviator în escadrila condusă de scriitorul Antoine de Saint-Exupéry, alături de care a luat parte la multe misiuni de luptă în timpul celui de-al doilea război mondial. În final, s-a retras aici, la Rosiers, unde avea o casă arătoasă, cu o grădină mare şi frumoasă. Când l-au vizitat cei de la mânăstire, omul se afla în pragul deznădejdii. Bătrân şi bolnav, de puţină vreme îi murise şi soţia, iar pe el îl bântuia tot mai insistent gândul sinuciderii. Sora Ana l-a îngrijit cu devotament nemărginit, părintele Ioachim i-a ascultat şi liniştit sufletul, maicile Febe şi Ermionia i-au dus zilnic mâncare caldă. La trecerea sa întru Domnul – după doi ani de boală şi îngrijiri uşurătoare – maiorul Marien Chapy a lăsat prin testament averea sa mânăstirii ortodoxe româneşti din Rosiers.

Ceva mai târziu, un alt pământean animat de credinţa în Dumnezeu – un grec, de data aceasta – a dăruit mânăstirii 8 hectare de pământ, pădure şi teren agricol, unde credincioşii au înjghebat o fermă. A prins, astfel, tot mai pregnant contur,

acest aşezământ monahal, în care practicarea cultului ortodox se face pe două nivele: unul alcătuit din membri angajaţi în viaţa monastică; celălalt alcătuit din laici urmând calea credinţei.

Apropiindu-mă de capătul acestei călătorii în universul monahal de la Rosiers-Franţa, am solicitat o părere conclusivă a celor doi interlocutori ai mei: părintele Ioachim şi sora Ana. Părintele s-a scuzat că nu aduce o opinie strict personală, dar apelează la înaintaşul său, arhimandritul Iosafat Snagoveanu, a cărui misiune pastorală se străduie s-o urmeze – citând, în consecinţă: …„Izbutii, în sfârşit, a ridica altar de religia părinţilor mei, care deşi este aici, în capitala cea mai civilizată a lumii, dar fiind pe pământ strein, adeseori în rugile mele nu m-am putut opri de a zice şi eu cu David: «Dar cum voi cânta cântarea Domnului în pământ strein? de te voi uita, Românie, uitată să fie dreapta mea; să se lipească limba mea de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine la tot începutul veseliei mele»”. Pentru că – subliniază părintele Ioachim, cu vorbele aceluiaşi: „Iubirea de patrie a fost, este şi va fi totdeauna cea mai mare virtute şi cea mai frumoasă din toate virtuţile omeneşti, la toate naţiile şi în toate religiile”.

În legătură cu fosta doamnă Pascale Morand, cineva îmi şoptise că se trage dintr-o veche familie nobiliară – aceea a contesei de Ségur. O întreb, cerându-i amănunte. Zâmbeşte – şi-mi răspunde: „Moi, je suis la soeur Ana”. Apoi tace, enigmatic. Deschid – mai târziu, acasă – „Larousse”-ul şi citesc: „Sophie Rostopchine contesă de Ségur, scriitoare, născută la St. Petersburg în 1799, moartă la Paris în 1874 – autoare a unor volume pentru tineret: „Micuţele fete model”, 1858; „Nenorocirile Sofiei”, 1864; „Generalul Dourakine”, 1866”. Cercetez chipul din dicţionar – desenat de Carjat – şi-i găsesc multe asemănări cu sora Ana: faţa ovală cu bărbia

fermă, părul castaniu pieptănat cu cărare, dar mai ales misterul ce pluteşte în ochi celor două femei.

Câteva sute de credincioşi şi-au găsit stupul ocrotitor

De la venirea sa în Franţa, părintele Ioachim a fost animat – asemenea arhimandritului Iosafat – de datoria sa pastoral-misionară în rândul semenilor. Aici, la Rosiers, existau numai trei familii de credinţă ortodoxă: două româneşti, cealaltă franceză. În prezent, se strâng în jurul mânăstirii şi al slujbelor din bisericuţă vreo 400 de credincioşi – din zonă şi chiar de mai departe. Români, francezi – dar şi de alte naţii – pentru care arhimandritul Ioachim Giosanu a tradus (se pare pentru prima oară!) Liturghia în limba franceză, ordonând-o după muzica bizantină (românească).

În paralel cu activitatea depusă la aşezământul monastic din Rosiers, el slujeşte, ca preot, la o biserică ortodoxă dintr-o suburbie a Parisului, Issy-les-Moulineaux. Aici există o comunitate ortodoxă multinaţională, fapt pentru care oficiază slujbele numai în limba franceză. (De altfel, de când slujeşte la Moulineaux, au trecut la ortodoxism 25 de familii franceze).

Dar truda lui se întoarnă, vrednică şi statornică, la Rosiers, alături de cei 400 de credincioşi, pentru care slujeşte în limbile română şi franceză – şi care şi-au găsit, astfel, stupul ocrotitor. Din păcate, însă, acest stup nu este încă pe măsura „albinelor" sale. Capela este amenajată, cum spuneam, într-un fost staul de vite. Credincioşii şi îndrumătorul lor visează la o biserică adevărată; de ce nu chiar la o bisericuţă de lemn, după modelul maramureşean? Are, oare, cine să audă ruga lor mută? Ar mai fi, de asemenea, nevoie de reparaţii la cele două clădiri. Una dintre ele s-ar preta la amenajarea unor mansarde, spre a deveni un spaţiu de găzduire pentru diverse grupuri din ţară: oameni mai nevoiaşi, elevi, studenţi – care ar putea beneficia de un popas aici, în excursiile lor de cunoaştere a acestei părţi de lume. Părintele Ioachim îmi spune

că mânăstirea ar putea găzdui şi hrăni o echipă de constructori trimisă din ţară pentru a renova localurile. Din comunitatea ortodoxă de aici fac parte arhitecţi şi ingineri, care pot ajuta benevol, la nivelul competenţei lor, un eventual proiect de restaurare; lipseşte însă (ori este foarte scumpă) mâna de lucru.

Iată, transmit şi eu, astfel, mai departe, în ţară, rugămintea părintelui Ioachim şi a credincioşilor săi. Se va găsi, oare, glasul care s-o audă? – şi mâna care să ajute?

februarie 1999

„Am plecat în căutare de lumină”
– convorbire cu actorul basarabean
Victor Voinicescu-Soţchi –

…Aceasta este întrebarea care mă obsedează şi pe care, spre a scăpa mai repede de apăsarea ei, i-o adresez prima, ca pe un glonţ scăpat cu tot dinadinsul dintr-un, să zicem, kalaşnikov: „De ce aţi plecat de-acasă, domnule Voinicescu?” Actorul, un bărbat frumos şi mândru, înalt şi suplu, ca un plăieş al lui Ştefan cel Mare, îmi dă replica prompt, deloc încurcat: „Reproşul dv. îmi aminteşte de Coşbuc – „De ce m-aţi dus de lângă voi/ De ce m-aţi dus de-acasă?”… Am plecat, domnule, în cătare de lumină. Ştiu, lumina vine de la răsărit, dar prea ne venise multă «lumină» din direcţia aceea, din turnul Kremlinului. Cât pe-aci să ne orbească. Aşa că am luat-o spre Soare-Apune, spre o lumină mai blândă, chiar dacă mai rece”.

Apoi, dialogul continuă firesc, ca între doi oameni ce-şi vorbesc aceeaşi limbă:

– Unde v-aţi născut? Care sunt primele cuvinte pe care le-aţi învăţat acasă? Dar la şcoală?

– M-am născut în ziua de 22 octombrie 1945, în comuna Floreşti (azi „oraş”) din nord-estul Basarabiei, localitate aflată între mai cunoscutele Bălţi şi Orhei. După mamă, suntem neam de români curaţi, vechi răzeşi, stăpânitori de pământ, care, cu toţii, se numeau Voinicescu. Bunicul, Vasile, a avut, cu bunica Ioana, 12 copii, între care mama mea, Ana. Tata aparţine unei vechi familii de ruşi albi, deşi la mijloc este vorba de un amestec polonez, ucrainean şi rusesc. Părinţii mei s-au cunoscut însă în România, România cea Mare: mama învăţa la şcoală la Ploieşti, devenind profesoară de limba şi literatura română. Tata urma o şcoală de arte şi meserii în Bucureşti, devenind şi el mai târziu inginer. După

căsătorie, părinţii s-au stabilit la Floreşti, localitate care făcea parte firesc din România, România cea Mare. Aşa se face că primele cuvinte pe care le-am auzit în casa părintească au fost, sunt şi vor rămâne cele mai frumoase cuvinte ale limbii române: ***mamă***, ***tată***, ***pâine***, ***apă***, ***pământ***, ***casă***. Alături de care stăruie, din copilăria mea, imaginea tristă a bunicului ajuns paznic al propriei vii, luată de colhoz – şi din care nu avea voie să rupă un strugure. Cuvintele pe care le-am învăţat la şcoală au fost ruseşti. Aceeaşi cale de viaţă au urmat-o sora mea, devenită profesoară de franceză, fratele meu, Mircea, actor ca şi mine.

– Să continuăm cu dv. De unde dragostea de teatru?

– Tot de-acasă. Părinţii ne făceau lecturi dramatice. Mama ne citea din Caragiale, interpretând toate rolurile. Şi din Delavrancea ne citea – „Apus de soare”, „Viforul”… La facultate, în Chişinău, am urmat Biologia şi, în paralel, cursul de Teatru de pe lângă Studioul Moldova-Film. Atunci l-am întâlnit pe marele regizor Emil Loteanu; „Dacă termini Conservatorul – mi-a zis el – te iau în filmele mele”. La Conservator, la Moscova, am fost 500 de candidaţi pe loc; 12500 pe 25 de locuri – pe întreaga Uniune. Am intrat, în 1964, din primul foc. În 1965 m-a căutat Loteanu. M-a distribuit de la început într-un rol principal din filmul său „Poienele roşii”: ziaristul Andrei Gruia. Jucam alături de Svetlana Toma şi Grigore Grigoriu, care aveau să biruie în „Şatra”. Imediat după facultate, pe care am reuşit s-o terminăm doar 12 inşi din promoţia mea, am jucat, tot sub bagheta lui Emil Loteanu, în „Această clipă” şi „Păsările tinereţii noastre”, după scriitorul Ion Druţă. Apoi au urmat alte şi alte filme, multe la număr, cu actori şi regizori de prestigiu. Aveam de toate: glorie, bani…

– Şi, totuşi, aţi plecat!

– Plecarea mea era să aibă ceva din evadarea lui Esenin cu Isadora Duncan. Filmam în India, o coproducţie, în care aveam un rol bazat pe prototipul eroului Gandhi. Film mare, două serii, pregătit pentru Festivalul de la Moscova. Din păcate, tocmai atunci a fost asasinată Indira. Filmul, ieşit totuşi mai târziu, s-a numit „Un răsărit pe Gange". Cu acel prilej am cunoscut o frumoasă actriţă indiană, trăitoare la Londra, având şi ea un rol important în filmul cu pricina. S-a îndrăgostit de mine şi mi-a propus să fug cu ea în lume. Am ezitat; educaţia, dar mai ales teama de mâna revoluţiei. Mai târziu, a venit după mine în URSS. Era pe vremea lui Brejnev. Am fost urmărit tot timpul – iar după plecarea ei, cercetat. Din nou şi-a făcut efect teama. Şi, totuşi, această întâmplare mi-a dat imboldul plecării. Ceea ce s-a petrecut mai târziu, după 1980, dar tot sub presiune sovietică. Filmam în Samarcand, unde am cunoscut-o pe viitoarea mea nevastă, rătăcită pe-acolo ca turistă. Copiind-o parcă pe indiancă, a venit şi franţuzoaica de mai multe ori la mine, la Chişinău. În 1982 ne-am căsătorit. Până în 1984 nu mi s-a dat voie să părăsesc „paradisul sovietic"; mi se recomanda venirea şi stabilirea ei în marea Uniune. În 1984, din motive familiale (murise socrul) am primit o viză pentru Franţa. După câteva luni, spre mirarea autorităţilor, am revenit la Chişinău. Acum, ruşii mi-au impus: ori-ori. Fără navetă. Şi spre a fi cât mai convingători, m-au scos din filme; chiar şi din cele aflate în turnare; aşa s-a întâmplat cu „Luceafărul" lui Loteanu. Şi astfel m-am decis să plec definitiv. Să caut altă lumină. „Boreala" şi cu „Aurora" îmi arseseră ochii.

– Cum se deschide capitolul francez al vieţii dv.?

– Greu. Trei ani, 1985-1988, am trăit din expediente. Am urmat tot felul de cursuri, inclusiv de vorbire scenică. Treptat, franceza mi-a devenit cea de-a treia limbă natală. În prezent mă exprim

curent – şi perfect – în toate trei. Iată, mi-a apărut recent, la Chişinău, o carte de versuri care cuprinde poezii scrise direct în cele trei limbi.

– Dar teatru, cu teatru cum rămâne?

– Am reuşit să mă apropii şi de teatru. Am jucat în câteva piese, în cadrul Teatrului Lucernaire din Montparnasse, dar şi în trupa unor teatre fără scenă stabilă (acestea se închiriază!), dar cu actori profesionişti; ne-am prezentat chiar şi la festivalul de la Avignon, unde am cunoscut oarecare audienţă, din moment ce-am fost invitaţi să facem un turneu în străinătate. De film, nici vorbă să te apropii. Mafie în regulă. Alogenii sunt totdeauna suspectaţi – şi respinşi – de lipsă de accent franţuzesc. Asta, mai ales în teatru. Iar când văd că stăpâneşti totul perfect – situaţia mea de acum; fără să mă laud – îţi spun: „Lăsaţi curriculum vitae şi vă vom anunţa noi” – şi te anunţă la Sfântul Aşteaptă! Cam asta-i viaţa mea, la ora actuală, în Franţa, la Paris. Notaţi, vă rog, acolo: Actorul Victor Voinicescu-Soţchi este mai apt ca oricând – şi aşteaptă. Aş putea juca oriunde, mai ales că filmul nu este ca teatrul, cu stagiune fixă; pot să răspund oricărei chemări.

… Notez, aşadar (nu fără o undă de amărăciune) apelul acestui actor de elită, dublat de un poet sensibil şi talentat. Citez, în încheiere, câteva versuri din recentul său volum tri-lingv, „Cântecul lăstunului”, apărut în toamna lui 1998, la Chişinău: „Privesc la icoana pictată/ Ce freamătă-n arborii goi/ Atât de departe, iubito/ Şi anii nu curg înapoi// O clipă! O singură clipă/ Ascunsă şi arsă în noi/ Ce lungă-a fost calea, iubito/ Ce scurt va fi drumu-napoi”… Şi: „Ca zilele/ Şoriceii cei gri/ Rod harnic seminţele/ Neîncolţitelor gânduri// Lăstarii îndoielii/ Frâng glasu-n durere/ Şi frigul cel negru/ Cu gheare flămânde/ Îţi pândeşte amurgu-n tăcere”. ***În sfârşit***: „La el cobor şi mă închin acum/ Prin

coama anilor cei reci/ La neamul meu cel blând ca huma/ Ce-a stat, a suferit şi sta-va-n veci”.

martie 1999

„Limba lui care o lasă”…

*„**România este o ţară înconjurată de români**”*
(Nicolae Iorga)

Am în faţă revista „Vorba noastră”, reeditată după 44 de ani de întrerupere (1948-1992), astăzi apărând ca publicaţie a Mişcării Românilor-Valahilor din Iugoslavia (MRVI), formaţiune politică ce-şi propune să militeze pentru emanciparea românilor din Serbia de răsărit. Românii – sau valahii, cum sunt numiţi aici – nu sunt recunoscuţi ca minoritate naţională în această parte a Iugoslaviei, deşi este vorba de câteva sute de mii de locuitori, cu preponderenţă în 320 de sate şi 20 de oraşe, din mai larga Vale a Timocului. Din această cauză, ei sunt lipsiţi de şcoli în limba maternă, emisiuni Radio-TV, slujbe religioase în româneşte etc.

Aceşti timoceni din sudul Dunării vorbesc acelaşi grai cu bănăţenii din nordul fluviului; cu toate acestea, li se contestă existenţa. Şi, totuşi, ei – aceşti români bătuţi de soartă şi uitaţi de ceilalţi fraţi ai lor – fac eforturi disperate spre a nu fi deznaţionalizaţi. Semnificativ, în acest sens, este interviul pe care profesorul Ratomir Marcovici îl oferă revistei „Vorba noastră” (nr. 15/octombrie 1998). Născut într-un sat curat românesc – Racova, situat între Cucevo şi Golubaţ – a absolvit secţia română a Facultăţii de Filologie şi lucrează la… Hidrocentrala Porţile de Fier, ca translator (n-a reuşit să înjghebeze o catedră completă de limba română, la şcolile prin care a trecut, un timp, ca dascăl). „Trebuie să revenim la rădăcinile noastre – afirmă domnul Marcovici – adică la valorile noastre de bază. Copiii noştri trebuie să înveţe limba noastră maternă, română”… Cum? – se iveşte întrebarea. MRVI a iniţiat, pentru aceasta, nişte aşa-numite cursuri de vară, la care participă elevi şi studenţi români din zonă; mai ales, cei ce

doresc să urmeze facultăţi în România, ţară a cărei limbă n-o stăpânesc corect (sau aproape deloc). Din păcate, logistica acestei frumoase (şi eficiente) iniţiative lasă mult de dorit. Deşi „entuziasmul nu observă în ce condiţii lucrează” – afirmă Radomir Marcovici, profesor benevol la aceste cursuri – orele „se ţin într-o încăpere mică şi nu într-o clasă, se scrie pe o uşă scoasă din ţâţâni şi nu pe o tablă adevărată, cursanţii nu au manuale de limba română… ca să nu mai vorbesc de dicţionare sau alte mijloace didactice moderne”. Şi este nedrept, spune dascălul, atâta vreme cât „unii dintre ei (dintre români – n.n.) au participat la războiul balcanic şi în primul război mondial (alături de sârbi, desigur – n.n.), când din tot a treia casă din satul nostru a pierit cineva”. Şi: „În cel de-al doilea război mondial, tot a 12-a casă avea câte un mort”. Pentru că: „Aşa a fost aproape în fiecare sat din Serbia de răsărit, fie că era românească (valahă) sau sârbească”. Drept pentru care dascălul conchide, cu amărăciune: „Noi, românii (valahii) din Serbia de răsărit suntem cea mai patriotică şi cea mai loială minoritate naţională din ţara noastră Iugoslavia. Dar statul nostru ne-a răsplătit cel mai puţin pentru aceasta”. Ba, mai mult, sunt şi pedepsiţi. Căci, vorbind despre nevoia de carte, dascălul avertizează: „Fireşte, atunci trebuie să se pună capăt confiscării cărţilor, primite în dar din România, la frontiera noastră”…

Toate acestea se petrec în ciuda faptului că: „Organele competente pentru drepturile minorităţilor naţionale recunoscute cunosc foarte bine problema noastră naţională română (valahă) din Serbia de răsărit. Ele deci ştiu că suntem români şi că avem dreptul să ne păstrăm identitatea noastră românească, adică să ne cultivăm limba, muzica, obiceiurile, tradiţia”. Dar, deşi „organele competente ştiu”, aceste drepturi fireşti şi necesare sunt interzise românilor din Serbia de răsărit. Tocmai pentru aceasta a apărut şi luptă Mişcarea

Românilor-Valahilor din Iugoslavia, condusă de domnul Dimitrie Crăciunovici (***Crăciun***, în toată regula!), fost ofiţer în armata iugoslavă. Deviza (amarul) domniei sale este simplă şi cutremurătoare: „Dacă murim, părinţii noştri, când ne vom întâlni cu ei pe lumea cealaltă, nu vor şti sârbeşte şi nu vor putea să se înţeleagă cu noi!”.

Din aceeaşi durere, revista „Vorba noastră” şi-a înscris drept moto, pe frontispiciu: „Limba lui care o lasă/ Blăstămat să fie-n casă”

martie 1999

Românii de la ora 6

„România este o ţară înconjurată de români”
(Nicolae Iorga)

Întâmplător am intrat în posesia câtorva numere din publicaţia „Foaia românească” – „Săptămânal al românilor din Ungaria” – nici prea vechi, nici foarte-foarte… proaspete: din toamnă. Şi poate că ar fi rămas obiect de bibliotecă peste care să se aştearnă praful uitării, dacă nişte chestiuni ridicate la întâlnirea de la Budapesta a celor doi prim-miniştri, român şi ungur, nu m-ar fi îndemnat să le răsfoiesc, alături de nişte amintiri la fel de proaspete din ţara vecină. M-a impresionat în mod deosebit insistenţa cu care partea ungară apăsa asupra „clauzei” universităţii de stat maghiare în „spaţiul mioritic”. Las la o parte pojghiţa de falsă nuanţă pe care partea română tot încerca s-o scoată în faţă ca pe un scut de gladiator înfrânt înainte de-a intra în arenă: „Prim-ministrul Radu Vasile a declarat că problema înfiinţării Universităţii «Petöfi-Schiller» a fost înţeleasă de partea maghiară sub aspect juridic” – dixit „România liberă”, 10.II.99; „Victor Orban nu a pronunţat nici măcar odată sintagma «universitate multinaţională»”… „convins că înfiinţarea universităţii de stat în limba maghiară se va concretiza” – dixit „Adevărul”, 10.II.99.

Aşa stând lucrurile, nu este de mirare că Budapesta – nu şi Bucureştiul – se arată a fi cea mai îngrijorată în legătură cu drepturile românilor de pe Valea Tisei: „O altă problemă delicată a fost aceea a minorităţii româneşti din Ungaria, care are dreptul, conform Constituţiei de la Budapesta, la autoguvernare, dar care, din cauza unor ambiguităţi din legea fundamentală, s-a trezit reprezentată tot de etnicii maghiari, românizaţi ca prin farmec” („Adevărul”, 10.II.99).

Iată, aşadar, că s-a izbutit şi această „operaţie contra naturii”! Până la această performanţă însă, un şir lung de acte preparatorii au premers-o. Mai subtile şi mai adânci, mai ample şi mai aşezate, cu consecinţe deloc imprevizibile. Între aceste acte se înscrie popularea aşa-ziselor „şcoli româneşti” cu unguri din Transilvania, posesori ai limbii lui Goga – desigur, nu şi ai sentimentelor acestuia. Fenomenul, de masă, mi-l descriu doi dascăli: unul din Gyula (de la aşa-zisul liceu românesc), celălalt din Budapesta. Lucrurile se petrec aşa: se scoate la concurs un post de învăţător sau profesor la o „şcoală românească”, impunându-se (desigur) condiţia cunoaşterii limbii române. Alături de cadrele autohtone (români din Ungaria, dar şi unguri care au absolvit Limba română la Seghedin sau Budapesta) se prezintă şi „cadre româneşti” din Transilvania (cu buletin de identitate în regulă) care au prins subit dragoste de meleagul maghiar şi de oropsiţii şcolari români. Evident, aceste cadre „transfrontaliere” stăpânesc mai bine limba română – mai ales cea vorbită, „la zi” – decât cele trăitoare în izolatele insuliţe din Câmpia Tisei. Şi astfel – perfect ***legal***! – veneticii câştigă concursul. Devin titulari pe post, remuneraţi onorabil etc. După câteva luni, însă, fardul cu care a fost cosmetizat numele cade – şi ungurul iese la iveală ţanţoş şi victorios. Întrebat de nedumeriţii săi colegi de cancelarie, el replică ritos: Pardon, eu sunt maghiar, ce credeţi voi!? Şi astfel ***dascălii cu paşaport fals*** au invadat „şcolile româneşti” – în detrimentul românilor şi ungurilor care au studiat limba şi literatura română în universităţile din Ungaria şi care sunt nevoiţi să înmulţească numărul şomerilor ori să-şi asigure existenţa pe bază de tot soiul de expediente.

Ca o completare a situaţiei, mă simt dator să explic şi ghilimelele folosite când m-am referit la ***şcolile româneşti***. În aceste unităţi de învăţământ, care ar trebui să fie ***şcoli cu predare în***

limba română, limba română se predă de fapt ca o limbă străină ***obligatorie*** până în clasa a IV-a inclusiv, transmisă prin intermediul limbii maghiare; după clasa a IV-a, limba română se predă ***opţional***, ca orice limbă străină, alături de rusă, germană etc. Lucrurile stau la fel şi în ceea ce priveşte Liceul românesc din Gyula.

Or, dacă şi stropul de limbă românească este dăruit copiilor români din Ungaria de către dascăli unguri din Transilvania (cu falsă identitate de români) – să te mai miri că aceeaşi unguri, „românizaţi ca prin farmec”, au ajuns să conducă destinele minorităţii româneşti din aceeaşi Ungarie? Nu! Nu (mai) este de mirare. Din păcate.

În sfârşit, iată şi motivul pentru care desprind „Foaia românească” din biblioteca uitării. Mă împinge la acest gest o notă publicată în pagina a II-a din numărul de vineri, 4 sept. 1998. O citez integral, amintind că sublinierile nu-mi aparţin: „**O nouă decizie regretabilă**. ***În atenţia telespectatorilor „Ecranul nostru***”: Redacţia Română a Televiziunii Maghiare vă informează despre ***o decizie regretabilă a conducerii instituţiei***. Începând cu luna septembrie, ***reluarea programelor româneşti*** – în loc de sâmbătă, î.m. (înainte de masă – n.n.) ora 8,50 – ***vor fi difuzate duminică, î.m. ora 6,00. Această hotărâre a fost introdusă fără luarea în seamă a părerii colectivului redacţional***, care este conştient de faptul că la această oră inacceptabilă majoritatea telespectatorilor nu va putea urmări programele de naţionalitate, în limba română. ***Redacţia „Ecranul nostru”, de asemenea, regretă că nici un for de conducere a românilor din Ungaria nu şi-a exprimat protestul împotriva acestei decizii***. Celor care şi în aceste condiţii vitrege vor rămâne telespectatorii noştri fideli, le dorim vizionare plăcută şi în continuare”.

Logic vorbind, atâta timp cât românii din Ungaria sunt reprezentaţi de „unguri românizaţi”

(***ca prin farmec***) era firesc ca nici un for al acestor români să nu-şi exprime protestul faţă de această supermarginalizare a informaţiei în limba română. Mă întreb, însă, de ce a tăcut chitic guvernul României, care are chiar la Seghedin (unde se află „redacţia românească a televiziunii maghiare”) un consul?! – iar în Ministerul de Externe de la Bucureşti o direcţie care se ocupă de soarta românilor din afara graniţelor!? Dar Departamentul (minister!) pentru Relaţiile cu Românii de peste Hotare? Ori cel al Informaţiilor Publice?

Să-l rugăm pe domnul Orban să intervină şi în soluţionarea acestei anomalii?

aprilie 1999

„Presăraţi pe-a lor morminte”…

Ceremonia de omagiere a avut două momente distincte – şi importante. Primul s-a petrecut la Paris – joi, 20 mai – de Înălţarea Domnului, când (dintotdeauna) creştinii sărbătoresc Ziua Eroilor. În această zi mare, pe o ploaie încăpăţânată şi rece, un pumn de români, foşti deţinuţi politici (anticomunişti) ori urmaşi ai acestora, s-au strâns în jurul mormântului simbolic al martirilor anticomunişti căzuţi „pentru Dumnezeu şi democraţie”, aflat în Cimitirul Montmartre. Pentru prima oară, la slujba de pomenire, alături de preotul ortodox Vasile Urda au participat şi slujitori ai Bisericii Greco-Catolice, preoţii Claudiu Pop şi Mihai Frăţilă. Iniţiatorul acestui pios act comemorativ: fostul luptător anticomunist Remus Radina, căruia doamna Ştefana Bianu i-a adus un public şi sensibil cuvânt de recunoştinţă.

…După ceasul de reculegere, mormântul a rămas vegheat de un efemer buchet de flori tricolore şi de doi stejari falnici, izvorâţi din aceeaşi tulpină.

*

*   *

Celălalt moment s-a petrecut în Alsacia, la Soultzmatt (în apropiere de Strassbourg), cale de 600 kilometri depărtare de Paris. I-am însoţit pe exilaţii noştri români şi în acest pelerinaj, organizat de acelaşi Remus Radina, un autentic martir în viaţă, care, în pofida unei sănătăţi distruse în puşcăriile comuniste, este de 20 de ani la rând animatorul acestui pios drum de rugăciune.

Am pornit la miezul nopţii din Paris şi am ajuns, sâmbătă dimineaţa, la orele 9, în pădurea Val du Pâtre (de lângă Soultzmatt), unde este amenajat Cimitirul militar românesc, în care îşi dorm somnul veşniciei 681 de ostaşi. Până la ora 12, când este programată oficierea slujbei, rămâne

un timp de hălăduială şi amintire, pe care îl petrec cu mai tânărul coleg de condei Ilie Mihalcea. Ne amintim, astfel, şi de alte locuri în care odihnesc întru Domnul ostaşi români. Tot aici, în Alsacia, la Hugueneau – 472 de eroi. Mai spre nord, în Lorena, la Dieuze – 947 de cruci împânzesc câmpul funerar, străjuit de un obelisc la baza căruia sunt gravate versurile marii patrioate Elena Văcărescu: „***Pe-al vostru vis eroic ştiindu-vă stăpâni/ Dormiţi vegheaţi de Franţa, dormiţi soldaţi români***!” (cu transpunerea în franceză, alături: „À la fière douceur de leur victoire unie/ Dormez au sol de France, enfants de Roumanie!”). Dar şi în alte locuri (mai puţin cunoscute – şi omagiate) odihnesc eroi ai neamului românesc, în cimitire militare franceze ori în obişnuite cimitire comunale, din nord-estul Franţei: la Maubeuge, Assevent, Effry, Saint-Quentin, Hirson – în preajma gloriosului Verdun, înfrăţit prin destin de luptă (şi viaţă) cu Mărăşeştii noştri. În covârşitoarea lor majoritate sunt foşti prizonieri de război din primul măcel mondial, pe care nemţii – în ura lor faţă de regele Ferdinand care, slujind cauza românească, a intrat în război de partea Antantei – i-au supus torturii şi celor mai abominabile privaţiuni: înfometaţi mortal, obligaţi la munci supraomeneşti, îmbrăcaţi în zdrenţe, lăsaţi iarna sub cerul liber în aceşti munţi înzăpeziţi. Despre acest regim al terorii şi morţii oferă informaţii zguduitoare un pliant („Les roumains en France, 1916-1918”) editat de Secretariatul de Stat al Foştilor Combatanţi din cadrul Ministerului Francez al Apărării. Un exemplu: la un număr egal de prizonieri, numărul românilor exterminaţi în patru luni de captivitate este egal cu cel al prizonierilor belgieni decedaţi în patru ani. Numai în ştiutele lagăre germane din Alsacia şi Lorena au putut fi identificaţi 2.344 de prizonieri de război români morţi.

…Dar să revenim la Soultzmatt, unde peste puţine momente va începe slujba de veşnică pomenire. Şi să notăm, ca preambul, cuvintele Reginei Maria (care împreună cu Regele Ferdinand au inaugurat acest cimitir, la 6 aprilie 1924) – cuvinte încrustate la baza crucii-monument: ***„Soldaţi români! Departe de patria voastră, pentru care v-aţi sacrificat, odihniţi-vă în pace, aureolaţi de glorie, în acest pământ care nu vă este străin***!" (De reţinut: în anul 1919, Primăria Soultzmatt a donat statului român terenul pe care se află cimitirul). Dintr-o altă latură veghează o impunătoare, minunată statuie, „Mama martirilor" (sau a „eroilor") realizată de Oscar Han în anul 1933 şi dăruită cinstirii acestui loc de către ziaristul patriot Pamfil Şeicaru. În drum către modesta tribună a oficierii slujbei notez numele primilor doi eroi, cu ale căror cruci se deschidea aleea centrală: la dreapta, Ciobanu Vasile, nr. 32116-54, decedat la 6 martie 1917; la stânga, Cristache Ion, nr. 2728-76, decedat la 1 aprilie 1917. În continuare, în imensul luminiş cu iarbă verde şi proaspătă: şiruri lungi de cruci albe, aliniate ca pentru o paradă nemaipomenită. Pe alocuri, flori roşii, ca sângele celor jertfiţi, semănate de mâna celor în viaţă. Peste tot, un covor de gălbenele, răsărite spontan, din chipurile palide ale celor duşi.

…Glasurile preoţilor înfioară pădurea: „Miluieşte-ne pre noi, Dumnezeule, după mare mila Ta! Ne rugăm pentru odihna adormiţilor robilor Tăi, ostaşi români căzuţi pentru apărarea patriei, pentru întregirea României – şi pentru toţi martirii români, mireni sau clerici, omorâţi în închisorile comuniste ori morţi în exil. Mărire Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh – şi acum şi pururi şi în vecii vecilor, amin!" în această slujbă de veşnică pomenire şi-au unit glasurile şase preoţi: ortodocşii Dumitru Popa şi Sorin Petcu, din Freiburg, Vasile Molnar din Strassbourg şi Vasile

Urda din Paris (Biserica Jean de Beauvais) – şi greco-catolicii Claudiu Pop şi Mihai Frăţilă, din Paris.

În cuvântul final, Remus Radina a mulţumit oaspeţilor – din păcate, nu mai mulţi de o sută; dar veniţi din Franţa, Germania, Elveţia, Belgia (şi chiar America!) – propunând încheierea pioasei manifestări cu intonarea „Imnului Eroilor”, cântat de toţi cei prezenţi – şi din care reproduc aici prima strofă: „***Presăraţi pe-a lor morminte/ Ale laurilor foi/ Spre a fi mai dulce somnul/ Fericiţilor eroi***”.

…Şi, totuşi, nu pot pune punct relatării mele, fără a-mi exprima o nedumerire. Între cei 33 de români alături de care am făcut drumul cu autocarul de la Paris la Soultzmatt nu i-am întâlnit şi pe cei care, adesea, la Biserica Jean de Beauvais, se bat cu pumnul în piept în numele ostracizatei diaspore româneşti ori pentru puritatea bisericii din exil etc., etc. Autointitulaţi „lideri de opinie” – cu sau fără drepturi recunoscute, cu sau fără merite reale. Dar ţâfnoşi ca nişte berbeci peste o turmă de oi surdo-mute. Păcat. Fie şi pentru locurile rămase libere în autobuz, pe care le plăteşte, ca întotdeauna, neobositul Remus Radina, din modestele sale economii strânse cu greu, prin sudoarea maximei privaţiuni.

mai 1999

„Între ispita lumii şi atelierul de taină”
– convorbire cu artistul plastic sud-african de origine română **Sorin Buzac –**

La recent încheiatul Târg de la Paris – manifestare internaţională care bate, prin amploare, toate celelalte surate: de carte, agricultură, turism etc. – l-am întâlnit pe compatriotul nostru Sorin Buzac, făcând oficiile de gazdă la unul din standurile Republicii Sud-Africane. Alături, două mai noi concetăţene ale domniei sale, negrese din tată-n fiu, aşezate greceşte pe o platformă demonstrativă, încondeiau, sub privirile curioase ale europenilor, ouă de struţ, cu vopsele stoarse din flora exotică a pământului natal. Este de la sine înţeles că într-o atare situaţie, enigmaticul semn de mirare a fost urmat imediat de lămuritorul semn de întrebare. Aşadar…

– Domnule Sorin Buzac, cărui mister datorăm această imprevizibilă întâlnire?

– Vedeţi, dacă aş fi venit din Grecia, să zicem, sau din Germania, din Anglia ori din America, totul ar fi fost OK. Dar aşa, Africa de Sud… parcă ai rosti „Patagonia”. Ei, aflaţi că în Africa de Sud suntem vreo cinci mii de români. Şi aş susţine că toţi suntem respectaţi – şi respectabili. Acolo nu merge cu cerşitul, cu vânarea lebedelor de pe lac ori cu hoţia. Selecţia naturală este mai severă decât în alte părţi ale planetei. Munca rămâne însă un etalon unic – şi sigur.

– Să revenim la dv. Când şi cum aţi ajuns acolo? Ce v-a nemulţumit acasă?

– Nu-i vorba, cu orice preţ, de nemulţumire. Precum vă mai amintesc, am absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” în anul 1982, secţia design. Secţie nouă, profesie generoasă, de perspectivă. Eu, mai tradiţional, o împleteam şi cu aceea de pictură – penelul rămânând, totuşi, idealul meu. După

absolvire, am lucrat în compartimentul creaţie al CENTROCOOP. În 1990, am ajuns chiar director artistic într-o unitate importantă. Ca artist plastic, m-am bucurat de apreciere, am avut expoziţii. Cu toate acestea nu-mi găseam locul, astâmpărul. Şi-am plecat. În 1991. Alegând anume un loc cât mai dur pentru verificarea febrei mele interioare. Comparativ, dar păstrând distanţa cuvenită, Africa de Sud înseamnă pentru mine ceea ce a însemnat Tahiti pentru Gauguin: experienţa esenţială.

– Fie. Se pare însă că lui Gauguin nu i-a fost prea greu să subziste în Tahiti. Alte vremuri, altă… valută. Pe când astăzi…

– Mie nu mi-a fost deloc uşor – şi trec peste avatarurile de început. Dar, cum spuneam ceva mai devreme, m-a salvat, m-a catapultat munca şi spirtul inventiv. Am trăit făcând grafică pentru ziare locale. Am pictat icoane pentru comunitatea grecească…

– Apoi?

– Apoi m-a electrocutat ideea. Africa de Sud este un rezervor nesecat de artă specifică, în special sculptură mică din lemn: statuete reprezentând oameni, animale, divinităţi, diverse amulete – confecţionate de regulă din lemn negru, esenţă nobilă. Sunt pline tarabele târgurilor, şanţurile satelor de asemenea produse cu identitatea între artă şi artizanat, originale şi măiestrit executate de valoroşi meşteri populari. Mi-am amintit că am făcut specializarea în design – şi am reflectat cum ar putea fi puse mai bine în valoare aceste creaţii.

– Şi?

– Şi a ieşit ceea ce vedeţi. Am fixat aceste sculpturi în rame speciale, creându-le un decor adecvat, uneori luminat discret electric; un fel de diorame, în care basorelieful pus în evidenţă dă senzaţia realului, a mişcării.

– Şi are căutare acest gen de artă inventat de dv?

– Dacă are căutare? Nu reuşesc să fac faţă comenzilor. La început lucram numai eu, ajutat uneori de soţia mea, Lucy, sud-africană de origine irlandezo-olandeză. Apoi am deschis o firmă: „PENDRAGON-Designs”. În prezent, în atelierul meu lucrează 30 de angajaţi, dintre care şase români. Vând 1.000 de piese lunar numai în Johanesburg, unde sunt şi stabilit. Peste 1.000 vând, tot lunar, în America, unde am deschis o sucursală. Acum sunt în tratative cu Franţa, pentru o reţea europeană. Practic, abia fac faţă cererii – şi rezist cu greu acestei ispite a lumii. Totuşi…

– Totuşi, care ar fi dorinţa dv. de mai târziu?

– Vă deconspir un secret pe care nu-l cunosc decât eu şi soţia mea; mă rog, şi fiul nostru Luca, în vârstă de cinci săptămâni, care asistă la discuţiile noastre de taină. Mi-am amenajat, acasă, un atelier de pictură, în care mă închid puţine ore pe zi şi multe ceasuri de noapte. Numai atunci, acolo, mă regăsesc cu adevărat: în faţa şevaletului, cu pensula între degete şi culoare proaspătă pe paletă. Deocamdată, mulţumesc în egală măsură dascălilor mei întru design: Cezar Şuteu şi Alexandru Ghilduş; dar nu-mi pot uita colegii alături de care am deprins taina penelului: Dinu Pacea, Maria Maliţa, Ştefan Maitec. De aceea, gândul meu de mai târziu, împărtăşit şi de nevasta mea, este să ne stabilim acasă, în România – şi să nu mă mai despart de şevalet.

iunie 1999

După gratiile nerecunoaşterii

„*România este o ţară înconjurată de români*”
(Nicolae Iorga)

Este vorba despre românii din aşa-numita Serbie de Răsărit. Pe malul drept al Dunării; acolo unde, după cum se ştie, în paralel cu arealul de pe malul stâng al fluviului, s-a format, concomitent, poporul român. Mai exact, românii de pe Valea Timocului – în prelungire firească până dincolo de graniţa sârbă, în Bulgaria (unde nici ei nu sunt prea fericiţi, dar cel puţin li se recunoaşte existenţa). Aceşti români, aşadar, cu urice în străvechea Sacra Tribalia, nu sunt recunoscuţi ca atare – şi se duce, de secole, o luptă înverşunată pentru deznaţionalizarea lor. În timpul din urmă, când prin Europa bate un vânt de înnoire, partea luminată – şi curajoasă – a acestor români s-a constituit în ***Mişcarea Românilor-Valahilor din Iugoslavia*** (10 decembrie 1991, preşedinte Dimitrie Crăciunovici), înscriindu-şi pe stindard drepturile elementare ale oricărui cetăţean al planetei: dreptul la limbă, cultură, învăţământ, credinţă religioasă; într-un cuvânt, la păstrarea identităţii.

Nu insist, acum, asupra documentelor; ele există – şi au fost prezentate nu o dată diriguitorilor sârbi (ca şi celor români, de altfel). Ţin numai să readuc în atenţia opiniei publice soarta tristă a acestor conaţionali, după întâlnirea cu câţiva reprezentanţi ai Mişcării de trezire naţională, aflaţi în Franţa. Iată, mai întâi, un fapt aparent banal, relatat de unul dintre interlocutori. O bătrână, simţindu-şi sfârşitul aproape, îşi cheamă urmaşii şi le comunică un „secret” neştiut de aceştia: „După ce voi muri, când îmi veţi face pomană, adăugaţi la numele de Maria şi pe cel sârbesc de Nicolia, pe care mi l-a pus obligatoriu, la botez, preotul sârb; altfel, jertfa voastră nu va fi

primită de Dumnezeu, iar pomana nu va ajunge la mine”. Cutremurătoare mărturisire, rostită pe prag de moarte!

Deznaţionalizarea românilor de pe Valea Timocului s-a produs sălbatic – şi de demult: începând cu biserica şi încheind cu politica de stat. Nici măcar preoţi ridicaţi din rândul lor nu aveau voie să aibă aceşti români. În anul 1852, singurul preot valah, care izbutise să se ascundă în munţii Cuciova, este capturat, bătut până la moarte şi aruncat pe celălalt mal al Dunării, cu o tăbliţă legată de gât, pe care se putea citi: „Pe malul drept al Dunării, în afară de sârbi, nu este loc pentru nimeni”.

Iată, astfel, substanţa care dă adevăr, credibilitate şi greutate cuvintelor Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Nicolae Corneanu, care afirmă – astăzi: „Biserica Ortodoxă Sârbă este exact ca şi statul sârb: intolerantă”.

Cât priveşte statul, de când au apărut sârbii în Balcani, nu a existat lege care să facă (şi) altceva decât să tragă spuza (cât mai multă spuză!) pe turta sa; încât românii, atât de greu încercaţi de istorie, se pot întreba dacă a existat vreo deosebire între politica de maghiarizare şi cea de serbizare. Politică ultranaţionalistă, şovină, reacţionară – dusă în plin secol XX, după cum atestă o altă realitate dramatică, decupată din cartea „***Sfânta Tribalia***” (o carte-testament, scrisă de înalta conştiinţă numită ***Ion di la Vidin***): „În această perioadă (primul sfert al secolului XX – n.n.) sute dintre ei (români de pe Timoc – n.n.) traversează Dunărea cu barca în timpul nopţii şi lasă copiii lor pe malul stâng al marelui fluviu. Se întorc la fel, pe ascuns, şi odată ajunşi pe malul drept dau ştire copiilor lor, care se pun pe plâns. Alertată, poliţia de graniţă română vine la faţa locului şi constantă că aceşti copii sunt români provenind din «cealaltă parte» şi că cer să meargă… la şcoală română”. Autorul conchide, apoi, cu amărăciune: „Iată o

manieră pentru aceşti valahi-români de a se păstra ca naţiune”. Fenomenul se produce, cum am specificat, în plin secol XX, chiar în perioada în care Alexandru Karagheorghievici, regele sârbilor, croaţilor şi slovenilor se căsătorea (la 8 iunie 1922) cu principesa Maria, din Casa de Hohenzoler din România (fiica regelui Ferdinand, sora viitorului rege Carol II).

Revin asupra unei opinii a I. P. S. Mitropolit Corneanu, care, la o întrebare dacă există vreo asemănare între românii timoceni şi albanezii din Kosovo, răspunde: „Până la un punct, situaţia este asemănătoare. Dar românii din Timoc nici măcar nu au dreptul de a se considera români. Li se spune vlahi şi, potrivit concepţiei politice iugoslave, vlahii nu sunt români”. Explicaţia pe care autorităţile sârbe se străduie s-o inoculeze acestor conaţionali frizează absurdul: aceşti timoceni, chipurile sârbi din tată-n fiu, s-ar fi deplasat cândva pe celălalt mal al Dunării; acolo ar fi trăit un timp mai lung – poate o sută de ani, poate două sute – şi ar fi învăţat limba acelora, a românilor, uitându-şi sârba lor; revenind apoi în patrie, pe Timoc, cunoscuţi acum ca vlahi sau valahi, ei au continuat să vorbească româneşte; iată de ce este de datoria lor să reînveţe limba strămoşilor lor, sârba – pentru că ei sunt sârbi până la ultima celulă a fiinţei lor! Comentariul este de prisos; tristeţea sporeşte însă, iar durerea începe să ardă ca sarea semănată prin sânge. Cumplită tragedie!

…Aceasta este viaţa a 1.100.000 de români – estimaţi astfel, în decembrie 1996, de către ziarul belgrădean „Srpska Rec”, dar reduşi de către autorităţile sârbeşti la 14.000; în realitate, peste două milioane, trăitori în 320 de sate şi 20 de oraşe. În numele lor, pentru recunoaşterea elementarelor lor drepturi, acţionează Mişcarea Românilor-Valahilor din Iugoslavia. De cele mai multe ori luptând singură, fără sprijinul necesar şi

eficient din partea României; şi implicit, a forurilor instituţionalizate european. Singurul care a încercat ceva este Victor Ciorbea, în scurtul său ministeriat. Cele două scrisori ale Î.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu adresate celor două Camere ale Parlamentului României n-au prea înmuiat ceara din urechile parlamentarilor de la Bucureşti. Mircea Timoceanu, din Grupul de la Paris al Mişcării, a scris o broşură privind adevărata istorie a românilor de pe Timoc, care, tipărită în limba sârbă (ştiută, din păcate, mai bine ca româna!) i-ar putea ajuta pe aceştia să afle mai exact cine sunt şi pe ce lume trăiesc. De vreo 5-6 ani, militantul Timoceanu este în tratative cu Fundaţia Culturală Română – personal, cu scriitorul academician director Augustin Buzura – pentru editarea ei, dar tot de şase ani este dus cu vorbe amăgitoare şi, în final, refuzat pe motivul că o astfel de întreprindere are un caracter politic, iar numita fundaţie nu face politică (!). Ciudată optică, din partea unei instituţii creată tocmai pentru a face politică; e drept, culturală – iar propunerea oropsiţilor români timoceni nu este de altă natură. (Mă întreb, în paranteză: oare, aşa ar fi răspuns o instituţie similară din Ungaria, în legătură cu o astfel de solicitare? Dar se pare că domnul Buzura nu prea cunoaşte Transilvania). Iată de ce acest articol – scris la rugămintea membrilor din Paris a Mişcării Românilor-Valahilor din Iugoslavia şi asumat în literă şi spirit de semnatar – se vrea un disperat SOS către umanitate, din partea acestei necăjite minorităţi naţionale, ţinută de secole după gratiile nerecunoaşterii.

octombrie 1999

Schimburi studenţeşti

Nu mai constituie o noutate prezenţa studenţilor români în Franţa. Toate marile centre universitare se mândresc din nou (după un hiat de o jumătate de secol) cu merituoşi tineri din Carpaţi veniţi aici să-şi facă, să-şi continue ori să-şi desăvârşească pregătirea superioară. Cu atât mai puţin nu constituie o noutate cei sosiţi în scurte descinderi de documentare, schimburi de experienţă ori, pur şi simplu, în excursii turistice. Şi, totuşi, când îi întâlneşti, emoţia este de fiecare dată proaspătă şi puternică. Aşa s-a întâmplat şi ultima oară, când am întâlnit, în această toamnă adâncă, un grup de nouă viitori agronomi din Bucureşti în oraşul Beauvais, capitala departamentului Oise, la vreo 80 km. nord-vest de Paris. Însoţiţi de profesoara lor, doamna Mirela Burcea – şi de o mai veche cunoştinţă, doamna Diana Ringot, cadru didactic-cercetător la Institutul Superior Agricol din Beauvais, şefa laboratorului de Nutriţie şi Securitate Alimentară, căreia i-am solicitat câteva detalii, în limba lui Eminescu (interlocutoarea mea fiind de origine română, absolventă a aceluiaşi Institut Agronomic din Bucureşti).

– Vă rog să faceţi, succint, istoricul acestui eveniment.

– Totul a început în anul 1995, la iniţiativa celei de-a 136-a promoţii studenţeşti a Institutului Superior Agricol din Beauvais, care a înfiinţat Asociaţia „Destination Roumanie”, cu caracter umanitar. Între anii 1995-1997, trei convoaie cu ajutoare datorate acestor studenţi au luat direcţia România. În 1999, studenţii promoţiilor 139 şi 140 au extins aria de activitate a asociaţiei, conferindu-i dominanta unor schimburi cultural-ştiinţifice. Tot ei au făcut primul pas: o delegaţie de nouă tineri francezi au fost, în luna mai a acestui an, oaspeţii colegilor de la Universitatea de Ştiinţe Agricole şi

Medicină Veterinară din Bucureşti, vizită în timpul căreia s-a consfinţit şi o înfrăţire cu Facultatea de Biotehnologie din cadrul acestei Universităţi. Acum, românii întorc vizita francezilor.

– În ce a constat programul pregătit pentru ei?

– Mai întâi, să-i numesc: Elena Coşoi, Raluca Suceveanu, Mira Turtoi, Elena Udeanu, Bogdan Alecu, Cristian Banciu, Gabriel Lungu, Răzvan Niţu şi Dan Popovici – nouă studenţi, cu profesoara lor, Mirela Burcea, zece. Programul – alcătuit de studenţii Alix Chevrin şi Antoine Van de Velde – a constat în vizite în campusurile universitare de profil din Beauvais şi Cergy-Pontoise, convorbiri şi schimburi de experienţă colegiale. Au vizitat, de asemenea, ferme ale institutului nostru, un centru zootehnic porcin (în Nord-Picardie), o fermă de producţie a laptelui, o uzină constructoare de tractoare „Massey-Fergusson”, o întreprindere de fabricarea cidrului (la Mayert). Au fost primiţi la Camera de Agricultură a departamentului Oise, de către doamna Huttin, responsabilă internaţională, care le-a prezentat structura şi diferitele sale activităţi. O după-amiază a fost consacrată prezentării României: economie (dl. Philippe Choquet); învăţământ (dna Mirela Burcea); turism (subsemnata). Desigur, ei au vizitat şi obiective de interes cultural-turistic: Parisul, Versailles-ul. S-a nimerit chiar să asiste la un moment mai puţin obişnuit: ceremonia de plecare a doi studenţi de la Institutul Superior Agricol din Beauvais în turul lumii pe bicicletă.

Într-una din seri, Prefectura Departamentală Oise a oferit un cocteil în onoarea studenţilor români, gazde fiind doamna şi domnul prefect Alain Géhin. Au participat, alături de tinerii studioşi români şi francezi, domnii Philippe Choquet, directorul general al Institutului Superior Agricol din Beauvais; domnul Pierre Quéméré,

director de studii – şi subsemnata. Evidenţiind interesul pentru dezvoltarea unor astfel de colaborări interuniversitare, domnul prefect a subliniat faptul că România este o ţară francofonă şi francofilă cu un potenţial agro-alimentar ce poate determina relaţii prioritare franco-române.

– O concluzie?

– Speranţa unei mai strânse colaborări instituţionale, în domeniul învăţământului şi cercetării, între Institutul Superior de Agricultură din Beauvais şi Universitatea de Ştiinţe Agricole şi Medicină Veterinară din Bucureşti, începând cu anul şcolar 2000-2001. Şi, a nu se uita, o mai mare disponibilitate din partea sponsorilor faţă de astfel de schimburi. Amintesc că transportul studenţilor români a fost sponsorizat de către Banca Comercială Română, căreia şi partea franceză îi aduce mulţumiri pe această cale.

– Vă mulţumesc, doamnă Diana Ringot.

– Pe curând, sper.

noiembrie 1999

CUPRINS

Table of Contents

Table of Contents